B I B L I O T H E C A
SCRIPTORVM GRAECORVM ET ROMANORVM
T E V B N E R I A N A

BT 2008

PHLEGON TRALLIANVS

OPVSCVLA
DE REBVS MIRABILIBVS
ET
DE LONGAEVIS

EDIDIT

ANTONIO STRAMAGLIA

DE GRUYTER

ISBN 978-3-11-024597-4
e-ISBN 978-3-11-023905-8
ISSN 1864-399X

Library of Congress Cataloging-in-Publication Data

Phlegon, of Tralles.
Opuscula de rebus mirabilibus et de longaevis / Phlegon Trallianus ; edidit Antonio Stramaglia.
p. cm. – (Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana)
Includes bibliographical references and index.
ISBN 978-3-11-024597-4 (alk. paper)
ISBN 978-3-11-023905-8 (eBook)
I. Stramaglia, Antonio. II. Title.
PA4273.P3 2010
398.20938 – dc22
2010037620

Bibliografische Information der Deutschen Nationalbibliothek

Die Deutsche Nationalbibliothek verzeichnet diese Publikation in der Deutschen Nationalbibliografie; detaillierte bibliografische Daten sind im Internet über http://dnb.d-nb.de abrufbar.

© 2011 Walter de Gruyter GmbH & Co. KG, Berlin/New York

Druck: Hubert & Co. GmbH & Co. KG, Göttingen
∞ Gedruckt auf säurefreiem Papier

Printed in Germany

www.degruyter.com

PRAEFATIO

1. DE PHLEGONTIS OPVSCVLORVM ΠΕΡΙ ΘΑΥΜΑΣΙΩΝ ET ΠΕΡΙ ΜΑΚΡΟΒΙΩΝ FACIE AC MATERIA

De Phlegonte Tralliano, doctissimo Hadriani liberto[1], haec prodit Suidae lexicon (φ 527 [IV 744, 25 – 745, 3 Adler] = *FGrHist* 257 T 1): Φλέγων Τραλλιανός· ἀπελεύθερος τοῦ Σεβαστοῦ Καίσαρος[2] (οἱ δὲ Ἀδριανοῦ φασιν)· ἱστορικός. ἔγραψεν Ὀλυμπιάδας ἐν βιβλίοις ιϛʹ – ἔστι δὲ μέχρι τῆς σκθʹ ὀλυμπιάδος [a. 137–140 p.C.n.] τὰ πραχθέντα πανταχοῦ· τὰ δὲ αὐτὰ ἐν βιβλίοις ηʹ· Ἔκφρασιν Σικελίας· Περὶ μακροβίων καὶ θαυμασίων· Περὶ τῶν παρὰ Ῥωμαίοις ἑορτῶν βιβλία γʹ· Περὶ τῶν ἐν Ῥώμῃ τόπων καὶ ὧν ἐπικέκληνται ὀνομάτων· Ἐπιτομὴν Ὀλυμπιονικῶν ἐν βιβλίοις βʹ· καὶ ἄλλα. ex his omnibus aut nihil prorsus aut pauca tantum apud alios laudata plerumque supersunt; unus codex Heidelbergensis Palat. Gr. 398, a. 850–880 exaratus (**P**: vd. §§ 2–4), haec nobis servavit:
- ff. 216r–234v: φλέγοντος τραλλιανοῦ ἀπελευθέρου καίσαρος περὶ θαυμασίων καὶ μακροβίων (sic habet subscriptio: f. 234v, 25–6; periit inscriptio);
- ff. 234v–236r: φλέγοντος ἀπελευθέρου ἀδριανοῦ καίσαρος περὶ τῶν ὀλυμπίων (sic habet inscriptio: f. 234v, 30–1; deest subscriptio in f. 236r).

Textus alter nihil aliud est quam initium mutilum[3] magni illius operis, quod Ὀλυμπιάδες (vel Ὀλυμπιονικῶν καὶ χρονικῶν συναγωγή, vel Χρονικά) inscribebatur, cuius fragmenta complura

1 De Phlegonte in universum vd. nuperrime Fein 193–9, [Schepens-] Delcroix 430–3; alia suo loco laudabuntur.

2 Ad hoc erratum explicandum vd. Diels 2 adn. 1, Weber 94 adn. 313.

3 Immo tractationis principium, cui praepositum esse debuit prooemium nunc deperditum: vd. Christesen 332.

exstant (*FGrHist* 257 F 1–34)[4]. maioris nobis momenti est scriptum prius, Περὶ θαυμασίων καὶ μακροβίων. ut in Suida, sic et in **P** de uno opere duas res tractante prima facie agi videtur; at Suidas et codex versa inter se vice θαυμάσια ac μακροβίους praebent, et, si ipsum **P** inspicias, videas in eodem quidem versu (f. 230r, 31) mirabilia desinere et longaevos incipere, nequaquam autem tractationem alteram cum priore iungi. nempe duo distincta opuscula – alterum Περὶ θαυμασίων, alterum Περὶ μακροβίων – haec plane sunt, quamquam in unum apud Byzantinos (nisi iam antea) conflata: quod ita se habere confirmat antiquissimum testimonium Diogenis Laertii (1, 111 = Phleg. *long.* fr. 1), qui de Phlegonte ἐν τῷ Περὶ μακροβίων scribente loquitur.

Opusculum Περὶ θαυμασίων principio caret, cum unus quaternio e **P** ibi exciderit; perisse hoc modo non parvam operis partem colligere licet (vd. § 2). quae exstant liquide monstrant auctorem sibi instituisse mirabilia multifaria conquirere ad (solum) hominem pertinentia. insunt enim:

I. capp. 1–3: mortui quidam inter vivos paulisper reversi aliaque prodigia cum his apparitionibus conexa;
II. capp. 4–35: mirabilia varia ad humanam naturam spectantia:
  a. 4–10: ἀνδρόγυνοι; feminae in mares versae;
  b. 11–9: maiora quam quae hominibus conveniant ossa fortuito reperta[5];
  c. 20–31: partus varie prodigiosi; matres mire prolificae;
  d. 32–3: pueri statim senescentes et sim.;
  e. 34–5: ἱπποκένταυροι.

4 De huius scripti reliquiis fuse disseruit nuperrime Christesen 326–34 (327–8 de variis modis quibus opus inscribebatur); Id. 520–3 ostendit haudquaquam sufficere argumenta ut pro lacertis e Phlegontis *Olympiadum* epitoma habeamus et P.Oxy. II 222 (*FGrHist* 415) + XXIII 2381, et P.Oxy. XVII 2082 (*FGrHist* 257a).

5 Cap. 13, in quo de statua colossea agitur, «[n]ur lose fügt sich» (Mesk 298 adn. 1) in hanc seriem.

Universi scripti terminus post quem est a. 116 p.C.n. (cf. cap. 9 et appar.[1] ad loc.); quanto post hunc annum temporis spatio confectum sit opusculum, elici nequit[6]. initium narrationis, quae prima asservatur (cap. 1), in quaternione supra dicto una cum aliquot superioribus capitulis periit (vd. infra, § 2); capituli 1 portio deperdita aliquatenus nihilominus redintegratur ex eiusdem narrationis summario in Procli commentariis ad Platonis *Rem publicam* facto (II 116, 2–17 Kroll; vd. appar.[1] ad cap. 1). ceterum capp. 1–3 persimilem inter se structuram fusumque narrandi genus exhibent[7], et eorum lingua est κοινή q.d. «aetatis [H]ellenisticae eiusque labentis»[8]. unde probabile apparet ex quodam Hellenistico historiarum fabularium florilegio capp. 1–3 Phlegontem hausisse, immo paene descripsisse[9], neque eum auctores his tribus capitulis praepositos ante oculos habuisse, sed ex isto florilegio secunda tantum manu cognovisse[10]. aut ex eodem florilegio aut ex illius deinceps fontibus pendere videtur etiam Proclus, vel potius Naumachius ille Epirota, alioquin ignotus, a quo fatetur Proclus se quattuor historias de 'redivivis' sumpsisse (*in Plat. remp.* II 115, 7 – 116, 17 Kroll; cf. ibid. 329, 4ss.); quarum duae cum Phlegonte (*mir.* 1–2; vd. appar.[1] ad locc.) conveniunt quidem, non tamen ex eo manaverunt – ut e quibusdam dis-

6 Falsis omnino fundamentis Klein[b] 134–5 voluerat terminum post quem a. 150 p.C.n. e cap. 9 colligere.

7 Ut primus perspexit Rohde 183–5; de universa re vd. quae alibi digessi ac disserui (Str.[c] 368 adn. 1; 370–1 adn. 12; 409–10 adnn. 14–9).

8 Wendland 10; exemplorum copiam ipse collegi (Str.[b] 200–30 passim; Str.[c] 241 adn. 7).

9 Perpauca Phlegon de suo mutasse videtur, velut – ni fallor – in cap. 2, ubi deest forma illa epistularis, quam hanc historiam fabularem primitus exhibuisse testatur Procl. *in Plat. remp.* II 115, 7–15 Kroll (vd. Str.[c] 56 adn. 165; 366–7 adn. 1; 387 adn. 8).

10 Post Rohde 184–5 et Wendland 8–10 vd. Str.[c] 55–8, ubi caute praeterea conieci Hellenisticum illud florilegium cum Delphico oraculo fortasse conexum fuisse. negant talem fontem Hellenisticae aetatis umquam exstitisse, parum validis tamen nisi argumentis, Janda 347–8 et Gauger[a] 228–30 adn. 13; omnino aliter fontium necessitudines explicat Ferrary 260–3 (non recte, ut puto).

crepantiis elucet –, sed unde Phlegon ipse hauserat plane effluxerunt[11].

Res longe aliter se habent in capp. 4–35. hic omnia breviter nulloque ornatu perhibentur, ita ut non de genuina Phlegontis opera, sed de epitoma ex ea coacta in his capitulis agi nonnumquam putatum sit[12]. patet autem capp. 1–3 nullam excerptoris manum passa esse: cur cetera tantum operis pars ad textum breviandum allicere debuit? re vera paradoxographi q.d. admodum simplici rapidoque stilo uti consueverant, et hunc ipsum plane stilum adhibuit Phlegon in capp. 4–35[13] (necnon in opusculo *De longaevis*, ut mox videbimus): in quibus non iam unum fontem fusas narrationes continentem exscripsit, ut in capp. 1–3 fecisse videtur, sed multa variaque mirabilia ex omnifariis fontibus[14] – cum Graecis, tum Latinis[15] – hausta concise protulit. in hac altera opusculi parte non modo auctores (plerumque raros vel alioquin ignotos) Phlegon crebro prodit, sed etiam singulorum miraculorum tempora ad amussim saepe indicat, et aliquando (capp. 9; 34–5) se αὐτοψίᾳ fructum esse profitetur. multo liquidius quam in capp. 1–3, patet in capp. 4–35 quale fuerit Tralliani nostri eloquium, cui mire accommodantur quae Photius in opus de Olympiadibus iudicavit: ἔστι δὲ (sc. Phlegon) τὴν φράσιν οὔτε λίαν χαμαιπετὴς οὔτε τὸν Ἀττικὸν ἐς τὸ ἀκριβὲς διασῴζων χαρακτῆρα (*bibl.* 97, 84a, 35–7 = *FGrHist* 257 T 3, 5). quanti hoc sit ad textum constituendum, suo loco patebit (§ 6).

Paulo post verba modo allata reprehenditur a Photio in Phlegontis *Olympiadibus* ἡ περὶ τοὺς χρησμοὺς ἄκαιρος φιλοπονία τε

11 De Naumachio Epirota, deque ratione inter Proclum/Naumachium et Phlegontem intercedente, vd. Str.[c] 63–7; 386 adn. 1.

12 Post Bergk 17, Musso[a] 5–9, al., et ipse hoc olim credideram (Str.[b] 193; mox cautius Str.[c] 56 et adn. 162).

13 Vd. Str.[c] 56 adn. 162 post [Schepens-]Delcroix 426–8; 432.

14 De quibus vd. universe Ziegler 1157–8, Giannini[a] 129 n. 187, Pajón Leyra 454–61; et singillatim appar.[1] ad locc.

15 Sapienter de hoc disserit Pajón Leyra 460. nusquam in *mir.* expressis verbis fatetur Phlegon se vel opera vel documenta Latine scripta ante oculos habuisse, sed vd. e.g. appar.[1] ad *mir.* **603–5**.

καὶ φιλοτιμία, εἰς κόρον ἀπάγουσα τὸν ἀκροατήν: nempe Phlegon χρησμοῖς… παντοίοις ἐς ὑπερβολήν ἐστι κεχρημένος (*bibl.* 97, 84a, 39 – 84b, 2 = *FGrHist* 257 T 3, 5). haec ad universa Tralliani opera reapse spectant: nam non solum illius Ὀλυμπιάδες (cf. *FGrHist* 257 F 1, 6–10), sed etiam scripta Περὶ θαυμασίων (capp. 2; 3; 10), Περὶ μακροβίων (cap. 6), Περὶ τῶν παρὰ Ῥωμαίοις ἑορτῶν (*FGrHist* 257 F 40, 6), necnon fortasse Περὶ τῶν ἐν Ῥώμῃ τόπων καὶ ὧν ἐπικέκληνται ὀνομάτων[16], omnimodis vaticiniis adeo inferciuntur, ut Phlegon aliquando non prosa oratione, sed velut «prosimetria oracolare»[17] usus esse videatur. eminent, inter omnia, oracula in *mir.* 10 prodita, quae genuinae veterum librorum Sibyllinorum reliquiae esse pleno iure censentur, etsi obscura manet via qua ad Phlegontem pervenerunt (vd. appar.[1] ad loc.).

Quaenam insequentis opusculi Περὶ μακροβίων cum scripto Περὶ θαυμασίων fuerit cognatio satis patet: sicut cetera θαυμάσια in priore opere congesta, ita et longaevitas in altero libello explorata miraculum quoddam est ad hominem pertinens, ideoque investigatione et collectione dignum[18]. nulla praefatione apposita, exorditur

16 Ad hoc opus, nonnisi in Suidae lexico commemoratum (φ 527 [IV 745, 1–2 Adler] = *FGrHist* 257 T 1; vd. supra, V), Voit 319 probabiliter rettulit scholium plane antiquum, Phlegontis editoribus ignotum, quod in Titi Livi cod. Laur. 63, 19 (saec. X), f. 163v in margine legitur: *Minutia virgo Ves<talis>, minutioris primo suspecta cultus moxque flagitii servo accusante convicta, ad portam Collinam viva defoditur* [a. 337 a.C.n.] *locusque Sceleratus ex eo ca<m>pus dictus; miror autem, cum defossam indicat, omisisse illum* [sc. Liv. 8, 15, 7–8] *ex libris Sibillinis* (*-imis* cod.) *hoc esse praeceptum, ut legisse me in ipsis apud Flegontem temporis istius versibus recolo* (ed. Billanovich 110–1; vd. Voit 310–1; 318–20, Pecere 67–9 et adnn., Oakley I 168). potuit alioquin scholiasta, nisi tractatum Περὶ τῶν ἐν Ῥώμῃ τόπων, Phlegontis magnum opus chronographicum de Olympiadibus in mente habere: nempe consimile aliud chronicon eiusdem defossae Vestalis mentionem facit (Anon. *FGrHist* 255, 6; vd. Oakley II 576).

17 Cf. Str.[a] 221–3.

18 Cf. Bertolotto 260–1: «Per Flegonte… i longevi costituivano una data categoria di fatti maravigliosi: … è appunto nella *straordinaria longevità*

auctor declarans se e tabulis censoriis nomina eorum proditurum esse, qui in Italia centesimum vitae annum se adeptos censui edixissent. census videtur esse quem a. 73–4 p.C.n. Vespasianus et Titus fieri decreverunt (vd. appar.[1] ad *long.* **3–5**, **52–69**); quod si ita est, annus 74 p.C.n. fit universi opusculi terminus post quem. quae post exordium exstant haec sunt:

I. cap. 1 (de longaevis centesimum aetatis annum adeptis):
  a. nr. 1–46: longaevi quidam regionis VIII Italiae;
  b. nr. 47–68: longaevi quidam e tribus imperii provinciis (Macedonia, Ponto et Bithynia, Lusitania);
II. cap. 2 (101–110 aetat. ann.):
  a. nr. 69–78; 82–90: longaevi quidam regionis VIII Italiae;
  b. nr. 79–81: tres (plus minusve) celebres Graeci longaevi;
III. cap. 3 (110–120 aetat. ann.):
  a. nr. 91–3; 95: longaevi quidam regionis VIII Italiae;
  b. nr. 94: longaeva quaedam regionis IV Italiae;
IV. cap. 4 (130–140 aetat. ann.):
  a. nr. 96: longaevus quidam regionis VIII Italiae;
  b. nr. 97: longaevus quidam regionis IV Italiae;
V. cap. 5 <140–150 aetat. ann.>: nr. 98: Arganthonius, fabulosus Tartessorum rex;
VI. fr. 1 <ultra 150 aetat. ann.>: Epimenides Cretensis;
VII. cap. 6, 1–2: nr. 99: Sibylla Erythraea extremam suam conquerens senectutem mortemque oraculo sibi praedicens; eiusdem oraculi interpretatio;
VIII. cap. 6, 3: Sibyllae oraculum saeculare q.d.

Nonnulla omnino perierunt, velut tota tractatio de longaevis a 120 usque ad 130 aetatis annos (vd. appar.[2] ad *long.* **113**). quae supersunt valde mutila corruptave sunt[19]: eo facilius id plane evenit, quod opusculum non aliud crebro fit quam mera nomina enumerata,

che egli trovava il *lato maraviglioso* da sfruttare per il suo… lavoro»; et fuse Pajón Leyra 185–8.

19 Sed cavendum ne cogitemus «dass im Palatinus nur Excerpte [sc. opusculi Περὶ μακροβίων] vorliegen» (Wachsmuth 237 adn. 2): vd. mox infra et denuo supra, VIII cum adn. 12.

eaque Graecis auribus saepe difficilia. etiamnunc nihilominus perspicimus tres plerumque fontes a Phlegonte adhibitos esse:

1. tabulas census a. 73–4 p.C.n. facti (vd. supra) ~ I.a–b, II.a, III.a, IV.a in conspectu nuper adumbrato;
2. αὐτοψίαν (vd. appar.[1] ad *long.* **3–5**, **111**, **111–3**, **116–8**) ~ III.b, IV.b (et cf. nr. 95) in conspectu;
3. opus aliquod de longaevis qui (praesertim in Graecia) maxime innotuerunt ~ II.b, V, VI in conspectu.

Quod ad 3. spectat, iamdiu constat laterculos de nr. 79–81; 98 (vd. appar.[1] ad *long.* **83–4**, **85–91**, **119–21**) cum iis artissime concinere, quos de iisdem longaevis praebet auctor opusculi q.i. Μακρόβιοι (§§ 18; 22; 10), sub Luciani nomine falso – ut vid.[20] – traditi. de necessitudine inter Phlegontem et [Lucianum] intercedente diu disputatum est; ipse iis plurimis adstipulor, qui utrumque ex eodem communi fonte hausisse censent[21]. ignotus hic fons quaepiam fuit videlicet ex iis tractationibus de humanae vitae spatiis (extremis), quarum reliquias servant, praeter [Lucianum], loci velut Plin. *nat.* 7, 153–64, Val. Max. 8, 7; 8, 13, Censorin. 17, 3–4[22]. ex eodem ignoto opere derivasse puto etiam quae de Epimenide Phlegon perhibet (*long.* fr. 1, **203–5**): de hoc longaevo nihil quidem habemus apud [Lucianum], sed Phlegontis laterculus arte conspirat cum Plinio et Valerio Maximo de Epimenide inter longaevos tractantibus (vd. appar.[1] ad *long.* **203–8**), quos Romanos auctores ex iisdem fontibus ac [Lucianum] plus semel pendere[23] iamdiu demonstratum est[24].

De extrema opusculi parte (VII–VIII in conspectu supra proposito), quoad fontes, perpauca adicere licet. Sibyllae querulum oraculum eiusque interpretamentum (cap. 6, 1–2) satis diffusa inter

20 De historia quaestionis vd. Bompaire 17.

21 Vd. praesertim Rühl 422–3, Kunzmann 7–8; 9; 45–6, Schmid-Stählin II.2 738, Bompaire 19.

22 Vd. Bertolotto 259–67, Wachsmuth 237–8, Ranucci, Reychman-Lee, Bompaire 18–9, Parkin 106–10.

23 Etsi per tramites intermedios, potius quam recta via: cf. Ranucci.

24 Cf. Bertolotto 262–3.

antiquos fuerunt (vd. appar.[1] ad *long.* **122–3**, **125–46**), sed unde Phlegon haec deprompserit minime patet. item de insequenti oraculo saeculari (cap. 6, 3) dicendum, quod adhuc latius innotuit (cf. infra, § 5 et appar.[1] ad *long.* **157–63**, **164–201**) et e multis variisque fontibus a Phlegonte hauriri potuit.

2. DE CODICIS **P** NATVRA ET STRVCTVRA. DE TEXTVS HISTORIA INDE COLLECTA

Phlegontis opuscula Περὶ θαυμασίων et Περὶ μακροβίων minime nota inter antiquos fuisse videntur: prioris scripti nulla certa mentio exstat, alterius una tantum apud Diogenem Laertium (1, 111 = *long.* fr. 1)[25]. prima dumtaxat facie opus utrumque obruit oblivio usque ad saec. IX, cum instructus est codex qui et Phlegontis et aliorum multorum reliquias solus nobis tradidit: Palatinum Graecum 398 (**P**) dico, in bibliotheca Universitatis Heidelbergensis asservatum. pertinet **P** agmini illi librorum manuscriptorum, quod 'collectio philosophica' vulgo nuncupatur. duodeviginti tales codices ad hunc diem innotuerunt, quorum artissima inter se cognatio, «su base paleografica, testuale e codicologica»[26] demonstrata, arguit hos

25 Testimonium incertum quidem, sed mentione prorsus dignum, praebet titulus *IGSK* XI.1 22. in hoc longo decreto, a Nysaeorum civitate sub Antonino Pio facto, legitur inter alia (A 16–9) Technitarum Romae sanctuarium donatum esse βιβλίοις θαυμαστοῖ[ς] a liberalissimo T. Aelio Alcibiade (*PIR²* A 134, in calce), qui filius fuit – nisi nos omnia fallunt – P. Aelii Alcibiadis illius (*PIR²* A 134), Hadriani cubicularii, cui Phlegon opus suum de Olympiadibus dedicaverat (Phot. *bibl.* 97, 83b, 25–7 = *FGrHist* 257 T 3, 2). ut Robert[a] 45–53 (cf. Robert[c] 16–8) validis argumentis coniecit, βιβλία illa θαυμαστὰ Phlegontis opera fuisse, atque in iis libellos Περὶ θαυμασίων et Περὶ μακροβίων suum locum habuisse, veri simile est, etsi demonstrari nequit; utpote cum Nysa et Tralles – altera Alcibiadum, altera Phlegontis patria – in Caria ambo eaeque conterminae essent.

26 Ronconi[b] 36.

omnes libros Constantinopoli exaratos esse annis 850–880[27]. complures plane docti operam ad scribendum navaverunt, sed tali inter se concertatione ut totum opus uno consilio non a scribarum turba, sed a doctorum circulo perfectum videatur[28]. praefuit huic circulo doctissimus aliquis Byzantinus nobis ignotus[29], qui sua manu nonnullos 'collectionis' codices exaravit, inter quos totum (cf. § 3) Palatinum nostrum.

Codicis structuram nuperrime dilucidavit mirabili cura atque acumine Philippus Ronconi[30]. h.l. ea tantum repetam, quae ad rem nostram faciunt. est **P** codex membranaceus (mm 241/252 x 167/171[31]), miscellanea 'primaria' q.d.[32] continens: nam sex[33] quidem partibus constat e compluribus exemplaribus descriptis, sed universum opus uno tempore conceptum est eoque ipso consilio, ut singu-

27 Ad 'collectionem philosophicam' cognoscendam viam optime aperit Perria[b], ubi quae ad illum diem viri docti contulerunt accuratissime digesta invenies; mox vd. praesertim Marcotte[a] CXXXV–CXLIV et passim, Cataldi Palau, Rashed, Cavallo, Marcotte[b], Saffrey, Ronconi[b] (qui ceteros laudat p. 36 adn. 16).

28 Vd. Cavallo 256–9, Orsini 295–9.

29 Huic nomen dare saepius conati sunt viri docti, sed tota res in ambiguo manet: vd. nuperrime Ronconi[b] 50–3, ubi etiam status quaestionis praebetur.

30 Ronconi[b] 33–75 (cum tabb. I–VI). e superioribus memorandi sunt praecipue von Gutschmid 597–603, Marcotte[a] LXXXVIII–XCVII; CXXXV–CXLIV.

31 Metiente Ronconi[b] 33 adn. 1.

32 Ut appellatione illa utar, quam Ronconi[a] 146–7 et adn. 11 nuper proposuit.

33 Legi solet apud viros doctos von Gutschmid 601–3 primum exstitisse, qui sex partes in codice distinxerit; ille tamen (ibid.) non sex, sed septem partes inesse contendit, epistulas Hippocratis a ceteris hodiernae partis VI (vd. infra in conspectu) parum opportune separans. pleno iure, e converso, Ronconi[b] 58–60 ostendit partem III (de mythographis: vd. infra in conspectu) duabus rursus partibus reapse constare: priore [Plutarchi] scriptum Περὶ ποταμῶν et Parthenii Ἐρωτικὰ παθήματα complectente (ff. 157r–188v), altera Antonini Liberalis Μεταμορφώσεων συναγωγὴν continente (ff. 189r–208v).

lis partibus conflatis codex noster instrueretur. habuit **P** primitus circiter 390 folia; perierunt vario tempore sex fasciculi et nonnulla alia folia, ut iam supersint 321 folia[34] in 42 fasciculos (plerumque quaterniones) dispertita[35].

Quae in singulis codicis partibus hodie continentur, sic summatim adumbrari possunt:

I. geographi minores q.d. (ff. 11r–59v);
II. Strabonis Χρηστομάθειαι (ff. 60r–156r);
III. mythographi ([Plutarchus], Parthenius, Antoninus Liberalis) (ff. 157r–208v[36]);
IV. Hesychii Milesii Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως (ff. 209r–215r);
V. paradoxographi (Phlegon, Apollonius, Antigonus) (ff. 216r–261v);
VI. collectiones epistularum viris illustribus adscriptarum (ff. 262r–331r).

Uniuscuiusque partis initium cum fasciculi rursus initio congruit. in principio verum quaterniones [α′]–[ε′] omnino perierunt, sed quae ibi continebantur servavit nobis ms. Athous Vatoped. 655 + Lond. Brit. Libr. Add. 19391 + Paris. Suppl. Gr. 443A, saec. XIV[in.]: fato enim benigno geographorum opera descripta sunt e **P** aut recta via in Vatopedinum, aut in codicem alium qui deinceps Vatopedino exemplar fuit, antequam interierunt fasciculi [α′]–[ε′][37].

Ut ad codicis partem quintam veniamus, quam fusius tractare h.l. opus est, qui primus illius fuerat quaternio ([λγ′]) omnino quoque excidit. quae post istam lacunam de paradoxographis exstant haec singillatim sunt:

34 Quibus 10 folia chartacea hodie praeponuntur, saec. XV addita.

35 Cuncta synoptice depinxit Ronconi[b] 35.

36 Vd. autem supra, XIII adn. 33.

37 Vd. fusius Marcotte[a] LXXXIX–XC; C–CVII, Ronconi[b] 34–5 (cf. 35 adn. 10: «non è escluso che il Palatino sia l’antigrafo dello smembrato codice di Vatopedi: la loro parentela è comunque resa certa dalla presenza di una lacuna testuale nel Vatopedino in corrispondenza con la caduta dei fogli II–VIII del 12° fascicolo (IB) del Palatino»).

1. Phlegontis libelli Περὶ θαυμασίων (mutilus ab initio) et Περὶ μακροβίων, velut unum continuum opus (vd. § 1) exarati (ff. 216r–234v);
2. Phlegontis operis q.i. Ὀλυμπιάδες fragmentum (ff. 234v–236r);
3. Apollonii Ἱστορίαι θαυμάσιαι (ff. 236v–243r);
4. Antigoni Ἱστοριῶν παραδόξων συναγωγή, mutila a fine (ff. 243v–261v).

Ut alibi fuse exposui, initium fasciculi deperditi [λγ′] cum initio opusculi Περὶ θαυμασίων congruisse credendum est; ex quo efficitur ut 1/3 totius opusculi perierit[38]. quid autem infuit quaternioni illi [λγ′]? fuit ibi scilicet initium historiae de Philinnio e mortuis reversa, cuius maximam partem in *mir.* 1 adhuc legimus (vd. rursus supra, § 1). sed huius narrationis initium deperditum – ut item alibi ostendi – non tam productum esse potuit, ut totum quaternionem [λγ′] occuparet; ergo alia quoque perierunt[39]: quae tamen qualia fuerint, colligi nequit[40]. cetera de opusculis Περὶ θαυμασίων et Περὶ

38 Vd. Str.[b] 194–6.

39 Liceat mihi iterare quae aliquot abhinc annos scripsi: «Attraverso il sunto di Proclo [*in Plat. remp.* II 116, 2–17 Kroll: vd. supra, § 1], si è potuto persuasivamente stimare che della storia di Filinnio è andato perduto in Flegonte circa 1/5 del totale: ossia circa 45 righe, contro le 183 conservate in P (f. 216r., l. 1 – f. 218v., l. 18). Ora, se l'inizio del quaternione 33 coincideva con l'inizio del Περὶ θαυμασίων, ne consegue che la vicenda di Filinnio non poteva essere la prima dell'opera; le circa 45 righe perdute erano infatti ben lungi dal coprire l'intero quaternione, che… doveva contare 8x2x33 = 528 righe di testo (o appena meno, se si postula un titolo iniziale con le susseguenti righe vuote)» (Str.[b] 196).

40 Suspicatus olim eram, e duabus redivivorum narrationibus apud Procl. *in Plat. remp.* II 115, 15 – 116, 2 Kroll adumbratis, priorem saltem infuisse Phlegontis *Mirabilium* initio deperdito: quod autem temporum rationes prohibere iam censeo (singula vd. ap. Str.[b] 197 et adn. 26). sunt praeterea quae Moyses Chorenensis Armenus (saec. V p.C.n.) perhibet de Artashe, Parthorum rege, e Graeco 'Phlegonio' se pendere profitens (*hist. Arm.* 2, 13 = *FGrHist* 257 F 39). haec ex opusculo Περὶ θαυμασίων Moysem deprompsisse contendit Martelli 257–60, cui antea satis favebam (Str.[b] 197–8). sed Moyses dubiae fidei historicus est, et, si credimus

μακροβίων iam excussa sunt in § 1. sequens fragmentum ex *Olympiadibus* (= *FGrHist* 257 F 1) nihil de rebus mirabilibus prodit, sed eo videlicet cum Phlegontis *mir.* et *long.* exscriptum est a librario, quod una cum praecedentibus in exemplari describendo, quod ante oculos librarius habuit, praebebatur. quae post invenimus opuscula Apollonii et Antigoni – utriusque fere ignoti[41] – rerum mirabilium satis siccae congeries sunt, ad instar Phlegontis *mir.* 4–35 et *long.* 1–5.

Iam vero hoc quaerendum est: cur et quo pacto paradoxographorum agmen in codicem pervenit ad collectionem quandam p h i l o s o p h i c a m pertinentem? praemonendum sane non omnes huius collectionis codices nonnisi textus de philosophia agentes tradidisse[42]; quod autem ad librum nostrum pertinet, summa quaestionis est in exemplaribus ipsis, e quibus artifex codicis Palatini quae in eo continenda essent descripsit. doctus ille non minus sex diversis exemplaribus ad singulas Palatini partes conficiendas usus est. ut quidem Ronconi – multis variisque vestigiis nisus – nuper ostendit[43], veri simile est complura ex iis exemplaribus, vel eorum deinceps antigrapha, redire ad bibliothecam scholae Neoplatonicae Atheniensis, a. 529 p.C.n. clausae. omnino consentaneum est in illa

Topchyan 79–84; 99 nuperrime affirmanti (1) Artashen eundem esse atque Art. I Armeniorum regem (189–160 a.C.n.), et (2) Phlegontis laterculum de hoc rege sumptum esse a Moyse ex Africani *Chronographia*, concludere debemus Africanum ex Phlegontis *Olympiadibus* deinceps ista hausisse, sicut aliis locis pro certo constat (cf. *FGrHist* 257 F 8; 16b). his omnibus perpensis, nullum prorsus adminiculum praesto esse ut Moysis fragmentum libello Περὶ θαυμασίων adnumeretur mihi iam persuasi.

41 De Apollonio (ed. Giannini 119–43) vd. Giannini[a] 122–4, *EANS* 110, Pajón Leyra 176–8; Antigoni opusculum (ed. Musso[b]) antiquo cuidam auctori deberi, non excerptorum collectionem esse media aetate Byzantina confectam – ut nonnulli putaverunt –, luculente monstravit Ronconi[b] 60–4; cui iam adstipulatur Dorandi[a] 121–4, qui ceterum Antigono Carystio (saec. III a.C.n.) nullo pacto posse opusculum adscribi censet.

42 Cf. singillatim Ronconi[b] 36 adn. 14.

43 Cf. Ronconi[b] 65–72.

bibliotheca scriptores rerum mirabilium suum locum habuisse: eiusmodi enim scriptores heredes sunt Aristotelicae illius consuetudinis, ex qua universa rerum naturae admiranda collectione digna videantur, cum admiratio (τὸ θαῦμα) ad plura cognoscenda quam maxime impellat[44]. quod plus est, Neoplatonici ad mirabilia congerenda, investiganda atque ad mundi ordinem – suae sectae usi rationibus – redigenda deditissimi fuerunt. Damascium ipsum, ultimum scholae Platonicae Atheniensis σχολάρχην, conscripsisse constat quattuor libros περὶ παραδόξων, in quibus perhibebantur παράδοξα de dis, de daemonibus, de hominum animis post mortem visis, de rerum naturis[45]. pars tertia operis non aliud videlicet fuit quam collectio – 63 capitula complectens[46]! – narrationum de spectris, haud secus ac Phlegontis *mir.* 1–3. his rebus Damascium inde a scholae annis imbutum esse docet praeterea testimonium ex ipsius *Vita Isidori*[47]. nec solus e philosophis Damascius fuit, qui ad haec incumberet: cum de animae fatis disserendum esset, historias de mortuis inter vivos reversis collegerunt atque excusserunt complures philosophi[48]; e quibus memorare h.l. sufficiat Proclum – Atheniensis scholae et ipsum olim σχολάρχην –, quem nonnullas historias cum Phlegonte communes in tractatu quodam suo protulisse iam repperimus (§ 1).

44 Vd. nuper Str.[e] 303 post Schepens[-Delcroix] 380–1; 390–2.

45 De hoc Damascii opere deperdito, cuius solum certum – etsi non omnino liquidum – testimonium Phot. *bibl.* 130 exstat, vd. Str.[c] 67–70, Ibáñez Chacón[b] .

46 Cf. Phot. *bibl.* 130, 96b, 40–2 ὁ δὲ τρίτος (sc. λόγος) περὶ τῶν μετὰ θάνατον ἐπιφαινομένων ψυχῶν παραδόξων διηγημάτων κεφάλαια ξγʹ.

47 Cf. Damasc. *v. Isid.* 63 (p. 92) Zintzen = *hist. philos.* fr. 50 Athanassiadi, de mortuorum umbris inter se proelio dimicantibus. haec Damascius apud Theonem magistrum (*PLRE* II 1107 [4]) adulescentulus didicisse videtur: cf. Str.[c] 430–1 adn. 1.

48 Cf. Orig. *contra Cels.* 5, 57 παράδοξα δὲ πράγματα τοῖς ἀνθρώποις ἐπιφαίνεσθαί ποτε καὶ τῶν Ἑλλήνων ἱστόρησαν οὐ μόνον οἱ ὑπονοηθέντες ἂν ὡς μυθοποιοῦντες ἀλλὰ καὶ οἱ ἀνὰ πολὺ ἐπιδειξάμενοι γνησίως φιλοσοφεῖν κτλ.; et fuse Str.[c] 51–2; 63–77.

Ad summam, Phlegontis narrationes de 'redivivis' in *mir.* 1–3 necnon cetera mirabilia et in *mir.* 4–35 et in *long.* congesta (itemque Antigoni et Apollonii opuscula, in **P** pariter recepta) velut exemplorum repositoria certe percommoda fuerunt philosophis, maximeque Neoplatonicis. itaque haec omnia in bibliotheca scholae Platonicae Atheniensis olim fuisse, etiamsi pro certo haberi nequit, haud temere credi licet. ceterum, ut in universum loquamur, apud scholas doctorumque conventus libri asservari atque describi in saecula usque saepe pergebant, quique textus in eruditorum circulos intrassent multo saepius quam ceteri ad nos pervenerunt: quod ad cunctas antiquorum litteras quidem spectat, sed de scriptis mirabilia tractantibus praecipue verum est. quae enim ex huiusmodi scriptis etiamnunc legimus, non sua virtute – ut ita dicam –, sed utpote scholasticis utilia plerumque asservata ac nobis tradita sunt[49]. quod cum aliis tum Phlegontis opusculis *mir.* et *long.* plane evenit, quorum sola fere antiqua vestigia ad Diogenem Laertium philosophum atque ad Atheniensem Platonicorum scholam non sine causa redeunt.

3. DE SCRIBENDI RATIONIBVS IN CODICE **P** ADHIBITIS

Sicut paene in omnibus 'collectionis philosophicae' codicibus, exarantur paginae in **P** 33-nis versibus («réglure» 33A1d Leroy-Sautel) 30-nas/40-nas litteras continentibus. scriptio est minuscula satis regularis, quae in litteris desinendis crassiores facit tractus. cum vero in singulis codicis partibus non omnino sibi constet scriptio, extiterunt qui non ab uno, sed a duobus scribis **P** confectum esse putaverint. nuperrime autem Ronconi, tota re acerrime denuo exquisita, ad haec pervenit[50]:

1. totum manuscriptum una atque eadem manu exaratum est, quamquam scribendi rationes in munere absolvendo haud leviter librarius variavit;

49 De his rebus omnibus vd. Str.[c] 87–108, Str.[e] passim.

50 Cf. Ronconi[b] 41–6 (ubi superiorum opiniones digestas invenies).

2. opus scribendi non diversis atque inter se remotis temporibus, sed uno processu effectum est.

Librarius noster dux fuit sine dubio inter doctos illos, qui 'collectionem' instruxerunt; illius manui codices eiusdem agminis, praeter nostrum, non minus quattuor debentur, quibus accedunt adnotationes aliquot[51] in nonnullis aliis 'collectionis' codicibus, a scribis diversis confectis, interspersae. ignoto huic docto item tribuenda est[52] parva illa scriptio maiuscula, quam in **P** offendimus sive in singulorum operum inscriptionibus vel subscriptionibus, sive in notis marginalibus, sive in supplementis supra lineam appositis (vd. infra, XXI).

Codicis Palatini res orthographicas, spiritus accentusque ponendi rationes, interpunctionem etc. alii diligentissime enarraverunt[53]. hic pauca praecipua commemorare liceat[54]:

(a) orthographia valde accurata est: notandum inter alia ι mutum semper adscribi (haud raro postmodo additum); vocalibus ι et υ signum ¨ superimponi sive in verbi initio, sive cum eorum alterutra vocalem aliam sequatur nec cum illa diphthongum efficiat; verba composita signo ὑφὲν instrui (e.g. ff. 222v, 1 ~ *mir.* **281** πολύ‿ολβον; 228r, 33 ~ *mir.* **572** ἐκουρο‿τρόφει); compendia nulla in usu esse (si marginalia litteris maiusculis exarata excipias: vd. infra), nisi aliquando lineolam vocali suprascriptam pro ν, in fine versus; et rarius ȣ pro ου.

51 Vd. singillatim Cataldi Palau 252, Cavallo 254.

52 Cf. Ronconi[b] 43–4.

53 Et ad haec, et ad omnia quae scribendi rationes in **P** obvias respiciunt, si quis plura velit adeat praesertim Bast[b] 855–61 (etsi non omnia ibi fide digna), von Gutschmid 590–5, Frisk 26–36; 46 et passim, Diller[a] 5–6, Diller[b] 26–7, Musso[b] 9–14, Calderón Dorda[b] XXXIII–XXXIX, Perria[b] 63–4 (cf. 56–62), Marcotte[a] LXXXVIII–LXXXIX, Ronconi[b] 33–75 passim.

54 Et de his rebus, et de sequentibus, e sola fere codicis parte Phlegontem continente exempla me allaturum esse moneo. ea praeterea in codice illustrando plerumque omisi, quae ad Phlegontem nullo modo pertinerent (velut fontium indiculos ad Parthenium et Antoninum Liberalem aut imo margine aut imo et summo simul margine appositos, de quibus vd. nuperrime Lightfoot[a] 247–56).

(b) spiritus et accentus semper apponuntur (etsi, quoad enclisin, rationes ab hodiernis discrepant[55]); frequens «[o]missio accentus vel spiritus in voce plene integrisque litteris scripta dubitationis index est, aut significat, librarium vocem pro corrupta habuisse»[56]. verba spiritu accentuve carentia saepe inter se conglomerantur, cum de vocabulorum etiam distinctione librarius plane dubitaverit (vd. e.g. appar.² ad *mir.* **482–3**, **504**, **517**, **518**, **520**, **523**; *long.* **17–8**, **44**, **53**). et haec et alia minora satis liquide arguunt «dass die Vorlage des Schreibers (wenigstens in den genauer untersuchten Paradoxographen) eine ohne Worttheilung und ohne Spiritus und Accente geschriebene Majuskelhandschrift war»[57].

(c) ad interpungendum adhibentur plerumque comma (,), colon (:) et punctum elevatum (·)[58]. huic puncto, quod graviorem interpunctionem exprimit, semper iungitur in margine sinistro lineola recta, velut paragraphos (—). singula capitula colon distinguit; huic quoque in opusculo Περὶ μακροβίων lineola recta in margine sociatur, quotienscumque longaevus a sequente dividitur. cum aut carmina oraculave aut orationes rectae proferuntur, signum > vel ⨯ vel ·⨯· ab initio ad finem in margine sinistro appingitur; versus laudati hic illic signa quantitatis quibusdam litteris suprascripta exhibent (vd. e.g. appar.² ad *mir.* **323**, **441**, **472**), sed semper καταλογάδην scribuntur.

Summa cura opere suo fungi enisus est librarius. errores itacistici q.d. perraro occurrunt (cf. e.g. appar.² ad *mir.* **4**, **17**, **248**; *long.* **26**, **28**, **46**, **98**), cetera menda aut in versibus – maximeque in oraculorum tenebris – aut in nominibus propriis describendis plerumque orsa. his exceptis, non multa exstant errata, quae non iamdudum correcta sint[59]. nempe librum exaratum doctus ipse scriba sua manu totum

55 Ad rem vd. universe Reil 519–25.

56 Bast[b] 855.

57 von Gutschmid 594; vd. praeterea Frisk 33–4; 46.

58 Alia signa rarioris usus transeo, quae Perria[a] detexit et illustravit.

59 Notandum autem menda e perseveratione orta correctionem plus semel effugisse: cf. appar.² ad *mir.* **144–5**, **203**, **236**, **288** (de quibus vd. Str.[b] 215); *long.* **5**. corruptela inversa deprehenditur in locis velut *mir.* **111**; *long.* **107** (vd. appar.² ad locc.).

emendavit, haud dubie ad fidem antigraphi[60], his tribus fere rationibus[61] usus: 1) errata abrasit, mox in rasura correcta scripsit (exempla ubiqua); 2) omissa aut supra lineam (cf. e.g. appar.[2] ad *mir.* **36**, **51**, **431**, **583**, **630–1**), aut rarius in margine (cf. appar.[2] ad *long.* **9–10**), addidit; 3) singulas litteras puncto suprascripto deleri indicavit (cf. appar.[2] ad *long.* **79**, **92**, **126**, **174**). spatia erasa nec denuo scripta signo ÷ expleri solent[62]: aut singulo (e.g. ff. 224v, 33 ~ *mir.* **392** ὃ÷ἂν; 229r, 19 ~ *mir.* **610** -ως÷τριδέντου) aut iterato (cf. appar.[2] ad *mir.* **638**; *long.* **14**), ut pro hiatu commodum.

Varias lectiones hic illic praebuit scriba[63], aut in margine (cf. appar.[2] ad *mir.* **180**) aut supra lineam (cf. appar.[2] ad *mir.* **399**, **438**); quae in margine minusculis, quae supra lineam maiusculis plerumque litteris scribuntur. occurrunt praeterea scholia nonnulla marginalia, non magni fere momenti, ab ipso quoque librario – praeter pauca seriora[64] – litteris plerumque maiusculis (cf. supra, XIX)[65] crebris compendiis exarata. cum variae lectiones in margine appositae, tum scholia omnia, aut puncto suprascripto aut consimili alio signo notantur et in textus loco tractando et ad marginale ipsum (vd. e.g. appar.[2] ad *mir.* **172**, **180**).

60 Cf. Martini XLI.

61 Cf. Frisk 27–8. aliae corrigendi rationes rarius adhibitae suo loco enarrabuntur (vd. appar.[2] ad *mir.* **358**; *long.* **50**).

62 Multo rarius lineola recta (–), velut f. 221v, 13 ~ *mir.* **243** τραύ–ματα.

63 Unde hae variae lectiones procedant, quae per omnes codicis partes inveniuntur, nimis vasta est quaestio quam ut hic delibari, nedum excuti, possit. quoad Phlegontis dumtaxat partem, veri simile videtur quod in universum affirmat von Gutschmid 593: «Ab und zu sind abweichende Lesarten… in der grossen Minuskelschrift des Textes am Rande beigeschrieben, offenbar solche, die schon in der Urhandschrift standen».

64 In codicis parte Phlegontem continente unum tale scholium invenitur (f. 217v.: vd. appar.[2] ad *mir.* **76**), ante saec. XV exaratum (cf. Diller[a] 9).

65 Sed plus semel etiam minusculis, ut monuit Ronconi[b] 45–6.

Pauca postremo subicienda de lineolis transversis (/) satis frequentibus, ad instar obelorum in margine appictis[66]. utrum ipsi librario (quod cum compluribus doctis[67] crediderim) an manui recentiori[68] haec signa debeantur, pro certo diiudicari nequit; eorum tamen ratio satis liquida est: ut de sola Phlegontis parte dicam, ad capituli initium vel potius ad capituli auctorem animadvertendum aliquando monent (ff. 218v, 19[69]; 221r, 16; 224r, 32; 227v, 16); multo saepius aut suspectum aut plane mendosum textum indicant (ff. 216r, 32 ~ *mir.* **21–2**; 220v, 14 ~ *mir.* **198**; 223v, 6 ~ *mir.* **329**; 226v, 9 ~ *mir.* **482–3**; 226v, 16 ~ *mir.* **488–9**; 228v, 12 ~ *mir.* **580**; 230v, 4 ~ *long.* **6–7**; 231v, 13 ~ *long.* **54–5**; 231v, 24 ~ *long.* **61** [nr. 58]; 231v, 29 ~ *long.* **63–4**; 233r, 23 ~ *long.* **128**; 233r, 32 ~ *long.* **134**; 234r, 9 ~ *long.* **164**).

4. DE FATIS CODICIS **P** ET DE PHLEGONTIS OPVSCVLORVM EDITIONIBVS

Quae de fatis codicis **P** erui possunt nuperrime recensuit ex integro Desiderius Marcotte[70], tali usus cura ut totam materiam denuo evolvere supervacaneum fecerit: unde graviora tantum commemorabo. de saec. X–XIII nihil omnino constat. ad initium saec. XIV referendus est codex ille Vatopedinus, qui – quoad geographo-

66 De harum lineolarum usu in **P** fuse disserit Morocho Gayo, cui tamen non suffragor contendenti haec signa ad detegendas interpolationes e schola manantes praesertim adhibita; vd. praeterea adnn. 67–8.

67 Bast[a] 48, Bast[b] 855, Hercher 368; 369, von Gutschmid 594, Frisk 33.

68 Musso[b] 12; 13, dubitantius Morocho Gayo 319 («El óbelo sería obra del proprio copista…, o más bien el trabajo de un experto filólogo de los muchos que existieron en esta época»).

69 H.l. lineola transversa lineolae alteri rectae – eadem manu exaratae – sociatur; in utraque lineola atramentum minus nitidum est quam in textu et in ceteris huiusmodi signis: unde has lineolas ceteris seriores esse suspicor.

70 Cf. Marcotte[a] XCVII–C; CXLV–CXLIX; CLVIII–CLX, ubi cetera superiora (plerumque iam obsoleta) laudantur.

rum opera – e **P** pendet (§ 2); utrum autem Constantinopoli an alibi **P** esset, cum eius portio geographica describeretur, valde incertum. insequenti saeculo fuit quidem **P** sine dubio Constantinopoli, ubi inter annos 1435 et 1437 in possessionem venit cardinalis Iohannis Stojkovič, de Ragusia Dalmatica, qui et hunc et multos alios Graecos codices Basileam in Helvetiam secum advexit. libros suos manuscriptos legavit praelatus (†1443) Dominicanis urbis Basileae; ex his mutuatus est et alios et nostrum codicem Hieronymus Frobenius typographus, e cuius officina prodiit a. 1531 editio princeps Parthenii (a Jano Cornario confecta), quae princeps quoque fuit ex omnium in **P** traditorum auctorum editionibus. deinde a. 1553 Sigismundus Gelenius, qui apud Frobenium opuscula aliquot geographica e **P** deprompta viginti ante annos imprimenda curaverat, codicem nostrum donavit Ottheinrico, electori illi Palatino qui bibliothecam Palatinam Heidelbergae condidit.

Heidelbergae codicem tandem Palatinum in manibus habuit Guilielmus Xylander[71], qui a. 1568, e **P** hauriens, Antoninum Liberalem mythographum, praeterea Phlegontem, Apollonium et Antigonum paradoxographos primus prelo tradidit (una cum Marci Aurelii *Meditationibus* iterum editis)[72]. mox a. 1623 Palatinatum subegit Maximilianus I Bavariae dux, qui bibliothecam Palatinam Gregorio XV pontifici donavit. migravit **P** itaque Romam in bibliothecam Vaticanam, ubi tamen non ultra finem saec. XVIII mansit: nam a. 1798 cum multis aliis Vaticanis libris a Napoleonis copiis avectus Parisios pervenit. ibi **P** attentissime exploravit Fridericus Iacobus Bast, landgraviae Hessensis legatus, cuius *Epistola critica* (1805, vers. Lat. 1809) et *Commentatio palaeographica* (1811) verum initium sunt investigationis palaeographicae 'more philologico' perductae cum codicis **P** tum multorum aliorum Graecorum mss.[73]. restauratione q.d. denique facta, a. 1816 **P** Heidelbergam revertit, ubi etiamnunc asservatur in bibliotheca Universitatis illa ipsa collocatio-

71 Omnes editiones et ceteri libri, quorum dehinc cursoria mentio fiet in §§ 4–5, in conspectu librorum (XXXVIII–LIX) singillatim laudantur.

72 De hac editione vd. Hieronymus (cur.), appendicem II, 5–8.

73 De hoc viro docto, summa iniuria plerumque neglecto, vd. Hemmerdinger 531–6.

nis nota, quam inde a principio in bibliotheca Palatina habuerat: Palat. Gr. 398.

Veniamus nunc ad editiones Phlegontis opusculorum Περὶ θαυμασίων et Περὶ μακροβίων[74]. quae aut utrumque aut prius tantum continent hae – quod sciam – sunt (cf. conspectum librorum, **I.a**):

a. Xylander (1568). in priore voluminis parte Latinas versiones, in altera – paginarum numeris denuo inceptis – Graecos textus et «adnotatiunculas» aliquot habes. *mir.* et *long.* tamquam unum continuum opus hoc ordine proferuntur, perinde atque in **P** (cf. § 1). ceterum editionem hanc principem summo studio ingenioque Xylander apparavit: codicis textus accuratissime fere describitur, plus semel etiam corrigitur[75] aut in edendo aut in «adnotatiunculis» editioni subiectis; multa alia tacite emendantur in Latina versione[76], quae praeterea magni saepe auxili ad textum intellegendum fit.

b. Meursius (1620). *mir.* et *long.* disiuncte eduntur – ut semper posthac –, capitulorum numeris primum additis, quos etiamnunc adhibemus. **P** non contulit Meursius, qui textum Xylandri plerumque recepit atque illius versionem repetiit. non pauca nihilominus vir doctus egregie emendavit, praesertim in adnotationibus eruditis quibus editio instruitur[77].

74 Unum obiter admoneo: ante Giannini, universi editores fragmentum ex operis de Olympiadibus initio, in **P** traditum (*FGrHist* 257 F 1; vd. supra, V–VI; XVI), opusculis *mir.* et *long.* aut praeposuerunt aut subiecerunt; cum tamen multa praeterea fragmenta aliunde nota ex magno illo opere chronographico exstent, et materia ista sit tota fere alia ac nostra, in Phlegontis editionibus recensendis nonnisi *mir.* et *long.* hic considerabuntur.

75 Egregie in locis velut *mir.* **308**, **483**, **490**; alibi tamen Xylander nimis 'Atticum' reddere voluit Phlegontem: vd. infra, XXXIII–XXXIV.

76 Vd. e.g. appar.[2] ad *mir.* **115**, **122**; *long.* **41**, **115**, **119–21**.

77 Vd. e.g. appar.[2] ad *mir.* **159**, **229**, **373**, **420**, **598**; *long.* **53**, **54–5**.

c. Franz (1822²; 1775¹). P non contulit Franz. Graecus textus e Meursio plerumque sumptus pauca novata exhibet, nec saepe in melius[78]; Xylandri versio denuo repetitur. commodum est utique volumen ob satis amplum adnotationum apparatum: omnes enim superiorum editorum notas Franz congerit, suas ultro addit. subiciuntur quae ex viri docti Bast *Epistola critica* ad Phlegontem attinent (pp. 142–62). saepius quidem increpuerat Bast editionem Franzianam priorem, quae a. 1775 prodierat, ob editoris imperitiam interdum ineptissimam[79]; has omnes castigationes aequo animo repetit Franz in adnotationibus editionis alterius a. 1822, nec tamen errata sua a Bast reprehensa emendat! volumen claudunt Henrici Meibomii *Epistola de longaevis* (1664: pp. 165–93), deinde indices locupletissimi (pp. 194–290) adhuc nonnumquam utiles.

d. Westermann (1839). P inspexit quidem Westermann, qui et apparatum criticum – sensu hodierno – primus instruxit; omnia tamen succincta ac velut citata, commentarii nulli praebentur, et Graecus textus, si cum editionibus prioribus comparatur, non multum profecisse apparet. nempe Phlegontem se flocci pendere professus est vir doctus[80], qui auctorem nostrum non magno dignum labore videlicet putavit[81].

e. Müller (1849; addenda 1851). *long.* ante *mir.* eduntur. textus nova codicis collatione non fultus notis criticis satis exiguis instruitur; repetitur ad calcem paginae Xylandri versio. editor tamen exercitatissimus locos corruptos complures ope ingenii sanavit, levem plerumque manum adhibens[82].

78 Vd. nihilominus appar.² ad *mir.* **107–8**, **244**, **521**, **632**; *long.* **40**.

79 Cf. e.g. Bast[a] 60 de mendo quodam typogr. quod Franz e Meursio sumpserat atque ut genuinam lectionem strenue defenderat.

80 Cf. Westermann XXXVIII–XXXIX.

81 Bene nihilominus meruit Westermann de Phlegonte in locis velut *mir.* **39**, **198–9**, **268**, **306**, **399**, **464**, **467**, **468**; *long.* **6**, **12**, **36**, **37**, **93**, **119**, **150**.

82 Velut ad *mir.* **48**, **204**, **206**, **215**, **228**, **263**, **326**, **343**, **383**, **390**, **636**, **639**, **645**. vd. praeterea appar.² ad *mir*. **371**.

f. Keller (1877). editio valde novata, superioribus omnibus potior. nam, **P** satis diligenter (per Alfredum Holder: cf. p. III) collato, purgatus est textus mendis aliquot iamdudum vulgatis[83]; primus praeterea Keller commentationes de Phlegonte ad illum diem editas conquirere atque adhibere studuit, coniecturis insuper additis et suis[84] et – saepius – ab Augusto Nauck sibi impertitis[85]. laborat tamen opus ob adnotationes criticas incommodissime disiunctas: pars enim textui subiacent, pars in praefatione dantur (commentariolis interdum locupletatae); unde non raro haeret lector.

g. Jacoby (1929: textus; 1930: commentarius). in opusculo Περὶ μακροβίων singuli longaevi singulis numeris primum peropportune notati sunt. in Sibyllinis edendis, duobus validissimis adminiculis niti potuit vir doctus: cum Zosimo a Ludovico Mendelssohn novis rationibus edito (vd. § 5), tum oraculis Sibyllinis ab Hermanno Diels funditus reformatis (vd. infra). tali praeterea doctrina peritiaque, suo more, opus absolvit Jacoby[86] – etsi **P** non vidit –, ut eius editio (= *FGrHist* 257), commentario succincto sed densissimo insuper praedita, superiores omnes obsoletas fecerit. nempe ad Phlegontis testimonia et fragmenta, *mir.* et *long.* exceptis (vd. § 6), haec est editio etiamnunc adhibenda.

h. Giannini ([1966]). opusculum Περὶ θαυμασίων tantum editur, **P** denuo collato. Graecus textus et apparatu critico et fontium conspectu instruitur, Latina versione ab ipso Giannini confecta praeterea ditatur. multum hucusque versata est in doctorum manibus haec editio, sed cum prioribus comparata speciosior quam praestantior

83 Velut ad *mir.* **220**, **401**; *long.* **18–9**.

84 Vd. e.g. appar.[2] ad *mir.* **144**, **454–60**, **663**; *long.* **18**, **33**, **119–21**.

85 Quarum multae textum sine necessitate sollicitant, nonnullae tamen virum illum acutissimum arguunt (vd. appar.[2] ad *mir.* **80**, **287**, **513**, **515**, **566**; *long.* **22**, **26** et **98**, **42**, **89**), qui et alibi ad Phlegontem sanandum complura contulit (cf. Nauck[a–d]).

86 Unde beneficium ceperunt loci velut *mir.* **204**, **262**, **318**, **573**, **598**; *long.* **21**, **23**, **30**, **49**, **70**, **71**, **78**, **82**, **109**, **115**.

apparet: confert quidem nova aliqua vir doctus[87], sed codicis lectiones in apparatu non raro desideras, plus semel vitiose relatas invenis[88]; mendis typographicis textus scatet[89]; doctorum coniecturae saepe falso tribuuntur[90].

i. Sissaz (1995–6). opusculum Περὶ θαυμασίων tantum editur, **P** denuo collato. post praefationem satis amplam praebentur textus criticus (parvo fontium apparatu ditatus), adnotationes ad textum pertinentes, Italica versio, tres appendices (1. *La sposa fantasma*; 2. *L'androgino*; 3. *Leopardi e Flegonte*), tabulae aliquot, conspectus librorum. munere suo satis accurate perfuncta est femina docta, etsi ad textum constituendum perpauca nova attulit[91] et in apparatu critico superiorum (maximeque editionis a Giannini confectae) errata plerumque recepit.

87 Egregie nonnumquam (velut ad *mir.* **513**, **573**, **612**), saepius tamen infirme aut prorsus perperam (velut ad *mir.* **172**, **180**).

88 Ut pauca tantum exempla afferam, cf. ad *mir*. **63** (δὴ in textu ponitur, tacente apparatu), **443** (ῥώμη ἐῆ non codicis lectio est, ut vult Giannini, sed Emperii coniectura), **448** («πίθηαι Xylander : πίθησα P»; vera vide in appar.^{2}), **489** (αιδωνῆ pro αιδωνη ut codicis lectio in apparatu falso notatur), **510** (πατρίοισι νόμοις in textu legitur, sed non amplius quam «πατρίοισιν ὁμοῖς vulg.» in apparatu ambigue adnotatur).

89 Ut de solo Graeco textu dicam (nam in apparatibus menda crebriora), cf. e.g. ad *mir.* **136** (ἀπενέγκοντας [sic]), **143** (ἐγὼ pro ἐγώ), **170** (οὖν pro οὗν), **185** (πᾶν παιδίου pro π. τοῦ π.), **237** (ἀναίρεσιν [sic]), **277** (πιεσθέντα pro -τας), **280** (πατρὶς pro -ίς), **364** (εἱς pro εἰς), **370** (Ἱστορεῖ δὲ Ἡσίοδος pro Ἱ. δὲ καὶ Ἡ.), **462** (ὦσιν pro ὧσιν), **483** (κοσμεῖσθω [sic]), **520** (ὅσσ' pro ὄσσ'), **641** (Αντιγόνου sine spiritu).

90 Ut cetera transeam, alienas coniecturas sibi aut expressis verbis tribuit aut tacite tribuere videtur Giannini in locis velut *mir.* **4** (〈ε〉ῖδεν), **48** (ἐποίει τὸ), **308** (δημωθέντων), **417** (Μηου〈α〉νίᾳ); praeterea lacunas ab aliis detectas se ipsum statuisse significare videtur ad *mir.* **454–60**, **481**, **505–6**. vera vide in appar.^{2} ad locc.

91 Vd. ad *mir.* **17**.

j. Brodersen (2002). opusculum Περὶ θαυμασίων tantum editur, Germanica versione praeditum, commentariis nullis instructum. **P** inspexit Brodersen et textum criticum probabilibus plerumque consiliis constituit, etsi novas suas coniecturas non attulit. locupletant volumen testimonia varia de fortuna capituli *mir.* 1 apud posteros (pp. 71–130).

His pauca addere sufficiet. versiones vulgares opusculorum *mir.* et *long.* – vel *mir.* tantum – aut adnotationibus aut pleno commentario praeditae, Graecum tamen textum non exhibentes (cf. conspectum librorum, **I.a**[1]), perraro ad textum constituendum iuvant[92]. e converso, messis opima fit e nonnullis eorum, qui oracula in *mir.* et *long.* prodita seorsim ediderunt (cf. conspectum librorum, **I.b**). cum enim **Hendess (1877)** nihil de suo praebuerit, contra **Alexandre (1856)** et **Cougny (1890)** non paucis locis medelas attulerunt[93] (etsi multa alia nimis audacter coniecerunt). palmam ceterum adeptus est **Diels (1890)**, qui admirabili acie doctrinaque e lacertis miserrime iacentibus duo oracula Sibyllina refecit (*mir.* 10), et in oraculo quoque saeculari (*long.* 6, 3) multa egregie coniecit vel elucidavit. de oraculo saeculari vd. praeterea § 5.

Quae postremo in commentationibus librisve variis ad libellos Περὶ θαυμασίων et Περὶ μακροβίων emendandos vel restituendos collata sint (cf. conspectum librorum, **II**), h.l. et longum et abs re erat conquirere, utpote cum singula in appar.[2] enotentur. quorumnam nihilominus doctorum rationes ac consilium in Phlegonte edendo maximi momenti fuerint, in § 6 excutietur.

5. DE ORACVLO SAECVLARI A ZOSIMO QVOQVE TRADITO

Oraculum saeculare, quod in *long.* 6, 3 legimus, traditur etiam in Zosimi *Historia nova* (2, 6; saec. V p.C.n.). tota fere Zosimiana

92 Vd. Blandi ad *long.* **53**; Hansen ad *mir.* **374–7**, **645**; *long.* **93**, **141**.

93 Bene meruit Alexandre de Phlegonte praesertim ad *mir.* **468**, **470**, **472**, **491**, **518**; *long.* **132**, **134**; Cougny optime fecit ad *long.* **125–30**.

tractatio de origine ac natura ludorum saecularium (2, 1–6) e Phlegontis scripto deperdito Περὶ τῶν παρὰ Ῥωμαίοις ἑορτῶν (*FGrHist* 257 T 1; F 40) pendere optimo iure censetur[94]; nihil ceterum obstat[95] ne cum in hoc opere tum in libello de longaevis idem oraculum adlegaverit Phlegon, quippe qui Sibyllinorum amantissimus (cf. § 1). utut est, ad Zosimi textum constituendum unum fundamentum est codex Vatic. Gr. 156, incertae originis (**Zos**^{V}). quattuor scribae hunc librum confecerunt; cap. 2, 6 pertinet ad partem codicis quam secunda e quattuor illis manibus exaravit, saec. X^{2} adsignanda[96].

Quando ingressus sit bibliothecam Vaticanam Zosimi codex ignoratur[97]; constat autem inde ab a. 1475 illic eum semper esse asservatum, hac una exceptione: a. 1488–1492 librum mutuatus est quidam Loisius de Loctis, quem Florentinum fuisse suamque in urbem codicem advexisse pro certo haberi potest[98]. iisdem annis typis tradi Zosimus coeptus est (vd. conspectum librorum, **II.c–d**). primus enim **Politianus (1489)** Graecos versus oraculi saecularis e Zosimi «vetustissimis quidem codicibus»[99] descriptos Latinaque versione instructos in *Miscellaneis* (1, 58) suis vulgavit; quin librum ipsum Vaticanum ante oculos habuerit Politianus, non Vaticani apographum quoddam, non iam dubitandum[100]. saeculo insequenti a

94 Primus hoc coniecit Bergk 18 adn. *, hucusque neglectus; meritum tribui solet viro docto Mendelssohn 54–5, qui ceterum rem fusius tractavit.

95 Ut ipse Bergk 18 adn. * animadvertit.

96 De Zosimi codice Vaticano accuratissime disseruit Forcina (20–1 de scriba secundo); addere sufficiat Paschoud LXXXVIII–XC.

97 De tota codicis historia inde a litteris renatis, deque editionibus typis impressis (necnon de versionibus commentationibusque), doctissime ac minutissime disputavit Paschoud XC–CI. illuc lectorem refero plura scire cupientem.

98 Vd. singillatim Forcina 28–9, Paschoud XC–XCI.

99 Vd. infra, XL adn. 118.

100 Ut in perpetuum demonstravit Forcina 28–9; 75 (et cf. Paschoud XC–XCI). monendum tamen non modo a codice Vaticano (**Zos**^{V}), sed etiam ab illius apographis aliunde notis (**Zos**$^{\Sigma}$: vd. infra in textu), plus semel Politianum discrepare. his locis non facile dicas utrum de

cardinali Sirleto, bibliothecae Vaticanae praefecto, ante a. 1572 vetus Zosimi codex a publico usu abstractus est, quippe qui paganum auctorem religioni Christianae inimicissimum contineret. quo evenit ut excerpta quaedam varia saec. XVI vulgata, mox Latina versio a **Leunclavio (1576)** data, deinde Graecus textus ab **Henrico Stephano (1581)** – libro II tenus – et a **Sylburgio (1590)** tandem editus, non codicem Vaticanum pro fundamento haberent, sed apographa aliquot (**Zos**$^{\Sigma}$) ex illo aut ante aut (furtim) post 'clausuram' descripta, nec hodie facile dinoscenda[101]. ex antiquioribus his editionibus textus vulgatus satis mendosus coaluit, quo nihilominus fulti sunt – nullo codice inspecto – **Cellarius (1679)**, **Smith (1679)**, **Reitemeier (1784)**, **Bekker (1823)**. et hi et priores omnes – Politiano scilicet excepto – ob solas fere coniecturas ope ingenii prolatas hodie memorandi sunt.

Anno 1863 Adolfus Kiessling[102] denique ostendit universos Zosimi codices e Vatic. Gr. 156 derivatos esse, ideoque unum Vaticanum ad textum costituendum valere. paucos post annos, vere novam Zosimi editionem dedit **Mendelssohn (1887)**, qui codicem Vaticanum per Augustum Mau diligentissime conferendum curavit[103] et illum solum pro textus fundamento adhibuit. egregiam hanc editionem paucis tantum locis se ultro novasse professus est **Paschoud** (2000²)[104], qui nihilominus codicem Vaticanum denuo contulit, omnia funditus retractavit, menda quaedam minora sanavit, Graecum textum et Francogallica versione et amplis commentariis ditavit.

Adiciendi sunt qui oraculum saeculare seorsim ediderunt, et Zosimum scilicet et Phlegontem adhibentes. hos doctos oblivio plerumque obruit, quamquam ad textum sanandum vel enarrandum nonnulli saltem eorum (cf. conspectum librorum, **II.d**) haud pauca

Politiani lapsu in codice legendo an potius de ipsius coniectura (velut *long.* **201** ἐπαυχένιον, ut vid.) agatur.

101 Intricatissimam de apographis quaestionem acriter excussit Paschoud CII–CIII.

102 Kiessling[a].

103 Cf. Mendelssohn XXII.

104 Cf. Paschoud CII.

contulerunt. inter antiquiores eminent **Opsopoeus (1599)**, **Taffin (1641)** et maxime **Rappold (1717)**, cuius perrarae commentationi debentur coniecturae aliquot praestantissimae[105]; mox **Mitscherlich (1800)** de oraculo enarrando bene meruit; denique, post Zosimi codicem Vaticanum denuo erutum, commemorandi sunt **Kiessling (1884)**, **Basiner (1901)** – summa iniuria apud posteros neglectus – et **Pighi (1968²)**.

Quidnam ex iis, quae hucusque excussi, ad oraculum saeculare edendum efficiatur, sic dilucide comprehendit iam Wilamowitz: «Zosimus hat zwar wahrscheinlich aus Phlegon geschöpft, aber die Behauptung ist an sich haltlos, dass deshalb die einzige Handschrift des Phlegon einzig zu Grunde zu legen wäre: die einzige Handschrift des Zosimus ist selbstverständlich auch eine Quelle der Ueberlieferung des Phlegon und somit des Orakels»[106]. textus ergo oraculi, ubicumque fieri potest, consensu inter **P** et **Zos**^{V} nititur. cum alteruter tantum horum rectam lectionem exhibere videretur, lectionem istam – ut consentaneum – in textum adscivi. cum **P** et **Zos**^{V} inter se discreparent, aeque bonas tamen ambo lectiones ostenderent, codici **P** adstipulari institui: exigebat enim – ni fallor – ratio edendi ut, paribus ceteris, librum illum assequi pergerem, qui universe ad Phlegontis textum constituendum velut primum optimumque fundamentum se praeberet.

Perpauca de apparatu critico subicienda. de codicis **P** lectionibus, necnon de virorum doctorum coniecturis, in apparatu adnotandis, vd. § 6. quod ad Zosimi codicem Vatic. Gr. 156 attinet, folia oraculum saeculare continentia (ff. 27v–28r), me poscente, qua est benignitate acerrime contulit Philippus Ronconi[107]; deinde ipse iterum inspexi, microchartulis usus. codicis lectiones (**Zos**^{V}) in apparatu quam diligentissime adnotavi, inter librarii ipsius (**Zos**^{V1}) et correctoris fere aequalis (**Zos**^{V2}) manum – ubi opus esset ac discerni posset – distinguens. apographa ab edd. vett. adhibita (**Zos**$^{\Sigma}$) tunc tantum

105 Vd. praesertim ad *long.* **178**, **181**.

106 Wilamowitz[b] 648.

107 Siglo Ronconi[c] in hac editione notatus.

laudavi, cum paradosis dubia vel vitiosa ope videlicet ingenii in apographis illis emendata esset.

6. DE HVIVS EDITIONIS CONSILIIS AC RATIONE

Phlegontis editiones hucusque factae, sepositis mendis virtutibusque in § 4 singillatim recensis, vitiis aliquot plus minusve communibus laborant et ἔργῳ et μεθόδῳ. quoad ἔργον, his maxime dolendum:

1. codicem **P** editores aut nequaquam inspexerunt, aut nonnisi per alios doctos inspiciendum curaverunt, aut ipsi contulerunt quidem, sed satis festinanter (vd. rursus § 4): unde codicis scripturas aut lacunose aut mendose persaepe referunt apparatus critici;

2. commentationes librosque Phlegontis textum emendantes, defendentes, enarrantes numquam ex integro conquisiverunt atque excusserunt editores (etsi Keller hoc facere coepit): unde in apparatibus criticis coniecturas plurimas falso adscriptas invenis, multas alias – easque haud raro egregias – desideras, et textus ibi saepe emendari pergit, ubi unus aliusve doctus nihil immutandum esse iamdiu ostendit nec posteris innotuit.

His perspectis, primum editionis meae munus id esse – ut consentaneum – institui, ut et lectiones codicis **P** (quem Heidelbergae minutissime inspexi), et ea omnia, quae viri docti contulissent ac relatu digna viderentur, summa cum cura praeberem. quod scilicet cum grano salis erat faciendum. codicis enim scripturas acerrime enotare studui, sed et interpunctionem et res quasdam orthographicas ad hodiernas consuetudines tacite accommodavi (e.g. σ in ς ad finem verbi converti; iota mutum, quod in **P** semper adscribitur, subscripsi). praeterea, minutias ad textum constituendum nihil iuvantes (notas quantitatis, signa ὑφὲν et sim.; scribendi rationes ab hodiernis discrepantes, velut παρὰ χρῆμα pro παραχρῆμα; etc.) semper tacui, nisi cum ad locum aliquem perpendendum quodammodo valerent. item dicendum de rasuris, quae in **P** identidem inveniuntur. ut supra vidimus (§ 3), debentur illae ipsi librario, qui codicem exaratum ad fidem (solius) antigraphi emendavit. eradebat ergo scriba non ut varias lectiones ab aliis mss. sumptas in vicem

priorum scripturarum poneret, sed ut suos plerumque lapsus in scribendo factos purgaret: ut ex iis locis nitide elucet, in quibus litteras ante rasuram scriptas adhuc dispicere licet (vd. appar.[2] ad *mir.* **60**, **275**, **433**, **453**; *long.* **146**). perraro tantum aut varias lectiones aut alicuius utique indicium perturbationis in ipso antigrapho exstasse loci erasi arguunt (vd. appar.[2] ad *mir.* **86**?, **438**, **499**, **512**?, **513**; *long.* **25**): quibus solis fere locis in apparatu rasuras adnotavi (iis quinque additis, quas paulo supra enumeravi), ceteras ad rem criticam nihil conferre ratus.

Quod ad bibliographiam q.d. spectat, summa ope nisus sum non solum ut omnia pro viribus exquirerem atque unicuique suum redderem, sed etiam ut lector ubique sciret quis quo loco coniecturam (vel textus defensionem) aliquam publici iuris fecisset. ingratus quidem labor, sed lectori – ut puto – utilis quam qui umquam. consuetudinem contra respui, quam valde increbruisse miror, qua non solum qui primus coniecturam aliquam proposuerit, sed etiam qui eam receperint in apparatu laudandi putentur: hoc ad historiam studiorum, non ad edendi rationem pertinet. unam admisi exceptionem: qui aliorum coniecturas probatas novis ultro argumentis corroboraverunt, hac nota in apparatu item commemorati sunt. ceterum non universa rettuli, quae viri docti inde ab editione principe (1568) in Phlegontem coniecissent, sed ea plerumque tantum quae meo iudicio recta essent vel esse possent, aut utique ad veritatem ducere viderentur, etsi verum nondum restituerent.

Veniamus nunc ad ea, quae ad μέθοδον attinent. hic distinguendum est inter partes soluta oratione et partes versu conscriptas.

Phlegontis prosa oratio persaepe emendata est, inde a Xylandro, ut ad Atticam normam redigeretur. perspexerat autem iam Photius (cf. § 1) nequaquam rigide uti Phlegontem Attico stilo in opere Περὶ Ὀλυμπιάδων; quod etiam ad libellos superstites Περὶ θαυμασίων et Περὶ μακροβίων plane spectat, maximeque ad prioris opusculi capp. 1–3, quae manifesta indicia κοινῆς διαλέκτου exhibere iam vidimus (§ 1). hinc efficitur ut erraverint viri docti codicem **P** permultis locis sollicitantes, in quibus formas vocesque non Atticas quidem, sed aetatis Hellenisticae ac Romanae proprias, ingenue servat liber ille

accuratissimus. primus haec omnia intellexit Iacobus Leopardi[108], cuius tamen egregiae *Note ai Taumasiografi greci* aut partim tantum aut nihil omnino Phlegontis editoribus praesto fuerunt[109]; Leopardiana vestigia secutus, his linguae rationibus **P** crebro vindicavi.

Aliud adminiculum hucusque satis neglectum ex eo venit, quod et in *mir.* (maximeque in capp. 1–3) et in *long.* singulae narrationes singulive laterculi aut simili aut eadem plane structura perhiberi solent, sive mirabilia produntur sive longaevorum nomina referuntur. hoc et in paradosi defendenda et in mendis occultis deprehendendis magni saepe auxilii fit, structurae congruentia ultro confirmante auctoris usum scribendi[110].

Opusculum Περὶ μακροβίων exigebat praeterea ut statueretur quibus rationibus nomina propria et Romana et alienigena Graecis accentus regulis accommodanda essent. **P** ubique assequi non expediebat: qui enim spiritus accentusque ibi leguntur non magnam habent auctoritatem, cum additi sint (nec ii semper) ab ipso Byzantino librario – docto quidem, sed his rebus parum versato – qui exaravit codicem, cuius vetus antigraphum haec plane non praebebat (vd. § 3). superiores editores nihil in hanc materiam iudicaverunt; ipse regulae illi obtemperare institui, quae 'lex Clarysse' vulgo nuncupatur: «Aus anderen Sprachen entlehnte Namen und Wörter, die morphologisch ans griechische System assimiliert wurden, werden ohne Rücksicht auf ihre fremde Herkunft nach den üblichen griechischen Akzentregeln betont»[111]. his nisus, lexicis fontibusque

108 Cf. Leopardi 574 et passim.

109 De vicibus harum adnotationum, quarum magna pars usque ad annum 1969 aut inedita aut male edita iacuit, docent Pacella et Timpanaro ap. Leopardi 567–9; et fusius Timpanaro 115–21; 174–89 passim.

110 Exempla in *mir.* (quae omnia illustr. Str.[b] 201ss. passim) cf. **73** λυποῦσαν οὐδέν, **86–7** τῶν κατὰ μέρος, **96** ὅπερ, **115** παρεγίνετο, **137** βουλομένων, **244** λεπτῇ τῇ φωνῇ, cum appar.[2] ad locc.; in *long.* vd. appar.[2] ad **6, 12, 21, 22, 23, 30, 49, 63, 71, 78, 82, 110–3, 115, 119, 121.**

111 Kramer[a] 133, qui definitionem a Clarysse 179 datam resumit expolitque. vd. praeterea Kramer[b], Cervenka-Ehrenstrasser in *LLL* II XXI; contra Radt[a–b] (qui Latina nomina Graece scripta Latinis accentus

pro viribus excussis, singula nomina diligentissime restituere studui: etsi fatendum est in his rebus complura dubia manere.

Accidit praeterea haud raro, in opusculo Περὶ μακροβίων, ut unum idemque nomen proprium non una eademque semper scriptura prolatum in **P** offendamus[112]. quod cum evenit, varias scripturas ad unam plerumque formam redigunt editores, quasi ceterae scribendi rationes mera codicis vitia sint. at eiusmodi discrepantiae ipsis Phlegontis fontibus deberi possunt, nisi prorsus Tralliano nostro, quem suspicari licet in tam multis variisque nominibus e Latina scriptione (cf. appar.[1] ad *long.* **3–5**) convertendis sibi semper constare aut non curasse aut non valuisse. satius denique putavi tales codicis discrepantias non tangere.

Transeamus iam ad versus, h.e. ad oracula undique collecta, quibus Phlegonti omnia condire tam carum fuit (§ 1). haec non modo – ut exspectandum – per se obscura sunt, sed ad nos etiam valde depravata cum in **P** tum in **Zos**[V] pervenerunt: unde crebris medelis opus est. corruptissima Sibyllina in *mir.* 10 mire restituit Diels[113] eorum ipsa ratione – ut ita dicam – usus, h.e. acrostichide: ex qua lacunas detectas metitus est, totos versus refecit vel transposuit, singulorum oraculorum fines statuit… tali subsidio in ceteris oraculis deficiente, ad aliud convertendum fuit. ut iamdiu patet, «[d]ie meisten der in den Orakeln verwendeten Begriffe sind den homerischen Epen, seltener der lyrischen bzw. der Tragödiensprache entnommen, einige Junkturen sind homerischen nachgebildet»[114]. his perpensis, locos similes parallelosve multo magis quam editores

regulis, Wackernagel secutus, subigenda censet). multo antea, optime meruerat de tota re Dittenberger[a].

112 Cf. *long.* **15** Σέξτος / **51** et al. Σέξστος, **20** et al. Σπόριος / **29** Σπούριος, **22** et al. Κόϊντος / **45** et al. Κούιντος, **30** Σευῆρος / **97** Σεβῆρος, **63** Ἀλούκιος / **69** Ἀλούκκιος, **65** Δοκούριος / **69** Δοκκούριος; quoad urbes, **14** et al. Βελεία / **48** et al. Βελία / **31** Οὐελεία.

113 Cf. appar.[2] ad *mir.* **439–525** passim.

114 Gauger[a] 227 adn. 8.

priores conquirere atque excutere studui: horum enim locorum ope haud pauca apud Phlegontem vel emendare vel elucidare licet[115].

Quo ad ampliorem quaestionem perducimur. omnia apud Phlegontem aut abstrusa aut obscura sunt, et saepe utroque vitio afficiuntur. non itaque satis esse duxi ut textum pro viribus expolitissimum praeberem: levi quidem, sed firma manu lectori succurrendum erat in tam difficili auctore adeundo. ante omnia ergo apparatum criticum (= appar.²) loquaciorem solito instruendum censui, ut semper fere liqueret non modo qualem textum praebuissem, sed etiam quanam ratione aut ipse aut ceteri paradosin emendassemus, defendissemus, sollicitassemus. apparatui critico porro praeposui apparatum priorem (= appar.¹), qui cum fontes ac locos similes parallelosve contineret, tum auxilia quoque succincta – commentariolos, bibliographiam – ad textum aperiendum suppeditaret. hunc apparatum 'auxiliarium' vocaverim, quem lectori utilem fore confido.

* * *

Restat ut gratias agam iis, qui in hoc opere absolvendo mihi praesto fuerunt. haud facile dicam quanti mihi fuerint amicitia atque auxilium Claudii Consonni, Henrici Magnelli, Philippi Ronconi, Iosephi Russo: qui plura adhuc contulerunt – in coniecturis impertiendis, in locis similibus communicandis, in libris comparandis – quam ex huius libelli paginis identidem elucet. opem mihi praeterea variis modis tulerunt, qua sunt benignitate, Eugenius Amato, Nuntius Bianchi, Daniel Bianconi, Wolfgangus Blümel, Guilielmus Cavallo, Claudius De Stefani, Lucius Del Corso, Michael Kajava, Natalis Leccese, Iosephus Mastromarco, Alfredus M. Morelli, Petrus I. Parsons, Paschalis Maximus Pinto, Olavus Salomies, Claudius Schiano, Marina Silvestrini, Friderica Sissaz, Henricus Solin, Shannan Stewart. unusquisque horum me sibi pergratum scito. magistros praeclaros – Paulum Fedeli Barensem, Orontium Pecere Casinensem

115 Ut unum afferam exemplum, cf. *mir.* **201ss.** (cum Str.[b] 218–28). loci paralleli – etsi non e poetis sumpti – gravia menda praeterea detegunt, quae alioquin sine dubio latuissent, in versibus velut *long.* **181**, **186**.

– libentissime denique memoro: quorum alter in auctoribus edendis atque enarrandis, alter in textuum historia pervestiganda, splendido mihi exemplo fuit[116].

Scribebam Barii et Casini
mense Ianuario a. MMX A. S.

116 Libro confecto et iamiam prodituro, gravissima haec de ‘collectione philosophica’ impertivit mihi per litteras Philippus Ronconi: «In un contributo di prossima pubblicazione, dimostrerò che la cosiddetta ‘collezione filosofica’ è in realtà costituita da due gruppi distinti (ossia da tre gruppi, visto che, da vari decenni, all’interno della ‘collezione’ è stata individuata la cosiddetta ‘collezione aristotelica’, che costituisce senza dubbio un’unità preesistente). Tali due gruppi sono stati verosimilmente prodotti, a breve distanza di tempo (precisamente a cavallo – a quanto credo – del passaggio tra iconoclastia e iconodulia), entrambi a Costantinopoli e in ‘milieux’ culturalmente prossimi, eppure a mio avviso non identificabili. La dimostrazione riposerà su fattori codicologici (discrepanze nelle dimensioni assolute e nello specchio di scrittura, nonché nelle modalità di interazione dei copisti), paleografici (arrivo finalmente a spiegare la coesistenza, nella ‘collezione’, delle cosiddette ‘due varianti’ grafiche, l’una più squadrata, l’altra arrotondata) e contenutistici (un gruppo contiene Platone, i medio-platonici e i neo-platonici pagani, l’altro i cristiani platonizzanti)».

CONSPECTVS LIBRORVM ET COMMENTATIONVM[117]

I. EDITIONES

(a) Phlegontis opuscula *De rebus mirabilibus* et *De longaevis*

Xylander = G. Xylander [Wilhelm Holtzmann], *Antonini Liberalis Transformationum congeries. Phlegontis tralliani de Mirabilibus & longaevis Libellus…*, Basileae 1568 [69–105 Latina versio; 55–97 (paginarum numeris denuo inceptis) Graecus textus; 316–8 adnotationes]

Meursius = I. Meursius [Johannes van Meurs], *Phlegontis Tralliani, quae exstant, opuscula*, Lugduni Batavorum 1620; denuo impr. in J. Gronov (cur.), *Thesaurus Graecarum antiquitatum*, VIII, Lugduni Batavorum 1699 (= Venetiis 1735), 2691–736; et correctius in *Ioannis Meursii opera*, ex recensione I. Lamii, VII, Florentiae 1746, 77–122 (hinc paginae laudantur)

Franz = I.G.F.[=G.G.F.] Franz, *Phlegontis Tralliani opuscula*, Halae 1822[2] (1775[1])

Westermann = A. Westermann, Παραδοξογράφοι. *Scriptores rerum mirabilium Graeci*, Brunsvigae – Londini 1839 [117–42; 197–204]

Müller = C. Müller, *Fragmenta historicorum Graecorum*, III, Parisiis 1849 [608–24]; IV, Parisiis 1851 [*Addenda et corrigenda*: 669]

Keller = O. Keller, *Rerum naturalium scriptores Graeci minores*, I, Lipsiae 1877 [LVII–LXXIII; 57–93]

Jacoby = F. Jacoby, *Die Fragmente der griechischen Historiker*, II B, Berlin 1929 [*Text*: 1169–94]; II D, Berlin 1930 [*Kommentar*: 845–8]

Giannini = A. Giannini, *Paradoxographorum Graecorum reliquiae*, Milano [1966] [169–219] (nonnisi *mir.*)

117 Universa opera hic continentur, quae vel in praefatione vel in appar.[2] (solis compendiis utrobique semper usus) laudavi; insunt praeterea quae in appar.[1] plus semel commemoravi. accedunt nonnulla quibus magnopere fructus sum, etiamsi laudandi occasio in hoc libro defuit. [ ] inclusi paginas, e commentationibus librisve non solum Phlegontem tractantibus, ad eum spectantes.

Sissaz = F. Sissaz, *Il* Περὶ θαυμασίων *di Flegonte di Tralle*, tesi di laurea, Università degli Studi di Milano 1995–1996 (nonnisi *mir.*)

Brodersen = K. Brodersen, *Phlegon von Tralleis. Das Buch der Wunder*, Darmstadt 2002 (nonnisi *mir.*)

(a[1]) Phlegontis opuscula *De rebus mirabilibus* et *De longaevis* – Versiones cum commentario, sine Graeco textu

Blandi = S. Blandi, *Storici minori volgarizzati ed illustrati*, III, Milano 1829 [1–209 (paginarum numeris huius voluminis partis denuo inceptis)]

Gómez Espelosín = F.J. Gómez Espelosín, *Paradoxógrafos griegos. Rarezas y maravillas*, Madrid 1996 [165–95] (nonnisi *mir.*)

Hansen = W. Hansen, *Phlegon of Tralles' Book of Marvels*, Exeter 1996

Ferwerda = R. Ferwerda, *Phlegon van Tralles. Wonderbaarlijke verschijnselen – Mensen die lang hebben geleefd – Olympiaden*, Budel 2004 (*mir.*; *long*. 6)

(b) Oracula a Phlegonte tradita, seorsim edita

Alexandre = C. Alexandre, Χρησμοὶ Σιβυλλιακοί. *Oracula Sibyllina*, II, Parisiis 1856 [120–3; 234–53]

Hendess = R. Hendess, *Oracula Graeca quae apud scriptores Graecos Romanosque exstant*, Halis Saxonum 1877 [80–4; 102–3]

Cougny = E. Cougny, *Epigrammatum Anthologia Palatina cum Planudeis et appendice nova epigrammatum veterum ex libris et marmoribus*, III, Parisiis 1890 [482–3; 507–11; 527–8; 551–3; 559]

Diels = H. Diels, *Sibyllinische Blätter*, Berlin 1890

(c) Zosimi Historia nova (editiones ad textum oraculi saecularis constituendum enarrandumve adhibitae)

Leunclavius = I. Leunclavius [Johannes Loewenklau], *Zosimi comitis Historiae novae libri VI numquam hactenus editi*, Basileae 1576 (sola versio Latina)

Stephanus = H. Stephanus [Henri Estienne], Ἡρωδιανοῦ ἱστοριῶν βιβλία η′. *Herodiani histor. lib. VIII*, Genevae 1581 (Zosimus libro II tenus editur)

Sylburgius = F. Sylburgius [Friedrich Sylburg], *Romanae historiae scriptores Graeci minores*, Francofurdi [sic] 1590

Cellarius = C. Cellarius [Christoph Keller], Ζωσίμου Κόμητος καὶ Ἀποφισκοσυνηγόρου Ἱστορία Νέα. *Zosimi Comitis ex Advocato Fisci*

Historia Nova, Ex recensione F. Sylburgii, Cum Latina interpretatione I. Leunclavii, et notis variorum, Cizae 1679

Smith = Th. Smith, Ζωσίμου Κόμητος καὶ Ἀποφισκοσυνηγόρου Ἱστορίας Νέας Βίβλοι ἕξ. *Zosimi Comitis et Exadvocati Fisci Historiae Novae Libri Sex*, Oxonii 1679

Reitemeier = I.F.[=J.F.] Reitemeier, *Zosimi Historiae Graece et Latine… Ad calcem subiectae sunt animadversiones nonnullae C.G. Heynii*, Lipsiae 1784

Bekker = I. Bekker, *Zosimus*, Bonnae 1837 (*CSHB*)

Mendelssohn = L. Mendelssohn, *Zosimi comitis et exadvocati fisci Historia nova*, Lipsiae 1887

Paschoud = F. Paschoud, *Zosime. Histoire nouvelle*, I, Paris 2000[2] (1971[1])

(d) Aliae editiones praecipuae unius oraculi saecularis

Politianus = A. Politianus [Angelo Poliziano], *Miscellanea* 1, 58 (*Origo et ritus ludorum saecularium…*; 1489), in *Omnia opera*, Venetiis 1498, [407–14][118]

Opsopoeus = I. Opsopoeus [Johannes Koch], Σιβυλλιακοὶ Χρησμοί *hoc est Sibyllina Oracula*, Parisiis 1599 [420–5]

Taffin = P. Taffin, *De veterum Romanorum anno seculari* [sic], *eiusque potissimum per ludos seculares* [sic] *celebritate, eorumque chronologia*, Tornaci Nerviorum 1641; denuo impr. in J.G. Graeve (cur.), *Thesaurus antiquitatum Romanarum*, VIII, Lugduni Batavorum 1698 (= Venetiis 1735), 467–640 [485–7; cf. 476–8; 491; 517–43; 557; 562–3; 564] (hinc columnae laudantur)

Rappold = G.C. de[=von] Rappold, *De annis ludisque saecularibus veterum Romanorum commentatio*, Vinariae 1717 [32–42][119]

118 Paginarum numeros – qui in ed. orig. desunt – ex nova voluminis impressione 'digitali' q.d. (http://visualiseur.bnf.fr/CadresFenetre?O=NUMM-59298&M) sumpsi. profert Politianus oraculum saeculare, nullo spiritu accentuve adposito (utrosque ipse addidi, cum Politiani lectiones in apparatu critico adnotavi), profitens se textum e Zosimi «vetustissimis quidem codicibus» (p. [412]) descripsisse, h.e. e praestantissimo ms. Vatic. Gr. 156 (vd. praef. XXIX). Graecum oraculi textum ditavit Politianus eleganti versione Latina, quam denuo seorsim edd. notisque instrux. I. del Lungo, *Prose volgari inedite – Poesie latine e greche edite e inedite di Angelo Ambrogini Poliziano*, Firenze 1867, 539–41, G.B. Pighi, *La poesia religiosa romana*, Bologna 1958, 170–3.

Mitscherlich = C.G.[=C.W.] Mitscherlich, *Q. Horatii Flacci Opera*, I–II, Lipsiae 1800 [II 643–52]

Kiessling = A. Kiessling, *Horatius Flaccus*, I (*Oden und Epoden*), Berlin 1884 [280–2]

Basiner = O. Basiner, Ludi saeculares. *Drevnerimskija sekuliarnyja igry*, Varšava 1901 [X–XIX; cf. 220–33]

Pighi = I.B.[=G.B.] Pighi, *De ludis saecularibus populi Romani Quiritium libri sex*, Amsterdam 1965² [56–8; 366; 410]

II. LIBRI ET COMMENTATIONES AD PHLEGONTEM PERTINENTES[120]

Aiello = O. Aiello, *Sulle tracce di Philinnion* (*Flegonte di Tralles*, mir. *2.1*), Sileno 35, 2009, 169–86

Allély = A. Allély, *Les enfants malformés et considérés comme* prodigia *à Rome et en Italie sous la République*, REA 105, 2003, 127–56 [passim]

Aretini = P. Aretini, *I fantasmi degli antichi tra Riforma e Controriforma. Il soprannaturale greco-latino nella trattatistica teologica del Cinquecento*, Bari 2000 [138–49]

Bast[a] = F.I.[=F.J.] Bast, *Epistola critica ad virum clarissimum I.F. Boissonade super Antonino Liberali, Parthenio et Aristaeneto… e lingua Gallica in Latinam versa a C.A. Wiedeburg*, Lipsiae 1809 (= *Lettre critique de F.J. Bast… à Mr. J.F. Boissonade sur Antoninus Liberalis, Parthenius et Aristénète*, Paris 1805) [59–71; 125–6; 278–9]

Bast[b] = F.I.[=F.J.] Bast, *Commentatio palaeographica*, in G.H. Schaefer, *Gregorii Corinthii et aliorum grammaticorum libri de dialectis linguae Graecae*, Lipsiae 1811, 701–861 [855–61; passim]

Beagon = M. Beagon, *The Elder Pliny on the Human Animal. Natural History, Book 7*, Oxford 2005 [passim]

119 Huius opusculi coniecturas falso tribuit «Gesnero» Mitscherlich (unde posteri omnes), eo scil. in errorem ductus, quod Rappold commentationem suam «praeside Io. Matthia Gesnero Gymn. Wilhelmo-Ernestini conrectore» proponebat.

120 Comprehenduntur hoc loco etiam quae ad codicem **P** et ad ‘collectionem philosophicam’ q.d. in universum spectant, necnon commentationes Zosimum tractantes (cf. supra, **I.d**).

Bergk = Th. Bergk, *Lucian und Phlegon* περὶ μακροβίων, Zeitschrift für die Alterthumswissenschaft n.F. 7, 1849, 11–24

Bertolotto = G. Bertolotto, *Sulla cronologia e autenticità dei* Macrobii *attribuiti a Luciano*, RFIC 14, 1886, 225–82 [255–67; 278–80]

Billanovich = G. Billanovich, *Dal Livio di Raterio (Laur. 63, 19) al Livio del Petrarca (B. M., Harl. 2493)*, IMU 2, 1959, 103–78 + tabb. [111]; denuo impr. in Itinera. *Vicende di libri e di testi*, I, Roma 2004, 103–75 + tabb. [110–1] (hinc paginae laudantur)

Boissonade = I.F.[=J.F.] Boissonade, *Aeneas Gazaeus et Zacharias Mitylenaeus. De immortalitate animae et mundi consummatione*, Parisiis 1836 [159 adn. 5]

Bompaire = J. Bompaire, *Lucien. Oeuvres*, II, Paris 1998 [18–9]

Braunert = H. Braunert, *Der römische Provinzialzensus und der Schätzungsbericht des Lukas-Evangeliums*, Historia 6, 1957, 192–214 [203–4]

Breglia[a] = L. Breglia Pulci Doria, *Oracoli sibillini tra rituali e propaganda (Studi su Flegonte di Tralles)*, Napoli 1983

Breglia[b] = L. Breglia Pulci Doria, *Libri sibyllini e dominio di Roma*, in Chirassi Colombo – Seppilli (curr.), 277–304 [passim]

Brind'Amour = P. Brind'Amour, *L'origine des Jeux Séculaires*, ANRW II 16.2 (1978), 1334–1417 [passim]

Brinkmann = A. Brinkmann, *Lückenbüsser*, RhM 64, 1909, 479–80

Brisson[a] = L. Brisson, *Le mythe de Tirésias*, Leiden 1976 [12–3; 135]

Brisson[b] = L. Brisson, *Aspects politiques de la bisexualité. L'histoire de Polycrite*, in *Hommages à M.J. Vermaseren*, I, Leiden 1978, 80–122

Brisson[c] = L. Brisson, *Le sexe incertain. Androgynie et hermaphrodisme dans l'Antiquité gréco-romaine*, Paris 1997 [13–39; 134–44]

Brunt = P.A. Brunt, *The Revenues of Rome*, JRS 71, 1981, 161–72 [163; 164; 171–2]; denuo impr. cum addendis in *Roman Imperial Themes*, Oxford 1990, 324–46; 531–40 [330; 331; 345–6] (hinc paginae laudantur)

Buecheler = F. Buecheler, *De bucolicorum Graecorum aliquot carminibus*, RhM 30, 1875, 33–61 [44]; denuo impr. in *Kleine Schriften*, II, Leipzig – Berlin 1927, 98–121 [107] (hinc paginae laudantur)

Calderón Dorda[a] = E. Calderón Dorda, *El problema del manuscrito único: a propósito de Partenio de Nicea y el cod. Palatinus gr. 398*, Myrtia 1, 1986, 93–105

Calderón Dorda[b] = E. Calderón Dorda, *Partenio de Nicea. Sufrimientos de amor y Fragmentos*, Madrid 1988 [XXX–XLII]

Cataldi Palau = A. Cataldi Palau, *Un nuovo codice della 'collezione filosofica': il palinsesto* Parisinus graecus *2575*, Scriptorium 55, 2001, 249–74 + tabb.

Cavallo = G. Cavallo, *Da Alessandria a Costantinopoli? Qualche riflessione sulla 'collezione filosofica'*, S&T 3, 2005, 249–63 (hinc paginae laudantur); brevior redactio: *Qualche riflessione sulla 'collezione filosofica'*, in D'Ancona (cur.) 155–65

Chirassi Colombo – Seppilli (curr.) = I. Chirassi Colombo – T. Seppilli (curr.), *Sibille e linguaggi oracolari. Mito Storia Tradizione*, Pisa – Roma 1999

Christesen = P. Christesen, *Olympic Victor Lists and Ancient Greek History*, Cambridge et al. 2007 [326–34; 520–3; passim]

Coarelli = F. Coarelli, *Il Campo Marzio*, I (*Dalle origini alla fine della repubblica*), Roma 1997 [passim]

Cobet = C.G. Cobet, *Variae Lectiones*, Mnemosyne 6, 1857, 1–56 [9–11]; denuo impr. in *Novae Lectiones*, Lugduni Batavorum 1858, 265–320 [273–5] (hinc paginae laudantur)

Collart = P. Collart, *Philippes, ville de Macédoine*, Paris 1937 [297]

Consonni = C. Consonni, per litteras

Crawford = M. Crawford, Mirabilia *and Personal Names*, PBA 104, 2000, 145–8 [146–8]

Creuzer = F. Creuzer, censura editionis Westermannianae (cf. **I.a**), in *Zur Geschichte der griechischen und römischen Literatur. Abhandlungen*, Leipzig – Darmstadt 1847, 277–301 + addenda et corrigenda (sine pag. num.) ad calcem voluminis [290–1; 294–301]

Cuntz = O. Cuntz, *De Augusto Plinii geographicorum auctore*, diss. Bonnae 1888 [46–8]

Curchin = L.A. Curchin, Aetates mortuorum: *études quantitatives sur les âges des défunts en Lusitanie*, Conimbriga 39, 2000, 275–84 [277]

D'Ancona (cur.) = C. D'Ancona (cur.), *The Libraries of the Neoplatonists*, Leiden – Boston 2007

Delattre-Delattre = J. Delattre-Biencourt – D. Delattre, *Le recours au* mirabilia *dans les polémiques logiques du Portique et du Jardin (Philodème,* De signis, *col. 1–2)*, in O. Bianchi – O. Thévenaz (curr.), Mirabilia – *Conceptions et représentations de l'extraordinaire dans le monde antique*, Bern et al. 2004, 221–37 [225–8]

De Stefani = C. De Stefani, per litteras

Diller[a] = A. Diller, *The Tradition of the Minor Greek Geographers*, Lancaster (Penns.) – Oxford 1952 [3–10]

Diller[b] = A. Diller, *The Scholia on Strabo*, Traditio 10, 1954, 29–50 [31–3; passim]; denuo impr. in *Studies in Greek Manuscript Tradition*, Amsterdam 1983, 23–44 [25–7; passim] (hinc paginae laudantur)
Dittenberger[a] = W. Dittenberger, *Römische Namen in griechischen Inschriften und Literaturwerken*, Hermes 6, 1872, 129–55 [passim]
Dittenberger[b] = W. Dittenberger, *Zu den attischen Ephebeninschriften*, Hermes 12, 1877, 1–22 [2–3 adn. 2]
Donati = A. Donati, *Contributo alla demografia di Bologna romana: i dati biometrici*, Il Carrobbio 4, 1978, 177–84 [182–3]
Dorandi[a] = T. Dorandi, *Accessioni a Antigono di Caristo*, SCO 51, 2005, 119–24 [121–4]
Dorandi[b] = T. Dorandi, *Il* Περὶ παροιμιῶν *di Clearco di Soli: contributi a una raccolta dei frammenti*, Eikasmos 17, 2006, 157–70 [162–7]
Eberhard = A. Eberhard, censura editionis Kellerianae (cf. **I.a**), Jenaer Literaturzeitung 5, 1878, 643–5 [645]
Emperius = A. Emperius, censura editionis Westermannianae (cf. **I.a**), Zeitschrift für die Alterthumswissenschaft 6, 1839, 1139–49 [1143–8]; denuo impr. in *Opuscula philologica et historica*, Gottingae 1847, 226–36 [231–4] (hinc paginae laudantur)
Erdas = D. Erdas, *Cratero il Macedone. Testimonianze e frammenti*, Tivoli 2002 [2–3]
Fabricius = I.A.[=J.A.] Fabricius [– G.C. Harles], *Bibliotheca Graeca*, V, Hamburgi 1796[3] [255–60]
Fein = S. Fein, *Die Beziehungen der Kaiser Trajan und Hadrian zu den* litterati, Stuttgart – Leipzig 1994 [193–9]
Ferrary = J.-L. Ferrary, *Philhellénisme et impérialisme. Aspects idéologiques de la conquête romaine du monde hellénistique, de la seconde guerre de Macédoine à la guerre contre Mithridate*, Rome 1988 [238–64]
Fischetti = G. Fischetti, *Giacomo Leopardi ovvero della filologia formale*, in G. F., *Filologia e presenza dell'antico*, Roma 1986, 295–323 [307–8; 312]
Fontanille = M.-Th. Fontanille, *Vieillir à Rome. Approche démographique*, Bruxelles 2004 [13–33]
Fontenrose = J. Fontenrose, *The Delphic Oracle*, Berkeley et al. 1978 [passim]
Forcina = A.M. Forcina, *Lettori bizantini di Zosimo. Le note marginali del cod. Vat. gr. 156*, Milano 1987
Frisk = H. Frisk, *Le Périple de la mer Érythrée*, Göteborg 1927 [26–36; passim]
Gallaeus = S. Gallaeus [Servaas Galle], *Dissertationes de Sibyllis earumque oraculis*, Amstelodami 1688 [117–21]

García Teijeiro = M. García Teijeiro, *El cuento de miedo en la antigüedad clásica*, Mene 1, 2001, 61–90 [71–3]

Gauger[a] = J.-D. Gauger, *Phlegon von Tralleis, mirab. III. Zu einem Dokument geistigen Widerstandes gegen Rom*, Chiron 10, 1980, 225–61

Gauger[b] = J.-D. Gauger, *Orakel und Brief: Zu zwei hellenistischen Formen geistiger Auseinandersetzung mit Rom*, in *Rom und der Griechische Osten. Festschrift für H.H. Schmitt zum 65. Geburtstag*, Stuttgart 1995, 51–67 [54–61]

Gauger[c] = J.-D. Gauger, *Sibyllinische Weissagungen. Griechisch-deutsch*, auf der Grundlage der Ausgabe von A. Kurfeß, Düsseldorf – Zürich 1998 [383–8; 418–23]

Giannini[a] = A. Giannini, *Studi sulla paradossografia greca II. Da Callimaco all'età imperiale: la letteratura paradossografica*, Acme 17, 1964, 99–140 [129–30]

Graf = F. Graf, *Nordionische Kulte*, Rom 1985 [339–45]

Guittard = Ch. Guittard, *Le témoignage de Phlégon de Tralles*, in Aa. Vv., *Les écrivains du deuxième siècle et l'*Etrusca disciplina, Tours 1996, 123–33

Hanslik = R. Hanslik, *RE* XVII.1, 1936, 712–3, s.v. Νισαῖον πεδίον

Hemsterhuys = T. Hemsterhuys, *Notae et emendationes ad Xenophontem Ephesium. Lib. I*, in Aa. Vv., *Miscellaneae observationes in auctores veteres et recentiores*, III.3, Amstelaedami 1733, 402–22 [418–9]

Hercher = R. Hercher, *Zu griechischen Prosaikern*, Hermes 11, 1876, 355–69 [362–6; 367–9]

Hieronymus (cur.) = F. Hieronymus (cur.), Ἐν Βασιλείᾳ πόλει τῆς Γερμανίας. *Griechischer Geist aus Basler Pressen*, Basel 1992 [appendix II, 5–8]

Hömke = N. Hömke, *Gesetzt den Fall, ein Geist erscheint. Komposition und Motivik der ps-quintilianischen* Declamationes maiores *X, XIV und XV*, Heidelberg 2002 [242–6]

Holleaux = M. Holleaux, *Sur un passage de Phlégon de Tralles*, RPh s. III 4, 1930, 305–9; denuo impr. in *Études d'épigraphie et d'histoire grecques*, V.2, Paris 1957, 244–8 (hinc paginae laudantur)

Ibáñez Chacón[a] = Á. Ibáñez Chacón, *Eros en la tumba: prácticas necrófilas de Homero a Nono de Panópolis*, in R. Sánchez García (cur.), *Un título para Eros. Erotismo, sensualidad y sexualidad en la literatura*, Granada 2005, 71–137 [122–8]

Ibáñez Chacón[b] = Á. Ibáñez Chacón, *La obra paradoxográfica de Damascio (*apud *Phot.* Bibl. *cod. 130)*, CFC(G) 18, 2008, 319–34 [327–9]

Janda = J. Janda, *D'Antisthène, auteur des* Successions des philosophes, LF 89, 1966, 341–64
Kajava[a] = M. Kajava, per litteras
Kiessling[a] = A. Kiessling, *Zu Zosimus*, RhM 18, 1863, 135–6
Klausen = R.H. Klausen, *Aeneas und die Penaten. Die italischen Volksreligionen unter dem Einfluß der griechischen*, I, Hamburg – Gotha 1839 [267–8]
Klein[a] = J. Klein, *Epigraphisch-antiquarische Streifzüge*, BJ 58, 1876, 57–89 [83 adn. 1]
Klein[b] = J. Klein, *Epigraphisch-antiquarische Analekten*, RhM 33, 1878, 128–37 [132–7]
Kunzmann = W. Kunzmann, *Quaestiones de Pseudo-Luciani libelli qui est de longaevis fontibus atque auctoritate*, diss. Lipsiae 1908 [7–8; 9; 45–6]
Laffi = U. Laffi, *Colonie e municipi nello stato romano*, Roma 2007 [111]
Leopardi = G. Leopardi, *Note ai Taumasiografi greci* [circ. 1825–1829], in *Scritti filologici (1817–1832)*, curr. G. Pacella – S. Timpanaro, Firenze 1969, 567–601 [passim]
Levison = W. Levison, *Die Beurkundung des Civilstandes im Altertum*, BJ 102, 1898, 5–82 [7–8; 81]
Lightfoot[a] = J.L. Lightfoot, *Parthenius of Nicaea*, Oxford 1999 [225–6; 303–5]
Lightfoot[b] = J.L. Lightfoot, *The Sibylline Oracles*, Oxford 2007 [passim]
Lincoln = B. Lincoln, *La morte della Sibilla e le origini mitiche delle pratiche divinatorie*, in Chirassi Colombo – Seppilli (curr.), 209–23 [214–21]
Loreto = L. Loreto, *L'immagine dello stato romano nell'Oriente ellenistico nell'età delle profezie (III e II sec. a.C.)*, in Chirassi Colombo – Seppilli (curr.), 443–86 [470–7]
Lucarini = C.M. Lucarini, *Note critiche ai* Paradoxographi Graeci, BollClass s. III 24 (2003), 87–92 [89–90]
Ludwich[a] = A. Ludwich, *Zu Phlegon Mirab. c. 3*, RhM 41, 1886, 627–8
Ludwich[b] = A. Ludwich, *Animadversiones criticae in Phlegontis oracula Sibyllina*, index lectionum in Regia Academia Albertina per hiemem anni MDCCCLXXXX–LXXXXI a die XV m. Octobris habendarum, Regimontii 1890, 46–52
Lumb = Th.W. Lumb, *Notes on the Greek Anthology*, London 1920 [142–8]
Maass = E. Maass, *Thalamos und Gamos*, RhM 77, 1928, 1–20 [7 adn. 1]
MacBain = B. MacBain, *Prodigy and Expiation: a Study in Religion and Politics in Republican Rome*, Bruxelles 1982 [129–31; 133–5]
Magnelli[a] = E. Magnelli, per litteras

Magnelli[b] = E. Magnelli, *Su un passo di Flegonte di Tralle*, RhM 148, 2005, 409–13
Marcotte[a] = D. Marcotte, *Les géographes grecs*, I, Paris 2000 [LXXXVIII–C; C–CLXIV passim]
Marcotte[b] = D. Marcotte, *Le Corpus géographique de Heidelberg (*Palat. Heidelb. gr. *398) et les origines de la 'collection philosophique'*, in D'Ancona (cur.) 167–75
Marini = G. Marini, *Gli atti e monumenti de' fratelli Arvali*, I–II, Roma 1795 [I 222]
Martelli = F. Martelli, *Ancora in margine ad un frammento di Antistene*, RSA 12, 1982, 251–60
Martini = [P. Sakolowski –] E. Martini, *Mythographi Graeci*, II.1, Lipsiae 1896 [XL–LXVI]
Mayor = A. Mayor, *The First Fossil Hunters. Paleontology in Greek and Roman Times*, Princeton – Oxford 2000 [145–54; 239–40; passim]
Mazza = M. Mazza, *Il vero e l'immaginato. Profezia, narrativa e storiografia nel mondo romano*, Roma 1999 [64–7; 217–9]
Meier = M. Meier, *Funktionen und Bedeutung antiker Gruselgeschichten*, Gymnasium 110, 2003, 237–58 [245–9]
Meineke = A. Meineke, *Kritische Blätter*, Philologus 14 (1859), 1–44 [13–4; 22–5; 27–8]
Mesk = J. Mesk, *Über Phlegons Mirabilia I–III*, Philologus 80, 1925, 298–311
Mihailov = G. Mihailov, Epigraphica et onomastica *(Observations sur les rapports ethno-culturels dans l'aire balkano-micrasiatique)*, Études balkaniques, 1987/4, 89–111 [96–7]
Mommsen[a] = Th. Mommsen, *Römisches Staatsrecht*, II.1, Leipzig 1887³ [370; 415–7]
Mommsen[b] = Th. Mommsen, *Commentaria ludorum saecularium quintorum et septimorum*, Ephemeris epigraphica 8, 1891, 225–309 [234–6; 250–69]; denuo impr. in *Gesammelte Schriften*, VIII, Berlin 1913, 567–626 [577–80; 595–616] (hinc paginae laudantur)
Mommsen[c] = Th. Mommsen, *Die italischen Regionen*, in *Festschrift für H. Kiepert*, Berlin 1898, 95–109 [101–2]; denuo impr. in *Gesammelte Schriften*, V, Berlin 1908, 268–85 [276] (hinc paginae laudantur)
Monaca = M. Monaca, *La Sibilla a Roma. I Libri Sibillini fra religione e politica*, Cosenza 2005 [passim]
Morel = W. Morel, *Zum Text des Phlegon von Tralles*, PhW 54, 1934, 171–6

Morocho Gayo = G. Morocho Gayo, *Contaminación y ‘variantes’ escolares: el óbelo del Palatinus gr. 398*, in *Actas del I Congreso Andaluz de Estudios Clásicos*, Jaén 1982, 313–20
Mras = K. Mras, *‘Babylonische’ und ‘erythräische’ Sibylle*, WS 29, 1907, 25–49 [37–42]
Müller[a] = [F. Dübner –] C. Müller, *Arriani Anabasis et Indica… – Reliqua Arriani, et Scriptorum de rebus Alexandri M. fragmenta…*, Parisiis 1846 [84 (paginarum numeris denuo inceptis)]
Müller[b] = C. Müller, Κλαυδίου Πτολεμαίου Γεωγραφικὴ Ὑφήγησις. *Claudii Ptolemaei Geographia*, I.1, Parisiis 1883 [509]
Musso[a] = O. Musso, *Sulla struttura del cod. Pal. Gr. 398 e deduzioni storico-letterarie*, Prometheus 2, 1976, 1–10
Musso[b] = O. Musso, *[Antigonus Carystius]. Rerum mirabilium collectio*, Napoli 1985 [9–14]
Nauck[a] = A. Nauck, censura editionis Müllerianae (cf. **I.a**), Philologus 5, 1850, 675–709 [705–8]
Nauck[b] = A. Nauck, *Kritische Bemerkungen. III*, Mélanges Gréco-Romains tirés du Bulletin de l’Académie Impériale des Sciences de St.-Pétersbourg 2, 1859–1866, 399–485 [434–5]
Nauck[c] = [F.W. Schneidewin –] A. Nauck, *Sophokles*, V (*Elektra*), Berlin 1862[4] [163]
Nauck[d] = A. Nauck, *Kritische Bemerkungen. VI*, Mélanges Gréco-Romains tirés du Bulletin de l’Académie Impériale des Sciences de St.-Pétersbourg 3, 1869–1874, 207–344 [278–9]
Oakley = S.P. Oakley, *A Commentary on Livy. Books VI–X*, I–II, Oxford 1997–1998 [I 168]
Orsini = P. Orsini, *Pratiche collettive di scrittura a Bisanzio nei secoli IX e X*, S&T 3, 2005, 265–342 [295–9]
Orth = E. Orth, *Obeloi*, PhW 55, 1935, 109–12 [109–10]
Pajón Leyra = I. Pajón Leyra, *Paradoxografía Griega: estudio de un género literario*, diss. Madrid – Univ. Complutense 2009[121] [185–205; 454–61; passim]
Parke = H.W. Parke, *Sibyls and Sibylline Prophecy in Classical Antiquity*, London – New York 1988 [114–8; 137–40; 200–1]
Parke-Wormell = H.W. Parke – D.E.W. Wormell, *The Delphic Oracle*, I–II, Oxford 1956 [passim]
Parkin = T.G. Parkin, *Old Age in the Roman World*, Baltimore – London 2003 [38–9; 185–7; 279 et adnn.]

121 Cf. http://eprints.ucm.es/9415/1/T30693.pdf.

Pecere = O. Pecere, *La tradizione dei testi latini tra IV e V secolo attraverso i libri sottoscritti*, in A. Giardina (cur.), *Società romana e impero tardoantico*, IV (*Tradizione dei classici, trasformazioni della cultura*), Roma – Bari 1986, 19–81; 210–46 [67–9 et adnn.]
Perdrizet[a] = P. Perdrizet, *Inscriptions de Philippes*, BCH 24, 1900, 299–323 [309–10]
Perdrizet[b] = P. Perdrizet, *Études amphipolitaines*, BCH 46, 1922, 36–57 [40]
Peretti = A. Peretti, *Una storia di fantasmi oracolanti*, SCO 33, 1983, 39–81
Perria[a] = L. Perria, *L'interpunzione nei manoscritti della 'collezione filosofica'*, in D. Harlfinger – G. Prato (curr.), *Paleografia e codicologia greca. Atti del II Colloquio internazionale (Berlino – Wolfenbüttel, 17–21 ottobre 1983)*, Alessandria 1991, 199–209
Perria[b] = L. Perria, *Scrittura e ornamentazione nei codici della 'collezione filosofica'*, RSBN n.s. 28, 1991, 45–111 + tabb.
Potter = D. Potter, *Prophets and Emperors. Human and Divine Authority from Augustus to Theodosius*, Cambridge (Mass.) – London 1994 [61–4; 71–2; 74]
Ranucci = G. Ranucci, *Due fonti di Plinio il Vecchio nel brano* De spatiis vitae longissimis *(*N. H. *7, 153–159)*, Athenaeum 64, 1976, 131–8 [passim]
Rashed = M. Rashed, *Nicolas d'Otrante, Guillaume de Moerbeke et la 'Collection philosophique'*, StudMed s. III 43, 2002, 693–717
Reinach = A.-J. Reinach, *Delphes et les Bastarnes*, BCH 34, 1910, 249–330 [278 adn. 1]
Renna = E. Renna, *Rarità antropologiche in Filodemo* De sign. *(*PHerc. *1065) col. II 3 ss.*, PapLup 4, 1995, 233–44 [237–40]
Reychman-Lee = E. Reychman-Lee, *Nestor i inni*, Meander 37, 1982, 317–23 [passim]
Richards = H. Richards, *Varia*, CQ 5, 1911, 259–63 [263]
Robert[a] = L. Robert, *Études épigraphiques et philologiques*, Paris 1938 [45–53]
Robert[b] = L. Robert, *Voyages épigraphiques en Asie Mineure*, RPh s. III 17, 1943, 170–201 [199–200]
Robert[c] = L. Robert, *Deux poètes grecs à l'époque impériale*, in *Στήλη. Τόμος εἰς μνήμην Ν. Κοντολέοντος*, Athena 1980, 1–20 [16–8]
Roeper = G. Roeper, *Conjecturen zu Diogenes Laertius. I*, Philologus 3, 1848, 22–65 [46–8]
Rohde = E. Rohde, *Zu den* Mirabilia *des Phlegon*, RhM 32, 1877, 329–39; denuo impr. cum addendis in *Kleine Schriften*, II, Tübingen – Leipzig 1901, 173–85 (hinc paginae laudantur)

Ronconi[a] = F. Ronconi, *Per una tipologia del codice miscellaneo greco in epoca mediobizantina*, S&T 2, 2004, 145–82 + tabb. [passim]
Ronconi[b] = F. Ronconi, *I manoscritti greci miscellanei. Ricerche su esemplari dei secoli IX–XII*, Spoleto 2007 [33–75; tabb. I–VI]
Ronconi[c] = F. Ronconi, collatio codicis Vatic. Gr. 156, per litteras
Rühl = F. Rühl, *Die Makrobier des Lukianos*, RhM 62, 1907, 421–37 [422–3]
Russo[a] = G. Russo, per litteras
Russo[b] = G. Russo, *Note al* De rebus mirabilibus *di Flegonte di Tralle*, RhM 154, 2011 (sub prelo)
Saffrey = H.D. Saffrey, *Retour sur le* Parisinus graecus *1807, le manuscrit A de Platon*, in D'Ancona (cur.) 3–28
Salmasius = C. Salmasius [Claude de Saumaise], *Plinianae Exercitationes in Caji Julii Solini Polyhistora*, I–II, Parisiis 1629; denuo impr. Trajecti ad Rhenum 1689 [I 31; 54 (paginarum numeris huius voluminis partis denuo inceptis)] (hinc paginae laudantur)
Schaefer = G.H. Schaefer, *Dionysii Halicarnassensis De compositione verborum liber*, Lipsiae – Londinii 1808 [141–2 adn. *; 266]
Schepens-Delcroix = G. Schepens – K. Delcroix, *Ancient Paradoxography: Origin, Evolution, Production and Reception*, in O. Pecere – A. Stramaglia (curr.), *La letteratura di consumo nel mondo greco-latino*, Cassino 1996, 373–460 [430–3; 449–51]
Schnegg-Köhler = B. Schnegg-Köhler, *Die augusteischen Säkularspiele*, München – Leipzig 2002 (= ARG 4) [passim]
Schröder = S. Schröder, *Plutarchs Schrift* De Pythiae oraculis, Stuttgart 1990 [206–22]
Sobocinski = M.G. Sobocinski, *Visualizing Ceremony: The Design and Audience of the* Ludi Saeculares *Coinage of Domitian*, AJA 110, 2006, 581–602 [passim]
Solin[a] = H. Solin, *Due note sulle olle di S. Cesareo*, Epigraphica 51, 1989, 242–4 [243]
Spengel = L. Spengel, censura editionis Westermannianae (cf. **I.a**), Gelehrte Anzeigen herausgegeben von Mitgliedern der königlich bayerischen Akademie der Wissenschaften 9, 1839, 1041–8 [1046]
Stengel = P. Stengel, *Zum Saecularorakel*, Hermes 27, 1892, 446–51
Stewart = Sh. Stewart, *The* Ludi Saeculares, M.A. thesis, University of Wisconsin – Madison 2003 [16–7; passim]
Str(amaglia)[a] = A. Stramaglia, *Le voci dei fantasmi*, in F. De Martino – A.H. Sommerstein (curr.), *Lo spettacolo delle voci*, Bari 1995, [I], 193–230 [221–3; passim]

Str(amaglia)[b] = A. Stramaglia, *Sul* Περὶ θαυμασίων *di Flegonte di Tralle: problemi di tradizione, lingua ed esegesi*, SCO 45, 1995, 191–234

Str(amaglia)[c] = A. Stramaglia, Res inauditae, incredulae. *Storie di fantasmi nel mondo greco-latino*, Bari 1999 [55–8; 63–7; 230–57; 360–87; 400–15]

Str(amaglia)[d] = A. Stramaglia, *Filinnio e Macate*, in A. S. (cur.), Ἔρως. *Antiche trame greche d'amore*, Bari 2000, 167–84

Str(amaglia)[e] = A. Stramaglia, *The Textual Transmission of Ancient Fantastic Fiction: Some Case Studies*, in N. Hömke – M. Baumbach (curr.), *Fremde Wirklichkeiten. Literarische Phantastik und antike Literatur*, Heidelberg 2006, 289–310 [302–5]

Struve = C.L. Struve, *Zwei Balladen von Goethe, verglichen mit den griechischen Quellen, woraus sie geschöpft sind*, Leipzig 1826 [12–24; 49–56]; denuo impr. in *Opuscula selecta*, II, Lipsiae 1854, 418–62 [426–37; 457–62] (hinc paginae laudantur)

Timpanaro = S. Timpanaro, *La filologia di Giacomo Leopardi*, Roma – Bari 1997[3] [115–21; passim]

Topchyan = A. Topchyan, *The Problem of the Greek Sources of Movsēs Xorenacʿi's* History of Armenia, Leuven et al. 2006 [76; 81; 84; 99; 107; 114]

Vigourt = A. Vigourt, *Les présages impériaux d'Auguste à Domitien*, Paris 2001 [passim]

Voit = L. Voit, *Marginalnoten zur 1. Dekade des Livius*, Philologus 91, 1936, 308–22 [310–1; 318–20]

Volkmann = R. Volkmann, *Das spätere griechische Epos*, Philologus 15, 1860, 303–27 [320–2]

von Gutschmid = A. von Gutschmid, *Die Heidelberger Handschrift der Paradoxographen (Pal. Gr. 398)*, NHJ 1, 1891, 227–37; denuo impr. in *Kleine Schriften*, IV, Leipzig 1893, 590–603 (hinc paginae laudantur)

Vossius = I. Vossius, *De Sibyllinis aliisque quae Christi Natalem praecessere oraculis*, Oxoniae 1679 = Lugduni Batavorum 1680; denuo impr. in *Variarum Observationum liber*, Londini 1685, 207–94 [254–6] (hinc paginae laudantur)

Wachsmuth = C. Wachsmuth, *Einleitung in das Studium der alten Geschichte*, Leipzig 1895 [237–8]

Weber = W. Weber, *Untersuchungen zur Geschichte des Kaisers Hadrianus*, Leipzig 1907 [94–8]

Wendland = P. Wendland, *De fabellis antiquis earumque ad Christianos propagatione*, progr. Gottingae 1911 [5–11]

Wilamowitz[a] = U. von Wilamowitz-Moellendorff, *Coniectanea*, index schol. aest., Gottingae 1884, 3–18 [11]; denuo impr. in *Kleine Schriften*, IV, Berlin 1962, 562–82 [572–3] (hinc paginae laudantur)

Wilamowitz[b] = U. von Wilamowitz-Moellendorff, *Zum Saecularorakel*, Hermes 27, 1892, 648–9

Ziegler = K. Ziegler, *RE* XVIII.3, 1949, 1137–66 [1157–9], s.v. *Paradoxographoi.*

III. LEXICA. CORPORA. SVBSIDIA ET STVDIA VARIA

AALR = M. Navarro Caballero – J.L. Ramírez Sádaba (curr.), *Atlas antroponímico de la Lusitania romana*, Mérida – Burdeos 2003

AE = *L'Année Épigraphique*, Paris 1888–

Arrigoni Bertini = M.G. Arrigoni Bertini, Parmenses. *Gli abitanti di Parma romana*, Parma 1986

BAGRW = R.J.A. Talbert (cur.), *Barrington Atlas of the Greek and Roman World*, Princeton – Oxford 2000

Bally = Ch. Bally, *Manuel d'accentuation grecque*, Berne 1945

Basile = N. Basile, *Sintassi storica del greco antico*, Bari 2001[2]

Bertrand = J.-M. Bertrand, *Langue grecque et administration romaine: de l'* ἐπαρχεία τῶν Ῥωμαίων *à l'* ἐπαρχεία τῶν Θρᾴκων [sic], Ktema 7, 1982, 167–75

Broughton = T.R.S. Broughton, *The Magistrates of the Roman Republic*, I–III, New York (deinde Atlanta) 1951–1986

CAG = *Commentaria in Aristotelem Graeca*, Berolini (deinde var. loc.) 1882–

Chandler = H.W. Chandler, *A Practical Introduction to Greek Accentuation*, Oxford 1881[2]

Chantraine = P. Chantraine, *Grammaire homérique*, I–II, Paris 1942 (tert. impr. emend. et cum add. 1958); 1953

CIL = *Corpus inscriptionum Latinarum*, Berolini (deinde etiam Novi Eboraci) 1863–

Clarysse = W. Clarysse, *Greek Accents on Egyptian Names*, ZPE 119, 1997, 177–84

CPG = E.L. a[=von] Leutsch – F.G.[=F.W.] Schneidewin, *Corpus paroemiographorum Graecorum*, I–II, Gottingae 1839–1851

Daris = S. Daris, *Il lessico latino nel greco d'Egitto*, Barcelona 1991[2]

Dasen = V. Dasen, *Jumeaux, jumelles dans l'Antiquité grecque et romaine*, Zürich 2005

Degórski = R. Degórski, *Edizione critica della* Vita sancti Pauli primi eremitae *di Girolamo*, Roma 1987

Degrassi = A. Degrassi, *I fasti consolari dell'impero romano dal 30 avanti Cristo al 613 dopo Cristo*, Roma 1952

Denniston = J.D. Denniston, *The Greek Particles*, Oxford 1954[2]

DGE = Aa. Vv., *Diccionario Griego-Español*, I–, Madrid 1980–

DPhA = *Dictionnaire des philosophes antiques*, I–, Paris 1989–

EANS = P.T. Keyser – G.L. Irby-Massie (curr.), *The Encyclopedia of Ancient Natural Scientists*, London – New York 2008

FGE = D.L. Page, *Further Greek Epigrams*, Cambridge 1981

FGrHist = F. Jacoby (deinde Ch.W. Fornara, G. Schepens et al.), *Die Fragmente der griechischen Historiker*, Berlin 1923–1930; Leiden 1940–

FHG = C. Müller – Th. Müller, *Fragmenta historicorum Graecorum*, I–V, Parisiis 1841–1870

Forbes Irving = P.M.C. Forbes Irving, *Metamorphosis in Greek Myths*, Oxford 1990

Garland = R. Garland, *The Eye of the Beholder. Deformity and Disability in the Graeco-Roman World*, Ithaca (N.Y.) 1995

GDRK = E. Heitsch, *Die griechischen Dichterfragmente der römischen Kaiserzeit*, I–II, Göttingen 1963[2]; 1964

GG = *Grammatici Graeci*, I–IV, Lipsiae 1867–1910

Gignac = F.Th. Gignac, *A Grammar of the Greek Papyri of the Roman and Byzantine Periods*, I–II, Milano 1976–1981

GPh = A.S.F. Gow – D.L. Page, *The Greek Anthology. The Garland of Philip and Some Contemporary Epigrams*, I–II, Cambridge 1968

Guidoboni = E. Guidoboni (adiuv. A. Comastri – G. Traina), *Catalogue of Ancient Earthquakes in the Mediterranean Area up to the 10th Century*, Rome 1994

GVI = W. Peek, *Griechische Vers-Inschriften*, I (*Grab-Epigramme*), Berlin 1955

HE = A.S.F. Gow – D.L. Page, *The Greek Anthology. Hellenistic Epigrams*, I–II, Cambridge 1965

Hemmerdinger = B. Hemmerdinger, *Philologues de jadis (Grote, Hermann, Bast, Humboldt)*, Belfagor 33, 1978, 517–42

HEp = *Hispania epigraphica*, 1–, Madrid 1989–

IACP = M.H. Hansen – Th.H. Nielsen (curr.), *An Inventory of Archaic and Classical* Poleis, Oxford 2004

IG = *Inscriptiones Graecae*, Berolini (deinde etiam Novi Eboraci) 1873–

IGM = Th. Preger, *Inscriptiones Graecae metricae ex scriptoribus praeter Anthologiam collectae*, Lipsiae 1891

IGSK = *Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien*, I–, Bonn 1972–

IGUR = L. Moretti, *Inscriptiones Graecae Urbis Romae*, I–IV, Romae 1968–1990

ILER = J. Vives, *Inscripciones Latinas de la España Romana*, I–II, Barcelona 1971–1972

ILS = H. Dessau, *Inscriptiones Latinae selectae*, I–III, Berolini 1892–1916

Kajanto = I. Kajanto, *The Latin Cognomina*, Helsinki 1965

Kajava[b] = M. Kajava, *Roman Female Praenomina*, Rome 1994

Kastner = W. Kastner, *Die griechischen Adjektive zweier Endungen auf* -ΟΣ, Heidelberg 1967

Kramer[a] = J. Kramer, *Von der 'lex Wackernagel' zur 'lex Clarysse': Zur Akzentuierung der Latinismen im Griechischen*, ZPE 123, 1998, 129–34

Kramer[b] = J. Kramer, *Zur Akzentuierung lateinischer Wörter in griechischen Papyri*, in *Atti del XXII Congresso Internazionale di Papirologia (Firenze, 23–29 agosto 1998)*, II, Firenze 2001, 753–61

Kühner-Blass = R. Kühner – F. Blass, *Ausführliche Grammatik der griechischen Sprache*, I.1–2, Hannover – Leipzig 1890[3]–1892[3]

Kühner-Gerth = R. Kühner – B. Gerth, *Ausführliche Grammatik der griechischen Sprache*, II.1–2, Hannover – Leipzig 1898[3]–1904[3]

Lampe = G.W.H. Lampe, *A Patristic Greek Lexicon*, Oxford 1961–1968

LDAB = *Leuven Database of Ancient Books* (http://www.trismegistos.org/ldab)

LGPN = P.M. Fraser et al., *A Lexicon of Greek Personal Names*, I–, Oxford 1987–

LGRC = *Lexicon of the Greek and Roman Cities and Place Names in Antiquity. Ca 1500 B.C. – Ca A.D. 500*, Amsterdam 1992–

LIMC = *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae*, I–, Zürich et al. (deinde Düsseldorf) 1981–

LLL = I.-M. Cervenka-Ehrenstrasser (adiuv. J. Diethart), *Lexikon der lateinischen Lehnwörter in den griechischsprachigen dokumentarischen Texten Ägyptens*, I–, Wien (deinde Purkersdorf) 1996–

LSJ = H.G. Liddell – R. Scott – H.S. Jones (adiuv. R. McKenzie et al.), *A Greek-English Lexicon*, Oxford 1940[9] + *Revised Supplement*, Oxford 1996

Macleod = M.D. Macleod, ἄν *with the Future in Lucian and the Solecist*, CQ n.s. 6, 1956, 102–11

Mayser II.3 = E. Mayser, *Grammatik der griechischen Papyri aus der Ptolemäerzeit*, II.3, Berlin – Leipzig 1934

Nieto Ibáñez = J.-M. Nieto Ibáñez, *El hexámetro de los oráculos sibilinos*, Amsterdam 1992

OAP = D. Foraboschi, *Onomasticon alterum papyrologicum*, Milano – Varese 1967–1971

OPEL = B. Lörincz, *Onomasticon provinciarum Europae Latinarum*, I^2; II–IV, Budapest 2005; Wien 1999–2002

Orlandos-Travlos = A.K. Orlandos – I.N. Travlos, *Λεξικὸν ἀρχαίων ἀρχιτεκτονικῶν ὅρων*, Athenai 1986

Osland = D. Osland, *The Early Roman Cities of Lusitania*, Oxford 2006

Otkupščikov = J.B. Otkupščikov, Δαίδαλος '*plotnik*', Hyperboreus 7, 2001, 11–6

PAA = J.S. Traill, *Persons of Ancient Athens*, I–, Toronto 1994–

Parissaki = M.G.G. Parissaki, *Prosopography and Onomasticon of Aegean Thrace*, Athens 2007

PEG = A. Bernabé, *Poetae epici Graeci. Testimonia et fragmenta*, I–II.3, Berolini – Novi Eboraci 1996^2–2007

PGR vd. supra (**I.a**), Giannini

PIR = E. Klebs – H. Dessau – P. de[=von] Rohden, *Prosopographia Imperii Romani saec. I. II. III*, I–III, Berolini 1897–1898

PIR[2] = E. Groag – A. Stein (deinde L. Petersen et al.), *Prosopographia Imperii Romani saec. I. II. III. Editio altera*, I–, Berolini – Lipsiae (deinde Berolini, mox Berolini – Novi Eboraci) 1933–

PLRE = A.H.M. Jones – J.R. Martindale – J. Morris (deinde unus Martindale), *The Prosopography of the Later Roman Empire*, I–III, Cambridge et al. 1971–1992

PMG = D.L. Page, *Poetae melici Graeci*, Oxford 1962

Preisigke = F. Preisigke, *Namenbuch*, Heidelberg 1922

Radt[a] = S. Radt, *Zur Akzentuierung lateinischer Namen im Griechischen*, ZPE 121, 1998, 72; denuo impr. in Radt[c] 450–1 (hinc paginae laudantur)

Radt[b] = S. Radt, *Noch einmal zur Akzentuierung lateinischer Namen im Griechischen*, ZPE 126, 1999, 98; denuo impr. in Radt[c] 451–2 (hinc paginae laudantur)

Radt[c] = S. Radt, *Noch einmal zu… Kleine Schriften*, Leiden et al. 2002

RE = *Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, Stuttgart (deinde München) 1893–1978

Reil = M. Reil, *Zur Akzentuation griechischer Handschriften*, ByzZ 19, 1910, 476–529

Ruijgh = C.J. Ruijgh, *Analyse morphophonologique de l'attique classique. La seconde et la première déclinaison*, Mnemosyne s. IV 28, 1975, 225–56; 337–79; 29, 1976, 1–25; denuo impr. in *Scripta minora ad*

linguam Graecam pertinentia, Amstelodami 1991, 378–477 (hinc paginae laudantur)

Salomies[a] = O. Salomies, *Die römischen Vornamen*, Helsinki 1987

Salomies[b] = O. Salomies, *Contacts between Italy, Macedonia and Asia Minor during the Principate*, in A.D. Rizakis (cur.), *Roman Onomastics in the Greek East*, Athens 1996, 111–27

Salomies[c] = O. Salomies, Asinnii*,* Licinnii*, etc. in the East*, Arctos n.s. 41, 2007, 59–74

Salomies[d] = O. Salomies, per litteras

Scaliger = I.[=J.J.] Scaliger, Ὀλυμπιάδων ἀναγραφή. *Prolegomena… praemisit, notas… instructas subiecit, denique indices… addidit* E. Scheibel, Berolini 1852 (antea in I. S., *Thesaurus temporum*, Lugduni Batavorum 1606[1] [n.v.]; Amstelodami 1658[2], 313–51)[122]

Scarpi = P. Scarpi, *Apollodoro. I miti greci (Biblioteca)*, Milano 1996

Schmid-Stählin II.1–2 = W. Schmid – O. Stählin, *Geschichte der griechischen Literatur*, II.1–2, München 1920[6]–1924[6]

Schulze = W. Schulze, *Zur Geschichte lateinischer Eigennamen*, Berlin 1904; anastatice denuo impr. cum corrigendis ab O. Salomies confectis, Zürich – Hildesheim 1991

Schwyzer = E. Schwyzer, *Griechische Grammatik*, I, München 1939

Schwyzer-Debrunner = E. Schwyzer – A. Debrunner, *Griechische Grammatik*, II, München 1950

Scopelliti = C. Scopelliti, … Veleiates cognomine Vetti Regiates… *Storia e onomastica nel Veleiate*, in N. Criniti (cur.), Ager Veleias. *Tradizione, società e territorio sull'Appennino Piacentino*, Parma 2003, 131–268

SEG = *Supplementum Epigraphicum Graecum*, Lugduni Batavorum (deinde Amsterdam, mox Leiden – Boston) 1923–

SGO = R. Merkelbach – J. Stauber, *Steinepigramme aus dem griechischen Osten*, I–V, Stuttgart – Leipzig (deinde München – Leipzig) 1998–2004

SH = H. Lloyd-Jones – P. Parsons, *Supplementum Hellenisticum*, Berolini – Novi Eboraci 1983

Solin[b] = H. Solin, *Die griechischen Personennamen in Rom*, I–III, Berlin – New York 2003[2]

Solin-Salomies = H. Solin – O. Salomies, *Repertorium nominum gentilium et cognominum Latinorum*, Hildesheim 1994[2]

122 Scaligeri opus pro anonymi veteris auctoris scripto laudavit hic illic Meursius, qui deinde multos secum in errorem traxit: vd. Scheibel, proleg., II–VIII.

Sophocles = E.A. Sophocles, *Greek Lexicon of the Roman and Byzantine Periods*, Cambridge (Mass.) 1887[3]
SSR = G. Giannantoni, *Socratis et Socraticorum reliquiae*, I–IV, Napoli 1990
SupplIt = *Supplementa Italica*, n.s. 1–, Roma 1981–
Susini = G.C. Susini, *Testi epigrafici mutinensi*, Epigraphica 21, 1959, 79–96
Tataki = A.B. Tataki, *Macedonians Abroad. A Contribution to the Prosopography of Ancient Macedonia*, Athens 1998
ThlL = Thesaurus linguae Latinae, I–, Lipsiae (deinde var. loc.) 1900–
Tomaschek = W. Tomaschek, *Die alten Thraker*, II.2, Wien 1894
Tortoriello = A. Tortoriello, *I fasti consolari degli anni di Claudio*, Roma 2004
Tovar = A. Tovar, *Iberische Landeskunde*, II.2 (*Lusitanien*), Baden-Baden 1976
Vallejo Ruiz = J.M. Vallejo Ruiz, *Antroponimia indígena de la Lusitania romana*, Vitoria/Gasteiz 2005
VS = H. Diels – W. Kranz, *Die Fragmente der Vorsokratiker*, I–III, Berlin 1956[8]
Wackernagel = J. Wackernagel, censura libri q.e. J.P. Postgate, *A Short Guide to the Accentuation of Ancient Greek*, IF 43, 1925, Anzeiger, 48–59; denuo impr. in *Kleine Schriften*, Göttingen 1955, 1188–98 (hinc paginae laudantur)

IV. SIGLA EPHEMERIDVM VEL COLLECTIONVM PER COMPENDIA LAVDATARVM

AJA	American Journal of Archaeology
AJPh	American Journal of Philology
ANRW	Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt
ARG	Archiv für Religionsgeschichte
BCH	Bulletin de Correspondance Hellénique
BJ	Bonner Jahrbücher. Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande
BollClass	Bollettino dei classici
ByzZ	Byzantinische Zeitschrift
CFC(G)	Cuadernos de Filología Clásica. Estudios griegos e indoeuropeos

CISA	Contributi dell'Istituto di Storia Antica – Università Cattolica del Sacro Cuore, Milano
CQ	Classical Quarterly
CR	Classical Review
HSPh	Harvard Studies in Classical Philology
IF	Indogermanische Forschungen
IMU	Italia medioevale e umanistica
JRS	Journal of Roman Studies
LF	Listy Filologické
MEFRA	Mélanges de l'École Française de Rome. Antiquité
NHJ	Neue Heidelberger Jahrbücher
OJA	Oxford Journal of Archaeology
PapLup	Papyrologica Lupiensia
PBA	Proceedings of the British Academy
PhW	Philologische Wochenschrift
REA	Revue des Études Anciennes
REG	Revue des Études Grecques
RFIC	Rivista di filologia e di istruzione classica
RhM	Rheinisches Museum
RINASA	Rivista dell'Istituto Nazionale d'Archeologia e Storia dell' Arte
RPA	Revista Portuguesa de Arqueologia
RPh	Revue de Philologie, de Littérature et d'Histoire Anciennes
RSA	Rivista storica dell'antichità
RSBN	Rivista di studi bizantini e neoellenici
SCO	Studi classici e orientali
S&T	Segno e Testo
SIFC	Studi italiani di filologia classica
SO	Symbolae Osloenses
SPASCSR	Supplementary Papers of the American School of Classical Studies in Rome
StudMed	Studi medievali

StudStor	Studi storici
TAPhA	Transactions of the American Philological Association
ZPE	Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik

SIGLA CODICVM

P	Heidelberg, Universitätsbibliothek, Palat. Gr. 398 (850–880 p.C.n.)
Zos^{V}	Città del Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, Vatic. Gr. 156 (saec. X^{2}–XI^{2}; ubi nihil aliud indicatur, lectiones hoc siglo in appar.^{2} notatae manui **Zos**^{V1} debentur)
Zos^{V1}	manus quae partem codicis **Zos**^{V} oraculum saeculare (Zosim. 2, 6) continentem exaravit (saec. X^{2})
Zos^{V2}	manus quae partem codicis **Zos**^{V} oraculum saeculare (Zosim. 2, 6) continentem emendavit (saec. X^{2})
Zos$^{\Sigma}$	codices e **Zos**^{V} descripti

Nota praeterea:

appar.^{1} = apparatus ‘auxiliarius’, apparatui critico praepositus (vd. p. XXXVI)

appar.^{2} = apparatus criticus

⟨ΦΛΕΓΟΝΤΟΣ ΤΡΑΛΛΙΑΝΟΥ ΠΕΡΙ ΘΑΥΜΑΣΙΩΝ⟩

[**1**, 1] ⟨∗∗∗⟩| εἰς τὸν ξενῶνα προσπορεύεται ταῖς θύραις, καὶ καιομένου τοῦ λύχνου καθημένην ⟨ε⟩ἶδεν τὴν ἄνθρωπον παρὰ τῷ Μαχάτῃ. [2] οὐκ ἔτι δὲ καρτερήσασα πλείονα χρόνον διὰ τὸ θαυμαστὸν τῆς φαντασίας τρέχει πρὸς τὴν μητέρα, καὶ βοήσασα μεγάλῃ τῇ φωνῇ "Χαριτοῖ" καὶ "Δημόστρατε" ᾤετο δεῖν ἀναστάντας ἐπὶ τὴν θυγατέρα αὐτοὺς μετ' αὐτῆς **P**, f. 216r

§ **1** ut primus docuit Hemsterhuys 418–9 (deinde fusius Creuzer 296–9, Rohde 173–9), narrationis initium deperditum aliquatenus suppletur ex Procl. *in Plat. remp.* II 116, 2–17 Kroll καὶ τὸν κολοφῶνα τούτων (sc. narrationum de redivivis) ὑπάρχειν Φιλίννιον κατὰ τοὺς Φιλίππου βασιλεύσαντος χρόνους. εἶναι δὲ αὐτὴν θυγατέρα Δημοστράτου καὶ Χαριτοῦς τῶν Ἀμφιπολιτῶν νεόγαμον τελευτήσασαν· ἐγεγάμητο δὲ Κρατερῷ. ταύτην δ' οὖν ἕκτῳ μηνὶ μετὰ τὸν θάνατον ἀναβιῶναι καί τινι νεανίσκῳ Μαχάτῃ, παρὰ τὸν Δημόστρατον (corr. Str.[c] 256 adn. 7 ex Procli l. 4 [supra] et Phlegonte : Δαμ- cod., Kroll) ἀφικομένῳ ἐκ Πέλλης τῆς πατρίδος, λάθρᾳ συνεῖναι διὰ τὸν πρὸς αὐτὸν ἔρωτα πολλὰς ἐφεξῆς νύκτας καὶ φωραθεῖσαν αὖθις ἀποθανεῖν, προειποῦσαν κατὰ βούλησιν τῶν ὑποχθονίων δαιμόνων αὐτῇ ταῦτα πεπρᾶχθαι, καὶ ὁρᾶσθαι πᾶσι νεκρὰν ἐν τῇ πατρῴᾳ προκειμένην οἰκίᾳ· καὶ τὸν πρότερον αὐτῆς δεξάμενον τὸ σῶμα τόπον ἀνορυχθέντα κενὸν ὀφθῆναι τοῖς οἰκείοις, ἐπ' αὐτὸν ἐλθοῦσιν δι' ἀπιστίαν τῶν γεγονότων· καὶ ταῦτα δηλοῦν ἐπιστολὰς τὰς μὲν παρὰ Ἱππάρχου, τὰς δὲ παρὰ Ἀρριδαίου γραφείσας τοῦ τὰ πράγματα τῆς Ἀμφιπόλεως ἐγκεχειρισμένου πρὸς Φίλιππον. de universa narratione vd. Str.[c] 230–53 (Phleg.); 254–7 (Procl.), ubi cetera priora invenies; adde Gómez Espelosín 166–70, Aretini 138–45, Crawford 146–7, García Teijeiro 71–3, Hömke 242–6, Meier 245–8, Ferwerda 19–35 et adnn., Ibáñez Chacón[a] 122–8, Aiello

1–2 ad inscriptionem restituendam vd. appar.[2] ad *long.* post **201**, et praesertim praef. V–VI § **1, 3** de lacuna in operis principio vd. praef. VI; XIV–XV **4** ⟨ε⟩ἶδεν Spengel (⟨ε⟩ἶδε{ν} iam Struve 460) : ἴ̈δεν **P**

πορεύεσθαι· πεφηνέναι γὰρ ζῶσαν εἶναί τε μετὰ τοῦ ξένου διά τινα θείαν βούλησιν ἐν τῷ ξενῶνι. [3] τῆς δὲ Χαριτοῦς παράδοξον λόγον ἀκουούσης συνέβη τὴν ψυχὴν τὸ μὲν πρῶτον ἐκπλαγῆ γενομένην ἐκλυθῆναι διὰ τὸ μέγεθος τῆς ἀγγελίας καὶ διὰ τὴν ταραχὴν τῆς τροφοῦ, μετὰ μικρὸν δὲ μνησθεῖσαν τῆς θυγατρὸς κλαίειν, τὰ δὲ ἔσχατα καταγνῶναι τῆς πρεσβύτιδος μανίαν κελεύειν τε ἀπαλλάττεσθαι ἀπ᾽ αὐτῆς ταχέως. [4] ὀνειδιζούσης δὲ τῆς τροφοῦ καὶ λεγούσης μετὰ παρρησίας ὡς μὲν φρονεῖ τε καὶ ὑγιής ἐστιν, ἡ δὲ δι᾽ ὄκνον οὐ βούλοιτο τὴν ἰδίαν θυγατέρα ἰδεῖν, μόλις ἡ Χαριτὼ τὰ μὲν βιασθεῖσα ὑπὸ τῆς τροφοῦ, τὰ δὲ εἰδῆσαι βουλομένη τὸ συμβεβηκός, παραγίνεται πρὸς τὰς θύρας τοῦ ξενῶνος· διὰ ⟨δὲ⟩ τὸ γεγονέναι πλείονα χρόνον, ὡς ἂν δευτέρας ἀγγελίας συντελεσμένης, ὀψέ ποτε ἧκεν ἡ Χαριτώ. [5] διὸ συνέβαινεν

9–10 cf. Ios. *ant. Iud.* 2, 20 κατὰ θείαν βούλησιν **14** cf. *Il.* 15, 662–3 μνήσασθε… παίδων, Lys. 21, 24 οὐδ᾽ ἐδάκρυσα οὐδ᾽ ἐμνήσθην γυναικὸς οὐδὲ παίδων τῶν ἐμαυτοῦ

17 ὡς μὲν… ἣ δὲ Meursius (corrob. Russo[b], quem secutus ἡ δὲ scribere malui) : ὡς μὲν… εἰ δὲ **P** (frustra def. Str.[b] 202–3) : ὡς ⟨αὐτὴ⟩ μὲν… ἡ δὲ Struve 460 : ὡς μὴν… εἰ δὲ Giannini : ὡς ⟨αὐτὴ⟩ μὴν… ἡ δὲ Sissaz 26; 60–1. ὡς μὲν (vi declarativa) nullo subiecto ante μὲν interposito praebent e.g. Aristoph. fr. 159, 2 K.-A., Ios. *bell. Iud.* 3, 534–5 **20–1** διὰ ⟨δὲ⟩ τὸ Leopardi 572–3 necnon Struve 460 **21** ὡς ἂν δευτέρας ἀγγελίας **P** : ὡς ἂν ⟨ὥρας⟩ δευτέρας ⟨ἀπὸ τῆς⟩ ἀγγελίας Müller : ὡς ἂν δευτέρας ἀγγελίας συντε⟨τε⟩λεσμένης (**22**) del. Hercher 362 : ὡς ἂν δευτέρας ⟨ὥρας ἀπὸ τῆς⟩ ἀγγελίας Keller : ἀγγελίας damn. Jacoby. de loco vexatissimo optime meruit Leopardi 572–3, qui primum ⟨ἢ⟩ ὡς ἂν dub. coniecit, mox autem textum codicis sic enodavit: «*Sed quia longior mora temporis interposita fuerat quam opus fuisset ad alterum nuntium perferendum*, si quidem perferri voluisset. Nam secundus hic nuntius non missus est reapse, sed mitti potuisset quoad tempus… Si πλείονα absolute accipiatur pro *multum*… [ut L. demonstrat], non erit addenda particula ἤ». cf. etiam Str.[b] 203–4 **22** συντε⟨τε⟩λεσμένης Xylander, sed cf. Str.[c] 241 adn. 7 ἡ Χαριτώ del. Hercher 362

ἐκείνους μὲν ἤδη | ἀναπαύεσθαι. ἀνακύψασα δ' οὖν ἡ μήτηρ τὰ μὲν ἱμάτια καὶ τὸν τύπον τῆς ὄψεως ἐνόμιζεν ἐπιγινώσκειν, τὴν δὲ ἀλήθειαν ἐξετάσαι κατ' οὐδένα τρόπον δυναμένη, τὴν ἡσυχίαν ᾤετο δεῖν ἔχειν· πρωὶ γὰρ ἤλπιζεν ἀναστᾶσα καταλήψεσθαι τὴν ἄνθρωπον, ἐὰν δὲ ὑστερήσῃ, διερωτήσειν τὸν Μαχάτην περὶ πάντων· οὐ γὰρ ἄν ποτε ψεύσασθαι τηλικαύτην πρᾶξιν ἐρωτώμενον αὐτόν. διόπερ σιωπήσασα ἀπῆλθεν. f. 216v

[6] Ὄρθρου δὲ γενομένου τὴν μὲν εἴτε διὰ θείαν βούλησιν εἴτε κατ' αὐτοματισμὸν λαθοῦσαν ἀπελθεῖν συνέβη, τὴν δὲ παραγενομένην διὰ τὴν ἀπόλυσιν δυσφορεῖν τῷ *νεανίσκῳ*, καὶ {τῷ ξένῳ} πάντα ἐξ ἀρχῆς ἐξηγησαμένην ἀξιοῦν περὶ τὰ γόνατα περιπλεκομένην τοῦ Μαχάτου τὴν ἀλήθειαν εἰπεῖν μηδὲν ἀποκρυψάμενον. [7] ὁ δὲ *νεανίσκος* ἀγωνιάσας τὴν ἀρχὴν μὲν διεταράχθη, μόλις δέ ποτε τὸ ὄνομα διεσάφησεν, ὅτι Φιλίννιον εἴη· καὶ τὴν ἀρχὴν διηγήσατο τῆς εἰσόδου καὶ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῆς ἐδήλωσεν – ὡς ἥκοι, ὅτι λάθρᾳ τῶν

31 διὰ θείαν βούλησιν: vd. ad **9–10** **34–5** περὶ τὰ γόνατα περιπλεκομένην: ad gestum cf. Timoth. *PMG* 791, 123–7 (= p. 91 Hordern), Plut. *adv. Col.* 1117c (~ Epicur. fr. 141 Us. = 65 Arr.), etc.

23 ἀνακύψασα **P** (def. Str.[b] 204–5) : παρα- Hercher 362 (praeeunte Franz 8 adn. m, qui ἀνακύψασα verbo παρα- explanavit) **25** τὴν **P** (def. Str.[b] 205) : τῇ ν‹υκτὶ› Nauck ap. Keller 58 : τέως vel ‹τέως› τὴν Brinkmann **28** ψεύσασθαι **P**, iuxta regulas grammaticas (Kühner-Gerth II.1 240–1) : ψεύσεσθαι Nauck[a] 706, quod dici sane poterat, sed minus probabatur (vd. Macleod) **33–4** τῷ *νεανίσκῳ* καὶ {τῷ ξένῳ} Leopardi 571, qui et {τῷ *νεανίσκῳ*} καὶ τῷ ξένῳ vel ‹καὶ› τῷ *νεανίσκῳ* {καὶ} τῷ ξένῳ vel etiam δυσφορεῖν· (dist. Franz; cf. 9 adn. r) τῷ *νεανίσκῳ* δὲ τῷ ξένῳ coni. : τῷ *νεανίσκῳ* καὶ τῷ ξένῳ **P** (frustra def. Fischetti 307) : ‹ἐπὶ› τῷ *νεανίσκῳ*, κ. τ. ξ. Jacoby **36** ἀποκρυψάμενον Struve 460–1 : -μένην **P** ἀγων[α]ίσας **P** **39–40** interpunxi, τὴν ἀρχὴν — ἐδήλωσεν (**38–9**) per verba ὡς ἥκοι — αὐτόν explicari ratus **39** ὡς ἥκοι Westermann (intellege: «quomodo advenisset») : ὡς ἥκει **P** (frustra def. Fischetti 307, Str.[b] 205–6) : ὡς ἔχει vel

γεννησάντων ἔφη παραγίνεσθαι πρὸς αὐτόν –, τά τε ὑπολελειμμένα ὑπὸ τῆς ἀνθρώπου, βουλόμενος ποιῆσαι τὸ πρᾶγμα πιστόν, ἀνοίξας τὸν ῥίσκον ἐξαιρεῖ· τόν τε δακτύλιον τὸν χρυσοῦν, ὃν ἔλαβεν παρ' αὐτῆς, καὶ τὴν στηθοδεσμίδα, ἣν f. 217r ἀπολελοίπει τῇ πρότερον | νυκτί. [8] ὡς δὲ εἶδεν ἡ Χαριτὼ τηλικαῦτα σημεῖα ἀναβοᾷ, καὶ διαρρήξασα ἑαυτῆς τά τε ἐνδύματα καὶ τὸ ἱμάτιον ἀπό τε τῆς κεφαλῆς ῥίψασα τὸν κεκρύφαλον πεσοῦσά τε εἰς τὴν γῆν καὶ περιχυθεῖσα τοῖς γνωρίσμασιν, ἐξ ἀρχῆς ἐποίει τὸ πένθος. [9] θεωρῶν δὲ ὁ ξένος τὸ γινόμενον, καὶ πάντας ὄντας ὑπερπαθεῖς καὶ θρηνοῦντας ὡσανεὶ νῦν μέλλοντας κατορύττειν τὴν ἄνθρωπον, συνεχεῖτο καὶ παρεκάλει δεόμενος παύσασθαι, ἐπαγγελλόμενος, ἐὰν παραγένηται, δείξειν αὐτήν. ἡ δὲ πεισθεῖσα καὶ ἐντειλαμένη αὐτῷ φροντίσαι μὴ παρέργως τῶν ἐπηγγελμένων ἀπελύθη πρὸς αὑτήν.

[10] Νυκτὸς δὲ ἐπιγενομένης καὶ τῆς ὥρας οὔσης, καθ' ἣν ἡ Φιλίννιον εἰώθει παραγίνεσθαι πρὸς αὐτόν, οἱ μὲν προσετήρουν εἰδῆσαι θέλοντες τὴν ἄφιξιν, ἡ δὲ ἧκεν. εἰσελθούσης δὲ κατὰ τὸν εἰθισμένον καιρὸν καὶ καθεζομένης ἐπὶ τὴν κλίνην, οὐδὲν προσποιηθεὶς ὁ Μαχάτης, ἐξετάσαι δὲ τὸ πρᾶγμα βουλόμενος, τὸ πλέον οὐ πιστεύων εἰ νεκρᾷ πλησιάζοι, οὕτως ἐπιμελῶς

43 τὴν στηθοδεσμίδα: vd. L. Criscuolo in A.M.F.W. Verhoogt – S.P. Vleeming (curr.), *The Two Faces of Graeco-Roman Egypt*, Leiden 1998, 16–8 **45–8** cf. *Il.* 22, 467–9 ἤριπε δ' ἐξοπίσω... / τῆλε δ' ἀπὸ κρατὸς βάλε δέσματα σιγαλόεντα, / ἄμπυκα κεκρύφαλόν τε; 476 ἀμβλήδην γοόωσα **60** εἰ: vi declarativa = ὅτι (Kühner-Gerth II.2 190, Mayser II.3 48–9)

εἶχεν Leopardi 571 : ὡς ἧκεν Spengel : ὅση, καὶ Hercher 362 : ὅση εἴη Giannini : ἐδήλωσε{ν} ‹καὶ ὅτι›, ὡς ἥκε{ι}, {ὅτι} λάθρᾳ κτλ. Lucarini 89
41 ἀπολελειμμένα Hercher 363 **44** ἀπελελοίπει Xylander, sed cf. Bast[a] 61 et Str.[b] 206 **48** ἐποίει τὸ Müller : ἐποιεῖτο **P** **50** ὡς ἀνεὶ **P**, corr. Xylander **51** καὶ supra lineam **P** δεόμενος del. Hercher 363 **56** παρετήρουν Hercher 363 **58** ne μὲν post οὐδὲν (neve **62** ante εἶχεν) desideretur mon. Str.[b] 207 **60** νεκρὰν **P** ante corr.

παραγιγνομένῃ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρόν, ἔτι δὲ δειπνούσης μετ' αὐτοῦ καὶ συμπινούσης, ἀπίστως εἶχεν οἷς ἐκεῖνοι προήγγειλαν, ᾤετο δὲ νεκρορύκτας τινὰς διωρυχέναι τὸν τάφον καὶ πεπρακέναι τὰ ἱμάτια καὶ τὰ χρυσία τῷ πατρὶ τῆς | ἀνθρώπου. βουλόμενος οὖν τὴν ἀκρίβειαν εἰδῆσαι πέμπει τοὺς f. 217v παῖδας λάθρᾳ καλοῦντας αὐτούς. [11] ταχέως δὲ παραγενομένων τοῦ τε Δημοστράτου καὶ τῆς Χαριτοῦς ἰδόντων τε αὐτὴν καὶ γενομένων τὸ μὲν πρῶτον ἀφώνων τε καὶ ἐκπλαγῶν διὰ τὸ παράδοξον τῆς ὄψεως, ὕστερον δὲ ἀναβοησάντων μέγα καὶ περιπεσόντων τῇ θυγατρί, τότε ἡ Φιλίννιον τοσαῦτ' εἶπεν αὐτοῖς· "ὦ μῆτερ καὶ πάτερ, ὡς ἀδίκως ἐφθονήσατέ μοι μετὰ τοῦ ξένου ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας γενέσθαι ἐν τῇ πατρῴᾳ οἰκίᾳ λυποῦσαν οὐδέν. τοιγαροῦν ὑμεῖς μὲν πενθήσετε ἐξ ἀρχῆς διὰ τὴν πολυπραγμοσύνην, ἐγὼ δὲ ἄπειμι πάλιν εἰς τὸν διατεταγμένον τόπον· οὐ γὰρ ἄνευ θείας βουλήσεως ἦλθον εἰς ταῦτα". [12] τοσαῦτα εἰποῦσα παραχρῆμα ἐγένετο νεκρά, ἐξετέτατό τε ἐπὶ τῆς κλίνης ἐμφανὲς τὸ σῶμα. τῆς δὲ μητρὸς περιχυθείσης καὶ τοῦ πατρὸς περὶ αὐτὴν καὶ θορύβου πολλοῦ καὶ θρήνου κατὰ τὴν οἰκίαν γενομένου διὰ τὸ πάθος, ὡς

68–70 cf. Aelian. *var. hist.* 12, 41 Ἀπελλῆς ἰδὼν τὰ μὲν πρῶτα ἔστη ἄφωνος, ἐκπλαγεὶς ἐπὶ τῇ παραδόξῳ θέᾳ, εἶτα ἔφη· κτλ. **75** Dio Chr. 1, 57 οὐκ ἄνευ θείας ποτὲ (τε Reiske) βουλήσεως

61 παραγιγνομένῃ **P** (dativum def. Leopardi 573 [coll. **412–3** et al.], Fischetti 307–8, Str.[b] 207) : -γι{γ}νομένῃ Xylander : -γιγνομένης Jacoby **61–2** δειπνούσης… συμπινούσης **P** (def. Leopardi 573, Str.[b] 207) : -ούσῃ… -ούσῃ Struve 461 **63** δὲ **P** (def. Hercher 363, Str.[b] 207) : δὴ Franz δι⟨ορ⟩ωρυχέναι Hercher 363, sed cf. Struve 461 et Str.[c] 241 adn. 7 **64** χρύσια **P**, corr. Hercher 363 **73** οὐδέν⟨α⟩ Nauck ap. Keller 60, sed cf. Str.[b] 208 **76** εἰς ταῦτα **P** : ἐνταῦθα Leopardi 571 ὢ τοῦ ψεύδους καὶ τῆς ματαιότητος τοῦ συγγραφέως **P** marg. (vd. praef. XXI) **78** ἐπιχυθείσης Eberhard (sine causa: vd. sequens lemma) περὶ αὐτὴν del. Hercher 362, sed cf. Aristot. *hist. an.* 6, 571a, 5

ἀνηκέστου γεγονότος συμπτώματος ἅμα τε ἀπίστου θεάματος, ταχέως ἐγένετο διὰ πόλεως τὸ πρᾶγμα περιβόητον καί μοι προσηγγέλη.

[13] Τὴν μὲν οὖν νύκτα ἐκείνην διακατέσχον ἐγὼ τοὺς ὄχλους ἀθροιζομένους ἐπὶ τὴν οἰκίαν, εὐλαβηθεὶς μή τις εἴη νεωτερισμὸς διαδεδομένης τοιαύτης φήμης. [14] ὄρθρου δὲ
f. 218r βαθέος πλῆρες ἦν τὸ θέατρον. ῥη|θέντων δὲ πάντων τῶν κατὰ μέρος ἔδοξεν πρῶτον εἰσελθεῖν ἐπὶ τὸν τάφον ἡμᾶς, καὶ ἀνοίξαντας εἰδῆσαι πότερον εἴη τὸ σῶμα ἐπὶ τῆς κλίνης ἢ κενὸν ⟨τὸν⟩ τόπον εὑρήσομεν· οὐδὲ γὰρ ἑξάμηνος ἐγεγόνει τῷ θανάτῳ τῆς ἀνθρώπου. [15] ἀνοιχθείσης δὲ ὑφ᾽ ἡμῶν τῆς καμάρας, εἰς ἣν πάντες οἱ οἰκεῖοι μεταλλάσσοντες ἐτίθεντο, ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων κλινῶν ἐφάνη τὰ σώματα κείμενα, τῶν δὲ παλαίτερον τετελευτηκότων τὰ ὀστᾶ, ἐπὶ μόνης δὲ ἧς ἡ Φιλίννιον ἐτέθη καὶ συνέβη ταφῆναι εὕρομεν ἐπικείμενον τὸν

80 ἀνηκέστου… συμπτώματος: cf. **160** **81** μοι: h.e. Hipparcho cuidam, πολιτάρχῃ urbis Amphipolis, de tota re mirabili praefectum suum Arrhidaeum per litteras certiorem facienti; vd. Procl. *in Plat. remp*. II 116, 15–7 Kroll, Str.[c] 248 adn. 25 **85** Polyb. 20, 10, 15 διαδοθείσης δὲ τῆς φήμης, al. **85–6** ὄρθρου… βαθέος: vd. M. Andreassi, Lexis 11, 1993, 153–4 et adn. 11 **94–5** τὸν δακτύλιον τὸν σιδηροῦν: cf. Plin. *nat.* 33, 12 *etiam nunc sponsae muneris vice ferreus anulus mittitur*, S. Treggiari, *Roman Marriage*, Oxford 1991, 148–9

80 συμπτώματος… θεάματος Nauck ap. Keller 61 : θεάματος… συμπτώματος **P** : ὡς (**79**) — θεάματος del. Hercher 363 **81** διὰ ⟨τῆς⟩ πόλεως Struve 461, sed cf. Strab. 12, 3, 15, Liban. *or.* 5, 14 **82** προσηγγέλ⟨θ⟩η Hercher 363, sed cf. Wendland 10 adn. 1 et Str.[b] 208 **86** βαθέος ex -έως corr. **P** τῶν om. Xylander, sed «τὰ κατὰ μέρος = ‘i particolari’» (cf. Str.[b] 208–9 coll. **118** et al.) **87** {εισ}ἐλθεῖν Hercher 363 **89** ⟨τὸν⟩ Hercher 363 ⟨ἐπ⟩εγεγόνει Nauck ap. Keller 61, sed cf. Str.[b] 209 **91** μεταλλάξαντες Hercher 364, sed cf. Str.[b] 209 **92** δὲ **P** : τε Struve 461 **93** ἐπὶ μόνης δ᾽ ἐ⟨φ᾽⟩ ἧς Struve 461, sed cf. Kühner-Gerth II.1 550–1

δακτύλιον τὸν σιδηροῦν, ὃς ἦν τοῦ ξένου, καὶ τὸ χρυσόκλυστον ποτήριον, ὅπερ ἔλαβε παρὰ τοῦ Μαχάτου τῇ πρώτῃ τῶν ἡμερῶν. [16] θαυμάσαντες δὲ καὶ ἐκπλαγέντες εὐθέως παρεγενόμεθα πρὸς τὸν Δημόστρατον εἰς τὸν ξενῶνα ὀψόμενοι τὴν νεκράν, εἰ κατ' ἀλήθειαν ἐμφανής ἐστιν. ἰδόντες δὲ χαμαὶ κειμένην εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἠθροιζόμεθα· τὰ γὰρ γεγονότα μεγάλα τε ἦν καὶ ἄπιστα.

[17] Θορύβου δὲ ὄντος νεανικοῦ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν καὶ σχεδὸν οὐδενὸς δυναμένου κρῖναι τὰ πράγματα, πρῶτος Ὕλλος, ὀνομαζόμενος παρ' ἡμῖν οὐ μόνον μάντις ἄριστος ἀλλὰ καὶ οἰωνοσκόπος κομψὸς εἶναι, τά τε ἄλλα συνεωρακὼς ἐν τῇ τέχνῃ περιττῶς, ἀναστὰς ἐκέλευεν τὴν μὲν ἄνθρωπον κατακλείειν ἐκτὸς ὁρίων – οὐ γὰρ συμφέρειν ἔτι ταύτην ἐντὸς ὁρίων | τεθῆναι εἰς γῆν –, ἀποτροπιάσασθαι δὲ Ἑρμῆν Χθόνιον f. 218v καὶ Εὐμενίδας, εἶτα οὕτω περικαθαίρεσθαι πάντας, ἁγνίσαι δὲ

95–6 cf. Nicom. Com. fr. 4 K.-A. χρυσόκλυστα, Ister *FGrHist* 334 F 47 κυλίκων… χρυσοκλύστων, *IG* XI.2 161, B 13 (saec. III a.C.n.) φιάλη χρυσόκλυστος **101** Philo *Moys.* 1, 264 ἄπιστα καὶ μεγάλα, Plut. *de esu carn.* 996b μεγάλην καὶ μυστηριώδη καὶ ἄπιστον, Philostr. *v. Apoll.* 3, 45 μεγάλα καὶ ἄπιστα **102** cf. Eur. *Hipp.* 1204 φόβος νεανικός, al. (vd. Barrett ad loc.) **104** μάντις ἄριστος: *Od.* 15, 252–3, Soph. *El.* 1481, Eur. fr. 973 Kannicht, Ios. *ant. Iud.* 4, 104, al. **109** οὕτω conclusivum = novissime, ut vidit Lucarini 90 (cuius exemplis adde Diog. L. 2, 47 πρῶτον… εἶτα… ἔπειτα… εἶθ' οὕτω…, et vd. E. Skard, SO 37, 1961, 151–2)

96 ὅπερ tacite corr. Struve 459 (vd. Str.[b] 209); argumenta pro hac emend. protulerunt Hercher 364 et Str.[b] 209–10 : ἅπερ **P** **102** νεανικοῦ **P** (damn. Struve 461–2, sed vindic. Str.[b] 210) : Πανικοῦ Maass (coll. Diod. 14, 32, 3) **104** ὗλλος **P**, corr. Xylander ὀνομαζόμενος **P** (def. Schaefer 141–2 adn. *, Str.[b] 211) : ὁ νομιζόμενος Hemsterhuys 418 («qui apud nos… habebatur» Xylandri versio) : νομιζόμενος Struve 462 **107** κατακλείειν **P** (vd. Str.[c] 252 adn. 41) : κατακαίειν Hemsterhuys 418 (cf. **136**) **107–8** οὐ γὰρ — εἰς γῆν parenthetice dist. Franz (sc. ut verba ἐκέλευεν… μὲν [**106**] verbis ἀποτροπιάσασθαι δὲ opponantur) : οὐ γὰρ — Εὐμενίδας (**109**) parenthes. inclusit Xylander : ὁρίων· (**107**) … εἰς γῆν, dist. Keller

καὶ τὰ ἱερὰ καὶ ὅσα θεοῖς χθονίοις νομίζεται ποιῆσαι συνέτασσεν. ἐμοὶ δὲ ἰδίᾳ εἶπεν περὶ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν πραγμάτων θύειν τε Ἑρμῇ Διί τε Ξενίῳ καὶ Ἄρει καὶ συντελεῖν ταῦτα μὴ παρέργως. [18] ταῦτα δὲ ἀποφηναμένου τούτου τὸ μὲν συνταχθὲν ἡμεῖς ἐπράττομεν, ὁ δὲ ξένος ὁ Μαχάτης, πρὸς ὃν παρεγίνετο τὸ φάσμα, ὑπ' ἀθυμίας ἑαυτὸν ἐξήγαγεν τοῦ ζῆν.

[19] Ἐὰν οὖν σοι φαίνηται περὶ τούτων γράφειν τῷ βασιλεῖ, ἐπίστειλον κἀμοί, ἵνα καὶ τῶν σωμάτων τινὰ τῶν ἱστορούντων τὰ κατὰ μέρος ἐξαποστείλω σοι. ἔρρωσο.

[**2**, 1] Ἱστορεῖ δὲ καὶ Ἱέρων ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἢ Ἐφέσιος (*PGR* 32 F 1) καὶ ἐν Αἰτωλίᾳ φάσμα γενέσθαι. [2] Πολύκριτος γάρ τις τῶν πολιτῶν ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ δήμου αἰτωλάρχης, ἐπὶ

115 ἑαυτὸν ἐξήγαγεν τοῦ ζῆν: cf. Plut. *comm. not.* 1076b, Diog. L. 7, 130, Eund. *anth. Pal.* 7, 95, 3–4, al. **116** de σοι et τῷ βασιλεῖ vd. ad **81** § **2** cf. (ad cap. 1) Procl. *in Plat. remp.* II 115, 7–15 Kroll ἱστορεῖ δὲ καὶ Ναυμάχιος ὁ Ἠπειρώτης, ἀνὴρ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων πάππων γεγονώς, Πολύκριτον Αἰτωλόν, ἐπιφανέστατον Αἰτωλῶν καὶ αἰτωλαρχίας τυχόντα, καὶ ἀποθανεῖν καὶ ἀναβιῶναι μηνὶ μετὰ τὸν θάνατον ἐνάτῳ, καὶ ἀφικέσθαι εἰς ἐκκλησίαν κοινὴν τῶν Αἰτωλῶν καὶ συμβουλεῦσαι τὰ ἄριστα περὶ ὧν ἐβουλεύοντο· καὶ τούτων εἶναι μάρτυρας Ἱέρωνα τὸν Ἐφέσιον καὶ ἄλλους ἱστορικοὺς Ἀντιγόνῳ τε τῷ βασιλεῖ καὶ ἄλλοις ἑαυτῶν φίλοις ἀποῦσι τὰ συμβάντα γράψαντας. de hac historia fabulari vd. Brisson[b] (succinctius Brisson[c] 13–39; 134–44) et Str.[c] 360–82 (Phleg.); 384–7 (Procl.), ubi cetera priora invenies; adde Gómez Espelosín 170–4, Crawford 148, Meier 248–9, Ferwerda 36–44 et adnn. videtur narratio evocare (vel potius fabulose detorquere) res Aetolicas annis 313–2 a.C.n. gestas: cf. Brisson[b] 91–101 et praes. Str.[c] 367 adn. 1; 381–2 adn. 53; 386–7 adn. 7. de Hierone auctore omnia incertissima: vd. singillatim Str.[c] 366–7 adn. 1 **121** αἰτωλάρχης novum: vd. Str.[c] 368 adn. 4 **121–2** ἐπὶ τρία ἔτη: ad rem vd. J.B. Scholten, *The Politics of Plunder*, Berkeley et al. 2000, 89 adn. 105

111 ἐμοὶ δὲ scripsi : ἐμοί τε **P** (τε videl. e **112** τε... τε orto) **113** τούτου **P** (def. Str.[b] 212) : αὐτοῦ Hercher 364 **115** παρεγένετο Nauck ap. Keller LIX («commearat» Xylandri versio), sed cf. **56** et Str.[b] 212–3 § **2, 119** Ἥρων Meursius 83–4 adn. 1 (quod iam Hemsterhuys 419 iure reiecit)

τρία ἔτη τῶν πολιτῶν αὐτὸν ἀξιωσάντων διὰ τὴν ὑπάρχουσαν ἐκ προγόνων καλοκἀγαθίαν. ὢν δὲ ἐν τῇ ἀρχῇ ταύτῃ ἄγεται γυναῖκα Λοκρίδα, καὶ συγκοιμηθεὶς τρισὶν νυξὶ τῇ τετάρτῃ τὸν βίον ἐξέλιπεν. [3] ἡ δὲ ἄνθρωπος ἔμενεν ἐν τῇ οἰκίᾳ χηρεύουσα, ἡνίκα δὲ ὁ τοκετὸς ἤπειγεν, τίκτει παιδίον αἰδοῖα ἔχον δύο, ἀνδρεῖόν τε καὶ γυναικεῖον, καὶ τὴν φύσιν θαυμαστῶς διηλλαγμένον· τὰ | μὲν ἄνω τοῦ αἰδοίου ὁλόκληρά τε καὶ f. 219r ἀνδρώδη ἦν, τὰ δὲ περὶ τοὺς μηροὺς γυναικεῖα καὶ ἁπαλώτερα. [4] ἐφ᾽ ᾧ καταπλαγέντες οἱ συγγενεῖς ἀπήνεγκαν εἰς τὴν ἀγορὰν τὸ παιδίον καὶ συναγαγόντες ἐκκλησίαν ἐβουλεύοντο περὶ αὐτοῦ, θύτας τε καὶ τερατοσκόπους συγκαλέσαντες. τῶν δὲ οἱ μὲν ἀπεφήναντο διάστασίν τινα τῶν Αἰτωλῶν καὶ Λοκρῶν ἔσεσθαι – κεχωρίσθαι γὰρ ἀπὸ μητρὸς οὔσης Λοκρίδος καὶ πατρὸς Αἰτωλοῦ –, οἱ δὲ δεῖν ᾤοντο τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα ἀπενεγκόντας εἰς τὴν ὑπερορίαν κατακαῦσαι. [5] ταῦτα δὲ αὐτῶν βουλομένων ἐξαίφνης φαίνεται ὁ Πολύκριτος ὁ προτεθνηκὼς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πλησίον τοῦ τέκνου, ἔχων ἐσθῆτα μέλαιναν. [6] τῶν δὲ πολιτῶν καταπλαγέντων ἐπὶ τῇ φαντασίᾳ καὶ πολλῶν εἰς φυγὴν τραπομένων, παρεκάλεσε τοὺς πολίτας θαρρεῖν καὶ μὴ ταράττεσθαι ἐπὶ τῷ γεγονότι φάσματι. ἐπεὶ δὲ ἔληξε τὸ πλέον τοῦ θορύβου καὶ τῆς ταραχῆς, ἐφθέγξατο λεπτῇ

138–9 ἔχων ἐσθῆτα μέλαιναν: cf. Phleg. *FGrHist* 257 F 40, 3, 1 ἠμφιεσμένος δέρματι μέλανι (de quodam phasmate), Str.[c] 374 adn. 19 **142–3** λεπτῇ τῇ φωνῇ: cf. **244**, Str.[c] 44–5; 374–5 adn. 20

122 αὐτὸν Meursius («eum» Xylandri versio) : αὐτῶν **P** **127** καὶ τὴν **P** : ἐπὶ τὴν Meursius **128** τὰ μὲν ⟨γὰρ⟩ ἄνω Hercher 364 ὁλόκληρά τε **P** (def. Str.[b] 213–4) : σκληρά τε Hercher 364 necnon Nauck ap. Keller 63 («solidae» Xylandri versio; Magnelli[a] confert Luc. *somn.* 6 ἡ σκληρὰ ἐκείνη καὶ ἀνδρώδης) : ὅλω⟨ς σ⟩κληρά τε Nauck teste Giannini, quam coniecturam autem nusquam repperi et nescio an ipse Giannini excogitaverit **131** ⟨τὴν⟩ ἐκκλησίαν Xylander **137** βουλ⟨ευ⟩ομένων Meursius («dum haec consultantur» Xylandri versio), sed vd. Str.[b] 214 **140** τοὺς πολίτας del. Hercher 365

τῇ φωνῇ τάδε· "ἐγώ, ἄνδρες πολῖται, τῷ μὲν σώματι τέθνηκα, τῇ δὲ εὐνοίᾳ καὶ τῇ χάριτι ⟨τῇ⟩ πρὸς ὑμᾶς ζῶ. καὶ νῦν πάρειμι προπείσας τοὺς κυριεύοντας τῶν κατὰ γῆν ἐπὶ τῷ συμφέροντι τῷ ὑμετέρῳ. παρακαλῶ τοίνυν ὑμᾶς, πολίτας ὄντας ἐμοῦ, τοῦ f. 219v μὴ ταράττεσθαι μηδὲ δυσχεραίνειν | ἐπὶ τῷ παραδόξῳ γεγονότι φάσματι. δέομαι δὲ ὑμῶν ἁπάντων, κατευχόμενος πρὸς τῆς ἑκάστου σωτηρίας, ἀποδοῦναί μοι τὸ παιδίον τὸ ἐξ ἐμοῦ γεγεννημένον, ὅπως μηδὲν βίαιον γένηται ἄλλο τι βουλευσαμένων ὑμῶν, μηδ᾽ ἀρχὴ πραγμάτων δυσχερῶν καὶ χαλεπῶν διὰ τὴν πρὸς ἐμὲ φιλονεικίαν ὑμῖν γένηται. οὐ γὰρ ἐνδέχεταί μοι περιιδεῖν κατακαυθὲν τὸ παιδίον ὑφ᾽ ὑμῶν διὰ τὴν τῶν ἐξαγγελλόντων ὑμῖν μάντεων ἀποπληξίαν. συγγνώμην μὲν οὖν ὑμῖν ἔχω, ὅτι τοιαύτην ὄψιν ἀπροσδόκητον ἑωρακότες ἀπορεῖτε πῶς ποτε τοῖς παροῦσι πράγμασιν ὀρθῶς χρήσεσθε. εἰ μὲν οὖν ἐμοὶ πεισθήσεσθε ἀδεῶς, τῶν παρόντων φόβων καὶ τῶν ἐπερχομένων κακῶν ἔσεσθε ἀπηλλαγμένοι· εἰ δὲ ἄλλως πως τῇ γνώμῃ προσπεσεῖσθε, φοβοῦμαι περὶ ὑμῶν μήποτε εἰς ἀνηκέστους συμφορὰς ἀπειθοῦντες ἡμῖν ἐμπέσητε. ἐγὼ μὲν οὖν διὰ τὴν ὑπάρχουσαν εὔνοιαν ὅτ᾽ ἔζων καὶ νῦν ἀπροσδοκήτως παρὼν προείρηκα τὸ

158 τῶν ἐπερχομένων κακῶν: cf. *hym. Cer.* 257, Phocyl. fr. 16, 2 G.-Pr.[2], LXX *prov.* 27, 12 **160** ἀνηκέστους συμφοράς: cf. **80**

144 τῇ χάριτι ⟨τῇ⟩ Keller : {τῇ} χάριτι ⟨τῇ⟩ vel {καὶ τῇ χάριτι} ⟨τῇ⟩ Nauck ap. Keller LX **144–5** πάρειμι προπείσας τοὺς κυριεύοντας Str.[b] 214–5 : πάρειμι πρὸς ὕμᾶς τοὺς κυριεύοντας **P** : π. πρὸς ὑμᾶς ⟨πείσας⟩ τ. κ. Leopardi 572 (qui et π. πρὸς ὑμᾶς τ. κ. τῶν κατὰ γῆν ⟨πείσας⟩ temptavit) : π. πρὸς ὑμᾶς ⟨παραιτησάμενος⟩ τ. κ. Westermann : πάρειμι ⟨ὑμῖν⟩ παραιτησάμενος τ. κ. Giannini **145** γῆς Nauck ap. Keller LX (cf. **166**) **146** ἐμοῦ τοῦ **P** (def. Str.[b] 215–6) : ἐμαυτοῦ Emperius 231 : post τοῦ lacunam indicavit Nauck[a] 706 **151** μηδ᾽ Nauck[a] 707 (cf. ad **215**) : μὴ δ᾽ **P** **152** φιλονείκειαν Eberhard (quae tamen serior forma esse videtur) **153** μοι Hercher 365 (cf. **166**) : με **P** **154** τῶ^{ν} **P** **155** συ^{γ}γνώμην **P** **159** πως Meursius : πῶς **P** προ{σ}πεσεῖσθε Hercher 365

συμφέρον ὑμῖν. ταῦτ᾽ οὖν ὑμᾶς ἀξιῶ· μὴ πλείω με χρόνον παρέλκειν, ἀλλὰ βουλευσαμένους ὀρθῶς καὶ πεισθέντας τοῖς εἰρημένοις ὑπ᾽ ἐμοῦ δοῦναί μοι μετ᾽ εὐφημίας τὸ παιδίον. οὐ γὰρ ἐνδέχεταί μοι πλείονα μηκύνειν χρόνον διὰ τοὺς κατὰ γῆν ὑπάρχοντας δεσπότας".

[7] Ταῦ|τα δὲ εἰπὼν ἡσυχίαν ἔσχεν ἐπ᾽ ὀλίγον, καραδοκῶν f. 220r
ποίαν ποτὲ ἐξοίσουσιν αὐτῷ γνώμην περὶ τῶν ἀξιουμένων. τινὲς μὲν οὖν ᾤοντο δεῖν ἀποδοῦναι τὸ παιδίον καὶ ἀφοσιώσασθαι τό τε φάσμα καὶ τὸν ἐπιστάντα δαίμονα, οἱ δὲ πλεῖστοι ἀντέλεγον, ἐπὶ σχολῆς δεῖν βουλεύσασθαι φάσκοντες, ὡς ὄντος μεγάλου τοῦ πράγματος καὶ οὐ τῆς τυχούσης αὐτοῖς ἀπορίας. [8] συνιδὼν δὲ αὐτοὺς οὐ προσέχοντας ἀλλ᾽ ἐμποδίζοντας αὐτοῦ τὴν βούλησιν, ἐφθέγξατο αὖθις τάδε· "ἀλλ᾽ οὖν γε, ὦ ἄνδρες πολῖται, ἐὰν ὑμῖν συμβαίνῃ τι τῶν δυσχερεστέρων διὰ τὴν ἀβουλίαν, μὴ ἐμὲ αἰτιᾶσθε ἀλλὰ τὴν τύχην τὴν οὕτως ἐπὶ τὸ χεῖρον ὑμᾶς ποδηγοῦσαν, ἥτις ἐναντιουμένη κἀμοὶ παρανομεῖν ἀναγκάζει με εἰς τὸ ἴδιον τέκνον". [9] τοῦ δὲ ὄχλου συνδραμόντος καὶ περὶ τὴν ἄρσιν τοῦ

165–7 ad rem cf. Aesch. *Pers.* 688ss., Call. *ia.* fr. 191, 33–5 Pf. καὶ γὰρ οὐδ᾽ αὐτὸς / μ̣έγα σχολάζ[ω·] δ[ε]ῖ με γὰρ μέσον δινεῖν / [φεῦ φ]εῦ Ἀχέ-ρο[ντ]ος (ibid. 31 σωπὴ γενέσθω), al. (vd. Str.[c] 240–1 adn. 4; 375 adn. 28) **166–7** Aesch. *ch.* 475 θεῶν ⟨τῶν⟩ κατὰ γᾶς, 'Erinn.' *anth. Pal.* 7, 712, 2 = fr. °6, 2 Neri τῷ κατὰ γᾶς… Ἀΐδᾳ, etc. **171** cf. Charit. 2, 4, 4 ἀφοσιώσασθαι τοὺς τῆς ἀθλίας δαίμονας **173** οὐ τῆς τυχούσης: cf. **188** et W.G. Arnott, ZPE 116, 1997, 4

166 γῆς Nauck ap. Keller LX (cf. **145**) **172** ἐπὶ σχ̣ολῆς **P** : μετὰ ἀνἔσεως **P** marg. (maiusculis litteris). alterum pro priore in textum ascivit Giannini, sed et scriptio maiuscula (vd. praef. XXI) et lingua (Str.[b] 216–7) arguunt μετὰ ἀνέσεως glossema esse pro ἐπὶ σχολῆς, non versa vice **175** αὐτῷ Anonymus ap. Franz 29 adn. h **180** ἄρ̇σιν **P** : ἔρὶν **P** marg. (litteris minusculis, puncto suprascripto reclamantis locum tenente), unde σ. κ. ἔριν περὶ {τὴν ἄρσιν} Giannini. est quidem ἔριν varia lectio (non scholium: cf. praef. XXI), sed reicienda: cf. Str.[b] 217–8. sine necessitate coni. α⟨ἵ⟩ρ⟨ε⟩σιν vel ἀ⟨ναί⟩ρ⟨ε⟩σιν Boissonade : λύσιν Westermann : ⟨κάθ⟩αρσιν Emperius

τέρατος ἔχοντος, ἐπιλαβόμενος τοῦ παιδίου καὶ τοὺς πλείστους αὐτῶν ἀνείρξας ἰταμώτερον, διέσπασέ τε αὐτὸ καὶ ἤσθιε. [10] κραυγῆς δὲ γενομένης καὶ λίθων ἐπ᾽ αὐτὸν ἐκριπτομένων ὑπελάμβανον τροπὴν αὐτοῦ ποιήσασθαι. ὁ δέ, ἄπληκτος ὢν ὑπὸ τῶν λίθων, τὸ σῶμα πᾶν τοῦ παιδίου κατανάλωσε πλὴν τῆς κεφαλῆς, καὶ αὐτίκα ἀφανὴς ἐγένετο.

[11] Δυσφορούντων δ᾽ αὐτῶν ἐπὶ τοῖς γενομένοις καὶ ἐν ἀπορίᾳ καθεστηκότων οὐ τῇ τυχούσῃ βουλομένων τε ἀποστεῖ-
f. 220v |λαι εἰς Δελφούς, φθέγγεται ἡ κεφαλὴ τοῦ παιδίου ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κειμένη καὶ λέγει χρησμῷ τὰ ἀποβησόμενα·

ὦ πολυύμνητον ναίων χθόνα λαὸς ἀπείρων,
μὴ στεῖχ᾽ ἐς Φοίβου τέμενος ναόν τε θυώδη·
οὐ γάρ σοι καθαραὶ χέρες αἵματος αἰθέρ᾽ ἔχουσιν,

183 κραυγῆς δὲ γενομένης: Xen. *an.* 1, 5, 12; 6, 4, 27, Diod. 13, 9, 5, Plut. *aud. poet.* 29f, al. **189–90** φθέγγεται — ἀποβησόμενα: ad rem cf. Str.[c] 377–8 adn. 36; de capitibus resectis oracula reddentibus adde E. Colledge – J.C. Marler, Traditio 37, 1981, 411–26, A. Mastrocinque, *Studi sul mitraismo*, Roma 1998, 93–8, D. Ogden, *Greek and Roman Necromancy*, Princeton-Oxford 2001, 208–16, A. Mastrocinque, Mene 3, 2003, 86–9, Aretini 145–9, C.A. Faraone, SIFC s. IV 2, 2004, 5–27, Eund. in S.I. Johnston – P.T. Struck (curr.), *Mantikê*, Leiden-Boston 2005, 255–82 **191** cf. Pind. *Nem.* 2, 4–5 Νεμεαίου / ἐν πολυυμνήτῳ Διὸς ἄλσει, Aristoph. *eq.* 1327–8 Ἀθήναις / … πολυύμνοις *Il.* 24, 776* δῆμος ἀπείρων, [Hes.] *sc.* 472* λαὸς ἀπείρων. cf. Ap. Rh. 1, 893 ἀπείρονα λαὸν ἀγείραις; 3, 1239 ἀπείριτος… λαός **192** ναόν τε θυώδη: *hym. Cer.* 355; 385, *hym. Ven.* 58, Theoc. 17, 123, al. cf. Ap. Rh. 1, 307 ἐκ νηοῖο θυώδεος εἶσιν Ἀπόλλων **193** cf. Plat. *leg.* 9, 864e μὴ καθαρὸς ᾖ τὰς χεῖρας φόνου, al.

231 : διάκρισιν Eberhard («hat der Abschreiber wohl ἴασιν gemeint; das Richtige wird διάκρισιν sein»)
182 ἰταμώτερον (ἵταμ- **P**, corr. Xylander) cum praecedentibus, non cum sequentibus iungendum: vd. Str.[c] 376 adn. 32 (et sic iam dist. **P**) **183** {εκ}-ῥιπτομένων Hercher 365 **185** -λωσε ex -λωσεν **P**

ἀλλὰ μύσος προπάροιθε ποδῶν ἔντοσθε κελεύθου.
φράζεο δ᾽ ἐξ ἐμέθεν, τρίποδος δ᾽ ἀπόειπε κέλευθον·
μαντοσύνης πᾶσαν γὰρ ἐφετμήν σοι καταλέξω.
ἤματι γὰρ τούτῳ περιτελλομένου ἐνιαυτοῦ
ὥρισται πᾶσιν θάνατος, ψυχαὶ δὲ †βιονται†
Λοκρῶν Αἰτωλῶν τ᾽ ἀναμὶξ βουλῇσιν Ἀθήνης.
οὐδ᾽ ἀναπαύλησις κακοῦ ἔσσεται οὐδ᾽ ἠβαιόν·

194 προπάροιθε ποδῶν* *Il.* 13, 205; 20, 324; 441; 456; 24, 510, [Theoc.] 25, 239 **195** φράζεο δ᾽ ἐξ ἐμέθεν: cf. orac. ap. Phleg. *FGrHist* 257 F 1, 6 v. 3 = 487, 3 Parke-Wormell = Q 3 Fontenrose φράζεσθ᾽ ἐξ ἐμέθεν *Il.* 3, 406* θεῶν δ᾽ ἀπόειπε κελεύθους **196** *Il.* 24, 407 ἄγε δή μοι πᾶσαν ἀληθείην κατάλεξον, *Od.* 4, 738 πάντα... καταλέξῃ (cf. 24, 123; 303); 23, 309 καταλέξαι ἅπαντα πᾶσαν ἐφετμήν Opp. *hal.* 5, 496, Nonn. *par. Ioh.* 14, 60, *cosm. Argentor.* 6–7 recto Gigli (= *GDRK* I[2] XXIV recto 6–7) **197** περιτελλομένων ἐνιαυτῶν *Il.* 2, 551*, Hes. fr. 17a, 6 M.-W., *or. Sib.* 7x; -ους -ούς *Il.* 8, 404*; 418*. cf. *Od.* 11, 248 περιπλομένου δ᾽ ἐνιαυτοῦ, al. **198** cf. Eur. *Hec.* 259 ἐς τήνδε παῖδα ψῆφον ὥρισαν φόνου, Lycurg. 65 θάνατον ὥρισαν εἶναι τὴν ζημίαν, Hld. 8, 13, 5, al. **199** *Il.* 15, 71 Ἀθηναίης διὰ βουλάς, Hes. *th.* 318 βουλῇσιν Ἀθηναίης **200** *Il.* 2, 379–80 οὐκέτ᾽ ἔπειτα / Τρωσὶν ἀνάβλησις κακοῦ ἔσσεται, οὐδ᾽ ἠβαιόν; 386 οὐ γὰρ παυσωλή γε μετέσσεται, οὐδ᾽ ἠβαιόν ἀναπαύλησις novum; cf. Eur. fr. 912, 13 Kannicht μόχθων ἀνάπαυλαν, [Orph.] *hym.* 86, 10e κακῶν ἀνάπαυλαν, Sev. Soph. *ethop.* 8, 1 Amato δυστυχημάτων ἀνάπαυλα, Theogn. 343 κακῶν ἄμπαυμα μεριμνέων, *SEG* XIV 847, 1 (saec. II–III p.C.n.) καμάτων ἀνάπαυμα, al.

198–9 interpunxit Westermann : ὥρισται πᾶσιν θάνατος (ψυχαὶ δὲ βίονται) / Λοκρῶν κτλ. Xylander **198** βιονται **P** (βί- Xylander), quod suadente Magnelli[a–b] damnavi : βέονται Emperius 231 : πλανῶνται Magnelli[b] (praesens pro futuro: vd. appar.[1] ad **206**), qui et πέτονται (coll. *Od.* 24, 7ss.) se olim coniecisse docet : ⟨φέ⟩βονται De Stefani (praes. pro fut.) : an δύονται (praes. pro fut. = mergentur, descendent, sc. ad inferos; vd. *LSJ* 463 [B.I.1–2]) vel πίονται (cf. Verg. *Aen.* 6, 713–5)? **200** οὐδ᾽ ἀνάπαυλησις **P**, corr. Xylander : οὐδ᾽ ἄρ᾽ ἀνάβλησις Schaefer 266 (coll. *Il.* 2, 380) : οὐδ᾽ ἀναπαύλη τις se olim coniecisse sed iam respuisse fatetur Bast[a] 63

ἤδη γὰρ ψακάδες φόνιαι κατὰ κρᾶτα κέχυνται,
νὺξ δ᾽ ἐπὶ πάντα κέκευθε, μέλας δ᾽ ἐπιδέδρομεν αἴθρη,
αὐτίκα νῦν δ᾽ ἔρεβος πᾶσαν κατὰ γαῖαν ὄρωρεν.
χῆροι δ᾽ οἶκοι πάντες ἐπ᾽ οὔδει γυῖα κλινοῦσιν,
οὐδὲ γυνὴ πένθος ποτὲ λείψεται· οἱ δέ νυ παῖδες

201–2 *Od.* 20, 351ss. ἆ δειλοί, τί κακὸν τόδε πάσχετε; νυκτὶ μὲν ὑμέων / εἰλύαται κεφαλαί τε πρόσωπά τε νέρθε τε γοῦνα, / οἰμωγὴ δὲ δέδηε, δεδάκρυνται δὲ παρειαί, / αἵματι δ᾽ ἐρράδαται τοῖχοι καλαί τε μεσόδμαι· / … ἠέλιος δὲ / οὐρανοῦ ἐξαπόλωλε, κακὴ δ᾽ ἐπιδέδρομεν ἀχλύς **201** Aesch. *Ag.* 1390 ψακάδι φοινίας δρόσου; 1533–4 δέδοικα δ᾽ ὄμβρου κτύπον δομοσφαλῆ / τὸν αἱματηρόν· ψακὰς δὲ λήγει (vd. Str.[b] 219–20), 'Simon.' *anth. Pal.* 7, 443, 2 = *FGE* 883 φοινίσσα̣… ψακάδι Q. Sm. 9, 364* περὶ κρατὶ κέχυντο **202–3** *Od.* 5, 293–4 = 9, 68–9 = 12, 314–5 σὺν δὲ νεφέεσσι κάλυψε / γαῖαν ὁμοῦ καὶ πόντον, ὀρώρει δ᾽ οὐρανόθεν νύξ. ad rem cf. et *NT Mt.* 27, 45 σκότος ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, al. **202** κέκευθε saepissime de sepulchris dicitur (Aesch. *ch.* 687, Alc. Mess. *anth. Pal.* 7, 1, 7 = *HE* 68, etc.) **203** αὐτίκα νῦν* *Od.* 5, 205; 9, 356; 18, 203; 20, 63 **204** Eur. *Alc.* 861 χήρων μελάθρων, Call. *epigr.* 20, 6 Pf. χῆρον… δόμον, Aelian. *epist.* 5, 11 Domingo-Forasté ὁ δὲ οἶκος αὐτῶν χῆρός ἐστι. cf. **262**, **290**, **327** cf. Sol. fr. 4, 2–3 G.-Pr.[2] γαῖαν [Ἰ]α̣ονίας / κλινομένην, Aesch. *Pers.* 929–30 Ἀσία δὲ χθών… / … ἐπὶ γόνυ κέκλιται, Verg. *Aen.* 12, 59 *in te* (sc. Turnum) *omnis domus inclinata recumbit*, al. (Str.[b] 221), necnon *Il.* 2, 414 κατὰ πρηνὲς βαλέειν Πριάμοιο μέλαθρον **205** οἱ δέ νυ λαοὶ* *Il.* 1, 382, Hes. *th.* 84

201 ψεκάδες φονι‹κ›αὶ Meursius **202–3** post **202** gravius et post **203** levius dist. edd., sed versa vice interpungendum esse mon. Str.[b] 219 **202** νῦξ **P**, corr. Xylander αἴθρη **P** (def. Str.[b] 220) : αἰθήρ Meursius : ἀχλύς Nauck ap. Keller 66 (corrobor. Keller coll. *Od.* 20, 357) **203** νῦν Eberhard (corrob. Morel 173, Str.[b] 220–1) : νῦξ **P** (sc. e **202** falso repet.) **204** χήροι **P**, corr. Müller (vd. Str.[b] 222, et de hoc et de sequenti lemmate) οἶκοι Jacoby : οἴκοι **P** **205** οἱ δέ νυ Eberhard (nempe **205–6** οἱ δέ νυ — περιφύντες adseverat **204–5** χῆροι — λείψεται: universis in domibus lugebitur; de particulae νυ vi confirmativa cf. e.g. **212**, et explicite Hesych. ο 195 Latte necnon schol. T[il] *Il.* 1, 382 οἱ δέ νυ· οἱ δὲ δή) : οἰδένυ **P** : οὐδέ νυ Meursius (quod male def. Str.[b] 222)

ἐν μεγάροις γοόωσι φίλους πατέρας περιφύντες·
τοῖον γὰρ τόδε κῦμα κατέδραμε πᾶσι κατ᾽ ἄκρης.
αἲ αἲ πατρίδ᾽ ἐμὴν αἰεὶ στένω αἰνὰ παθοῦσαν
μητέρα τ᾽ αἰνοτάτην, ἣν ὕστερον ἔκλυσεν αἰών.
νώνυμνόν τε θεοὶ γένεσιν θήσουσιν ἅπαντες
Λοκρῶν τ᾽ Αἰτωλῶν θ᾽ ὅ τί που καὶ σπέρμα λίποιτο
οὕνεκ᾽ ἐμὴν κεφαλὴν λίπε αἰών – οὐδέ νυ πάντα
σώματος | ἠφάνικεν μέλε᾽ ἄκριτα –, λεῖπε δὲ γαίᾳ. f. 221r

206 *Il.* 14, 502 γοήμεναι ἐν μεγάροισιν; 24, 664 ἐνὶ μεγάροις γοάοιμεν. nota h.l. γοόωσι praesens pro futuro ('praesens propheticum': vd. Str.[b] 222, Magnelli[b] 412 adn. 14) esse: re vera nondum mortui sunt patres, eosque pueri *lugebunt*, non iam nunc lugent *Od.* 24, 236 κύσσαι καὶ περιφῦναι ἑὸν πατέρ᾽ **207** *Od.* 5, 313 ὣς ἄρα μιν εἰπόντ᾽ ἔλασεν μέγα κῦμα κατ᾽ ἄκρης, *Il.* 13, 772–3 νῦν ὤλετο πᾶσα κατ᾽ ἄκρης / Ἴλιος **208** Lycophr. 31 αἰαῖ (Bachmann: αἲ αἲ codd. plerique) τάλαινα θηλαμὼν κεκαυμένη αἰνὰ παθοῦσα* *Il.* 22, 431, *or. Sib.* 1, 290, Q. Sm. 3, 560, al. **209** cf. Theoc. 1, 140–1 ἔκλυσε δίνα / τὸν Μοίσαις φίλον ἄνδρα (de morte Daphnidis) **210–3** νώνυμνόν τε — αἰών sic explicuit Russo[a]: «"Gli dèi tutti renderanno una stirpe oscura qualunque seme di Locresi ed Etoli possa rimanere per il fatto che (οὕνεκα = *quod*) il destino risparmiò la mia testa". La sopravvivenza, cioè, della testa preannuncerebbe non già l'oscurità in sé della condizione in cui gli dèi relegheranno Locresi ed Etoli, bensì la sopravvivenza di una parte quantunque piccola ("qualunque seme") di questi popoli». mox ad λίπε — γαῖᾳ vd. Str.[b] 225–7 **210** *Od.* 1, 222–3 οὐ μέν τοι γενεήν γε θεοὶ νώνυμνον ὀπίσσω / θῆκαν **211** cf. Hes. fr. 43a, 54 M.-W. σπέρμα μετ᾽ ἀνθρώποισι λιπέσ[θαι

206 ἐν **P** (def. Str.[b] 222) : ἂν Giannini -φῦντες **P**, corr. Müller **208** αἰεὶ **P** : αἲ αἲ Jacoby **210** ἁπάντων Jacoby **211** θ᾽] τ supra lineam **P** **212** οὕνεκα non adverbium (= quapropter) esse, sed coniunctionem causalem (= quod) cum praecedentibus iungendam, ideoque post **211** non debere (ut vulg.) interpungi, monuit Russo[a] (cf. appar.[1]) λίπε αἰών (vel λίφ᾽ ὁ αἰών) Str.[b] 225–6 : λίποι αἰών **P** : λίπε δαίμων Emperius 231 **212–3** οὐδέ νυ — ἄκριτα parenthetice dist. Str.[b] 227 **213** γαίᾳ Str.[b] 226 post Brisson[b] 87 in versione («sur terre») : γαῖαν **P**

ἀλλ᾽ ἄγ᾽ ἐμὴν κεφαλὴν θέμεν᾽ ἠοῖ φαινομένηφι
μηδέ θ᾽ ὑπὸ ζοφερὴν γαῖαν κατακρυπτέμεν ἔνδον·
αὐτοὺς δὲ προλιπόντας ἑὸν χῶρον μετόπισθεν
στείχειν εἰς ἄλλον χῶρον καὶ λαὸν Ἀθήνης,
εἴ τινά που θανάτοιο λύσιν κατὰ μοῖραν ἕλησθε.

[12] Ἀκούσαντες δὲ οἱ Αἰτωλοὶ τοῦ χρησμοῦ γυναῖκας μὲν καὶ τὰ νήπια τέκνα τούς τε ὑπέργηρως ὑπεξέθεντο οὗ ἕκαστος ἐδύνατο, αὐτοὶ δὲ ἔμενον καραδοκοῦντες τὸ ἀποβησόμενον. καὶ συνέβη τῷ ἑξῆς ἔτει Αἰτωλοῖς καὶ Ἀκαρνᾶσι συστῆναι πόλεμον καὶ φθορὰν πολλὴν ἑκατέρων γενέσθαι.

214 cf. *Il.* 5, 221*; 8, 105* ἀλλ᾽ ἄγ᾽ ἐμῶν ὀχέων κτλ. θέμεν᾽: infinitivus iussivus q.d.; item **215** κατακρυπτέμεν, **217** στείχειν. de hoc genere infinitivi, qui «proper procedural action» exprimere solet, vd. nuperrime R.J. Allan, Mnemosyne s. IV 63, 2010, 203–28 ἠοῖ φαινομένηφι* *Il.* 4x, *Od.* 8x, *hym. Cer.* 293, Cleostr. *VS* 6 B 1, 2 = fr. 1, 2 Bernabé[2] **215** Hes. *th.* 736; 807 γῆς δνοφερῆς, Theogn. 243 δνοφερῆς... γαίης, Eur. *Iph. Taur.* 1266–7 δνοφερὰς γᾶς εὐ/νάς **218** εἴ τινά που* *Il.* 9, 371; 15, 571, *Od.* 8, 146; 9, 418 *Od.* 9, 421–2 εἴ τιν᾽ ἑταίροισιν θανάτου λύσιν ἠδ᾽ ἐμοὶ αὐτῷ / εὑροίμην

214 ἀλλ᾽ ἄγ᾽ Nauck[d] 279 : ἀλλά γ᾽ **P** θέμεν᾽ **P** (def. Str.[b] 226) : θέμεν Müller φαινομένηφι Nauck[d] 279 (vd. Chantraine I 234–9) : -ῃφι **P** **215** μηδέ Müller : μὴ δέ **P** **220** ὑ̔πέργηρως **P** (def. Keller LXI, et cf. Chandler 156, Kühner-Blass I.1 407, Bally 40) : ὑπεργήρως Xylander. de re nihilominus ambigitur: vd. Ruijgh 451–2 et adn. 146

[**3**, 1] Ἱστορεῖ δὲ καὶ Ἀντισθένης, ὁ Περιπατητικὸς φιλόσοφος (*FGrHist* 508 F *2), Ἀκείλιον Γλαβρίωνα τὸν ὕπατον, μετὰ πρεσβευτῶν Πορκίου Κάτωνος καὶ Λουκίου Οὐαλερίου Φλάκκου, παραταξάμενον Ἀντιόχῳ ἐν Θερμοπύλαις γενναίως τε ἀγωνισάμενον βιάσασθαι ῥῖψαι μὲν τὰ ὅπλα τοὺς μετ' Ἀντιόχου, αὐτὸν δὲ τὰ μὲν πρῶτα εἰς Ἐλάτειαν μετὰ πεντακοσίων ὑπασπιστῶν φυγεῖν, ἐκεῖθεν δὲ πάλιν εἰς Ἔφεσον ἀναγκάσαι ὑπεξελθεῖν. [2] ὁ δὲ Ἀκείλιος Κάτωνα μὲν εἰς Ῥώμην

§ **3** res historicae et fabulares miscentur, quae paulo post pugnam ad Thermopylas factam (exeunte m. Apr. a. 191 a.C.n.), qua Romani Syriacos Aetolosque profligaverunt, aut evenerunt aut evenisse finguntur. conglomerantur: rerum historicarum brevis inductio (cap. 3, 1–2); narratio fabulosa de Syriaco quodam milite post proelium reviviscente, vaticinante et denuo expirante (cap. 3, 3–7); narratio de quodam Publio, Romanorum praefecto (ad **270**), qui furore prophetico repente instinctus complura oracula commilitonibus reddit, deinde a lupo fulvo se vorari patitur, postremo solo capite vaticinatur (cap. 3, 8–15). totam materiam non uno ex fonte manasse et saepius retractatam esse patet. quae sola certa sunt: 1) universi capituli terminus post quem est a. 188/7 a.C.n. (vd. **303–10** et adnn. ad **294–310**, **308–10**); 2) res fabulares vaticiniaque odium Aetolorum, Syriacorum et Delphici oraculi in Romanos redolent. cetera omnia in ambiguo: et de tempore quo singula confecta sint, et de eorum fontibus retractationibusque, et de «Antisthene peripatetico philosopho» Phlegontis auctore. vd. singillatim Str.[c] 404–7 adn. 1, ubi statum quaestionum invenies; adde Gómez Espelosín 175–83, Gauger[c] 383–8; 418–23, Loreto 456ss., Mazza 64–7, Crawford 147–8, Ferwerda 45–53 et adnn., praeterea de Antisthene J.B. Rives, RhM 147, 2004, 35–54. quod ad singulas huius capituli portiones attinet, vd. insuper ad **224–33**, **234–69**, **270–369**
224–33 omnia accurate relata (vd. J.D. Grainger, *The Roman War of Antiochos the Great*, Leiden-Boston 2002, 244ss.), praeter **230** et **233**
229 Ἠλάτεια: *BAGRW* 55 D3; 57 A3 **230** ὑπασπιστῶν: immo equitum. cf. Appian. *Syr.* 91, Ferrary 239 adn. 47

§ **3, 224** ὁ om. Xylander **228** ῥίψαι **P**, corr. Müller **229** Ἐλάτειαν Meursius 89–90 adn. 1 (coll. Liv. 36, 19, 9–10) : ἴταλίαν (sic) **P** : «Aetoliam» Xylander in versione

ἀπέστειλεν ἀπαγγελοῦντα τὴν νίκην, αὐτὸς δὲ ἐπ᾽ Αἰτωλοὺς καθ᾽ Ἡράκλειαν ἐστράτευσεν, ἣν ἐξ εὐμαροῦς ἔλαβεν.

[3] Ἐν δὲ τῇ παρατάξει τῇ γενομένῃ πρὸς Ἀντίοχον ἐν f. 221v Θερμοπύλαις ἐπιφανέστατα σημεῖα ἐγένετο Ῥωμαί|οις. ἐπι⟨σ⟩φαλέντος γὰρ Ἀντιόχου καὶ φυγόντος, τῇ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ ἐγίνοντο οἱ Ῥωμαῖοι περὶ ἀναίρεσιν τῶν ἐκ τῆς σφετέρας δυνάμεως πεπτωκότων καὶ περὶ συλλογὴν λαφύρων τε καὶ σκύλων καὶ αἰχμαλώτων. [4] Βούπλαγος δέ τις τῶν ἀπὸ Συρίας ἱππάρχης, τιμώμενος παρὰ τῷ βασιλεῖ Ἀντιόχῳ, ἔπεσε καὶ αὐτὸς γενναίως ἀγωνισάμενος. ἀναιρουμένων δὲ τῶν Ῥωμαίων πάντα τὰ σκῦλα καὶ μεσούσης τῆς ἡμέρας ἀνέστη ὁ Βούπλαγος ἐκ τῶν νεκρῶν, ἔχων τραύματα δέκα δύο, καὶ παραγενόμενος εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτῶν ἀνεῖπε λεπτῇ τῇ φωνῇ τούσδε τοὺς στίχους·

233 καθ᾽ Ἡράκλειαν — ἔλαβεν: re vera mensem paene totum laboraverunt Romani, ut Heracleam Trachiniam (*BAGRW* 55 C3; 57 A3) expugnarent, ineunte m. Iun. a. 191 a.C.n.: cf. Polyb. 20, 9, 1ss., Liv. 36, 22, 5 – 24, 11; 36, 30, 1, E. Gabba, *Aspetti culturali dell'imperialismo romano*, Firenze 1993, 123 adn. 16 **234–69** de hac narratione vd. Str.[c] 400–15, cum addendis supra (cap. 3 init.) laudatis **239** Βούπλαγος: non aliunde notus (J.D. Grainger, *A Seleukid Prosopography and Gazetteer*, Leiden et al. 1997, 305); sed nomen perrarum ne de persona ficta cogitemus admonet (Crawford 148) **241–2** ἀναιρουμένων — σκῦλα (et cf. **246**): vd. Liv. 36, 19, 5, Appian. *Syr.* 88–9, Str.[c] 407 adn. 4 **242–3** ἀνέστη… ἐκ τῶν νεκρῶν: ita LXX et Christiani saepe (vd. Str.[b] 229) **244** λεπτῇ τῇ φωνῇ: vd. ad **142–3**

233 εὐμαρους **P**, agnovit Meursius **236** ἐπι⟨σ⟩φαλέντος Str.[b] 228 : ἐπιφανέντος **P** (quod susp. hab. Keller LXI) : ὑποστραφέντος vel τραπέντος Eberhard : νικηθέντος Jacoby : ἀπο⟨σ⟩φαλέντος Giannini **244** τῇ om. Xylander (sed cf. **142-3**, necnon **311** μεγάλῃ τῇ φωνῇ) τοῦσδε **P**, corr. Franz

παῦσαι σκυλεύων στρατὸν Ἄϊδος εἰς χθόνα βάντα·
ἤδη γὰρ Κρονίδης νεμεσᾷ Ζεὺς μέρμερα λεύσ<σ>ων,
μηνͅ{ε}ίει δὲ φόνῳ στρατιᾶς καὶ σοῖσιν ἐπ' ἔργοις
καὶ πέμψει φῦλον θρασυκάρδιον εἰς χθόνα τὴν σήν,
οἵ σ' ἀρχῆς παύσουσιν, ἀμείψῃ δ' οἷά γ' ἔρεξας.

[5] Ταραχθέντες δὲ οἱ στρατηγοὶ ἐπὶ τοῖς ῥηθεῖσιν διὰ ταχέων συνήγαγον τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν καὶ ἐβουλεύοντο περὶ τοῦ γεγονότος φάσματος. ἔδοξεν οὖν τὸν μὲν Βούπλαγον παραχρῆμα μετὰ τὰ λεχθέντα ἔπη ἀποπνεύσαντα κατακαύσαντας θάψαι, καθαρμὸν δὲ ποιήσαντας τοῦ στρατοπέδου θῦσαι Διὶ Ἀποτροπαίῳ καὶ πέμψαι εἰς Δελφοὺς ἐρωτήσοντας τὸν θεὸν τί χρὴ ποιεῖν. | [6] παραγενομένων δὲ Πυθῶδε τῶν f. 222r
θεωρῶν καὶ πυνθανομένων τί ποιητέον, ἀνεῖπεν ἡ Πυθία τόνδε τὸν χρησμόν (428 Parke-Wormell = H 55 Fontenrose)·

246 Aristoph. *Lys.* 461 παύσασθ', ἐπαναχωρεῖτε, μὴ σκυλεύετε Ap. Rh. 4, 1550* ἐν χθονὶ βάντες **247** *Il.* 11, 543 (interpol.) Ζεὺς γάρ οἱ νεμεσᾶθ', Hes. fr. 10a, 89 M.-W. Ζ̣[εὺς δὲ ἰδὼν νεμ]έ̣σ̣ησεν cf. μέρμερα ῥέζων* *Il.* 11, 502, Orph. fr. 21a, 9 K. **248** Soph. *Ant.* 1177 πατρὶ μηνίσας φόνου **249** Anacr. fr. 1, 5–6 Gentili = *PMG* 348, 5–6 θρασυκαρδίων / ἀνδρῶν, Nonn. *Dion.* 14, 121 γονὴ... θρασυκάρδιος

247 λεύσ<σ>ων Xylander : λεύσων **P** **248** μην{ε}ίει Meursius (sic recte in ed. a. 1620; μηυί- in nova impr. a. 1746, mendo typ.) : μηνειει **P** : μηνύει Xylander

ἴσχεο νῦν, Ῥωμαῖε, δίκη δέ τοι ἔμμονος ἔστω,
μή σοι ἐφορμήσῃ Παλλὰς πολὺ φέρτερον Ἄρη
χηρώσῃ τ᾽ ἀγοράς· σὺ δέ, νήπιε, πολλὰ μογήσας
ἵξεαι ἐς χώρην τὴν σὴν πολὺν ὄλβον ὀλέσ<σ>ας.

[7] Ἀκούσαντες οὖν τοῦ λόγου τούτου, τὸ μὲν ἐπιστρατεῦσαι ἐπί τινα τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ κατοικούντων ἀπέγνωσαν τὸ παράπαν, ἀναζεύξαντες δὲ ἀπὸ τοῦ προειρημένου τόπου παρεγένοντο ἐπὶ Ναύπακτον τῆς Αἰτωλίας, ο<ὗ> ἐστιν ἱερὸν κοινὸν τῶν Ἑλλήνων, εὐτρεπίζοντες θυσίας δημοτελεῖς ἀπαρχάς τε ἐξ ἔθους.

260 ἴσχεο νῦν* Ap. Rh. 2, 22 Ap. Rh. 4, 372* δίκη δέ τοι ἔμπεδος ἔστω **261** *Od.* 7, 272* ὅς μοι ἐφορμήσας **261–3** portendi videntur – scilicet ex eventu – res a Romanis in Aetolia post Antiochum ad Thermopylas profligatum (cf. **234ss.**; exeunte m. Apr. a. 191 a.C.n.) et ante Naupactum oppugnatam (ad **266–9**; aestate eiusdem anni) gestae: vd. M. Sordi et al., CISA 8, 1982, VII–VIII et passim, mox summatim Str.^{c} 412–3 adn. 24 **261** Ἄρης meton. = bellum, ut **280**, **333**, **357** et saepius al. (Morel 173–4, Str.^{c} 412 adn. 23) **262** *Il.* 5, 642 χήρωσε δ᾽ ἀγυιάς; 17, 36* χήρωσας δὲ γυναῖκα. cf. **204** et adn. ad loc., necnon Eun. *v. soph.* 6, 2, 8 τὰς ἄλλας χηρώσας πόλεις ἀνθρώπων πολλὰ μογησ-* saepissime ap. Hom. et alibi: cf. praes. *Od.* 6, 175–6 σὲ γὰρ κακὰ πολλὰ μογήσας / … ἱκόμην; 23, 338 ἐς Φαίηκας ἀφίκετο πολλὰ μογήσας **263** cf. Hes. *op.* 321* μέγαν ὄλβον ἕληται **266–9** re vera postquam ad Thermopylas pugnatum est Romani Aetoliam peragraverunt subegeruntque, denique Naupactum (*BAGRW* 55 B4), maximum regionis oppidum, obsederunt (aestate a. 191 a.C.n.); vd. Str.^{c} 412–3 adn. 24

262 τ᾽ Jacoby : δ᾽ **P** **263** ὀλέσ<σ>ας Müller : ὀλέσας **P** **268** ο<ὗ> Westermann : ὅ **P** εὐτρεπίζοντες **P** : ηὐτρέπιζόν τε Hercher 365 : εὐτρέπιζόν τε Giannini **269** δημο^{τε}λεῖς **P**

[8] Τούτων δὲ ἐπιτελουμένων ὁ στρατηγὸς Πόπλιος ἐμμανὴς γενόμενος καὶ παράφρων ἀποφθέγγεται πολλά τινα ἐνθουσιωδῶς, τὰ μὲν ἐν μέτρῳ, ἔστιν δ᾿ ἃ καὶ καταλογάδην. διαγγελθέντος δὲ τῷ πλήθει τοῦ πράγματος συνέθεον πάντες πρὸς τὴν σκηνὴν τοῦ Ποπλίου, ἅμα μὲν ὑπαγωνιῶντες καὶ ἐκπεπληγμένοι ἐπὶ τῷ τὸν κράτιστον αὐτῶν καὶ δυνάμενον ἀφηγεῖσθαι μετ᾿ ἐμπειρίας ἠτυχηκέναι, ἅμα δὲ ἀκούειν βουλόμενοι τὰ λεγόμενα, ὥστε τινὰς αὐτῶν πιεσθέντας βιαιότερον ἀποπνιγῆναι. τὰ μὲν οὖν ἐν μέτρῳ ῥηθέντα ὑπ᾿ αὐτοῦ ἔτι ὄντος ἐν τῇ σκηνῇ ἐστιν τάδε·

ὦ πατρίς, οἷόν σοι λυγρὸν φέρει Ἄρη Ἀθήνη,
ἡνίκα πορ|θήσασ᾿ Ἀσίην πολύολβον ἵκηαι f. 222v
Ἰταλίην ἐς γαῖαν ἐϋστεφάνους τε πόληας
Θρινακίης νήσου πολυηράτου, ἣν κτίσατο Ζεύς·

270–369 ‘Publii’ furor oraculaque videntur pars fabularum illarum esse, quae de Publio Cornelio Scipione Africano, iam cum adhuc vivus esset, narrabantur (vd. summatim Str.[c] 404 adn. 1). omnia a vero abhorrent, praeter oraculum ex eventu **294–310**. de cap. 3, 8–15 in universum vd. commentationes ap. Str.[c] 404 adn. 1 digestas, cum addendis supra (cap. 3 init.) laudatis **270** στρατηγός: «chef militaire exerçant un commandement supérieur», «commandant d’armée» (Ferrary 245 adn. 69, q.v.) **274** ὑπαγωνιάω novum **281** Eur. *Herc. fur.* 643–4 Ἀσιήτιδος / τυραννίδος ὄλβος **282** Ἰταλίην ἐς γαῖαν: cf. *long.* **200** χθὼν Ἰταλή, et de ‘terra Italia’ in Sibyllinis obvia Breglia[b] 298–303 *Il.* 19, 99*, Hes. *th.* 978* ἐϋστεφάνῳ ἐνὶ Θήβῃ, [Hes.] *sc.* 80* ἐϋστέφανον ποτὶ Θήβην, Pind. *Pyth.* 2, 58, al. **283** *Od.* 11, 107* Θρινακίῃ νήσῳ; 12, 127 Θρινακίην δ᾿ ἐς νῆσον ἀφίξεαι cf. *Od.* 11, 275 ἐν Θήβῃ πολυηράτῳ, Aristoph. *nub.* 300–1 γᾶν / …

274 ὑπ⟨ερ⟩αγωνιῶντες Morel 172 **275** τὸν] -ο- ex -ω- (ut vid.) corr. **P** **276** ἠτυχῆ[κέ]ναι **P** **277** ⟨τοσοῦτος ἐγένετο ὠθισμός,⟩ ante ὥστε add. Meineke 24 : ⟨καὶ τ. ἐ. ὠ.⟩ add. Jacoby, sed paradosin bene def. Eberhard («ὥστε bezieht sich auf συνέθεον πάντες [**273**]») **279** ὄντος Leopardi 574 : ὄντων **P** **281** πορθήσασ᾿ Xylander : πορθήσας **P** **283** Θρινακίης νήσου πολυηράτου Meineke 25 : θρϊνακίην νῆσον πολυ͜ήρατον **P**

ἥξει γὰρ στρατιὴ πολυφέρτατος, ὀβριμόθυμος
τηλόθεν ἐξ Ἀσίης, ὅθεν ἡλίου ἀντολαί εἰσιν,
καὶ βασιλεὺς διαβὰς στεινὸν πόρον Ἑλλησπόντου
ὅρκια πιστὰ τεμεῖ πρὸς κοίρανον Ἠπειρώτην.
ἄξει δ' †εἰς ἀσίην† στρατιὴν ἀνάριθμον ἀγείρας
πάντοθεν ἔκ τ' Ἀσίης ἠδ' Εὐρώπης ἐρατεινῆς,

πολυήρατον, orac. ap. Hdt. 4, 159, 3 = *anth. Pal.* 14, 85, 1 = 42, 1 Parke-Wormell = Q 50 Fontenrose Λιβύην πολυήρατον, al.
284–92 de 'Asiae regis' in Europam adventu more loci communis in oraculis usitato vd. G. Amiotti, CISA 8, 1982, 18–26, Loreto 470ss. **284** πολυφέρτατος novum **285** *Il.* 2, 857 τηλόθεν ἐξ Ἀλύβης, ὅθεν ἀργύρου ἐστὶ γενέθλη. cf. 1, 270, *Od.* 7, 25 τηλόθεν ἐξ ἀπίης γαίης *Od.* 12, 3–4 ὅθι τ' Ἠοῦς ἠριγενείης / οἰκία καὶ χοροί εἰσι καὶ ἀντολαὶ Ἠελίοιο, Nic. *th.* 634–5, Isid. *hym.* 3, 22 Vanderlip ὅθι ἀντολαὶ ἠελίοιο. cf. *or. Sib.* 3, 652 καὶ τότ' ἀπ' ἠελίοιο θεὸς πέμψει βασιλῆα **286** orac. ap. Paus. 10, 15, 3 = *app. anth.* 6, 224, 1 Cougny δὴ τότ' ἀμειψάμενος στεινὸν πόρον Ἑλλησπόντου **287** *Il.* 2, 124*, *Od.* 24, 483* ὅρκια πιστὰ ταμόντες, al. κοίρανον Ἠπειρώτην: utrum de rege quodam Epiri an de fabuloso 'continentis domino' agatur, haud diiudicari potest (vd. Gauger[b] 56). ceterum cf. Anon. *anth. Pl.* 6, 1 = *HE* 3918 κοίρανος Εὐρώπας **288** Xen. *an.* 3, 2, 13 Ξέρξης... ἀγείρας τὴν ἀναρίθμητον στρατιὰν ἦλθεν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. cf. Eur. *Bacch.* 1335 ἀναρίθμῳ στρατεύματι, Posidipp. 31, 6 Austin-Bastianini ταῖς ἀναρ[ιθμ]ήτοις... στρατιαῖ[ς, necnon Ap. Rh. 1, 893 ἀπείρονα λαὸν ἀγείραις **289** Ἀσίης ἠδ' Εὐρώπης: cf. Hdt. 2, 16, 1, Archestr. fr. 2 Olson-Sens, Menophil. *SH* 558, 1, al. *Il.* 2, 532* καὶ Αὐγειὰς ἐρατεινάς; 14, 226* καὶ Ἠμαθίην ἐρατεινήν, etc.

284 πολὺ φέρτατος Nauck[a] 707 (coll. **261**) **286** και **P**, agnovit Xylander **287** τεμεῖ Nauck ap. Keller LXII : τάμει **P** : ταμεῖ Xylander **288** ἄξει δ' εἰς ἀσίην **P**, quod inde a Westermann suspectum fuit et frustra def. Loreto 473 : ἄξει δ' εἰς Ῥώμην Westermann : ἄ. δ' εἰς αἶαν Nauck ap. Keller 69 : ἄ. δ' εἰς ἄστη Eberhard (coll. **327**) : ἄ. δ' ἐξ Ἀσίης Reinach : ἄ. δ' εἰς χθόνα σὴν Morel 172–3 (coll. **249**, **326**, **357**) : ἄ. δ' εἰς λείην Orth 109–10 : ἥξει δ' Ἰταλίην Ludwich[a] (coll. **282**) : ἥ. δ' Αὐσονίην vel Ἑσπερίην vel ἄξει δ' εἰς ἄστυ Giannini

καί σε δαμᾷ, χήρους δ᾽ οἴκους καὶ τείχεα θήσει,
δουλοσύνην δ᾽ ἐπὶ πᾶσιν ἐλεύθερον ἦμαρ ἀπούρας
τεύξει μήνιδος οὕνεκ᾽ Ἀθηναίης μεγαθύμου.

[9] Ἀνειπὼν δὲ τοὺς στίχους τούτους ὥρμησεν ἐκ τῆς σκηνῆς ἐν χιτῶνι καὶ ἀπεφθέγγετο καταλογάδην τάδε· "μηνύομεν, ὦ ἄνδρες στρατιῶται καὶ πολῖται, διαβάντας ἐκ τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν Ἀσίαν νικῆσαι ὑμᾶς τὸν βασιλέα Ἀντίοχον ναυμαχήσαντάς τε καὶ πεζῇ παραταξαμένους, κυριεῦσαι δὲ τῆς ἐπίταδε τοῦ Ταύρου χώρας πάσης καὶ τῶν πόλεων τῶν ἐκτισμένων ἐν αὐτῇ,

290 χήρους δ᾽ οἴκους καὶ τείχεα θήσει: cf. **204** et adn. ad loc., necnon Sotad. fr. 4b, 2 Powell ὀρφανὰ τείχεα **291** ἐλεύθερον ἦμαρ ἀπούρας* *Il.* 6, 455; 16, 831; 20, 193 **292** *Od.* 8, 520; 13, 121 μεγάθυμον Ἀθήνην, Bacchyl. 13, 195 Sn.-M. μεγάθυμος Ἀθάνα, Sol. fr. 3, 3–4 G.-Pr.[2] μεγάθυμος… / … Ἀθηναίη **294–310** usque ad **308** quasi praeterita enumerare videtur 'Publius', sed quo tempore ille vaticinari fingitur (aestate a. 191 a.C.n.: cf. **270** τούτων δὲ ἐπιτελουμένων et ad **266–9**) omnia adhuc futura erant. de vaticinio ex eventu plane agitur, quo res historice gestae ad amussim fere (vd. ad **301** et **308–10**) perhibentur: «il passaggio dell'esercito romano dall'Europa in Asia (autunno del 191), le sconfitte di Antioco per mare (a Corycos nel settembre del 191, a Myonnesos nel settembre del 190) e per terra (a Magnesia verso la fine del 190), la cacciata della Siria da tutta l'Asia cistaurica, la cessione delle sue città e del territorio ai figli di Attalo (Eumene II e fratelli), la vittoria riportata sui Galati con la cattura delle loro mogli e dei figli e con un enorme bottino fatto nel loro territorio (campagna del nuovo console Manlio Vulsone nel 189), il ritorno dell'esercito in Europa e l'assalto da esso subito presso la città di Ainos per opera dei Traci, con la perdita di uomini e di una parte di bottino (fine del 188), il trattato di pace concluso tra Roma ed Antioco… (pace di Apamea nel 188)» (Peretti 51)

292 εἵνεκ᾽ Nauck ap. Keller LXII **294** μηνύομεν Meursius : -ωμεν **P**. nota plur. pro sing. **295–6** ἐκ τῆς… εἰς τὴν Leopardi 574, qui et ἀπὸ τῆς… εἰς τὴν temptavit («ex Europa in Asiam» Xylandri versio) : ἐπὶ τῆς… εἰς τὴν **P** (def. Fischetti 308: «passando [διαβάντας] per l'Europa in Asia») : ἐκ τῆς… ἐπὶ τὴν Giannini

ἐκβαλόντας τὸν Ἀντίοχον εἰς Συρίαν· ταύτην δὲ παραδοθῆναι καὶ τὰς πόλεις τοῖς Ἀττάλου υἱοῖς, Γαλάτας τε τοὺς κατοικοῦντας ἐν τῇ Ἀσίᾳ παραταξαμένους πρὸς ὑμᾶς ἡσσηθῆναι, τῶν τε γυναικῶν καὶ τέκνων καὶ τῆς ἀποσκευῆς f. 223r πάσης κυριεῦσαι ὑμᾶς καὶ ἀγαγεῖν εἰς τὴν Εὐρώπην· | τοὺς δὲ κατοικοῦντας ἐν τῇ Εὐρώπῃ τὴν παραλίαν Θρᾷκας τῆς τε Προποντίδος καὶ Ἑλλησπόντου ἀναλύουσιν ὑμῖν ἀπὸ τῆς στρατείας ἐπίθεσιν ποιήσασθαι περὶ τὴν τῶν Αἰνί{αν}ων χώραν, καί τινας διαφθείραντας ἀφελέσθαι μέρος τι τῆς προνομῆς· δημωθέντων δὲ τῶν ἄλλων καὶ κομισθέντων εἰς Ῥώμην ἔσεσθαι συνθήκας πρὸς βασιλέα Ἀντίοχον, ἐφ᾽ ᾧ χρήματα μὲν εἰσοίσει καὶ χώρας τινὸς ἀποστήσεται". [10] ἀναγορεύσας δὲ ταῦτα ἀνακεκράγει μεγάλῃ τῇ φωνῇ λέγων τάδε· "ἐκ τῆς Ἀσίας ὁρῶ διαβαινούσας δυνάμεις χαλκοστέρνους καὶ βασιλέας ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένους καὶ ἔθνη παντοδαπὰ ἐπὶ τὴν Εὐρώπην, ἵππων τε κτύπον δοράτων

301 παραταξαμένους: re vera Galatae et Romani numquam *acie* inter se hoc tempore dimicaverunt (Holleaux 247 adn. 1, Peretti 71) **308–10** «Il trattato di pace con Antioco… ebbe luogo in Asia nell'estate del 188, ma la profezia di Publio lo nomina per ultimo, dopo il ritorno in patria dell'esercito e il trasporto a Roma del bottino superstite. L'uno e l'altro raggiunsero l'Italia nella primavera del 187» (Peretti 70–1 post Holleaux 247 adn. 1) **312–3** Bacchyl. 5, 34 Sn.-M. χαλκεοστέρνου τ᾽ Ἄρηος **314** ἵππων κτύπον: *Il.* 10, 535; 17, 175, *hym. Ap.* 262; 265; 270–1, Aristoph. *eq.* 552, al. **314–5** δοράτων ψόφον: cf. ὅπλων ψόφος Diod. 19, 31, 2, Dion. Hal. *ant. Rom.* 5, 42, 1, Plut. *Mar.* 28, 3, *reg. imp. apophth.* 202d

299–302 δὲ… τε… τε **P** (cf. e.g. **365–6**) : δὲ… δὲ… δὲ Xylander **306** ποιήσασθαι Westermann (nempe usque ad **308** tempore praeterito 'Publius' loquitur: vd. appar.[1] ad **294–310**) : -σεσθαι **P** Αἰνί{αν}ων Holleaux coll. Liv. 38, 41, 4 : αἰνιάνων **P** **308** δημωθέντων Xylander 317 adn. 3, qui et διασωθέντων temptavit : δηλωθέντων **P** : διεκσωθέντων Leopardi 573 **311** ἀνεκεκράγει Franz, sed vd. ad **44**

τε ψόφον καὶ φόνον αἱματόφυρτον λεηλασίαν τε δεινὴν πτώσεις τε πύργων καὶ τειχῶν κατασκαφὰς ἐρημίαν τε χθονὸς ἀμύθητον". [11] ταῦτα δὲ εἰπὼν ἔλεξεν αὖθις ἐν ἔπεσι τάδε·

ἡνίκα Νησαῖοι χρυσάμπυκες ἀργέται ἵπποι
βῶσιν ἐπὶ χθόνα δῖαν, ἑὴν προλιπόντες ἐφέδρην,
οὕς ποτ' ἐν ἄστει τεῦξε Συρηκοσίων πολυόλβων
δαίδαλος Ἠετίων, φιλίην πολυήρατον αὔξων,

315 *or. Sib.* 2, 117; 13, 87 λεηλασίαι τε φόνοι τε Mel. *anth. Pal.* 5, 180, 8 = *HE* 4045 αἱματόφυρτα βέλη, Lycophr. 1411 αἱμοφύρτοις… μάχαις. cf. *Il.* 16, 162 φόνον αἵματος, Tyrt. fr. 9, 11 G.-Pr.[2] φόνον αἱματόεντα, Aesch. *Ag.* 1309 φόνον αἱματοσταγῆ **316** Aeschin. 3, 157 τειχῶν κατασκαφάς, ἐμπρήσεις οἰκιῶν, κτλ. cf. [Eur.] *Rh.* 603 τείχη κατασκάψαντα, al. **318–33** ἀδύνατον cum vaticinio conexum: cum Solis currus aheneus et aureus, ab Eetione artifice Syracusis olim confectus, podium suum reliquerit et in caelum advolaverit, tunc magna clades Romae continget (vd. Meineke 23–4, Gauger[a] 257, Gauger[c] 428) **318** Νησαῖοι… ἵπποι: cf. Hdt. 3, 106, 2; 7, 40, 2–3; 9, 20, al. (vd. Hanslik, necnon Kannicht ad Eur. fr. 1015a) χρυσάμπυκας ἵππους *Il.* 5, 358*; 363; 720*; 8, 382*. cf. Hdt. 9, 20 ἵππον… Νησαῖον χρυσοχάλινον **319** ἐπὶ χθόνα δῖαν *Il.* 24, 532. cf. Hes. *op.* 479, fr. 204, 63 M.-W., *hym. Hom.* 30, 3, al. Soph. *Ph.* 1413–4 οὐρανίας / ἕδρας προλιπών, Aesch.(?) *Pr.* 279 θᾶκον προλιποῦσ'. nota autem h.l. ἐφέδρην statuarum basin esse: cf. Heron. *pneum.* 1, 30 ἐπὶ δὲ τῆς ἐφέδρας ἐφεστάτω τὸ ζῷον, Hesych. ε 7360 Latte ἐφέδρα· … κίονος μέρος, Morel 173 **321** Ἠετίων: vd. Theoc. *epigr.* 8 Gow, G. Bröker – W. Müller, *Künstlerlexikon der Antike* 1, 2001, 5–6

317 ἀμύθητον Meineke 24 : ἀμυθήτου **P** **318** Νησαῖοι Jacoby (vd. Hanslik 712) : *νησαῖαι* **P** : Νισαῖαι Xylander : Νισαῖοι Westermann. cf. **P** marg. inf. (maiusculas reposui) : μεταξὺ Σουσιανῆς καὶ Βακτριανῆς τόπος ἐστὶν Καταστίγωνα (κατὰ Στίγωνα Keller), ὅπερ Ἑλληνιστὶ *νῆσον* δηλοῖ· ἐνταῦθα ἵπποι διάφοροι γίγνονται· εἰσὶν δὲ πᾶσαι ξανθαί. ὁ δὲ Εὐριπίδης (fr. 1015a Kannicht) πρὸς τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ τὴν Νησαίαν φησὶν εἶναι **321** Δαίδαλος Xylander, sed hic δαίδαλος = τεχνίτης (Meineke 23; vd. Otkupščikov) φιλίην Meineke 23 (cf. **319, 320, 322, 329** [bis]) : -αν **P**

δαίτ᾽ ἔπι χαλκείῃ, δεσμοῖς δ᾽ ἐπὶ δεσμὸν ἴαλλεν
χρύσεον, ἐν δ᾽ αὐτοῖσι πλάσας Ὑπερίονος υἱὸν
ἥρμοσεν ἀκτίνεσσι καὶ ὄμμασι μαρμαίροντα·
καὶ τότε σοί, Ῥώμη, χαλέπ᾽ ἄλγεα πάντα τελεῖται.
f. 223v ἥ|ξει γὰρ στρατὸς εὐρύς, ὅ σου χθόνα πᾶσαν ὀλέσσει,
χηρώσει δ᾽ ἀγοράς, ἄστη δέ τε πυρπόλα θήσει,
αἵματι δὲ πλήσει ποταμούς, πλήσει δὲ καὶ Ἅιδην,
δουλοσύνην τ᾽ οἰκτρήν, στυγερήν, ἀτέκμαρτον ἐφήσει.

322–3 *Il.* 15, 19–20* δεσμὸν ἴηλα / χρύσεον. cf. Asium fr. 13, 5 Bernabé[2] χρυσέοις ἐνὶ δεσμοῖς, Eur. *Ion* 1007 χρυσοῖσι δεσμοῖς **323–4** ad rem cf. Phot. *bibl.* 243, 371a, 35–6 οἵους Ἡλίῳ θεῷ Νισσαῖοι (sic) πώλους πωλεύουσι **323** Mimn. fr. 5, 11 G.-Pr.[2]* Ὑπερίονος υἱός. cf. Ὑπερίονος ἀγλαὸς υἱός *hym. Cer.* 26, *hym. Hom.* 28, 13, Eumel. fr. 3, 3 Bernabé[2] **324** *Il.* 3, 397* καὶ ὄμματα μαρμαίροντα, Arat. 980–1 μαρμαίρωσιν / ἀκτῖνες **325** χαλέπ᾽ ἄλγεα *Il.* 5, 384, *Od.* 11, 582; 22, 177, Crates *SH* 347, 1 = *SSR* V H 67, l. 3 (II 549 G.) πάντα τελεῖται* Hom. 6x, Theogn. 617, Theoc. 15, 62, al. **326** στρατὸς εὐρύς *Il.* 10x, Hes. *op.* 246*, al. cf. *Od.* 19, 81 ἀπὸ πᾶσαν ὀλέσσῃς, *Il.* 21, 216 πάντας ὀλέσσαι, al. **327** cf. **204**, **262** et adn. ad locc. **328** *Od.* 20, 355 εἰδώλων δὲ πλέον πρόθυρον, πλείη δὲ καὶ αὐλή, Hes. *op.* 101 πλείη μὲν γὰρ γαῖα κακῶν, πλείη δὲ θάλασσα *Il.* 4, 451 ῥέε δ᾽ αἵματι γαῖα, Ap. Rh. 3, 1391–2 αἵματι δ᾽ ὁλκοὶ / … πλήθοντο, LXX *ps.* 77, 44, *or. Sib.* 3, 683–4; 4, 61, al. **329** Eur. *Andr.* 110 δουλοσύναν στυγερὰν ἀμφιβαλοῦσα κάρᾳ, epigr. ap. Diod. 11, 33, 2 = *app. anth.* 1, 37, 2 Cougny = *IGM* 85, 2 δουλοσύνης στυγερᾶς *Od.* 19, 550 ἀεικέα πότμον ἐφήσω

322 δαίτ᾽ ἔπι Eberhard : δαῖτ᾽ ἐπὶ **P**. textus autem dubius: aut est δαίτ᾽ ἔπι χαλκείῃ = «praesepe ad aeneum» (Giannini in versione), aut in his verbis vitium inest (Meineke 24) et forma aliqua ex vocabulo χαίτη (Morel 173) vel tale quid latet δεσμοῖς **P** : γναθμοῖς Morel 173 **323** αὐτοῖσι πλάσας Meineke 24 : αὐτὸν πᾶσιν **P** : αὐτοὺς ὑπάγονθ᾽ Eberhard **326** ὅ σου Müller : ὃς οὐ **P** **327** πυρπόλα θήσει Bast[a] 65 : πυρπολαθήσει **P** **328** δὲ καὶ ἅιδην **P** : δέ τε γαῖαν vel δὲ καὶ αἶαν Meineke 24 **329** ἀμέγαρτον Nauck[a] 707, sed h.l. ἀτέκμαρτος ut vid. = numquam ante cognitus, h.e. inauditus ideoque terribilis; cf. schol. Opp. *hal.* 2, 381 ἀτεκμάρτοισιν· …

οὐδὲ γυνὴ πόσιν ὅν γ' ὑποδέξεται ἐκ πολέμοιο
νοστήσαντ', Ἀΐδης δὲ καταχθόνιος μελανείμων
ἕξει ἐνὶ φθιμένοισιν ὁμοῦ τέκνα μητρὸς ἀπούρας,
Ἄρης δ' ἀλλοδαπὸ{ι}ς περιθήσει δούλιον ἦμαρ.

[12] Ἀποφθεγξάμενος δὲ ταῦτα ἐσιώπησεν, καὶ πορευθεὶς ἔξω τοῦ στρατοπέδου ἀνέβη ἐπί τινα δρῦν. ἐπακολουθήσαντος δὲ τοῦ ὄχλου προσεκαλέσατο αὐτοὺς καὶ εἶπεν τάδε· "ἐμοὶ μέν, ὦ ἄνδρες Ῥωμαῖοι καὶ οἱ λοιποὶ στρατιῶται, καθήκει τελευτήσαντι ὑπὸ λύκου πυρροῦ εὐμεγέθους καταβρωθῆναι ἐν τῇ σήμερον ἡμέρᾳ, ὑμεῖς δὲ τὰ ῥηθέντα ὑπ' ἐμοῦ γινώσκετε συμβησόμενα ὑμῖν πάντα, τεκμηρίοις χρώμενοι τῇ νῦν ἐσομένῃ ἐπιφανείᾳ τοῦ θηρίου τε καὶ τῇ ἐμῇ ἀναιρέσει, ὅτι ἀληθῆ εἴρηκα ἔκ τινος θείας ὑποδείξεως". τοσαῦτα δὲ εἰπὼν ἐκέλευσεν αὐτοὺς ἀποστῆναι καὶ μηδένα κωλῦσαι τὸ θηρίον προσελθεῖν, φάσκων, ἐὰν ἀποστρέψωσιν, οὐ συνοίσειν αὐτοῖς. [13] ποιήσαντος δὲ τοῦ πλήθους τὸ προσταχθὲν οὐκ εἰς μακρὰν παραγίνεται ὁ λύκος. ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ Πόπλιος κατέβη ἀπὸ τῆς δρυὸς καὶ | ἔπεσεν ὕπτιος, ὁ δὲ λύκος ἀνασχίσας αὐτὸν κατεδαίνυτο f. 224r πάντων ὁρώντων. ἀναλώσας δὲ τὸ σῶμα αὐτοῦ πλὴν τῆς κεφαλῆς ἐτράπετο εἰς τὸ ὄρος. [14] προσελθόντος δὲ τοῦ ὄχλου

330–1 *Il.* 18, 237–8 τόν ῥ' ἤτοι μὲν ἔπεμπε... / ἐς πόλεμον, οὐδ' αὖτις ἐδέξατο νοστήσαντα **331** Ἅιδης χθόνιος Eur. *Alc.* 237, *Andr.* 544 **333** Aesch. *Eum.* 862–3 Ἄρη / ἐμφύλιον, *or. Sib.* 3, 464 Ἰταλίη, σοὶ δ' οὔτις Ἄρης ἀλλότριος ἥξει, Liv. 29, 10, 4–5 *invento carmine in libris Sibyllinis..., quandoque hostis alienigena terrae Italiae bellum intulisset eqs.* δούλιον ἦμαρ *Il.* 6, 463*, *Od.* 14, 340; 17, 323, Theogn. 1213, Q. Sm. 7x **338** ὑπὸ λύκου πυρροῦ εὐμεγέθους: Apollinis minister vel dei ipsius ὑπόστασις esse videtur; cf. **362–4**, **366** et F. Martelli, RSA 8, 1978, 126–7, Gauger[a] 237–8

ἰσχυροῖς. ad ἀτέ́κμ- cf. **332** τέ́κνα et Lightfoot[b] 156 adn. 13 ἐφήσει Nauck[a] 707 : ἐφέσει **P** : ἐφέσ⟨σ⟩ει Xylander
333 ἀλλοδαπὸ{ι}ς Meineke 24 : -οῖς **P** (frustra def. Gauger[a] 257–8 adn. 93) περιθήσει **P**, «wofür ἐπιθήσει das Gewöhnliche gewesen wäre» (Meineke 24) **343** κωλύσαι **P**, corr. Müller **344** ἀπο{σ}τρέψωσιν Meineke 24

καὶ βουλομένου ἀνελέσθαι τὰ ἀπολελειμμένα κτερίσαι τε αὐτὸν νομίμως, ἡ κεφαλὴ κειμένη ἐπὶ τῆς γῆς ἀνεῖπε τοὺς στίχους τούτους·

μὴ ψαῦ' ἡμετέρης κεφαλῆς· οὐ γὰρ θέμις ἐστίν,
οἷσιν Ἀθηναίη χόλον ἄγριον ἐν φρεσὶ θῆκεν,
ἅπτεσθαι θείοιο καρήατος. ἀλλὰ πέπαυσο
μαντοσύνην τ' ἐπάκουσον, ἀληθέα ἥπερ ἐρεῖ σοι.
ἥξει γὰρ χθόνα τήνδε πολὺς καὶ καρτερὸς Ἄρης,
ὃς λαὸν μὲν ἔνοπλον ὑπὸ σκότον Ἄϊδι πέμψει,
ῥήξει δ' αὖ λιθίνους πύργους καὶ τείχεα μακρά,

353 *Od.* 10, 73 οὐ γάρ μοι θέμις ἐστί, al. **354** *Od.* 1, 89 (Minerva loquitur) καί οἱ μένος ἐν φρεσὶ θείω; 3, 76–7 ἐνὶ φρεσὶ θάρσος Ἀθήνη / θῆχ', al. χόλος ἄγριος *Il.* 4, 23; 8, 460, *Od.* 8, 304, Ap. Rh. 2, 19–20; 4, 512, Nonn. *Dion.* 30, 249 **355** *Il.* 16, 798 ἀλλ' ἀνδρὸς θείοιο κάρη, Soph. *Oed. tyr.* 1235 θεῖον... κάρα, Plat. *Phaedr.* 234d τῆς θείας κεφαλῆς, Anon. *anth. Pal.* 7, 3, 1 τὴν ἱερὴν κεφαλήν, etc. **356** orac. ap. Nic. Dam. *FGrHist* 90 F 68, 8 = *app. anth.* 6, 208, 3 Cougny ἐμῶν ἐπέων πείθεσθ' ἀψευδέσι χρησμοῖς **357** *Il.* 2, 515 Ἄρηϊ κρατερῷ, Bacchyl. 5, 130 Sn.-M. καρτερόθυμος Ἄρης **358** *Il.* 21, 48 πέμψειν εἰς Ἀΐδαο, Eur. *Iph. Taur.* 159 Ἀΐδᾳ πέμψας, *Hipp.* 895–6 αὐτὸν εἰς Ἅιδου δόμους / θανόντα πέμψει, al. **359** *Il.* 12, 223–4 εἴ πέρ τε πύλας καὶ τεῖχος Ἀχαιῶν / ῥηξόμεθα καὶ τείχεα μακρά* *Il.* 4, 34; 22, 507, *Od.* 7, 44

350 ὑπολελειμμένα Meineke 24 (cf. **41**) αὐτὰ Meineke 24 **352** το⟨ιο⟩ύτους Giannini **354** textus dubius: expectes de Minervae in Romanos ira agi, quod solum fieri potest si οἷσιν = «in quos (sc. Romanos)» accipias et ἐν φρεσὶ θῆκεν = «in sui ipsius pectore (Minerva) posuit» intellegas. quo perspecto pro θῆκεν coni. κεύθει Nauck[a] 707 **356** ἥπερ ἐρεῖ σοι **P** (def. Str.[b] 229–30) : τήν περ ἐρῶ σοι Meineke 25 (prob. Magnelli[a]: «a suo favore militano sia i paralleli, sia la struttura – sembra spontaneo unire μαντοσύνην ad ἀληθέα –») : ἧπερ ἐρῶ σοι vel ἥπερ ἐρείσει Giannini **357** τῆνδε **P**, corr. Meursius **358** μὲν ἔνοπλον Xylander : ἔνοπλον μὲν **P** (signis tamen utrique verbo suprascriptis – ″ priori, ′ alteri –, sc. ut inter se ἔνοπλον et μὲν permutentur)

ὄλβον δ᾽ ἡμέτερον καὶ νήπια τέκν᾽ ἀλόχους τε
μάρψας εἰς Ἀσίην ἄξει διὰ κῦμα περήσας.
ταῦτά σοι εἴρηκεν νημερτέα Φοῖβος Ἀπόλλων
Πύθιος, ὅς μοι ἑὸν κρατερὸν θεράποντ᾽ ἐπιπέμψας
ἤγαγεν εἰς μακάρων τε δόμους καὶ Περσεφονείης.

[15] Ἀκούσαντες δὲ τῶν ἐπῶν τούτων οὐ μετρίως ἐταράχθησαν, ἱδρυσάμενοί τε ναὸν Ἀπόλλωνος Λυκίου καὶ βωμόν, οὗπερ ἔκειτο ἡ κεφαλή, ἐνέβησαν εἰς τὰς ναῦς καὶ ἀπέπλεον ἕκαστος ἐπὶ τὰς ἑαυτῶν πατρίδας. καὶ συνέβη ἅπαντα τὰ ὑπὸ τοῦ Ποπλίου ῥηθέντα γενέσθαι.

[**4**, 1] Ἱστορεῖ δὲ καὶ Ἡσίοδος (fr. 275 M.-W.) καὶ Δικαίαρχος (fr. 37 Wehrli[2]) καὶ Κλέ{ιτ}αρ|χος (deest ap. Wehrli[2]: vd. appar.[2]) f. 224v
καὶ Καλλίμαχος (fr. 576 Pf.) καὶ ἄλλοι τινὲς περὶ Τειρεσίου τάδε.

360–1 *Il.* 2, 136 αἳ δέ που ἡμέτεραί τ᾽ ἄλοχοι καὶ νήπια τέκνα; 4, 238–9 ἀλόχους τε φίλας καὶ νήπια τέκνα / ἄξομεν ἐν νήεσσιν, al. **361** κῦμα περῆσαι* Opp. *hal.* 1, 356, [Orph.] *Arg.* 534, κ. περήσω* Gaetul. *anth. Pal.* 5, 17, 3 = *FGE* 177. cf. Ap. Rh. 4, 457* οἶδμα περήσας **363** *Od.* 11, 255 τὼ κρατερὼ θεράποντε Διὸς μεγάλοιο γενέσθην **364** *Od.* 10, 491 = 564 εἰς Ἀΐδαο δόμους καὶ ἐπαινῆς Περσεφονείης. cf. Pind. *Ol.* 14, 20–1 δόμον / Φερσεφόνας, *GVI* 1585, 9 (saec. II–I a.C.n.) Φερσεφόνας… ὑπὸ στυγερὸν δόμον. ad μακάρων δόμους cf. etiam *hym. Merc.* 251 θεῶν μακάρων ἱεροὶ δόμοι, *GVI* 1765, 6 (saec. I–II p.C.n.) καί με θεῶν μακάρων κατέχει δόμος **§ 4** de Phlegonte et ceteris auctoribus qui eandem fabulam tradiderunt (inde ab Hes. fr. 275 M.-W.) vd. singillatim Brisson[a] 12–28; 46–77; 135–9, Forbes Irving 162–70, G. Ugolini, *Untersuchungen zur Figur des Sehers Teiresias*, Tübingen 1995, 33–65, Dorandi[b] 163–7

364 μακάρων τε **P** : ἐνέρων τε vel Ἀΐδαό τε Nauck ap. Keller LXIII **366** Λυκ‹ε›ίου Meineke 24 **368** ἕκαστοι Meineke 24, sed cf. e.g. Xen. *Hell.* 2, 4, 38 ἀπιέναι δὲ ἐπὶ τὰ ἑαυτῶν ἕκαστον, Philonem *vit. contempl.* 89 μετὰ τὰς εὐχὰς εἰς τὰ ἑαυτῶν ἕκαστος σεμνεῖα ἀναχωροῦσι **§ 4, 371** Κλέ{ιτ}αρχος Müller[a] coll. Gell. 4, 11, 14 (corrob. Dorandi[b] 164–5) : κλείταρχος **P** (*FGrHist* 137 F 37) : Κλ{ε}ίταρχος Xylander

Τειρεσίαν τὸν Εὐήρους ἐν Ἀρκαδίᾳ ἄνδρα ὄντα ἐν τῷ ὄρει τῷ ἐν Κυλλήνῃ ὄφεις ἰδόντα ὀχεύοντας τρῶσαι τὸν ἕτερον καὶ παραχρῆμα μεταβαλεῖν τὴν ἰδέαν· γενέσθαι γὰρ ἐξ ἀνδρὸς γυναῖκα καὶ μιχθῆναι ἀνδρί. [2] τοῦ δὲ Ἀπόλλωνος αὐτῷ χρήσαντος ὡς, ἐὰν τηρήσας ὀχεύοντας ὁμοίως τρώσῃ τὸν ἕνα, ἔσται οἷος ἦν, παραφυλάξαντα τὸν Τειρεσίαν ποιῆσαι τὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ ῥηθέντα καὶ οὕτως κομίσασθαι τὴν ἀρχαίαν φύσιν. [3] Διὸς δὲ ἐρίσαντος Ἥρᾳ καὶ φαμένου ἐν ταῖς συνουσίαις πλεονεκτεῖν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀνδρὸς τῇ τῶν ἀφροδισίων ἡδονῇ, καὶ τῆς Ἥρας φασκούσης τὰ ἐναντία, δόξαι αὐτοῖς μεταπεμψαμένοις ἐρέσθαι τὸν Τειρεσίαν διὰ τὸ τῶν τρόπων ἀμφοτέρων πεπειρᾶσθαι. τὸν δὲ ἐρωτώμενον ἀποφήνασθαι διότι μοιρῶν οὐσῶν δέκα τὸν ἄνδρα τέρπεσθαι τὴν μίαν, τὴν δὲ γυναῖκα τὰς ἐννέα. [4] τὴν δὲ Ἥραν ὀργισθεῖσαν κατανύξαι

384–6 de huiusmodi antiquorum opinionibus vd. R. Just, *Women in Athenian Law and Life*, London – New York 1989, 157–65

373 Εὐήρους Meursius 93–4 adn. 1 : εὐμάρους **P** : Εὐήρου Paradox. Vatic. *PGR* 19 F 1, 31 ἄνδρα ὄντα del. Jacoby (ἄνδρα iam del. Nauck ap. Keller LXIII, ut dittographiam v. Ἀρκαδίᾳ), sed iure def. Eberhard et Brisson[a] 12 adn. f ἐν τῷ ὄρει τῷ del. Eberhard, utpote glossema v. ἐν Κυλλήνῃ. textus dubius **374–7** τὸν ἕτερον… τὸν ἕνα **P** (def. Brisson[a] 12 adn. g, Hansen 113–4) : τὸν ἕνα… τὸν ἕτερον Merkelbach (ad Hes. fr. 275), valde probante Magnelli[a]. pro ἕνα (**P**) coni. <ἄρρ>ενα West (ad Hes. loc. cit.) coll. schol. *Od.* 10, 494 (II 475, 13–4 Dindorf: Tiresias ἀνεῖλε… τὸν ἄρρενα) **379** <ἀνα>κομίσασθαι Nauck ap. Keller 73, sed vd. *LSJ* 976 (II.8) **381–2** τῇ… ἡδονῇ Hercher 365 : τῆς… ἡδονῆς **P**. nempe duplex genetivus τοῦ ἀνδρὸς / τῆς… ἡδονῆς et concinnitate et perspicuitate laborat, neque usquam alibi talis constructio cum verbo πλεονεκτέω invenitur **383** ἐρέσθαι Müller (cf. *LSJ* 691) : ἔρεσθαι **P** **385** οὐσῶν om. Franz, sed cf. [Apollod.] 3, 72 δέκα μοιρῶν περὶ τὰς συνουσίας οὐσῶν τὴν μὲν μίαν ἄνδρας ἥδεσθαι, τὰς δὲ ἐννέα γυναῖκας (οὐσῶν certum, etsi alia in textu dubia: vd. Scarpi 566), Procl. *in Plat. Remp.* II 216, 30 Kroll τῶν δὲ… μοιρῶν ἑπτὰ οὐσῶν

αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ποιῆσαι τυφλόν, τὸν δὲ Δία δωρήσασθαι αὐτῷ τὴν μαντικὴν καὶ βιοῦν ἐπὶ γενεὰς ἑπτά.

[**5**, 1] Οἱ αὐτοὶ ἱστοροῦσιν (Hes. fr. 87 M.-W., Dicaearch. fr. 38 Wehrli[2], Call. fr. 577 Pf.) κατὰ τὴν Λαπιθῶν χώραν γενέσθαι Ἐλάτῳ τῷ βασιλεῖ θυγατέρα ὀνομαζομένην Καινίδα. [2] ταύτῃ δὲ Ποσειδῶνα μιγέντα ἐπαγγείλασθαι ποιήσειν αὐτὴν ὃ ἂν ἐθέλῃ, τὴν δὲ ἀξιῶ|σαι μεταλλάξαι αὐτὴν εἰς ἄνδρα ποιῆσαί τε f. 225r ἄτρωτον. [3] τοῦ δὲ Ποσειδῶνος κατὰ τὸ ἀξιωθὲν ποιήσαντος μετονομασθῆναι Καινέα.

[**6**, 1] Καὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ δὲ τῇ πρὸς Μαιάνδρῳ ποταμῷ ἐγένετο ἀνδρόγυνος, ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἀντιπάτρου, ὑπατευόντων ἐν Ῥώμῃ Μάρκου Βινικίου καὶ Τίτου Στατιλίου Ταύρου, τοῦ Κουρβίνου ἐπικληθέντος. [2] παρθένος γὰρ

388 ἐπὶ γενεὰς ἑπτά: vd. Brisson[a] 37–9 § **5** vd. J.Th. Kakridis, CR 61, 1947, 77–80, Forbes Irving 155–62, J.-C. Decourt, REG 111, 1998, 1–41, Dorandi[b] 163–7, Th. Gärtner, Latomus 66, 2007, 891–9, M. del Henar Velasco López in *Munus quaesitum meritis. Homenaje a C. Codoñer*, Salamanca 2007, 835–43, Eand., Minerva 20, 2007, 9–21 §§ **6–9** de historicis exemplis feminarum in mares versarum (quos homines ὑποσπαδίας medici appellabant) vd. Plin. *nat.* 7, 36, Garland 128–32, Renna 235–9, Hansen 120–6, O. Longo, *L'universo dei Greci*, Venezia 2000, 55–64, Delattre-Delattre 225–6, Ferwerda 59–67 et adnn. **396** Ἀντιόχεια πρὸς Μαιάνδρῳ: *BAGRW* 61 H2; 65 A2 **397** archon a. 45/6 p.C.n.: cf. *PAA* 136590 (II 271–2) **398–9** coss. ord. a. 45 p.C.n.: cf. Degrassi 12 *M. Vinicius II*, *T. Statilius Taurus Corvinus* (adde Tortoriello 588–91; 563–5)

§ **5, 390** λαπίθων **P**, corr. Müller **392** αὐτὴν **P** (def. Fischetti 308 et liquidius Russo[a]: «in dipendenza da ποιέω usato nell'accezione di 'fare qualcosa a qualcuno', la persona è espressa in accusativo più frequentemente che in dativo; cf. Kühner-Gerth II.1 323–4, Basile 190 n. 50») : αὐτῇ Leopardi 573 § **6, 397** Ἀθήνησιν Westermann (et hic et **419**, **430**, **434**, **616**, **624**; cf. Kühner-Blass I.1 369, Schwyzer 559; 618) : ἀθήνῃσιν plerumque **P** (praeter **596**, **602**, **607**), iota muto autem semper postmodum addito **399** Κουρβίνου Westermann : κουρβιλ[N]ίου **P** : Κο{υ}ρβίνου Meursius 96 adn. 4

γονέων ἐπισήμων τρισκαιδεκαέτις ὑπάρχουσα ὑπὸ πολλῶν ἐμνηστεύετο, οὖσα εὐπρεπής. ὡς δ᾽ ἐνεγυήθη ᾧ οἱ γονεῖς ἐβούλοντο, ἐνστάσης τῆς ἡμέρας τοῦ γάμου, προιέναι τοῦ οἴκου μέλλουσα αἰφνιδίως πόνου ἐμπεσόντος αὐτῇ σφοδροτάτου ἐξεβόησεν. [3] ἀναλαβόντες δ᾽ αὐτὴν οἱ προσήκοντες ἐθεράπευον ὡς ἀλγήματα ἔχουσαν κοιλίας καὶ στρόφους τῶν ἐντός. τῆς δὲ ἀλγηδόνος ἐπιμενούσης τρισὶν ἡμέραις ἑξῆς ἀπορίαν τε πᾶσι τοῦ πάθους ποιοῦντος, τῶν πόνων οὔτε νυκτὸς οὔτε ἡμέρας ἔνδοσιν λαμβανόντων, καίτοι πᾶσαν μὲν θεραπείαν αὐτῇ προσφερόντων ⟨τῶν⟩ ἐν τῇ πόλει ἰατρῶν, μηδεμίαν δὲ τοῦ πάθους δυναμένων αἰτίαν εὑρεῖν, τῇ τετάρτῃ τῶν ἡμερῶν περὶ τὸν ὄρθρον μείζονα τῶν πόνων ἐπίδοσιν λαμβανόντων, σὺν μεγάλῃ οἰμωγῇ ἀνακραγούσης, ἄφνω αὐτῇ ἀρσενικὰ μόρια προέπεσεν, καὶ ἡ κόρη ἀνὴρ
f. 225v ἐγένετο. [4] μετὰ δὲ χρόνον εἰς Ῥώμην | ἀνηνέχθη πρὸς Κλαύδιον Καίσαρα· ὁ δὲ τούτου ἕνεκα τοῦ σημείου ἐν Καπετωλίῳ Διὶ Ἀλεξικάκῳ ἱδρύσατο βωμόν.

[7, 1] Ἐγένετο καὶ ἐν Μηου⟨α⟩νίᾳ, πόλει τῆς Ἰταλίας, ἐν Ἀγριππίνης τῆς Σεβαστῆς ἐπαύλει ἀνδρόγυνος, ἄρχοντος

400 τρισκαιδεκαέτις novum **412–3** de syntaxi inconcinna (ἀνακραγούσης… αὐτῇ… προέπεσεν) vd. **60–2**, Str.[b] 207, M.K. Brown, *The Narratives of Konon*, München-Leipzig 2002, 42 et adn. 147 **414–6** de rebus mirabilibus principi cuidam allatis ostensisque cf. **551–64, 595, 649ss., 661–4,** *long.* **117–8** et fuse Garland 48–50; 54–5, [Schepens-]Delcroix 450, Hansen 142–3 **417** Μηουανία: *BAGRW* 42 D3 **418–9** archon a. 53/4 p.C.n.: cf. *PAA* 360625 (VI 7)

400 τρισκαιδεκαέτης Westermann **401** ἐνεγυήθη **P** (quod primus Keller vindicavit) : ἐνε⟨γ⟩γυήθη Xylander, sed formam inde ab aetate Hellenistica usitatam codex recte exhibet (vd. Schwyzer 656, Gignac II 252). cf. etiam **422** **408** καὶ{τοι} Hercher 365 **409** ⟨τῶν⟩ Westermann § **7, 417** Μηου⟨α⟩νίᾳ Meursius post Xylandrum 317–8 adn. 5 : μηουνίᾳ **P** ἴταλίας **P**, corr. Xylander

Ἀθήνησιν Διονυσοδώρου, ὑπατευόντων ἐν Ῥώμῃ Δέκμου Ἰουνίου Σιλανοῦ Τορκουάτου καὶ Κοΐντου Ἁ{σ}τερίου Ἀντωνίνου. [2] Φιλωτὶς γάρ τις ὀνόματι παρθένος, Σμυρναία τὸ γένος, ὡραία πρὸς γάμον ὑπὸ τῶν γονέων κατεγγεγυημένη ἀνδρί, μορίων αὐτῇ προφανέντων ἀρρενικῶν ἀνὴρ ἐγένετο.

[**8**] Καὶ ἄλλος δέ τις ἀνδρόγυνος κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἐγένετο ἐν Ἐπιδαύρῳ, γονέων ἀπόρων παῖς, ὃς ἐκαλεῖτο πρότερον Συμφέρουσα, ἀνὴρ δὲ γενόμενος ὠνομάζετο Συμφέρων. κηπουρῶν δὲ τὸν βίον διῆγεν.

[**9**] Καὶ ἐς Λαοδίκειαν δὲ τῆς Συρίας γυνὴ ὀνόματι Αἰτητὴ συνοικοῦσα τῷ ἀνδρὶ ἔτι μετέβαλε τὴν μορφὴν καὶ μετωνομάσθη Αἰτητὸς ἀνὴρ γενόμενος, ἄρχοντος Ἀθήνησιν Μακρίνου, ὑπατευόντων ἐν Ῥώμῃ Λουκίου Λαμία Αἰλιανοῦ καὶ ⟨Σέξτου Καρμινίου⟩ Οὐέτερος. τοῦτον καὶ αὐτὸς ἐθεασάμην.

419–21 coss. ord. a. 53 p.C.n.: cf. Degrassi 14 *D. Iunius Silanus Torquatus*, *Q. Haterius Antoninus* (adde Tortoriello 520–2; 509–10) § **8** factum simillimum sed plane antiquius (cf. **424** et Renna 237) tradunt Diod. 32, 11 (ca. 115 a.C.n.: Epidauri virgo quaedam nomine Καλλώ viro nubit, deinde in marem vertitur), Phld. *de sign.*, P.Herc. 1065 II 9–11 de Lacy[2] (denuo edd. Delattre-Delattre 236) [κ]αὶ ὁ γαμηθεὶς ὡς παρ|θένος [ἐν] Ἐπιδαύρωι κἄπειτα | γενόμ[εν]ος ἀνήρ **428** Λαοδίκεια τῆς Συρίας: *BAGRW* 1 K3; 3 C2; 68 A2 **430–1** archon a. 115/6, 116/7 p.C.n.: cf. *PAA* 631575 (XII 21) **431–2** coss. ord. a. 116 p.C.n.: cf. Degrassi 34 *L. Fundanius Lamia Aelianus*, *Sex. Carminius Vetus*

419 ἀθήνῃσιν **P** (vd. ad **397**) Δεκίου Meursius 97 adn. 2 **420** Ἁ{σ}τερίου Meursius 97 adn. 2 (ubi Ἀτ- mendo typ. legitur, sed spiritum asperum recte exhibet ed. a. 1620) : ἀστερίου **P** § **9, 430** ἀθήνῃσιν **P** (vd. ad **397**) **431–2** Λουκίου Λαμία Αἰλιανοῦ καὶ Marini (corrob. Klein[a]), ⟨Σέξτου Καρμινίου⟩ Οὐέτερος ex **435** reposuit E. Klebs, *PIR* I 305–6 (et cf. H. Dessau, *PIR* II 262) : λουκίου λαμία [καὶ] αἰλιανοῦ οὐέτερος **P** : Λουκίου Λαμία Αἰλιανοῦ καὶ ⟨Λουκίου Ἀντιστίου⟩ Οὐέτερος Klein[b] 133 **432** ἐθεάσαμην **P**, corr. Xylander

[10] Ἐγεννήθη καὶ ἐπὶ Ῥώμης ἀνδρόγυνος ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἰάσονος, ὑπατευόντων ἐν Ῥώμῃ Μάρκου Πλα⟨υ⟩τίου {καὶ Σέξτου Καρμινίου} Ὑψαίου καὶ Μάρκου Φουλβίου Φλάκκου. δι᾽ ἣν αἰτίαν ἡ σύγκλητος ἐκέλευσεν τοὺς

§ 10 prodigium non aliunde notum. versus a Phlegonte proditos acrostichidem efficere, ut Sibyllinis mos erat (Cic. *div.* 2, 112, Dion. Hal. *ant. Rom.* 4, 62, 6), primus ostendit Klausen 267–8; deinde, acrostichide nisus, e versibus mutilis et corruptissimis duorum oraculorum reliquias (**A** et **B**) restituit Diels, qui mirabili acumine plurima elucidavit. ambo oracula inducuntur tamquam vaticinia a Sibylla (Cumana: **507–10**) antiquitus data: nam fingitur haec vates multo ante prospexisse prodigium androgyni cuiusdam a. 125 a.C.n. nascituri, ideoque lustrationes et sacrificia minutissime praescripsisse (vd. singillatim MacBain 129–31) ad id futurum prodigium procurandum. oraculorum Sibyllinorum reliquias genuinas Phlegontem tradidisse haud dubium videtur; qua tamen aetate versus confecti sint, incertissimum (vd. statum quaestionis ap. R. Buitenwerf, *Book III of the Sibylline Oracles and its Social Setting*, Leiden-Boston 2003, 102 adn. 36); quanam porro via ad Phlegontem haec pervenerint, cum cuncti libri Sibyllini ad illum diem Romae collecti in Capitolio a. 83 a.C.n. arsissent, aeque obscurum est (varia conicit Diels 6–7; 16–20). quod solum satis constat, Romanam, non Graecam originem haec oracula arguunt (cf. Diels 74–6). post Diels optime meruit de his vaticiniis Breglia[a], ubi plura invenies; adde mox E. Flores in G. Cerri (cur.), *Scrivere e recitare*, Roma 1986, 129–30, Gómez Espelosín 186–90, Guittard 127–9, Hansen 40–3; 126–37, Gauger[c] 383–6, Breglia[b] 281–5, Monaca 143–50 **433–4** archon a. 125/4 a.C.n.: cf. *PAA* 530540 (IX 385) **434–6** coss. ord. a. 125 a.C.n.: cf. Broughton I 510 *M. Plautius Hypsaeus*, *M. Fulvius Flaccus*

§ 10, **433** -ήθην **P** ante corr. **434** ἀθήνῃσιν **P** (vd. ad **397**) **435** Πλα⟨υ⟩τίου {καὶ Σέξτου Καρμινίου} Ὑψαίου Fabricius 255–6 (et vd. Volkmann 321–2, Diels 4–5) : πλατίου καὶ σέξτου καρμινίου ὑιαίου **P**

ἱερο|μνήμονας ἀναγνῶναι τοὺς Σιβύλλης χρησμούς· καὶ f. 226r
ἐξηγήσαντο τοὺς χρησμούς. εἰσὶν δὲ οἱ χρησμοὶ οἵδε·

A

⟨⟨μ⟩οῖραν ὀπισθομα⟨θῶν, τίν' ἔ⟩φυ πᾶς εἰς τόπον ἐλθ⟨εῖν⟩, ⟩ 0
ὅσσα τέρα ⟨τε⟩ καὶ ὅσσα παθήματα δαίμονος Αἴσης, 1
ἱστὸς ἐμὸς λύσει, τάδ' ἐνὶ φρεσὶν αἴ κε νοήσῃς
ῥώμῃ ἑῇ πίσυνος. καί τοί ποτέ φημι γυναῖκα
ἀνδρόγυνον τέξεσθαι ἔχοντά περ ἄρσενα πάντα
νηπίαχοί θ' ὅσα θηλύτεραι φαίνουσι γυναῖκες. 5
οὐκ ἔτι δὴ κρύψω, θυσίας δέ τοι ἐξαγορεύσω

437 ἱερομνήμονες = *decemviri sacris faciundis* (de quibus vd. C. Février, Latomus 61, 2002, 821–41, Monaca 72–82) **440–2** et ⟨μ⟩οῖραν ὀπ. et τίν' ἔ⟩φυ — ἐλθ⟨εῖν⟩ (itemque ὅσσα τέρα ⟨τε⟩ καὶ ὅσσα παθήματα, sc. sint) obiecta verbi q.e. λύσει sunt, ni fallor **440** ὀπισθομαθής novum; de sensu («tardus in discendo») vd. Diels 31–2 **441** δαίμων Αἶσα: vd. Diels 116 **442** *Od.* 3, 26* ἐνὶ φρεσὶ σῇσι νοήσεις, al. **443** Aristoph. *pax* 84 ῥώμῃ πίσυνος, Ap. Rh. 1, 1198* ἠνορέῃ πίσυνος; 2, 559* κάρτεϊ ᾧ πίσυνοι **445** θηλύτεραι... γυναῖκες *Il.* 8, 520, *Od.* 11, 386; 23, 166, al. **446–7** *hym. Merc.* 561 προφρονέως ἐθέλουσιν ἀληθείην ἀγορεύειν

437 καὶ **P** : οἱ δ' Giannini **438** ἐξηγήσαντο Xylander : ἐξ[ιλα]Ηγῆσαντο **P** (-ʜγη- in rasura sub qua -ιλα- fort. delitescit, cf. Stadtmüller ap. Diels 111; nempe littera -ʜ- uncialis ex iota accommodata videtur) : ἐξ⟨ιλάσαντο καὶ ἐξ⟩ηγήσαντο Giannini οἶδε **P**, corr. Xylander **A, 440** totum versum suppl. Diels 31 ex acrostichide (per quam ὀπισθομα⟨θές⟩ et ⟨ἔ⟩φυ iam Eberhard restituerat) **441** τέρᾱ **P** («littera ᾱ longa est in voce τέρα, quia est contracta e verbo τέραα» Bast[a] 66–7; cf. e.g. Aristoph. *ran.* 1343a) ⟨τε⟩ Emperius 231–2 : τέρα καὶ ⟨ὁπ⟩όσσα Alexandre 243 adn. **442** λύσει **P** : νήσει Nauck ap. Keller 76, sed vd. Diels 116 **443** ῥώμῃ ἑῇ (sc. τοῦ ἱστοῦ) Emperius 231 : ῥώμη ἑῆ **P** : Ῥώμη ἐ⟨μ⟩οὶ Meursius post Ῥώμη ἐ⟨μ⟩ῇ Xylandri 318 adn. 6. de peculiari reflexivi usu (et hic et **491** ⟨λ⟩ήματι ᾧ) vd. Diels 65–8 **445** νηπίαχοί θ' ὅσα Diels 112 (coll. **473**) : νηπίαχαιθ' ὅσα **P**

προφρονέως Δήμητρι καὶ ἁγνῇ Περσεφονείῃ —
ἱστῷ δ᾽ αὐτὴ ἄνασσα θεὰ κάμεν, αἴ κε πίθηαι,
σεμνοτάτῃ Δήμητρι καὶ ἁγνῇ Περσεφονείῃ —.
θησαυρὸν μὲν πρῶτα νομίσματος εἰς ἓν ἀθροίσας, 10
ὅττι θέλεις ἀπὸ παμφύλων πόλεών τε καὶ αὐτῶν,
μητρὶ Κόρης Δήμητρι κέλευ θυσίαν προτίθεσθαι.
αὐτὰρ δημοσίᾳ κέλομαί σε τρὶς ἐννέα ταύρους 13
⟨θ..⟩ 13a
⟨ω..⟩ b
⟨ν..⟩ c
⟨τ..⟩ d
⟨ι..⟩ e
⟨ν..⟩ f
⟨ε..⟩ g

447 ἁγνὴ Περσεφόνεια *Od.* 11, 386, *hym. Cer.* 337, al.; καὶ ἁγνῆς Φερσεφονείης* [Orph.] *hym.* 24, 11 **448** cf. *hym. Hom.* 32, 17 χαῖρε ἄνασσα θεά (Selene). nota h.l. ἄνασσαν θεάν = Μοῖραν esse (Diels 117; 120) αἴ κε πίθηαι* *Il.* 3x, *Od.* 1, 279. cf. αἴ κε πίθηται* *Il.* 2x, Ap. Rh. 3, 26, sim. al. **449** Δημήτηρ σεμνή *hym. Cer.* 1, *hym. Hom.* 13, 1, al. **453** ἐννέα ταύρους* *Od.* 3, 8. cf. Bacchyl. 16, 18 Sn.-M.

447–9 interpunxi **448** ἱστῷ Diels 112 : ἴ̓στω **P** κάμεν Ludwich[b] 47 coll. *Od.* 15, 105, *Il.* 18, 341 (ergo **449** Δήμητρι et Περσεφονείῃ dativi commodi sunt) : τὰ μὲν **P** αἴ Diels 112 (cf. **442**) : εἴ **P**. et Homerus et alii cum αἴ κε tum εἴ κε sane adhibent, sed iunctura αἴ κε πίθη- crebro invenitur (vd. appar.[1]), εἴ κε πίθη-, quod sciam, numquam πίθηαι **P** : πίθησα Meursius **451** αὐτῶν **P** : ἀστέων Müller, sed hic αὐτῶν = ὑμῶν αὐτῶν (Diels 74) **452** κέλευ damn. Keller, sed ut Ionicam imperativi formam ex κέλομαι (cf. **453**) explic. Russo[b] (coll. βούλευ: Theogn. 71, orac. ap. Hdt. 1, 85, 2 = 55, 2 Parke-Wormell = Q 102 Fontenrose). accedit analogia cum frequenti forma κέλευ᾽ (ex κελεύω; cf. e.g. **463**), quae ad vocem κέλευ cudendam – ni fallor – aliquid valuit **453** δημοσίαν **P** ante corr. **454–60** lacunam detexit Keller LXV; 7 versus excidisse statuit Diels 112 ex acrostichide (vd. **440**), per quam initia singulorum versuum supplentur

φανὰς ἠϋκέρους θυέμεν λευκότριχας, αἴ κεν 14
ὑμετέρᾳ γνώμῃ κάλλει προφερέσταται ὦσιν.
παῖδας, ὅσας πάρος εἶπα, κέλευ᾽ Ἀχαϊστὶ τάδ᾽ ἔρδειν
ἀθανάτην βασίλισσαν ἐπευχομένας θυέεσσιν
σεμνῶς καὶ καθαρῶς· τότε δὴ μετέπειτα δεχέσθω
ἔμπεδ᾽ ἀφ᾽ ὑμετέρων ἀλόχων ἱέρ᾽, αὐτὰρ ἐπ᾽ αὐτοῖς,
ἱστῷ ἐμῷ πίσυνοι, λαμπρὸν φάος αἴδε φερόντων 20
σεμνοτάτῃ Δήμητρι. τὸ δεύτερον αὖτε λαβοῦσαι

461 Aristoph. *av.* 971 θῦσαι λευκότριχα κριόν. cf. Archim. Syrac.(?) *SH* 201, 17–8 **462** *Od.* 8, 128* προφερέστατος ἦεν **463** ὅσας πάρος εἶπα: numeri mentio in lacuna post **453** periit, sed 27 fuisse puellas optimo iure contendit Alexandre 243 adn., dein fuse Diels 39–46; ad rem vd. etiam Breglia[a] 19 Ἀχαϊστί = Graeco ritu. vd. *comm. lud. saec. Aug.* frr. D–M 91 (p. 34 Schnegg-Köhler) *Achivo ritu* et cett. fontes ap. Pighi 125, dein J. Scheid, HSPh 97, 1995, 25–8 **464** *hym. Hom.* 12, 2* ἀθανάτην βασίλειαν, Crates *SH* 352, 5* = *SSR* V H 71, l. 8* (II 552 G.) ἀθάνατον βασίλειαν **465** Plut. *Pomp.* 55, 4 σεμνῶς... καὶ καθαρῶς. cf. Plat. *epin.* 984a καθαριότητι καὶ σεμνότητι **466** ἔμπεδα ἱερά = sacra constanter peracta (vd. Diels 38; 74). de libationibus agi elucet e **469** ἐπ᾽ αὐτοῖς = «praeter ea» (Giannini in versione); aliter **514** **467** λαμπρὸν φάος *Il.* 3x*, Hes. *op.* 155; fr. 58, 12 M.-W.*, Aesch. *Ag.* 658, Eur. *Ion* 1149, *Iph. Aul.* 1571, Lycophr. 941, al. nota ad λαμπαδοδρομίαν hic respici (Diels 47–8, Breglia[a] 21) **468** σεμνοτάτῃ Δήμητρι: vd. **449** et adn. ad loc. τὸ δεύτερον αὖτε respicit ad **450** πρῶτα

463 πάρος, εἶτα Lumb 144 κέλευ᾽ **P** : κέλευ Xylander (utrum e codice non bene lecto an e coniectura, non liquet; sic codicem habere falso refert Keller et hanc esse formam hic ponendam nuper contendit Russo[b], sed vd. ad **452**) ἀχαϊστὶ **P** (def. Diels 55–6) : ἀγελαστὶ Nauck[b] 434–5 **464** ἐπευχομένας Westermann : -μένην **P** **467** αἴδε Westermann : αἱ δὲ **P** **468** post Δήμητρι gravius dist. Alexandre 244 (levius iam Müller) αὖτε Westermann : αὖται **P** : αὐτὰ Xylander **468–9** λαβοῦσαι... τιθέντων **P** : λαβόντων... τιθῆναι (nutrices) Ludwich[b] 48

τρὶς τόσα, νήφαλα πάντα, πυρὸς μαλεροῖ᾽ ἐπιθέντων
ὅσσαι ἐπισταμένως θυσίαν γρα‹ῖ›αι προτίθενται.
f. 226v προφρονέως δ᾽ ἄλλαι | Πλουτωνίδι τόσσα λαβοῦσαι,
ὅσσαι ἐν ἡλικίῃ νεοθηλέα θυμὸν ἔχουσιν 25
νηπίαχοι, σεμνὴν Πλουτωνίδα παντοδίδακτον
ἐν πάτρᾳ εὐχέσθων μίμνειν πολέμου κρατέοντος,
λήθην ‹δ᾽› Ἑλλήνεσσι πεσεῖν πόλεώς τε καὶ αὐτῆς·
θησαυρὸν δὲ κόροι καὶ παρθένοι ἔνθα φερόντων 29

469 (cf. **513**) νήφαλος novum; ad rem (νήφαλα = libationes vino carentes) vd. Diels 71, A. Bernabé, Mene 7, 2007, 285–8, R. Flemming in F. Glinister – C. Woods (curr.), *Verrius, Festus, & Paul*, London 2007, 99–101 πῦρ μαλερός *Il.* 3x, [Hes.] *sc.* 18, orac. ap. Hdt. 7, 140, 2–3 = *anth. Pal.* 14, 92, 8 = 94, 8 Parke-Wormell = Q 146 Fontenrose, Ap. Rh. 4x, al. **472** cf. *Od.* 11, 39 παρθενικαί τ᾽ ἀταλαὶ νεοπενθέα θυμὸν ἔχουσαι *hym. Hom.* 30, 13 παῖδες δ᾽ εὐφροσύνῃ νεοθηλέϊ κυδιόωσι **473** orac. ap. Lact. *inst.* 1, 7, 9 πάνσοφε, παντοδίδακτε, πολύστροφε, κέκλυθι, δαῖμον **475** versum obscurissimum sic fere intellego: obliviscantur Graeci et urbis (sc. Romae) et ipsius Proserpinae — ideoque ne ad se vocent deam, quae cum Romanis ergo maneat (**474**). ad ceteras interpretationes vd. Breglia[a] 22–4

469 νήφαλα πάντα **P** (def. Diels 117) : νηφάλιμ᾽ ἄντα Giannini (νηφάλι᾽ ἄντα noluerat Diels ibid.) μαλεροῖ᾽ ἐπιθέντων Morel 175 : μαλεροῖο τιθέντων **P** (frustra def. Diels 68–9) **470** γρα‹ῖ›αι (vel γ‹ε›ραaὶ) Alexandre 244 adn. : γραaὶ **P** **472** νεοθηλέα Alexandre 244 : νεοθᾱλ- **P** (δωρισμὸς huic contextui minime aptus; forma ista antiquitus Dorica apud seriores in usum in prosa oratione venit [Dioscorid. 4, 144, 2, Orib. *coll.* 11, M, 22, al.], unde facile fieri potuit ut -θηλ- in -θαλ- scriba aliquis mutaret) **473** νηπίαχοι **P** : -χαι Alexandre 244 (coll. **445**, paradosi ibi retenta) παντοδίδακτον Xylander : -τοι **P** **475** ‹δ᾽› Emperius 232 : ‹θ᾽› Diels 113 ἑλλήνεσσι… πόλεώς τε **P** : ἐν στήθεσσι… πολέμου Emperius 232 αὐτῆς **P** : ἀΰτῆς Emperius 232 : ἄστεως Giannini **476** δὲ κόροι Emperius 232 : δ᾽ ἕτεροι **P** (frustra def. Breglia[a] 24) : δ᾽ ἕτεραι Alexandre 244

⟨ε .... ⟩ 29a
⟨ι .... ⟩ b
⟨ν .... ⟩ c

B

⟨***⟩

ἱστῷ θειοπαγεῖ, καὶ ὑφάσματα ποικίλα σεμνὴ{ν} 30
Πλουτωνὶ⟨ς⟩ κοσμεί⟨σ⟩θω, ὅπως σχέσι⟨ς⟩ ᾗσι κακοῖσι·
προφρονέως δ᾽ ὅ τι κάλλιστον καὶ εὐκτὸν ἐπ᾽ αἶαν

482 θειοπαγής novum, ut vid. (de vv. ll. θειοπαγές, -φαγές, -φανές ap. Alex. fr. 167, 14 K.-A. vd. Arnott ad loc., 490)

477–9 initia supplenda ex acrostichide (vd. ad **440**). post **479** hoc oraculum finem habuisse suspicor: tot scil. vaticinii versus quot litterae per acrostichidem **440** formant, h.e. 40. sin aliter, complures versus post **479** perisse credendum est, quorum initia per acrostichidem **441** (deinceps fort. **442**…) efficiebant **B, 481** 36 fere versus alterius huius oraculi ante **482** excidisse statuit Diels 28–9 (cf. 113) ex acrostichide. per hanc tres (ut vid.: ad **525**) versus efficiebantur, qui simul primi totius oraculi esse debuerunt (cf. **440**), quosque sic Diels ibid. restituit vel refinxit: ⟨οἷα πάθη Μοίρας, τὰ μὲν αἴ κέ τις ἔλθῃ ἀλύξας⟩ (~ ±36 vv. ante **482**) / ἵππῳ ἀγαλλόμενος, πάλιν αὖ ⟨κα⟩κὸν εἰς *νέον* ἥξει· (~ **482–520**) / αὐτὰ⟨ρ καὶ τότε οἱ λύσις ἔσσεται, αἴ κε πίθηται⟩ (~ **521ss.**). praeterea αἴ κε πίθηαι vel tale quid ante **482** ἱστῷ perisse censet Diels 113 **482–3** καὶ ὑφάσματα ποικίλα σεμνὴ{ν} / Πλουτωνὶ⟨ς⟩ κοσμεί⟨σ⟩θω ὅπως Emperius 232–3 (qui et σεμνῇ{ν} / ⟨καὶ⟩ Πλουτωνί⟨δι⟩ κόσμον tempt.; ὅπως iam Xylander agnoverat) : *νυμφάσματα* ποικίλα σεμνὴν πλουτωνικοσμειτοοπωσ **P** : *νυμφάσματα* ποικίλα, σεμνὴ{ν} / Πλουτωνὶ⟨ς⟩ κοσμοῖτο ὅπως Alexandre 244 : *νέμ᾽* ὑφάσματα ποικίλ᾽, ἃ σεμνὴ{ν} / Πλουτωνὶ⟨ς⟩ κοσμεῖται, ὅπως Ludwich[b] 48 : *νέ᾽* ὑφάσματα ποικίλα σεμνὴ{ν} / Πλουτωνὶ⟨ς⟩ κοσμοῖτο ὅπως Lumb 144 **483** σχέσι⟨ς⟩ ᾗσι Xylander : σχησίῃ'σι **P** (frustra def. Alexandre 245 adn., quasi «σχεσίῃσι poetice positum sit pro σχήμασι») κακοῖο Emperius 233, fort. recte (cf. **501**) **484** ὅ, τι **P**, quem secutus sum (praeeunte Ludwich[b] 49) : ὅτι edd.

ὡς θνητοῖσιν ἰδέσθαι ἐπέπλετο, καὶ τὸ φέρεσθαι
ἱστῷ †σύμμικτον† δῶρον βασιληΐδι κούρῃ.
αὐτὰρ ὅτ' ἂν Δήμητρι καὶ ἁγνῇ Περσεφονείῃ
γαίας ὑμετέρας ἀπερυκέμεναι ζυγὸν †αἰει†,
Αἰδωνεῖ Πλούτωνι βοὸς κυανότριχος αἷμα

485 Antim. fr. 31, 5 Matthews σέβας θνητοῖσιν ἰδέσθαι **486** Ap. Rh. 3, 886 βασιληΐδος ὄμματα κούρης, Nonn. *Dion.* 34, 170* νέην βασιληΐδα κούρην. cf. βασιληΐδα τιμήν* Hes. *th.* 462; 892, Isyll. 64, al. **487** Δ. κ. ἁ. Π.: cf. **447** et adn. ad loc. **489** Αἰδωνεύς trisyllabum Soph. *Oed. Col.* 1559, Euph. fr. 98, 4 Powell, Antip. Thess. *anth. Pal.* 9, 792, 3 = *GPh* 545, fort. al.: vd. E. Magnelli, *Studi su Euforione*, Roma 2002, 153ss. κυανόθριξ lyr. adesp. *PMG* 929d, 6, Posidipp. 5, 3 Austin-Bastianini, Antiphil. *anth. Pal.* 6, 250, 5 = *GPh* 787, [Orph.] *Arg.* 1194. cf. κυα̣[νοέ]θειραι Anon. *SH* 991, 9

485 ἐπέπλετο, καὶ τὸ φέρεσθαι («… id quoque feratur»: infinit. iuss., vd. appar.[1] ad **214**) **P** : ἐπέπλετ', ὅπαζε φέρεσθαι Ludwich[b] 49 (invito metro, licet similia invenias **453**, **493**, **503**, de quibus Diels 59ss.) **486** σύμμικτον **P** : explicare conati sunt Emperius 232 et Ludwich[b] 49–50, sed iure damn. Diels 113; 118, qui σύμπειστον coniecit (novum, sed cum **443**, **467**, **491**, **492** πίσυνος optime congruens). an σύγκλωστον = donum fato contextum, h.e. in fati obsequium collectum? σύγκλωστος nusquam legi videtur, sed συγκλώθω vel σύγκλωσις translate de Parcis et fato usitantur (M. Aur. 6x, Plotin. 2, 3, 15, al.), et ἀσύγκλωστος haud rara vox est (*LSJ* 264, *DGE* 571) **487** ὅτ' ἂν **P** : ὅϊν Eberhard (corrob. Ludwich[b] 49–50), cui olim favi **488** γαίης ὑμετέρης Alexandre 245 adn. ⟨δ'⟩ ὑμετέρας ἀπερυκομένῳ Ludwich[b] 49 αἰει **P**, damnavi : αἰεὶ Xylander : εὔξῃ coni. nec voluit Diels 118, sed id ipsum vel tale quid hic latere suspicor (et cf. Magnelli[a]: «la diversità grafica tra αιει e ευξῃ non è rispecchiata dalla pronuncia ellenistico-imperiale e poi bizantina, in cui i due gruppi vocalici sarebbero risultati quasi omofoni») : αἰτῇ vel αἰτῇς (unde **487** Δήμητρα καὶ ἁγνὴν Περσεφόνειαν) dub. Magnelli[a] **489** verbum desideratur, sed intellegendum censeo φέρεσθαι ex **485** (vi item iussiva), eiusque subiectum αἷμα esse Ἀιδωνεῖ (mendo typ., ut puto), h.e. Αἰδωνεῖ Cobet 274 : αιδωνη **P** : Αἰδώνῃ Xylander : Αἰδονεῖ Nauck[a] 707 (mendo typ.? voluit fort. Ἀϊδονεῖ) κυανότρίχος **P**, corr. Xylander

λαμπροῖς ⟨ε⟩ἵμασι κοσμητοῦ{ς} μετὰ ποιμένος, ὅστις
⟨λ⟩ήματι ᾧ πίσυνος βοὸς ἄρταμος αὐτὸς ὅδ' ἔσται,
ὅσσοι τ' ἄλλοι ὁμοῦ πίσυνοι κατὰ πατρίδ' ἔασι·
μὴ γὰρ ἀπιστόφιλος θυσίαισιν ἀνὴρ παρεπέσθω,
ἔξω δ', ἔνθα νομιστὸν ἐπέπλετο φωτὶ τάδ' ἔρδειν
νηπίστῳ καὶ ἄδαιτον ἔχειν θυσίαν. κατὰ δ' αὐτήν,
ὅστις ἂν ἡμετέρων χρησμῶν ἴδρις ἐς τόδ' ἵκηται,
σεμνὸν Φοῖβον ἄνακτα μετελθέτω ἐν θυσίαισι
προφρονέως βωμοῖς ἐπὶ πίονα μηρία καύσας,
αἰγῶν παλλευκῶν νεάτην· ἀτὰρ – οἴδατε πάντες –

491 Aesch. *Pers.* 55 τοξουλκῷ λήματι πιστούς cf. Lycophr. 327–8 στεφηφόρον βοῦν δεινὸς ἄρταμος δράκων / ῥαίσει **493** ἀπιστόφιλος *or. Sib.* 8, 186* nec alibi. vd. Lightfoot[b] ad *or. Sib.* 1, 150 ἀπιστοκόροι **495** νήπιστος (= profanus) novum, ut vid. cf. νήπυστος Nonn. *Dion.* 11, 199 (et Call. *hym. Del.* 1 iuxta emendationem C. De Stefani, Maia 49, 1997, 94–5), νήκουστος Arat. 173 et fort. Emp. *VS* 31 B 137, 3 Aesch. *Ag.* 151 θυσίαν… ἄδαιτον **498** *Il.* 22, 170* βοῶν ἐπὶ μηρί' ἔκηεν, *Od.* 3, 9* θεῷ δ' ἐπὶ μηρία καῖον (sim. 17, 241), necnon *Il.* 1, 40* κατὰ πίονα μηρί' ἔκηα (sim. 15, 373*, *Od.* 4, 764*) **499** αἰγῶν παλλευκῶν νεάτην subobscurum. intellego: «caprarum candentium imam partem»; respicit ergo ad **498** μηρία, cui vox νεάτην appositive nectitur. nominis vice item adhibetur νεάτη ap.

490 ⟨ε⟩ἵμασι Xylander : ἱμάσι **P** : ⟨δ' ε⟩ἵμασι Ludwich[b] 49 κοσμητοῦ{ς} Nauck[a] 707–8 : -οὺς **P** : κόσμει ἀγοὺς Ludwich[b] 49 **491** ⟨λ⟩ήματι ᾧ Nauck[a] 708 (denuo fusius Alexandre 244; 245 adn., Cobet 274) : ἡματίω[ι] **P** ἄρταμος Nauck[a] 708 : ἄρτεμος **P** ὅδ' Emperius 233 : ὁ δ' **P** **494** ἔνθα νομιστὸν Xylander : ἔνθ' ἀνόμιστον **P** (def. Ludwich[b] 50, post ἀνόμιστον distinguens) **495** νηπίστῳ Eberhard : νούπιστοι **P** : οὐ πιστῷ Emperius 233 καὶ ἄδαιτον Emperius 233 : καταδαιτον **P** κατὰ δ' αὐτήν («während des Opfers selbst» Diels 118) **P** : κατὰ δ' αὐλήν («Tempelhof») Emperius 233 **498** ἐπὶ πίονα Xylander (unde ἐπὶ… καύσας per tmesin) : ἐπιπίονα **P** : ἔπι πίονα Eberhard (unde autem post ἔπι medio versu pausa fieret, quae in oraculis a Phlegonte prolatis nusquam invenitur, et e.g. in *or. Syb.* perrara est: cf. Nieto Ibáñez 153–4) **499** παλλευκῶν Diels 114 (παλλεύ- Xylander) : παλεύκων **P**, una littera ante -λεύκων erasa (fort. ν vel λ: sed nihil fere dispicitur) : πανλευκῶν Jacoby (qui falso hanc scripturam

λισσέσθω Φοῖβον Παιήονα κρᾶτα πυκάσσας
ἱκτήρ, ἐσπίπτοντος ὅπως λύσι⟨ς⟩ ᾖσι κακοῖο,
f. 227r νοστήσας δ' ἀπὸ τοῦ, βασιληΐδα πότνιαν | Ἥρην 50
ἀργὴν βοῦν θύων πατρίοισι νόμοισι κατ' αἶσαν.
ὑμνεῖν ⟨δ'⟩ αἴ κε γένει προφερέστεραι ὦσ' ἐνὶ λαοῖς 52
⟨κ……………………………………………………⟩ 52a
⟨α……………………………………………………⟩ 52b
καὶ νήσ{σ}ων ναέται, τὴν ἀντιπάλων ὅτ' ἂν αἶαν

Hippocr. *aff. int.* 23 (p. 150 Potter) ἀπὸ τῆς νεάτης (de ima πλευρᾶς parte dictum) μέχρι τοῦ ὀστέου. cf. etiam M. Hofinger, *Études sur le vocabulaire du grec archaïque*, Leiden 1981, 44–5 cf. Sapph. fr. 40, 1 V. σοὶ δ' ἔγω λεύκας †επιδωμον† (ἐπὶ βῶμον Bekker) αἶγος
500 κρᾶτα πυκάσσας: cf. Eur. *Tr.* 353, Men. *Sam.* 732–3, *Anacreont.* 32, 14–5, Aelian.(?) *IGUR* 1526, 7, necnon orac. ap. Demosth. 21, 52 = 282, 5 Parke-Wormell = H 28 Fontenrose κάρη στεφάνοις πυκάσαντας **501** [Pyth.] *carm. aur.* 56 λύσιν… κακῶν, Antiphil. *anth. Pal.* 7, 176, 5 = *GPh* 939 κακῶν… λύσιν, al. **502** βασιληΐδα πότνιαν Ἥρην, sc. λισσέσθω (**500**). cf. *app. anth.* 1, 283a, 7 Cougny βασιληΐδος Ἥρης, Breglia[a] 29–30 **503** *Il.* 23, 30 πολλοὶ μὲν βόες ἀργοὶ ὀρέχθεον ἀμφὶ σιδήρῳ. cf. Eur. *Iph. Aul.* 574–5 ἀργενναῖς… μόσχοις **507–10** hinc colligitur Sibyllam antiquitus vaticinantem esse, quae loqui fingatur. praedicit illa Euboeos colonos, captis insulis quae Cumas prospiciunt, Cumas ipsas occupaturos (cf. Liv. 8, 22, 6 *primo <in> insulas Aenariam et Pithecusas egressi, deinde in*

viro docto Diels tribuit). res in ambiguo manet: cf. *long.* **175** et appar.[2] ad loc. οιδατε **P**, agnovit Xylander
501 ἱκτήρ, ἐσπίπτοντος Nauck[a] 708 : ἵκτῆρες πίπτοντες **P** λύσι⟨ς⟩ ᾖσι κακοῖο Emperius 233 : λυσίης ακακοιο **P** post hunc versum levius dist. Xylander (et vd. Ludwich[b] 50), gravius Diels 114 **504** ⟨δ'⟩ Emperius 233 αἵκε (sic) Xylander : aut αἴκε aut αἴ κε **P** (quomodo distingui voluerit scriba, haud discernitur) προφερέσταται Diels 114 (coll. **462**) ὦσ' ἐνὶ λαοῖς Xylander, qui et ὡς ἐνὶ λ. tempt. : ωσενι λᾱοῖς **P** : ὦσ' ἐνὶ ἄλλοις Nauck[a] 708 **505–6** lacunam primus dispexit Eberhard; duos versus intercidisse statuit Diels 114 ex acrostichide (vd. **440**), per quam initia amborum versuum supplentur **507** νήσσων **P**, corr. Xylander τὴν ἀντιπάλων… αἶαν **P** : τῶν ἀγχιάλων… εἶεν Müller ὅτ' ἂν **P** : οἳ ἂν Eberhard

οὐ δόλῳ ἀλλὰ βίᾳ Κυμαΐδα πρόφρονες αὖτε
νάσσωνται, σεμνῆς βασιληΐδος οἵδε τιθέντων 55
ἐν πατρίοισι νόμοις Ἥρης ξόανόν τε καὶ οἶκον.
ἵξει δ', ἂν μύθοισιν ἐμοῖς τάδε πάντα πίθη{ντ}αι
σεμνοτάτην βασίλισσαν ἐπελθὼν ἐν θυσίαισιν 58
νήφαλά τ' εὖ ῥέξας ὅσαι ἡμέραι εἴσ' ἐνιαυτοῦ, 60
ἐν πολλῷ χρόνῳ αὖ τόδ' ἐφ' ὕστερον, οὐκ ἔτ' ἐπ' αὐτοῖς. 59
ὅς κε τάδε ῥέξῃ, κείνου κράτος ἔσσεται αἰεί· 61

continentem ausi sedes transferre) et Iunonis cultum ibi condituros esse. de vaticinio ex eventu plane agitur: «Die eingetroffene Prophezeihung von der glücklichen und tapferen (βίᾳ) Besetzung der Stadt soll den Erfolg der neuen Prophetenkunst verbürgen; die aus grauer Vorzeit berichtete Tempelgründung und Weihung der Holzbilder soll für das verlangte spätere Weihgeschenk [**511ss.** et passim] vorbildlich sein» (Diels 99; cf. Breglia[a] 31–2)
510 Ἥρας ξόανόν τε καὶ οἶκον: de quorum vestigiis vd. N. Valenza Mele, RINASA s. III 14–15, 1991–2, 9–17; cf. praeterea A.A. Donohue, Xoana *and the Origins of Greek Sculpture*, Atlanta 1988, 148–9 **511** ἵξει: subiectum est τόδ' (**514**), sc. «das Unheil» (Diels 119). de activa futuri forma ἵξω cf. Herodian. *GG* III.1 456, 29 – 457, 3; III.2 802, 5–8, al. *Od.* 17, 21* πάντα πιθέσθαι **512** Aristoph. *pax* 974 ὦ σεμνοτάτη βασίλεια θεά **514** ἐφ' ὕστερον = «in posterum»: cf. Gal. XIII 274, 7–8 Kühn τοῦ μηδὲν ἐφ' ὕστερον ἐκ τούτου διαμεῖναι παρὰ τῷ μορίῳ βλάβος ἐπ' αὐτοῖς = «vobis viventibus» (Diels 74)

508 αὖτε Emperius 234 : αὖται **P** **509** οἵδε τιθέντων Emperius 234 : οἵ σε τίθενται **P** **510** πατρίοισι νόμοις **P** (primus agnovit Bast[a] 67) : πατρίοισιν ὅροις Alexandre 247 adn. Ἥρης Ludwich[b] 51 (cf. **502**, **517** [e coniect.], necnon *long.* **178**, **187**) : ἥρας **P** τε **P** : τι Lumb 147 καὶ Emperius 234 : κατ' **P** **511** πίθη{ντ}αι (vel πίθωνται) Emperius 234 : τίθηνται **P** : τιθέντες Alexandre 246 **512** ἐπελθὼν Diels 115 : ἐπέλθῃ's **P** : ἐπέλθητ' Alexandre 246 θυσίαισιν] -αι- in rasura **P** **513–4** v. 60 ante 59 transp. Diels 115, acrostichide usus **513** νήφαλά τ' εὖ (vel νηφάλιμ' εὖ) Giannini : νήφαλά κεν **P** : νήφαλά τε Diels 115 : νήφαλ' ἶσα Morel 175 («ebenso viele…») εἴσ' ἐνιαυτοῦ Nauck ap. Keller 78 : εἰς ἐνιαυτον **P** (-ν in rasura) **514** τόδ'… οὐκ ἔτ' Diels 115 : τόθ'… ὅς κεν **P** **515** ῥέξῃ Nauck ap. Keller 78 : -ξει **P**

νηφαλίμων ἀρνῶν τε ταμὼν χθονίοις τάδε ῥέξον.
ἦμος ἂν ἤδη ἔχῃς μεγάλ᾽ Ἥρης οἰκία πάντη,
ξεστά θ᾽ ὅτ᾽ ἂν ξόαν᾽ ἦ̣σ᾽ ἰδὲ τἆλλ᾽ ὅσ᾽ ἔλεξα σαφη⟨νῆ⟩
ἐν πετάλοισιν ἐμοῖς – ὑπὸ κερκίδος ἀμφὶ καλύπτραν
ἱμέρτ᾽ ὄσσ᾽ ἔβαλον, γλαυκῆς ἐλάας πολυκάρπου
ἀγλαὰ φύλλα λαβοῦσα – λύσιν κακοῦ· ἦμος ἂν ἔλθῃ

516 νηφαλίμων ἀρνῶν ταμών: sensum et syntaxin aperuit Diels 69–74 νηφάλιμος novum **519–21** «Auf Veranlassung des Schicksals bedeckte ich meine lieblichen Augen mit dem Schleier, nachdem ich der fruchtreichen Olive glänzende Blätter ergriffen hatte» (Diels 119–20). dicit scilicet Sibylla se in oleae foliis, velato capite, sua vaticinia scripsisse (cf. Varr. *ant. rer. div.* 4, fr. *58 Cardauns *in foliis… palmarum Sibyllam scribere solere*). nota verbo ἀμφὶ… ἔβαλον (tmes.) et καλύπτραν et ἱμέρτ᾽ ὄσσ᾽ simul regi (cf. B. Jacquinod, *Le double accusatif en grec*, Louvain-la-Neuve 1989, 240ss.) **520** γλαυκὴ ἐλαία Bacchyl. 11, 28–9 Sn.-M., Soph. *Oed. Col.* 701, Eur. *Tr.* 801–2, *Iph. Taur.* 1101–2, Limen. 6 Powell. cf. Archestr. frr. 14, 7; 24, 5 Olson-Sens γλαυκὸν ἔλαιον, Pind. *Ol.* 3, 13 γλαυκόχροα κόσμον ἐλαίας, Euph. fr. 150 Powell γλαυκῶπις (sc. ἐλαία), Nic. *th.* 680 γλαυκοῖσιν ἴσον πετάλοισιν ἐλαίης **521** verba λύσιν κακοῦ (cf. **501** et adn. ad loc.) respiciunt vi adpositiva ad **518** ὅσ᾽ ἔλεξα σαφη⟨νῆ⟩ **521–2** ἦμος — ἦ̣: «There is a prediction that hermaphrodites will be born in the future (the 'future' being in fact a reference to the contemporary androgyne of 125

517 ἔχῃς μεγάλ᾽ Ἥρης Diels 115 : ἔχοις μεγαλήτην **P** : ἔχῃς μέγαρ᾽ Ἥρης Ludwich[b] 51 οἰκία πάντη scripsi post οἰκί᾽ ἁπάντῃ Diels 115 : οὐκαπαντη **P** : οὗ κ⟨εν⟩ ἀπαντῇ⟨ς⟩ Ludwich[b] 51 **518** ξεστά θ᾽ ὅτ᾽ ἂν ξόαν᾽ Diels 115 (vd. mox insequens lemma) : ξεστοδοταν ξοανησιν **P** ἦ̣σ᾽ ἰδὲ τἆλλ᾽ Magnelli[a] («il tràdito καὶ sarebbe una trivializzazione di ἰδὲ») : -ησιν καὶ τᾶλλ᾽ **P** (τἆλλ᾽ Westermann) : ἦ̣σι{ν} καὶ τἆλλ᾽ Diels 115 (quo tamen καῐ τ- habeas) : ἦ̣σι{ν} καὶ {τ}ἄλλ᾽ vel ἧ̣{σιν} καὶ τἆλλ᾽ Ludwich[b] 51 (καί ante consonantem correptum iure respuens) σαφη⟨νῆ⟩ Alexandre 248 : σαφι· **P** : σάφ᾽ ἴ⟨σθι⟩ Keller (quo laborat syntaxis, ni fallor) : σαφη⟨νῶς⟩ Ludwich[b] 51 **519–21** interpunxit Diels 115 **519** καλύπτραν Diels 115 : -ρας **P** **520** ἱμέρτ᾽ ὄσσ᾽ ἔβαλον Diels 115 : ἵμερτοσσεβαλεν **P** **521** φῦλλα **P**, corr. Franz 75 adn. d

ὔμμι χρόνος μάλα κεῖνος, ἐν ᾧ ποτε τἆλλα *νεόγν' ᾖ*,
Τρὼς δῆτ' ἐκλύσει σε κακῶν, ἅμα δ' Ἑλλάδος ἐκ γῆς—
αὐτὰρ ποῦ μεταβᾶσαν ἐποτρύνεις ἀγορεῦσαι;
⟨* * *⟩

since the oracle is couched throughout as if it had been delivered in ancient times by the Sibyl to the Cumaeans)» (MacBain 131)
523 nebulosissima praedictio (de qua vd. MacBain 134–5, Breglia[a] 34–5) intercipitur, ni fallor, per aposiopesin. videtur enim sequens versus sermonem alio digressum in ordinem reducere velle

522 ὔμμι Emperius 234 : ὕμμι **P** τἆλλα **P**, corr. Westermann *νεόγν' ᾖ* Diels 115 : *νεογνη* **P** **523** Τρὼς δῆτ' Nauck ap. Keller 79 post Τρὼς δή τοι Emperii 234 : τρωσδητε **P** ἐκλύσει Nauck[a] 708 (corrob. Nauck[c]) : καύσει **P** : παύσει Franz post ἐκ γῆς aposiopesin significavi: vd. appar.[1] **524** ποῦ Emperius 234 : σοῦ **P** : σοὶ Alexandre 248 *μεταβασαν* **P**, agnovit Xylander **525** 33 fere versus post **524** excidisse statuit Diels 28–9 ex acrostichide. post hos ± 33 versus oraculum finem habuisse puto: tot scilicet vaticinii versus quot litterae per acrostichidem tres illos a Diels reformatos versus (ad **481**) efficiebant. si de lacuna etiam maiore post **524** cogitemus, nimis – credo – longum oraculum postulemus

[**11**] Ἐν δὲ Μεσσήνῃ οὐ πρὸ πολλῶν ἐτῶν, ὥς φησιν Ἀπολλώνιος, συνέβη πίθον λίθου πεποιημένον ῥαγῆναι χειμώνων βίᾳ καὶ ὕδατος πολλοῦ ἐπενεχθέντος, προχυθῆναι δὲ αὐτοῦ κεφαλὴν τριπλασίαν τῆς ἀνθρωπίνης· τοὺς δὲ ὀδόντας f. 227v ἔχειν δι|στοίχους. ἀναζητούντων δὲ τίνος εἴη ἡ κεφαλή, δηλῶσαι τὴν ἐπιγραφήν· "Ἴδεω" γὰρ ἐγκεχάρακτο. ἕτερον οὖν δημοσίᾳ κατασκευάσαντες πίθον ἐνέθεσαν καὶ

§§ **11–7** de ossibus humanam mensuram excedentibus, fortuito plerumque inventis, quae heroum esse saepe credebantur (sed re vera animalium antiquissimorum reliquiae erant: cf. iam Suet. *Aug.* 72, 3), vd. S. Eitrem, SO 8, 1929, 53–6, T. Mantero, *Ricerche sull'*Heroikos *di Filostrato*, Genova 1966, 71–4, Mayor 104–56 et passim, Pajón Leyra 200–3 § **11** auctor est sine dubio Ἀπολλώνιος ὁ γραμματικός, cap. 13 laudatus et cap. 17 indicatus; nempe cuncta capp. 11–7 ex eo pendere veri simile est (cf. Giannini 209; 211). de hoc Apollonio nihil constat: non idem est ac Ap. Paradoxographus (vd. Schmid-Stählin II.1 238 adn. 7), non Ap. Sophistae (vd. Schmid-Stählin II.2 762) neque Ap. Dyscolo (vd. Leopardi 575–6 contra Meursium 103–4 adn. 1) quadrat. melius affert Jacoby (*Komm.* 846) Suid. α 2634 (I 233, 5ss. Adler) Ἀντέρως, ὁ καὶ Ἀπολλώνιος, Ἀλεξανδρεύς, γραμματικός, παιδεύσας ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ Κλαυδίου, τοῦ μετὰ Γάϊον βασιλεύσαντος κτλ.: «zeit und beruf in c. XIII passen auf ihn, und c. XV weist auf einen mann, der Aegypten aus eigener anschauung kennt»; contra Ziegler 1158 de quodam Phlegontis aequali cogitat, coll. **526** οὐ πρὸ πολλῶν ἐτῶν. de hoc capitulo vd. Mayor 148–9; 184–5; 309 adn. 40, Ferwerda 148 adn. 230 **526** Μεσσήνη: *BAGRW* 1 H3; 58 B3 **529–30** ὀδόντας… διστοίχους: cf. Aristot. *hist. an.* 2, 501a, 24, Anon. *anth. Pl.* 265, 5 **530–7** de Ida vd. *LIMC* I.1 877–8; VI.1 319–20, J.-M. Renaud, Uranie 6, 1996, 49–60. et Lacedaemones et Messenii illius sepulchrum in suis finibus se habere contendebant, teste Paus. 3, 13, 1

§ **11, 527** λίθου **P** (-ου delere librarius coepit, sed rasura nondum perfecta animadvertit videl. rectam esse scripturam: cf. Schwyzer-Debrunner 128–9) : λίθῳ Westermann : ⟨ἐκ⟩ λίθου Jacoby **528** ἐπενεχθέντος **P** : κατενεχθ- Hercher 365 **531** Ἴδεω Xylander (et hic et ad **535**) : ἴ̓δε̄ω **P** (signo quantitatis synizesin – ni fallor – significante, quae quidem in versu mox laudato [**535**] fit)

ἀσφαλέστερον ἐκήδευσαν τὸν ἥρωα οἱ Μεσσήνιοι, τοῦτον ἰδόντες ὄντα, περὶ οὗ φησιν Ὅμηρος (*Il.* 9, 558–60)·

Ἴδεώ θ', ὃς κάρτιστος ἐπιχθονίων γένετ' ἀνδρῶν
τῶν τότε – καί ῥα ἄνακτος ἐναντίον εἵλετο τόξον
Φοίβου Ἀπόλλωνος καλλισφύρου εἵνεκα νύμφης.

[**12**] Ἐν Δαλματίᾳ τε ἐν τῷ τῆς Ἀρτέμιδος καλουμένῳ σπηλαίῳ ἔστιν ἰδεῖν πολλὰ σώματα, ὧν τὰ τῆς πλευρᾶς ὀστᾶ ὑπερβάλλειν ἑκκαίδεκα πήχεις.

[**13**] Ἀπολλώνιος δὲ ὁ γραμματικὸς ἱστορεῖ ἐπὶ Τιβερίου Νέρωνος σεισμὸν γεγενῆσθαι καὶ πολλὰς καὶ ὀνομαστὰς πόλεις τῆς Ἀσίας ἄρδην ἀφανισθῆναι, ἃς ὕστερον ὁ Τιβέριος οἰκείᾳ δαπάνῃ πάλιν ἀνώρθωσεν. ἀνθ' ὧν κολοσσόν τε αὐτῷ

§ **12** ex Apollonio, ut vid. (cf. ad cap. 11). B. Rossignoli, *L'Adriatico greco*, Roma 2004, 84–5 ad ossa Apsirti, Medeae fratris, apud Dianae templum in Dalmatia caesi conditique, hic respici suspicatur (coll. Ap. Rh. 4, 468–81, praes. 480–1 ἔνθ' ἔτι νῦν περ / κείαται ὀστέα κεῖνα) **540** ὑπερβάλλειν, «sc. φησὶν Ἀπολλώνιος» (Jacoby) §§ **13–4** de auctore vd. ad cap. 11. de rebus hic perhibitis cf. Hansen 141–3, Guidoboni 180–5, Mayor 145–8 **541–4** terrae motus a. 17 p.C.n. = Guidoboni nr. 079. Tiberii liberalitatem in Asiae civitates hoc eventu prostratas commemorant auctores, inscriptiones, nummi, monumenta (omnia collegit Guidoboni 180–5) **544–6** κολοσσόν — ἀγορᾷ: monumentum consimile, a. 30 p.C.n. erectum, repertum est Puteolis (cf. *CIL* X 1624 = *ILS* 156, Guidoboni 182–4 cum imagg. phot.). «The Pozzuoli monument was in fact a slightly different and smaller copy of a colossal statue of Tiberius which stood in the Forum of Caesar in Rome, but of which no trace has so far been discovered» (Guidoboni 184). nota verba παρὰ τῷ — ἀγορᾷ templum Veneris Genetricis in foro Caesaris indicare

534 ἰδόντες **P** : εἰδότες Hercher 365 **535** ἴδεω **P** (iam sine ullo signo [vd. ad **531**]) § **12, 540** ὑπερβάλλει{ν} Xylander §§ **13–4** iunxi post Giannini, §§ **13–6** iunxit Jacoby (praeeunte aliquatenus Leopardi 574–5). ea ratione textum digerendum institui, ut singula prodigia singulis capitulis (vel capitulorum nexibus: §§ **13–4**) continerentur **543** ἅρδην **P** ante corr.

κατασκευάσαντες ἀνέθεσαν παρὰ τῷ τῆς Ἀφροδίτης ἱερῷ, ὅ{ς} ἐστιν ἐν τῇ Ῥωμαίων ἀγορᾷ, καὶ τῶν πόλεων ἑκάστης ἐφεξῆς ἀνδριάντας παρέστησαν. [**14,** 1] ἔπαθον δὲ καὶ τῆς Σικελίας ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ οὐκ ὀλίγαι πόλεις καὶ τὰ πλησίον Ῥηγίου. ἐσείσθη δὲ οὐκ ὀλίγα καὶ τῶν ἐν Πόντῳ ἐθνῶν. [2] κατὰ δὴ τῆς γῆς τὰς διαστάσεις ἐφάνη σωμάτων μεγέθη, ἃ ἐκπλαγέντες οἱ ἐπιχώριοι κινῆσαι μὲν ὤκνησαν, δείγματος δ' ἕνεκεν ἔπεμψαν εἰς
f. 228r τὴν Ῥώ|μην ὀδόντα ἑνός, οὐ ποδιαῖον μόνον ἀλλ' ὑπερβάλλοντα καὶ τοῦτο τὸ μέτρον. [3] ἐπιδείξαντες δὲ Τιβερίῳ οἱ πρέσβεις εἴροντο εἰ βούλεται κομισθῆναι τὸν ἥρω πρὸς αὐτόν. ὁ δὲ πρὸς ταῦτα ἐμφρόνως ἐβουλεύσατο, μήτε τῆς γνώσεως τοῦ μεγέθους ἑαυτὸν ἀποστερήσας τό τε ἀνόσιον τῆς νεκροσυλίας παραιτησάμενος. [4] γεωμέτρην γάρ τινα τῶν οὐκ ἀφανῶν Ποῦλχρον ὀνόματι, τιμώμενον ὑπ' αὐτοῦ διὰ τὴν τέχνην, καλέσας πρόσωπον ἐκέλευσε πλάσαι πρὸς τὸ μέγεθος

547–9 ἔπαθον — ἐθνῶν: Guidoboni nr. 078 (= nr. 079 supra laud., ut vid.). Guidoboni 186–7 deinceps refert **549** ἐσείσθη — ἐθνῶν ad annum 29 p.C.n., sed non consentio **549–50** κατὰ — διαστάσεις: huiusmodi scissuras hoc terrae motu esse factas testantur Tac. *ann.* 2, 47, 1, Bianor *anth. Pal.* 9, 423, 6 = *GPh* 1736 **550** ἐφάνη σωμάτων μεγέθη: de terrae motibus 'heroum' reliquias detegentibus cf. cap. 19, Plat. *resp.* 2, 359d, Plin. 7, 73 (vd. Delattre-Delattre 226–8), Philostr. *her.* 8, 5–6; 8, 12; 8, 16, al. **551–3** vd. ad **414–6** **552–3** ὀδόντα — μέτρον: cf. Aug. *civ.* 15, 9 (II 75, 9–13 Dombart-Kalb[5]) *vidi ipse non solus, sed aliquot mecum in Uticensi litore molarem hominis dentem tam ingentem, ut, si in nostrorum dentium modulos minutatim concideretur, centum nobis videretur facere potuisse* **557–8** Pulchrum geometram (*PIR*[2] P 1072) non aliunde novimus

545 ὅ{ς} Meursius : ὅς **P** § **14, 549** δὴ **P** : δὲ Meursius **550** σωμάτων μεγέθη **P** (abstr. pro concr. = ingentia corpora; cf. Aristot. *mech.* 853a, 20, Liban. *or.* 18, 205) : σώματα εὐμεγέθη Nauck ap. Keller 80 : σώματα ὑπερμεγέθη Eberhard (coll. **591–2**) **554** βούληται Meursius **557** ση(μείωσαι) ποῦλχρον τὸν γεωμέτρην ὁποῖος **P** marg. (vocem ὁποῖος – intell. ὁποῖός ἐστι – agnovit Russo[b], -ον vulg.) **559** μέγεθος **P** : μῆκος Keller LXVII

τοῦ ὀδόντος. ὁ δὲ σταθμησάμενος ἡλίκον ἂν γένοιτο τό τε σύμπαν σῶμα καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ τῷ τοῦ ὀδόντος ὄγκῳ, ἐργασάμενος διὰ ταχέων ἐκόμισε τῷ αὐτοκράτορι. κἀκεῖνος εἰπὼν ἀρκεῖσθαι τῇ θέᾳ ταύτῃ ἀποπέμπει τὸν ὀδόντα ἐκεῖσε ὅθεν καὶ ἐκομίσθη.

[**15**, 1] Οὐ χρὴ δὲ ἀπιστεῖν τῷ εἰρημένῳ, ἐπεὶ καὶ τῆς Αἰγύπτου Νιτρ⟨ί⟩αι εἰσὶν τόπος, ἐν αἷς δείκνυται σώματα οὐκ ἐλάττω τούτων, οὐ κεκρυμμένα γῇ ἀλλ᾽ ἐμφανῆ ἀφειμένα· ⟨ἃ⟩ οὔτε συγκέχυται οὔτε συμπεφύρηται, ἀλλ᾽ ἐν τάξει κεῖται, ὡς γνωρίσαι προσελθόντα τοῦτο μὲν μηρῶν ὀστᾶ, τοῦτο δὲ κνημῶν καὶ τῶν ἄλλων μελῶν. [2] διὸ οὐ χρὴ οὐδὲ τούτοις ἀπιστεῖν, ἐννοουμένους ὅτι κατ᾽ ἀρχὰς μὲν ἡ φύσις ἀκμάζουσα ἅπαντα ἐγγὺς θεῶν ἐκουροτρόφει, μαραινομένου | δὲ τοῦ f. 228v
χρόνου συμμεμάρανται καὶ τὰ μεγέθη τῶν φύσεων.

§ **15** ex Apollonio, ut vid. (cf. ad cap. 11). «Phlegon seems to be describing articulated skeletons eroding out on the surface of the desert… Phlegon's account is the first written description of the fossils of Wadi Natrun, where modern paleontologists have discovered Egypt's most significant Pliocene exposures» (Mayor 149–50) **566** Νιτρίαι: *BAGRW* 74 C3 **571–3** similia effantur Plin. 7, 73, Gell. 3, 10, 11 de talibus ossibus disserentes. ad huiusmodi antiquorum opiniones vd. Garland 172–4, Mayor 199ss. **572** ἐγγὺς θεῶν: «*in the nearness* of gods, flourishing because of the divine presence; or… *nearer* to the celestial gods, that is, *taller*» (Hansen 143)

560 ἡλίκον **P**, corr. Xylander § **15, 566** Νιτρ⟨ί⟩αι Nauck ap. Keller 80 (cf. Strab. 17, 1, 23, Steph. Byz. s.v.) : λίτραι **P** **567** ⟨ἃ⟩ Consonni **568** συμπεφύρηται Meursius («conturbata» Xylandri versio) : -φόρηται **P** **569** προσελθοντα **P** (littera σ post προ- in fine versus omnino deleta, mox insequenti versui praeposita, pusilla atque a sinistra prominente), agnovit Xylander. falso προσσελθοντα ideo legi videtur (ac legerunt quidem superiores plerique), quod ex eiusdem folii verso littera σ verbi σκελετοῦ (**592**) per rasuram tralucet **572** ἐκυοφόρει Meineke 28 **573** φύντων Giannini : φύσεων **P**, quod iure susp. hab. Jacoby (nam **571** abstracte, hic concrete vocem φύσις poni haudquaquam placet), σωμάτων vel ἀνθρώπων vel ζῴων vel sim. coniciens

[**16**] Καὶ τὰ ἐν τῇ Ῥόδῳ δὲ παρειλήφαμεν ὀστᾶ τηλικαῦτα τὸ μέγεθος, ὡς παραβαλλομένους τοὺς νῦν ἀνθρώπους πολὺ καταδεεστέρους εἶναι.

[**17**] Ὁ δὲ αὐτός φησιν πλησίον Ἀθηνῶν νῆσόν τινα εἶναι, ταύτην δὲ τοὺς Ἀθηναίους βούλεσθαι τειχίσαι. σκάπτοντας οὖν τοὺς θεμελίους τῶν τοίχων εὑρεῖν σορὸν ἑκατὸν πηχῶν, ἐν ᾗ εἶναι σκελετὸν ἴσον τῇ σορῷ, ἐφ' ἧς ἐπιγέγραπται τάδε (*app. anth.* 2, 247 Cougny = *IGM* 231)·

§ **16** ex Apollonio, ut vid. (cf. ad cap. 11) § **17** de auctore vd. ad cap. 11. de rebus hic perhibitis cf. Hansen 145–7, Mayor 153. «[G]iant skeletons… apparently found in coffins… [cf. cap. 18] may have been discovered and given 'heroic' reburial in earlier centuries before being disinterred a second time» (Beagon 254) **577** νῆσόν τινα: «entweder Helena, das heutige Makronisi bei Sunion, oder Euboea» (E. von Lasaulx, *Studien des classischen Alterthums*, Regensburg 1854, 7; Helenae suffragabantur Meineke 14, Wilamowitz[a] 573). cum de insula parum nota agi videatur, Helenae (*BAGRW* 57 C4; 58 G2; 59 D4) valde faveo. ad Phabram insulam (*BAGRW* 58 F2; 59C3) respici susp. Mayor 153: sed **582** de insula longa loquitur, et Phabra haudquaquam longa est **578–80** de 'heroum' reliquiis in excavando fortuito detectis cf. cap. 18, [Aristot.] *mir. ausc.* 840a, 22–30, Tert. *res. mort.* 42, 7–8, Philostr. *her.* 8, 9–11, al.

§ **16, 575** ὥσ⟨τε⟩ Lucarini 90 § **17, 578** δὲ **P** : δὴ Franz **579** τοίχων **P** : τειχῶν Franz 84 adn. x, sed ad τοῖχος = τεῖχος vd. Orlandos-Travlos 251 (3) **580** ἐπιγέγραπται **P** (def. Fischetti 308 et praesertim Russo[b]) : ἐπιγεγράφθαι Leopardi 574 : ἐπεγέγραπτο Hercher 366

τέθαμμ᾽ ὁ Μακρόσειρις ἐν νήσῳ μακρᾷ,
ἔτη βιώσας πεντάκις τὰ χίλια.

[**18**] Εὔμαχος δέ φησιν ἐν Περιηγήσει (*FGrHist* 178 F 2) Καρχηδονίους περιταφρεύοντας τὴν ἰδίαν ἐπαρχείαν εὑρεῖν ὀρύσσοντας δύο σκελετοὺς ἐν σοροῖς κειμένους, ὧν τοῦ μὲν εἰκοσιτέσσαρας εἶναι πήχεις τὴν σύνθεσιν, τοῦ δὲ ἑτέρου εἰκοσιτρεῖς.

[**19**] Θεόπομπος δέ φησιν ὁ Σινωπεὺς ἐν τῷ Περὶ σεισμῶν ἐν τῷ Κιμμερικῷ Βοσπόρῳ αἰφνιδίως σεισμοῦ γενομένου τῶν παρ᾽ αὐτοῖς τινα ἀναρραγῆναι λόφον καὶ ἀναβαλεῖν ὀστᾶ ὑπερμεγέθη, ὥστε τὴν σύνθεσιν τοῦ σκελετοῦ πηχῶν εὑρεθῆναι εἰκοσιτεσσάρων. ταῦτα δέ φησιν τὰ ὀστᾶ τοὺς περιοικοῦντας βαρβάρους εἰς τὴν Μαιῶτιν ῥῖψαι λίμνην.

582 «Macrosiridi… i. e. μακρῷ Ὀσίριδι corpus adscriptum esse fortasse explicaveris ex multis huius dei sepulcris» (Preger ad *IGM* 231): nempe ex antiquo Aegyptiorum more, usque ad aetatem Romanam interdum asservato, omnis defunctus rite conditus Osiris fieri credebatur (vd. H. Wrede, Consecratio in formam deorum, Mainz 1981, 31ss., C. Römer, ARG 2, 2000, 141–61) § **18** de auctore vd. F. Jacoby, *RE* VI.1 1073 (4). de hoc capitulo cf. Mayor 153–4 **585–6** εὑρεῖν ὀρύσσοντας: ad rem vd. ad **578–80** § **19** auctorem non aliunde notum Tiberii aetati adscribendum esse susp. Pajón Leyra 457 adn. 1249. de hoc capitulo cf. Hansen 147–8, Beagon 255, necnon ad **549–50** **590** σεισμοῦ γενομένου: quo tempore, incertissimum; deest ap. Guidoboni

582 μακρόσειρις **P** : μάκαρ vel μακρὸς Ὄσειρις Meineke 14 : Μακρόσ{ε}ιρις Hercher 366 μικρᾷ Hercher 366, sed obstant et contextus (Wilamowitz[a] 572–3: de insula *longa* agi videtur; cf. appar.[1] ad **577**) et metrum (Magnelli[a]: μῐκρ- Graecitatis serioris est) **583** πεντάκισ[τα]χίλια **P** § **18, 585** ἐπαρχείαν **P** (cf. *LSJ* 611 [II], Bertrand) : -χ{ε}ίαν Franz § **19, 590** τῶν Leopardi 574 : τὸν **P**

[**20**] Παιδίον πρὸς Νέρωνα ἐκομίσθη τετρακέφαλον, ἀνάλογα ἔχον καὶ τὰ ἄλλα μέλη, ἄρχοντος Ἀθήνησιν Θρα-
f. 229r |σύλλου, ὑπατευόντων ἐν Ῥώμῃ Ποπλίου Πετρωνίου Τουρπιλιανοῦ καὶ ⟨Λουκίου⟩ Καισεννίου Παίτου.

[**21**] Καὶ ἕτερον ἐγεννήθη ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου κεφαλὴν ἐκπεφυκυῖαν ἔχον.

§§ **20ss.** de partubus varie prodigiosis vd. universe Plin. *nat.* 7, 33–4, Plut. *curios.* 520c, Aug. *civ.* 16, 8, Garland 141ss., Hansen 148ss., Allély, Dasen 32ss.; 272ss. in hac opusculi parte auctores raro profert Phlegon, sed mirabilia dumtaxat nonnulla e Latino fonte fort. hausit: vd. ad **603–5** § **20** «Ce récit porte peut-être la marque de l'influence de l'iconographie de Géryon» (Dasen 276 adn. 276; cf. 154). utut est, similia vel simillima perhibent Aristot. *gen. an.* 4, 769b, 26ss., Cic. *div.* 1, 121, Liv. 41, 21, 12, Plut. *curios.* 520c, Fest. p. 146, 34 L., Tac. *ann.* 12, 64, 1, Iuv. 13, 64–5, [Gal.] XIX 454, 4–5 Kühn, Philostr. *v. Apoll.* 5, 13, Cass. Dio 47, 40, 3, Obs. 12; 14; 20; 25 (Oros. 5, 6, 1); 27a; 50; 51, Aug. *civ.* 16, 8 (II 136, 13 – 137, 3 D.-K.[5]), Philopon. *CAG* XIV.3 185, 27–9, al. de nonnullis ex his monstris «[i]nsorge il sospetto di una mostruosità siamese» (F. Sartori, Atti della Società italiana di ginecologia e ostetricia 69, 1993, 20; cf. R. Rathmayr, *Zwillinge in der griechisch-römischen Antike*, Wien et al. 2000, 85–8, Dasen 35–41; 275–7) **595** πρὸς Νέρωνα ἐκομίσθη: vd. ad **414–6** **596–7** archon a. 61/2 p.C.n.: cf. *PAA* 517515 (IX 350) **597–8** coss. ord. a. 61 p.C.n.: cf. Degrassi 17 *P. Petronius Turpilianus*, *L. Caesennius Paetus* § **21** nati bicipites: cap. 25, Cic. *div.* 1, 121, Liv. 41, 21, 12, Plin. *nat.* 11, 272, Tac. *ann.* 15, 47, 1 (cf. 12, 64, 1), Obs. 51, Script. Hist. Aug. *Ant. Pius* 9, 3, Aug. *civ.* 16, 8 (II 136, 33 D.-K.[5]), Philopon. *CAG* XIV.3 179, 18; 185, 29, Paul. Med. *epit.* 3, 76, 1. cf. Dasen 275–6. cum annus non denuntietur, hoc prodigium eidem anno ac praeced. (cap. 20) fort. tribuendum est

§ **20, 598** Τουρπιλιανοῦ Meursius 105 adn. 2 : τουσπαλιανοῦ **P** ⟨Λουκίου⟩ Jacoby e fast. consul. (vd. appar.[1]). fort. ex ipso iam Phlegontis fonte praenomen (breviatum) exciderat, idemque in **612** evenisse potest Καισεννίου Jacoby : κεσεννίου **P** (vd. ad. *long*. **26**) : Καισωνίου Meursius ibid. Παίτου Meursius ibid. : πέτου **P** (vd. superius lemma)

[**22**] Ἐγένετο σημεῖον παράδοξον ἐπὶ Ῥώμης, ἄρχοντος Ἀθήνησιν Δεινοφίλου, ὑπατευόντων ἐν Ῥώμῃ Κοΐντου Οὐηρανίου καὶ Γ{ν}αΐου Πομπηΐου Γάλλου. Ῥαικίου γὰρ Ταύρου, ἀνδρὸς στρατηγικοῦ, τῆς γυναικὸς θεράπαινα τῶν τετιμημένων ἀπεκύησε πίθηκον.

[**23**] Κορνηλίου Γαλλικανοῦ ἡ γυνὴ παιδίον ἔτεκεν κεφαλὴν ἔχον Ἀνούβιδος ἐπὶ Ῥώμης, ἄρχοντος Ἀθήνησιν Δημοστράτου,

§ **22** cf. Soran. *gyn.* 1, 39, 1 Ilberg ἐν τῷ συνουσιάζειν πιθήκους ἰδοῦσαί τινες πιθηκομόρφους ἐκύησαν, Hansen 152; 156–7 **601–2** archon a. 49/50 p.C.n.: cf. *PAA* 302660 (V 51) **602–3** coss. ord. a. 49 p.C.n.: cf. Degrassi 14 *Q. Veranius*, *C. Pompeius Longinus Gallus* (adde Tortoriello 585–8; 545–6) **603–5** haec mihi Latina (*Raecii Tauri, viri praetorii, uxoris ancilla…*) Graece versa videntur. item fort. **606** Κορνηλίου Γαλλικανοῦ ἡ γυνή… vd. praef. VIII **603–4** Ῥαικίου… Ταύρου: *PIR*^{2} R 11 § **23** cf. Plin. *nat.* 6, 195 *Cynamolgi caninis capitibus*; 7, 23 = Ctes. *FGrHist* 688 F 45p, α *genus hominum capitibus caninis* (sc. Cynocephali), et cetera omnia quae de fabulosis Cynocephalis et Cynamolgis tradebantur (digess. K. Karttunen, Arctos n.s. 18, 1984, 31–6, P. Schneider, *L'Éthiopie et l'Inde*, Rome 2004, 77–81). citra fabulas vd. in universum Aristot. *gen. an.* 4, 769b, 11–25, Manil. 4, 101–2 (maior quaedam potestas) *permiscet saepe ferarum / corpora cum membris hominum*, et exempla ap. Liv. 27, 11, 5 (Val. Max. 1, 6, 5, Plut. *Marc.* 28, 3) *cum elephanti capite puerum natum*, Plin. *nat.* 7, 34 *Alcippe elephantum* (sc. enixa) ~ Tatian. *or. ad Graec.* 33, 3 ἡ Γλαυκίππη… ἐκύησεν ἐλέφαντα et exsculpta est a Nicerato Atheniensi, Plut. *curios.* 520c τοὺς στρουθοκεφάλους (item [Gal.] XIX 454, 3 Kühn, Themist. *CAG* V.2 56, 17), Philopon. *CAG* XIV.3 185, 26–7 (τέρατα) ἔχοντα κεφαλὰς καὶ πρόσωπα ὅμοια τοῖς τῶν βοῶν καὶ προβάτων (sim. 179, 17) **606** Κορνηλίου Γαλλικανοῦ: *PIR*^{2} C 1366 **607** Ἀνούβιδος: h.e. canis. cf. Luc.(?) *epigr.* 32, 2–6 Macleod (ad pictorem quendam) ἀλλὰ σύ μοι προφέρεις τεκνίον ἀλλότριον, / τὴν προτομὴν αὐτῷ περιθεὶς κυνός· … / … / καὶ… / … υἱὸν Ἄνουβιν ἔχω. ad prodigium ipsum a Phlegonte traditum his

§ **22, 603** Οὐηρανίου Westermann (Οὐηραννίου iam Meursius 106 adn. 4) : οὐηρατίου **P** Γ{ν}αΐου Meursius ibid. : γναίου **P** § **23, 606** γαλλικανου **P**, agnovit Xylander **607** ανούβιδος **P**

ὑπατευόντων ἐν Ῥώμῃ Αὔλου Λικιννίου Νέρουα Σιλανιανοῦ καὶ Μάρκου Οὐ{η}εστίνου Ἀττικοῦ.

[**24**] Γυνὴ ἀπὸ πόλεως Τριδέντου τῆς Ἰταλίας ἀπεκύησεν ὄφεις ἐσφαιρωμένους, ὑπατευόντων ἐν Ῥώμῃ Δομετιανοῦ Καίσαρος τὸ ἔνατον καὶ ⟨Κοΐντου⟩ Πετιλίου Ῥούφου τὸ δεύτερον, ἐν Ἀθήναις ἀναρχίας οὔσης.

[**25**] Ἐν Ῥώμῃ δικέφαλόν τις ἀπεκύησεν ἔμβρυον, ὃ ὑποθήκαις τῶν θυοσκόων εἰς τὸν Τίβεριν ποταμὸν ἐνεβλήθη, ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἀδριανοῦ τοῦ αὐτοκράτορος γενομένου,

versibus innui nimis confidenter coni. J.C. Grenier, *Anubis alexandrin et romain*, Leiden 1977, 82 archon a. 65/6 p.C.n.: cf. *PAA* 319280 (V 256) **608–9** coss. ord. a. 65 p.C.n.: cf. Degrassi 18 *A. Licinius Nerva Silianus* (sic) *Firmus Pasidienus*, *M.* (*Iulius*) *Vestinus Atticus* § **24** serpens ex muliere natus: Plin. *nat.* 7, 34, Appian. *bell. civ.* 1, 377 (Obs. 57), Tac. *ann.* 14, 12, 2. cf. Sil. 3, 426–7 **610** Τρίδεντον: *BAGRW* 1 F1; 19 D3; 39 I1 **611–3** coss. ord. a. 83 p.C.n.: cf. Degrassi 25 *Imp. Domitianus VIIII*, *Q. Petillius Rufus II* § **25** vd. ad cap. 21 **614–5** sic necabantur androgyni: vd. Liv. 27, 37, 6–7 *id vero haruspices* (= θυοσκόοι, cf. Dion. Hal. *ant. Rom.* 1, 30, 3) *ex Etruria acciti foedum ac turpe prodigium dicere: extorrem agro Romano, procul terrae contactu, alto mergendum. vivum in arcam condidere provectumque in mare proiecerunt* (sim. congess. Breglia[a] 42), Obs. 27a *in agro Ferentino androgynus natus et in flumen deiectus* («the only instance of disposal in a river» MacBain 129), Allély 151–3. cf. in universum Sen. *ira* 1, 15, 2 *portentosos fetus extinguimus, liberos quoque, si debiles monstrosique editi sunt, mergimus* **616** archon a. 112/3 p.C.n.: cf. *PAA* 108160 (I 137–44)

608 Λικιννίου Westermann : λουκηννίου **P** : Λουκιννίου Xylander Νέρουα scripsi (hic -ου- = -*v*-) : νερούα **P** **609** Οὐ{η}εστίνου Meursius : οὐηεστίνου **P** § **24, 612** ⟨Κοΐντου⟩ Giannini e fast. consul. (vd. appar.[1]). cf. **617–8**, necnon ad **598** § **25, 615** θυοσκό⟨π⟩ων Meursius, sed vd. appar.[1] **616** ἀθήνῃσιν **P** (vd. ad **397**) ⟨ὕστερον⟩ vel ⟨μετὰ ταῦτα⟩ ante γενομένου add. Leopardi 574 (post Scaligerum 207, qui h.l. sic excerpsit: ΑΔΡΙΑΝΟΣ, ὁ μετὰ ταῦτα αὐτοκράτωρ γενόμενος; et cf. iam Xylandri versionem: «qui deinde…») : γενομένου del. Hercher 366 : ⟨νῦν⟩ γενομένου suppl. Magnelli[a]. atqui paradosin significare «qui (postea) princeps factus

ὑπατευόντων ἐν Ῥώμῃ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ τὸ ἕκτον καὶ Τίτου Σεξτίου Ἀφρικανοῦ.

[**26**] Δωρόθεος δέ φησιν ὁ ἰατρὸς ἐν Ὑπομνήμασιν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῇ κατ' Αἴγυπτον κίναιδον τεκεῖν, τὸ δὲ βρέφος | ταριχευθὲν χάριν τοῦ παραδόξου φυλάττεσθαι. f. 229v

[**27**] Ἐν Γερμανίᾳ ἐν τῷ στρατῷ τῶν Ῥωμαίων, ὃς ἦν ὑπὸ Τίτῳ Κουρτιλίῳ Μαγκίᾳ, τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐγένετο. δοῦλος γὰρ στρατιώτου ἔτεκεν, ἄρχοντος Ἀθήνησιν Κόνωνος, ὑπατευόντων ἐν Ῥώμῃ Κοΐντου Οὐ⟨ο⟩λουσίου Σατορνίνου καὶ Ποπλίου Κορνηλίου Σκιπίωνος.

617–8 coss. ord. a. 112 p.C.n.: cf. Degrassi 33 *Imp. Traianus VI*, *T. Sextius Africanus* § **26** de auctore vd. M. Wellmann, *RE* V.2 1571 (19), Jacoby, *FGrHist* 289, *Komm.* 390, *EANS* 276 s.v. *Dōrotheos of Hēliopolis*. de viris qui peperisse crediti sunt (cf. etiam cap. 27) vd. Hansen 160–1, Beagon 173–4 **620** κίναιδος = *pathicus* (vd. C.A. Williams, *Roman Homosexuality*, New York – Oxford 1999, 174–8, J. Azize – I. Craigie, Antichthon 36, 2002, 56–9) **621** ταριχευθὲν — φυλάττεσθαι: cf. **653**, **658**, **663–4** (~ Plin. *nat.* 7, 35 *hippocentaurum... in melle vidimus*), Phld. *de sign.*, P.Herc. 1065 II 4–9 de Lacy[2] (denuo edd. Delattre-Delattre 236) ὁ γε|νόμενος ἡμίπηχυς ἄνθρωπος | ἐν Ἀλεξανδρείαι, κεφαλὴν δὲ | κολοσσικ[ὴ]ν ἔχων ἐφ' ἧς ἐσφυροκό|πουν, ὅτ' [ἐ]πεδείκνυον, οἱ ταρει|χευταί, Hier. *vita Pauli* 8, 31–4 Degórski *cadaver exanime* (sc. cuiusdam satyri), *ne calore aestatis dissiparetur, sale infusum, et Antiochiam, ut ab imperatore* (sc. Constantio) *videretur, adlatum est*, Garland 54–5. vd. etiam Plin. *nat.* 7, 75 (ad **663–4**) § **27** vd. ad cap. 26 **623** Τίτῳ Κουρτιλίῳ Μαγκίᾳ: *PIR*[2] C 1605. cf. Tac. *ann.* 13, 56, 2 *Avitus scripto ad Curtilium Manciam, superioris exercitus legatum...* **624** archon a. 56/7, 57/8 p.C.n.: cf. *PAA* 581550 (X 518) **624–6** coss. ord. a. 56 p.C.n.: cf. Degrassi 15 *Q. Volusius Saturninus*, *P. Cornelius* (*Lentulus*?) *Scipio*

est» ostendit Dittenberger[b], coll. Hdt. 7, 164, 1 πόλιν Ζάγκλην, τὴν ἐς Μεσσήνην μεταβαλοῦσαν (h.e. ὕστερον μ.) τὸ ὄνομα; adde Plut. *Galb.* 3, 2 τὸ δὲ εὔκολον αὐτοῦ τῆς διαίτης (sc. cum proconsul esset)... αἰτίαν ἔσχεν αὐτοκράτορος γενομένου (h.e. ὕστερον γ.) μικρολογίας
§ **27, 624** ἀθήνῃσιν **P** (vd. ad **397**) **625** Οὐ⟨ο⟩λουσίου Nauck ap. Keller LXIX : οὐλ- **P**

[**28**] Καὶ Ἀντίγονος (vd. appar[1].) δὲ ἱστορεῖ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μίαν γυναῖκα ἐν τέτρασιν τοκετοῖς εἴκοσι τεκεῖν καὶ τὰ πλεῖστα τούτων ἐκτραφῆναι.

§ **28** Antig. *mir.* 110, 1 (pp. 52–3 Musso) γυναῖκα τίκτειν πλεῖστα πέντε. καὶ μνημονεύεσθαι μίαν ἐν τέτταρσιν τόκοις εἴκοσι τετοκυῖαν καὶ τὰ πλεῖστα τούτων ἐκτραφέντα, qui deinceps pendebat ex Aristot. *hist. an.* 9 (7), 584b, 33–6 πλεῖστα δὲ τίκτεται πέντε τὸν ἀριθμόν· ἤδη γὰρ ὦπται τοῦτο καὶ ἐπὶ πλειόνων συμβεβηκός. μία δέ τις ἐν τέτταρσι τόκοις ἔτεκεν εἴκοσιν· ἀνὰ πέντε γὰρ ἔτεκε, καὶ τὰ πολλὰ αὐτῶν ἐξετράφη (hinc etiam Gell. 10, 2, 1; vd. praeterea ad cap. 29). cf. Plin. *nat.* 7, 33 *reperitur et in Peloponneso quinos quater enixa, maioremque partem ex omni eius vixisse partu* **627** ἐν Ἀλεξανδρείᾳ: deest apud Antigonum, Aristotelem et cett. qui Aristotelem laudant. atqui partus multiplices crebriores in Aegypto quam alibi erant, vel esse putabantur: cf. cap. 29 (fabulose 30–1), et fuse F. Mencacci, *I fratelli amici. La rappresentazione dei gemelli nella cultura romana*, Venezia 1996, 50–5, Dasen 45–6

[**29**] Καὶ ἑτέρα τις γυνὴ κατὰ τὴν αὐτὴν πόλιν πέντε ἐν ἑνὶ τοκετῷ ἀπεκύησεν παῖδας, τρεῖς μὲν ἄρρενας, δύο δὲ θηλείας, οὓς αὐτοκράτωρ Τραϊανὸς ἐκέλευσεν ἐκ τῶν ἰδίων χρημάτων τρέφεσθαι. πάλιν δὲ μετ᾽ ἐνιαυτὸν ἄλλα τρία ἡ αὐτὴ γυνὴ ἔτεκεν.

§ **29** ad Hadrianum hoc prodigium referunt Paul. *dig.* 5, 4, 3 *et Laelius scribit se vidisse in Palatio mulierem liberam, quae ab Alexandria perducta est, ut Hadriano ostenderetur, cum quinque liberis, ex quibus quattuor eodem tempore enixa, inquit, dicebatur, quintum post diem quadragesimum*, Gai. *dig.* 34, 5, 7 (8), pr. *nostra quidem aetate Serapias Alexandrina mulier ad divum Hadrianum perducta est cum quinque liberis, quos uno fetu enixa est*, Iulian. *dig.* 46, 3, 36 *et Aristoteles* (cf. ad cap. 28) *scripsit quinque nasci posse, … et esse mulierem Romae Alexandrinam ab Aegypto, quae quinque simul peperit et tum habebat incolumes, et hoc et in Aegypto adfirmatum est mihi*, Lyd. *mens.* 4, 89 πεμφθείσης γυναικὸς πρὸς αὐτὸν (sc. Hadrianum) Αἰγυπτίας, ἣ ἀφηγεῖτο τέσσαρσιν ἡμέραις κατὰ διάστημα ἄνισον τέσσαρα τεκεῖν, μετὰ δὲ τεσσαράκοντα ἡμέρας τὸ πέμπτον, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην (ad cap. 28), ὅς φησι ἐν τέσσαρσι τοκετοῖς εἴκοσι κυηθῆναι; cf. Tert. *anim.* 6, 8 *invenitur etiam in iure civili Graeca quaedam quinionem enixa, filiorum semel omnium mater, eqs.* vd. A.E. Hanson – M.H. Green, ANRW II.37.2, 1994, 983, S. Montero, *Trajano y la adivinación*, Madrid 2000, 65–7, Dasen 42–3; 272–3. alia exempla quinorum simul natorum (praeter quae ad cap. 28 attuli) produnt *CIL* IV 3890, Gell. 10, 2, 1–2, Soran. *gyn.* 4, 1, 4 Ilberg = Herophil. test. 196 von Staden, Script. Hist. Aug. *Ant. Pius* 9, 3

§ 29, 630–1 $\overset{\text{ἑνὶ}}{\text{ἐν}}$τοκετῶι **P** **632** τραϊανὸς **P** : Ἀδριανὸς Franz 96 adn. u ex *Digestis* (vd. appar.[1]), fort. recte: nempe ex **617** mendum irrepere potuit (Keller LXIX)

[**30**] Ἱππόστρατος (*FGrHist* 568 F 1) δέ φησιν ἐν τῷ Περὶ Μίνω Αἴγυπτον ἐκ μιᾶς γυναικὸς Εὐρυρρόης τῆς Νείλου πεντήκοντα υἱοὺς γεννῆσαι.

[**31**] Δαναός τε ὁμοίως ἐκ μιᾶς γυναικὸς τῆς Νείλου Εὐρώπης πεντήκοντα θυγατέρας ἔσχεν.

[**32**] Κρατερὸς (*FGrHist* 342 T 4, sed vd. appar[1].) δέ φησιν, ὁ Ἀντιγόνου τοῦ βασιλέως ἀδελφός, γιγνώσκειν τινὰ ἄνθρωπον, ὃν ἐν ἑπτὰ ἔτεσιν παῖδα γενέσθαι καὶ μειράκιον καὶ ἄνδρα καὶ γέροντα καὶ γήμαντα καὶ παιδοποιησάμενον ἀποθανεῖν.

[**33**] Μεγασθένης (*FGrHist* 715 F 13c) δέ φησιν τὰς ἐν
f. 230r Πα⟨ν⟩δαίᾳ κατοικούσας γυναῖκας ἑξαετεῖς γινομέ|νας τίκτειν.

§ **30** schol. Tzetz. *hist.* 7, 363 (p. 556 Leone[2]) Ἱππόστρατος τὸν Αἴγυπτον ἐξ Εὐρυρρόης Νείλου / μόνης υἱοὺς πεντήκοντα λέγει γεγεννηκέναι, / τὰς θυγατέρας πάσας δὲ τὸν Δαναὸν ὁμοίως / ἐκ τῆς Εὐρώπης θυγατρὸς τοῦ εἰρημένου Νείλου. de Aegypto et Danao, geminis regibus inter se certantibus, vd. *LIMC* III.1 337–8; 341–2 § **31** item ex Hippostrato (cf. schol. Tzetz., supra). de Danao vd. ad cap. 30 § **32** de auctore (non eodem ac *FGrHist* 342, ut vid.) cf. Erdas 1–5, quae hoc Phlegontis testimonium minute dilucidat. ad rem hic prolatam (quae 'progeria' hodie vocatur) vd. Plin. *nat.* 7, 12 = Isigon. *PGR* 11 F 16 *in Albania gigni quosdam… a pueritia statim canos*; 7, 23 = Ctes. *FGrHist* 688 F 45t *in quadam gente Indiae… genitos… statim canescere*, necnon Hes. *op.* 181 εὖτ' ἂν (sc. ferri aetate) γεινόμενοι πολιοκρόταφοι τελέθωσιν § **33** Arr. *Ind.* 9, 1 = Megasth. *FGrHist* 715 F 13a ἐν δὲ τῇ χώρῃ ταύτῃ (sc. Πανδαίῃ)… τὰς μὲν γυναῖκας ἑπταέτεις ἐούσας ἐς ὥρην γάμου ἰέναι, τοὺς δὲ ἄνδρας τεσσαράκοντα ἔτεα τὰ πλεῖστα βιώσκεσθαι, Plin. *nat.* 7, 29 = Megasth. *FGrHist* 715 F 13d *feminas* (sc. *Mandorum*, vel potius *Pandarum*, ut coni. Pintianus) *septimo aetatis anno parere, senectam quadragesimo accidere*; cf. Aug. *civ.* 16, 8 (II 135, 17–8 D.-K.[5]) *alibi quinquennes concipere feminas et octavum vitae*

§ **30, 636** Εὐρυρρόης Müller (*FHG* IV 669, in Addendis) ex Tzetz. (vd. appar.[1]) : εὐρυόπης **P** § **31, 638** ÷νεί÷÷λου **P** **639** Εὐρώπης Müller (*FHG* IV 669, in Addendis) ex Tzetz. (vd. appar.[1]) : εὐρυόπης **P** § **32, 640** κρατερὸς **P** (cf. Erdas 1) : Κράτερος Keller (qui viro docto Müller hanc formam falso tribuit) **641** γι{γ}νώσκειν Xylander § **33, 645** Πα⟨ν⟩-δαίᾳ Müller (corrob. Hansen 169–70 coll. Megasth. *FGrHist* 715 F 13a;

[**34**] Εὑρέθη ἐν Σαύνῃ τῆς Ἀραβίας πόλει ἱπποκένταυρος ἐπὶ ὄρους μάλα ὑψηλοῦ, ὅ ἐστιν γέμον φαρμάκου θανασίμου. καλεῖται δὲ τὸ φάρμακον ὁμώνυμον τῇ πόλει, ὀξύτατον δὲ καὶ ἀνυτικώτατον τῶν ὀλεθρίων καθέστηκεν. τὸν δὲ ἱπποκένταυρον συλλαβὼν ὁ βασιλεὺς ζωὸν ἀποπέμπει σὺν ἑτέροις δώροις πρὸς Καίσαρα εἰς τὴν Αἴγυπτον. τροφὴ δὲ ἦν αὐτοῦ κρέα. οὐ φέρων δὲ τὴν μεταβολὴν τοῦ ἀέρος τελευτᾷ, καὶ οὕτως ὁ ἔπαρχος τῆς Αἰγύπτου ταριχεύσας ἀπέστειλεν εἰς Ῥώμην. καὶ πρῶτον ἐν τοῖς βασιλείοις ἀπεδείχθη, τὸ μὲν πρόσωπον ἀγριώτερον τοῦ ἀνθρωπίνου ἔχων, χεῖρας δὲ καὶ τοὺς τούτων δακτύλους τετριχωμένους, πλευρὰ δὲ συναφῆ τοῖς πρώτοις σκέλεσι καὶ τῇ γαστρί. ὁπλαὶ δὲ ἦσαν αὐτῷ ἵππου στερεαὶ καὶ ἐπίξανθοι χαῖται, καίπερ ὑπὸ τῆς ταριχείας συμμελαινόμεναι τῷ δέρματι. μέγεθος δὲ ἦν οὐχ οἷοίπερ οἱ γραφόμενοι, οὐδ' αὖ πάλιν μικρόν.

annum non excedere. vd. Hansen 168–70, N. Biffi, *L'*Indiké *di Arriano*, Bari 2000, 147–8; 149–50

§ **34** Plin. *nat.* 7, 35 *Claudius Caesar* (fr. 8 Peter) *scribit hippocentaurum in Thessalia natum eodem die interisse, et nos principatu eius adlatum illi ex Aegypto in melle vidimus*. cf. Hier. *vita Pauli* 7, 15–28 Degórski, et fuse de capp. 34–5 Mayor 239–40; 327 n. 12 («The Centaur of Saune… was most likely… assembled from mummified human and pony parts»), R. Wiśniewski, Augustinianum 40, 2000, 105–44, Payón Leyra 204–5 **646** Σαύνῃ: deest in *BAGRW* **649–51** vd. ad **414–6** **653** (cf. **658**, **664**) ταριχεύσας: vd. ad **621**

13d) : παλαιᾶι **P** : Παλαίᾳ Meursius : Παδαίᾳ Giannini (coll. Hdt. 3, 99, 1, Nicol. *PGR* 12 F 33) ἑξαετεῖς **P** : ἑπταετεῖς susp. Keller LXIX (vd. appar.[1]) γενομένας Nauck ap. Keller 84 (sed vd. Str.[b] 209 ad **91** μεταλλάσσοντες)

§ **34, 651** δώροις om. Meursius (cf. **661–2**) **654** ἐπεδείχθη Hercher 366 **657** πρώτοῖς **P**, corr. Xylander **659** ὅσοιπερ Richards **660** μικρός Leopardi 574

[**35**] Ἐν δὲ τῇ προειρημένῃ πόλει Σαύ⟨ν⟩ῃ ἐλέγοντο καὶ ἕτεροι εἶναι ἱπποκένταυροι. τὸν δὲ πεμφθέντα εἰς Ῥώμην εἴ τις ἀπιστεῖ, δύναται ἱστορῆσαι· ἀπόκειται γὰρ ἐν τοῖς ὁρ⟨ρ⟩ίοις τοῦ αὐτοκράτορος τεταριχευμένος, ὡς προεῖπον.

§ **35** vd. ad cap. 34 **662–4** vd. in universum ad **414–6** **663–4** ἐν τοῖς ὁ⟨ρ⟩ρίοις τοῦ αὐτοκράτορος: cf. Plin. *nat.* 7, 75 (Solin. 1, 88) *fuere sub Divo Augusto semipede addito* (sc. novem pedibus totidemque unciis), *quorum corpora eius miraculi gratia in conditorio Sallustianorum adservabantur hortorum: Pusioni et Secundillae erant nomina*

§ **35, 661** Σαύ⟨ν⟩ῃ Xylander (utpote glossema deleverit Giannini) : σαύῃ **P** **663** τοῖς ὁρ⟨ρ⟩ίοις (= horreis) Keller LXX coll. Sophocles 819; adde Daris 79, *SEG* XLII 1240, 12 (eodem sensu, sed minus bonis scribendi rationibus, iam coni. τ. ὁρ⟨ε⟩ίοις Meursius 111–2 adn. 1, τ. ὡρ⟨ε⟩ίοις [sic] Salmasius I 31) : τοῖς ὁρίοις **P** : τ. ὅρτοις (= hortis) Xylander 318 adn. 7 **664** post προεῖπον incipit in eodem versu opusculum de longaevis, codice nullam distinctionem praebente nisi «ein Kolon (:), also… das Zeichen, wodurch sonst im Palatinus Capitel getrennt zu werden pflegen» (Hercher 368; cf. praef. XX)

⟨ΦΛΕΓΟΝΤΟΣ ΤΡΑΛΛΙΑΝΟΥ ΠΕΡΙ ΜΑΚΡΟΒΙΩΝ⟩

[**1**] (contin. f. 230r) Οἱ ἑκατὸν ἔτη ζήσαντες Ἰταλῶν, ὡς ἐξ αὐτῶν τῶν ἀποτιμήσεων ἀναζητήσαντες οὐ πα|ρέργως f. 230v ἐμάθομεν· [1] Λούκιος Κορνήλιος, Λουκίου υἱός, πόλεως

§ **1, 3–5** Plin. *nat.* 7, 162–4 testatur se invenisse, in tabulis census a. 73–4 p.C.n. sub Vespasiano et Tito facti, 90 homines vel centesimum vitae annum adeptos, vel adhuc maiores natu, in VIII Italiae regione (Aemilia) censos; nonnulla horum exempla prodit, quorum unum dumtaxat cum Phlegonte congruit (ad **114–5**). ex iisdem plane tabulis effluxerunt longaevi quos ex Italia Phlegon profert: nempe omnes e regione VIII sunt, perpaucis additis, quos Trallianus videl. ipse cognoverat (nr. 94; 97; cf. 95). neque obstat quod in universum paene 70, non 90 longaevos regionis VIII apud Phlegontem legimus: multa plane perierunt in textus lacunis (cf. appar.[2] ad **113, 119, 121**). veri simile est regionem VIII propter inauditam alibi longaevitatem innotuisse (Bergk 22–4), ideoque pro exemplo adhibitam esse et a Plinio et a Phlegonte. horum uterque tabulas censorias ipsas ante oculos se habuisse profitetur (Plin. *nat.* 7, 162 et liquidius Phleg. *long.* **3–5**); num fonte intermedio re vera usi sint (Cuntz 48, Mommsen[c] 276 adn. 2), valde incertum. de tota re vd. Mommsen[a] 370; 417 adn. 2, Levison 7–8; 81, Mommsen[c] 276, Braunert 203–4, Donati 182–3, Salomies[a] 282–4, Parkin 38–9; 185–7; 279 et adnn., Fontanille 25–33, Beagon 371–4, Laffi 110–2. cf. praeterea ad **5–48, 52–69** **5–48** longaevi nr. 1–42 secundum praenomen insolenter digeruntur: 1–8 Lucii; 9–17 Gaii + 18 Gaii filia; 19–21 Publii (~ 22–3 Petronia et Polla); 24–9 Marci; 30–8 Titi (~ 39 Turell(i)a); 40–2 Quinti. talis ordo ad veterem illam consuetudinem plane redit, qua Graeci Romanos praenomine appellabant (cf. *mir.* **270ss.** ὁ στρατηγὸς Πόπλιος, et universe Salomies[a] 270–3); unde aut Phlegon ipse aut Graecus utique fons nr. 1–42 sic

1–2 operis inscriptio e subscriptione colligitur: vd. in hoc appar. post **201**, et fuse praef. V–VI § **1, 3** περὶ τῶν ἑκατὸν ἔτη ζησάντων **P** marg. ἴ̔τ- **P**, corr. Xylander ὡς **P** : οὓς susp. Jacoby **5** λουκίου **P** marg. ad **9–10** (vd. infra), quod ut lectionem genuinam hic reponendam vindicavit Keller : κορνίου **P** (def. Bergk 21 adn. *, sed olet mendum e perseveratione ortum)

Πλακεντίας. [2] Λούκιος Γλαύκκιος Οὐῆρος, Λουκίο⟨υ υἱό⟩ς, πόλεως Πλακεντίας. [3] Λούκιος Οὐετούστιος Σεκοῦνδος, Λουκίου υἱός, πόλεως Πλακεντίας. [4] Λούκιος Λικίννιος Πάλος, Λουκίου ἀπελεύθερος, πόλεως Πλακεντίας. [4bis] {Κορνήλιος, Λουκίου υἱός, πόλεως Πλακεντίας.} [5] Λούκιος Ἀκίλιος Μάρκελλος, Λουκίου υἱός, πόλεως Πλακεντίας. [6] Λούκιος Οὐέττιος, Μάρκου υἱός, ⟨πόλεως⟩ Βριξέλλων. [7] Λούκιος Κουσσώννιος, Λουκίου υἱός, πόλεως Κορνηλίας. [8] Λούκιος Γαμίνιος, Λουκίου υἱός, πόλεως Βελείας. [9] Γάϊος Πορτήσιος

digessisse videtur (Parkin 186–7). praeterea in his longevorum «laterculis secundum praenomina formatis urbes… alphabetice fuisse ordinatas» contendit Cuntz 47; sed alphabeticus urbium ordo nonnisi apud Gaios nr. 9–16 satis patet

6 Πλακεντία = *Placentia* (*BAGRW* 39 F3) **12** Βρίξελλον (sic iuxta cett. fontes: plur. solus Phlegon exhibet) = *Brixellum* (*BAGRW* 39 H4) **13** πόλις Κορνηλία = *civitas Cornelia*, h.e. *Forum Cornelii* (*BAGRW* 40 B4) **13–4** Λούκιος — Βελείας: Scopelliti 186 **14** Βελεία (cf. **22**, **79**) / Βελία (**48**, **49**) / Οὐελεία (**31**) = *Veleia* (*BAGRW* 39 F4)

6 γλαύκκιος ex -ειος corr. **P**, -ε- puncto suprascripto delens (de geminatione -κκιος vd. Salomies[c] 73) : Γλαύκ{κ}ειος Meursius (sic in ed. a. 1620; Γλαύκει in nova impr. a. 1746, mendo typ.) post Xylandri versionem : Γλαύκ{κε}ιος Nauck[a] 705 Λουκίο⟨υ υἱό⟩ς Westermann : λούκιος **P** **8** πάλος **P** (prob. Solin-Salomies 502; cf. Preisigke 261, *OAP* 227) : Πα⟨ῦ⟩λος Nauck[a] 705 **9–10** κορνήλιος λουκίου υἱὸς πόλεως πλακεντίας add. **P** marg. (signo indicante verba esse h.l. in textum inserenda). perspexit tamen Keller his verbis repeti falso loco laterculum nr. 1, patris praenomine emendato (cf. ad **5**). manus ea semper, quae textum exaravit: cf. Ronconi[b] 45–6; tab. VIb **10** Ἀκίλ⟨λ⟩ιος Xylander, sed vd. Schulze 440 **12** ⟨πόλεως⟩ Westermann **13** κουσσώννιος **P** (def. Salomies[d] coll. ad Κουσσ- *CIL* VI 16687, 1 *Cussonia* [cf. Schulze 158–9; 431, Salomies[b] 122], ad -ωνν- *IGSK* LIV 45, 9 Τρεβωννιανός; LXVI 166, 2–3 Ἀν|τωννῖνος) : -ν{ν}ιος Franz post Xylandri versionem **14** γαμίνιος **P** (nomen non aliunde notum post Solin-Salomies 483 prob. Salomies[d], monens complura gentilicia nonnisi apud Phlegontem legi neque ideo tantum emendanda videri, et universe: «nel mondo dei gentilizi latini/romani, quasi tutto è possibile») : Γαβίνιος Bergk 21 adn. *

Φρόντων, Σέξτου υἱός, πόλεως Βονωνίας. [10] Γάϊος Νώνιος Μάξιμος, Ποπλίου υἱός, πόλεως Βριξέλλων. [11] Γάϊος Ἀμούριος Τείρων, Γαΐου υἱός, πόλεως Κορνηλίας. [12] Γάϊος Κάσσιος Πούδης, Τίτ{ι}ου υἱός, πόλεως Πάρμης. [13] Γάϊος Τίτ⟨ι⟩ος Κόμμουνις, Γαΐου ἀπελεύθερος, πόλεως Πάρμης. [14] Γάϊος Οὐάτιος Τέρτιος, Σπορίου υἱός, πόλεως Πλακεντίας. [15] Γάϊος Ἰούλιος Πόθος, ⟨∗∗∗ ἀπελεύθερος⟩, πόλεως Ῥαβέννης. [16] Γάϊος Οὐαλέριος Πρῖμος, Κοΐντου υἱός, πόλεως Βελείας. [17] ⟨Γάϊος⟩ Καισείλιος Κῦρος, ⟨∗∗∗ ἀπελεύθερος⟩, πόλεως Πλακεντίας.

17–8 Γάϊος Κάσσιος — Πάρμης: Arrigoni Bertini 76 nr. 53 **18–9** Γάϊος Τίτ⟨ι⟩ος — Πάρμης: Arrigoni Bertini 181 nr. 221 **21–2** Γάϊος Οὐαλέριος — Βελείας: Scopelliti 245

post γαμίνιος usque ad finem versus ÷÷÷÷÷÷÷÷ exhibet **P**, «woraus übrigens bei den sonstigen Manieren des Schreibers auf keine Lücke zu schliessen ist» (Hercher 368; vd. praef. XXI) πορτήσιος **P** (prob. Salomies[d], licet nusquam alibi legatur: vd. ad superius lemma) : Ὁρτήσιος (= *Hortensius*) Bergk 21 adn. * : Φορτήσιος Consonni (coll. *OPEL* II 150) **16** ⟨Κ⟩αμούριος Bergk 21 adn. *, sed vd. Schulze 121; 403 **17–8** Κάσσιος Πούδης Nauck[a] 705 (cf. *AE* 1964, 248, 5 *C. Cassius Pudens*; 1965, 121, 2–4 *L. Var*(*ius*) *Pude*(*n*)*s* | … | *domo Parm*(*a*)) : καστοπουδης **P** **18** Τίτ{ι}ου Nauck[a] 705 : τιτίου **P** **18–9** Γάϊος — Πάρμης om. edd. ante Keller **18** Τίτ⟨ι⟩ος Keller : τίτος **P** **19** de accentu in Κόμμουνις vd. ad **33** **20** οὐάτιος **P** = *Vatius* (Schulze 249; 553) **21** post Πόθος lacunam statuit Jacoby, ipse ἀπελεύθερος supplevi **22** Πρῖμος Nauck ap. Keller LXX : πρίμ- semper **P** ⟨Γάϊος⟩ Consonni («tutti i longevi maschi dall'Italia hanno il *praenomen*», et quidem **14–23** Gaiorum seriem, **24** Gai cuiusdam filiam perhibent: vd. appar.[1] ad **5–48**) **23** Καισείλιος Salomies[d] (= *Caesilius*: cf. Schulze 135; 454, *OPEL* II 19; *Caesī-* fuisse videtur: cf. Schulze 454 adn. 2) : καισειλίας **P**, damn. Jacoby : Καισε{ι}λίας Meursius : Καισέλλιος (= *Caesel(l)ius*) Bergk 21 adn. * : *Caisialius*, *Caesen(n)ius* vel sim. (cf. Solin-Salomies 40; 481) Consonni : Καισείδιος (= *Caesidius*; cf. Solin-Salomies 40) olim conieceram, sed «l'*i* in *Caesid-* molto probabilmente non è lungo» (Salomies[d]) κῦρος **P** : damn. Jacoby, sed de libertino videl. agitur, cui tale nomen aptum est post Κῦρος lacunam statuit Jacoby, ipse ἀπελεύθερος supplevi

[18] Κατία, Γαΐου θυγάτηρ, πόλεως Φαουεντίας. [19] Πόπλιος Φούλβιος Φρύξ, Λουκίου ἀπελεύθερος, πόλεως Ποπλησίας. f. 231r [20] Πόπλιος Ναίβιος, Λουκίου υἱός, | πόλεως Βασιλείας. [21] Πόπλιος Δεκέμιος Δημοσθένης, Ποπλίου ἀπελεύθερος, πόλεως Ἀριμίνου. [22] Πετρωνία Κοΐντη, Λουκίου ἀπελευθέρα, πόλεως

24 Κατία — Φαουεντίας: et haec et cett. a Phlegonte allatae feminae eo videl. in tabulis censoriis exstabant, quod viduae erant (ut pro aetate provecta consentaneum) ideoque per se censendae. cf. Parkin 186, Beagon 372 Φαουεντία = *Faventia* (*BAGRW* 40 B4) **25** πόλις Ποπλησία = *civitas* **Pop(i)liensis*, h.e. *Forum Popilii* (*BAGRW* 40 C4; de adiectivo sic Graece reddito cf. **64**, **68**, **69**). non ergo de Πολλησία = *Pollentia* (ut vulg.) cogitandum: talis Graeca forma non cum voce *Pollentia* congruit, et omnes civitates nom. Pollentia extra fines regionis VIII sunt **26** Βασιλείαν = *Regium* (*R. Lepidum*, in Aemilia: *BAGRW* 39 H4) esse, et hic et **51**, susp. C. Cavedoni, *Dichiarazione degli antichi marmi modenesi*, Modena 1828, 57 et multi deinceps alii (de Naeviis in Regio cf. *CIL* XI 987–8). quibus adstipulor, etsi Regium Lepidum in hoc opusculo plerumque Ῥήγιον nuncupatur (**37**?, **42**, **46**, **47**, **80**, **103**)

25 Ποπλησίας (= **Pop(i)liensis*) scripsi auctore Cuntz 47 et adn. 1, qui ad *Forum Popilii* hic respici sensit (vd. appar.[1]) : πολλησίας **P** (-ολ- in rasura; litteras π et λ in **P** saepius inter se permutari iam monuit Bast[b] 729–30) **26** Ναίβιος Nauck ap. Keller 86 : νέβιος **P** (ε pro αι in huiusmodi nom. propr. est seriorum scribarum frequens vitium: vd. Dittenberger[a] 149–50) βασιλείας **P** : Βελείας (et hic et **51**) Hirschfeld ap. Mommsen[c] 276 adn. 4, sed vd. appar.[1] **27** δεκέμιος **P** (cf. *CIL* I^{2} 2848, 2 *A. Decemia*; XIII 6687, 9 *Decemi*(*us*) *Florinus*; XIV 3507, 1 *T. Decemi*, Solin-Salomies 67; varia forma pro *Decim-* est: vd. universe Dittenberger[a] 130–46) : Δεκέννιος Meursius (prob. Schulze 271–2) **28** Ἀριμίνου Meursius : ἀριμήν- **P** (serior forma, quae ex scribarum errore saepe irrepsit in mss.: vd. Dittenberger[a] 134) Κοΐντη scripsi suadente Consonni, qui *Quinta* susp. (de *Quinta* pro libertinae cognomine in Italia saec. I p.C.n. usitato cf. e.g. *AE* 2001, 328, 1, *SupplIt* 20, 2003, 275 nr. 225, Brandizzi Vittucci 90 nr. 209) : κοΐντου **P**

Πλακεντίας. [23] Πόλλεια Πῶλλα, Σπουρίου θυγάτηρ, πόλεως †αἰτωσίας†. [24] Μᾶρκος Οὐιλώνιος Σευῆρος, ⟨***⟩, πόλεως Οὐελείας. [25] Μᾶρκος Τερέντιος Ἄλβιος, Μάρκου ἀπελεύθερος, πόλεως Πλακεντίας. [26] Μᾶρκος Ἀντώνιος, Λουκίου υἱός, πόλεως Πλακεντίας. [27] Μᾶρκος Τάμπιος Οὐίταλις, Μάρκου υἱός, πόλεως Πλακεντίας. [28] Μᾶρκος Ἀκκέλιος, Μάρκου υἱός, πόλεως Βονωνίας. [29] Μᾶρκος Νιρέλλιος, Γαΐου υἱός, πόλεως Πάρμης.

30–1 Μᾶρκος Οὐιλώνιος — Οὐελείας: Scopelliti 259 **35** Μᾶρκος Νιρέλλιος — Πάρμης: Arrigoni Bertini 135 nr. 149

29 Πῶλλα scripsi, probante Salomies[d] (de hoc cognom. vd. Kajanto 243–4) : πώλλα **P** : Πῶλ{λ}α Jacoby σπουρίου **P** : Σπο{υ}ρίου Keller. alibi sane codex semper σπορι- exhibet (praeter 'lapsus' in **36** et **41** factos), sed huiusmodi discrepantiae in nominibus propriis afferendis satis obviae sunt in **P**, nec tangendae: vd. praef. XXXV **30** αἰτωσίας **P**, damn. Keller. nomen civitatis *Otesinorum* (Plin. *nat.* 3, 116, *CIL* V 5126, 8; vd. Susini 91–2 adn. 2), nullo fonte traditum, et hic et **52** latere optimo iure susp. E. Bormann, *CIL* XI p. 151 adn. 1: unde utrobique Ὀτησίας temptaverim Μᾶρκος semper scripsi, ut recte iam assolet (cf. Dittenberger[a] 136 adn. 1) : μάρκος ubique **P** οὐιλώνιος **P** = *Vil(l)onius* (Schulze 267) Σεβῆρος Keller LXXI (coll. **97**), sed vd. ad **29** post Σευῆρος lacunam statuit Jacoby **31** Ἄλβιος pro cognomine hic usurpatur, sicut et alibi (*ThlL* I 1495, 67–70). frustra ergo *Albus* vel *Albinus* volebat Klein[b] 135 **33** Τάμπιος Keller LXXI (= *Tamp(h)ius*: vd. Schulze 277) : τάνπιος **P** : Τάλπιος Xylander (= *T(h)alpius*: vd. Schulze 307 et adn. 9) Οὐίταλις scripsi (de tali accentu in nomin. in -ις, gen. -εως/-ιος desinentibus vd. Chandler 180–1, Clarysse 180, et universe Kramer[a] 133: «die Latinismen wurden... mit dem griechischen Akzent versehen, der für die morphologische Klasse typisch war, in die sie eingereiht wurden») : οὐΐταλις **P** : Οὐιταλίς Xylander : Οὐιτᾶλις Nauck ap. Keller LXXI **34** ἀκκέλιος **P** (vd. Schulze 111; 152 adn. 5 *Accellius*; Id. 450 adn. 1 coni. tamen h.l. Ἀκ{κ}έλ⟨λ⟩ιος) : Ἀκ{κ}ίλιος Bergk 21 adn. * : Ἀκ{κ}ε⟨ί⟩λιος Keller LXXI (coll. *mir.* **225**, **231**) **35** νιρέλλιος **P** (prob. Solin-Salomies 127, licet nusquam alibi inveniatur) : Νιγέλλιος Klein[b] 136 : Νιρέμιος, h.e. Νιραίμιος Schulze 301 adn. 3

30 Τίτος Οὐίβιος Θάλβιος, Σπορίου υἱός, πόλεως Πάρμης. 31 Τίτος Αἰμίλιος, Κοΐντου υἱός, πόλεως Ῥηγίου. 32 Τίτος Οὐετεράνιος, Ποπλίου υἱός, πόλεως Βονωνίας. 33 Τίτος Νουμέριος, Τίτου υἱός, πόλεως Πλακεντίας. 34 Τίτος Σέρουιος Σεκοῦνδος, Τίτου υἱός, πόλεως Βονωνίας. 35 Τίτος Πετρώνιος, ⟨Σ⟩πορίου υἱός, πόλεως Πλακεντίας. 36 Τίτος Αὐτώνιος, Μάρκου υἱός, πόλεως Ῥηγίου. 37 Τίτος Ἐρούσιος Πωλλίων, Γαΐου υἱός, πόλεως Βονωνίας. 38 Τίτος Καμόριος Τέρτιος, Τίτου υἱός, πόλεως Φειδεντίας. 39 Τουρέλλη Φόρησις, Γαΐου ἀπελευθέρα, πόλεως Βονωνίας. 40 Κούιντος Κάσσιος Ῥοῦφος, Κουίντου υἱός, πόλεως Ῥηγίου. 41 Κού|ιντος Λουκρήτιος
f. 231v

36 Τίτος Οὐίβιος — Πάρμης: Arrigoni Bertini 194 nr. 240 **37** Ῥήγιον = *Regium Lepidum* (ad **26**) **44** Φειδεντία = *Fidentia* (*BAGRW* 39 G4)

36 θάλβιος **P** (= *T(h)albius*: vd. Schulze 307 et adn. 10) : Βάλβ{ι}ος Nauck[a] 705 Σπορίου Westermann : σοιρίου **P** **37** Ῥηγίου Westermann : ῥηγίας **P** **39** Σέρουιος scripsi (cf. appar.[2] ad *mir.* **608**) : σερούϊος **P** **40** Σεκοῦνδος Franz (et sic **P** ad 7) : σέκουνδος **P** **41** ⟨Σ⟩πορίου Meursius 115 adn. 1 post Xylandri versionem : πορίου **P** ἀυτώνιος (quod pro αὐτ- accipiendum est, ut e scribae consuetud. elucet) **P** (def. Salomies[d]: «*Autonius* è un gentilizio assai ben attestato»; cf. Schulze 130, *OPEL* I[2] 105) : Ἀντώνιος Meursius post Xylandri versionem **42** ἐρούσιος **P** (= *Erusius*: gentilicium non aliunde notum prob. Solin-Salomies 74, mox Salomies[d] coll. *Erucius*, *Erutius* et sim.) : Ἐρούκιος Meursius 116 adn. 2 : Σερούιος Nauck ap. Keller 86 (cf. Keller LXXI: «error ortus est omissa et postea neglegentius superscripta littera Σ»; monet autem Salomies[d]: «sarebbe un po' strano trovare due centenni [sc. et hunc et nr. 34] in una piccola città con lo stesso gentilizio») πωλλίων **P**, def. Salomies[d] (qui hanc esse formam in inscriptionibus frequentissimam docet) : Πωλ{λ}ίων vel Πολλίων olim conieceram **43** καμόριος **P** = *Camurius* (Schulze 141) **44** Τουρέλλη Xylander (= Τουρελλία, quod in textu volebat Klein[b] 135; sed de minus communi scribendi ratione, non de mendo hic agi puto), Φόρησις item Xylander (qui «Forensis» vertit; de hoc cognom. cf. Kajanto 208, de accentu vd. ad **33**) : τουρελληφορησις **P** : (Τουρέλλη) Φρόνησις Bergk 21 adn. * : Τουρέλλη †Φόρησις† Jacoby **46** Λουκρήτιος Nauck[a] 705 : λουκρίτιος **P**

Πρῖμος, Κουίντου υἱός, πόλεως Ῥηγίου. [42] Κούιντος Οὐέλιος, Ποπλίου υἱός, πόλεως Βελίας. [43] Ἀντωνία Σεκοῦνδα, Ποπλίου θυγάτηρ, πόλεως Βελίας. [44] Ἀλβατία Σαβῖνα, ⟨∗∗∗⟩, πόλεως Πάρμης. [45] Σαλουία Οὐαρηνά, Ποπλίου θυγάτηρ, πόλεως Βασιλείας. [46] Βαιβία Μάρκελλα, Σέξστου θυγάτηρ, πόλεως †ὀρτισίας†. [47] Βασκίλ⟨ας⟩ Ἀστικόσου, Μακεδὼν ἀπὸ

47–8 Κούιντος Οὐέλιος — Βελίας: Scopelliti 249 **48–9** Ἀντωνία — Βελίας: Scopelliti 144 **49–50** Ἀλβατία — Πάρμης: Arrigoni Bertini 47 nr. 11 **50–1** Σαλουία — Βασιλείας: vd. Kajava[b] 70 **52–69** enumerantur longaevi aliquot e provinciis Macedonia (nr. 47–54), Ponto et Bithynia (nr. 55–61), Lusitania (nr. 62–8). «Phlegon drew particulars of centenarians from the census records alike for Italians, citizens of Roman colonies, e.g. Philippi [nr. 47; 49] which possessed *ius Italicum*, and for non-Roman provincials» (Brunt 330). num ad censum ipsum a. 73–4 p.C.n. factum (vd. ad **3–5**) etiam laterculi nr. 47–68 redeant, incertum; quoquo modo, et horum provincialium et regionis VIII Italicorum nomina e tabulis censoriis Romae asservatis esse deprompta consentaneum videtur (Braunert 203 et adn. 10,

47 πρίμος **P** (vd. ad **22**) **49** ἀλβατία **P** (def. Schulze 119, Morel 176) : Ἀλβανία vel Ἀλβουτία Klein[b] 136 σαβῖνα **P** recte : Σαβίνα Meursius (apud Xylandrum accentus incertus) post Σαβῖνα lacunam statuit Jacoby **50** Πάρμης Meursius : πάργης **P** (cf. **78**), puncto supra -α- appincto (falso loco, nisi forte de v. Πέργης – h.e. de Perga civitate – cogitavit librarius; de punto suprascripto in **P** litteram non – ut saepius – delendam, sed corrigendam significante, vd. ad **115** et fuse Frisk 27–8, Musso[b] 11) Οὐαρηνά scripsi (cf. Wackernagel 1197–8, Clarysse 178) : οὐαρηνα **P** : Οὐάρηνα Xylander : Οὐαρῆνα Schulze 248 **51** βασιλείας **P**, vd. ad **26** Βαιβία Nauck[a] 705 : βεβία **P** (vd. ad **26**) Μάρκελλα scripsi (cf. **11** Μάρκελλος, et universe Clarysse 179, Kramer[b] 758) : μαρκέλλα **P** Σέξ{σ}του Xylander, sed σέξστ- in hoc opusculo semper habet **P** (praeter **15**: at vd. ad **29**) **52** ὀρτισίας **P**, damnavi post E. Bormann, *CIL* XI p. 151 adn. 1, quo duce Ὀ{ρ}τησίας scripserim (vd. ad **30**) : Ὠρισίας Nauck[a] 705 (nullo documento prolato) Βασκίλ⟨ας⟩ scripsi (sc. ex -ΛΑΣ ΑΣΤ-, -ΑΣ per haplographiam exciso et praeced. Λ in Α converso. nomen apud Philippos tantum invenitur [*LGPN* IV 66], et de viro agi ex eo elucet quod iste Μακεδών dicitur, nr. 50 autem Μακέτις, nec sunt in hoc opusculo exempla

Φιλίππων. [48] Βόνζης Τόνου, Παροικοπολίτης, Μακεδών. [49] Φρόντων Ἀλβουτίου, Μακεδὼν ἀπὸ Φιλίππων. [50] Σάρκη Σκίλα, Μακέτις, Ἀμφιπολῖτις. [51] Αἰδέσιος Δίζα, Παροικοπόλεως, Μακεδών. [52] Βίθυς Διζάστου, Παροικοπόλεως τῆς Μακεδόνων. [53] Ζαικεδένθης Μουκάσου, Παροικοπολίτης, Μακεδών. [54] Μάντις Καιπρίζου, Μακεδὼν ἐξ Ἀμφιπόλεως. [55] Ἀλέξανδρος Δημητρίου, Τιανὸς ἀπὸ Πόντου καὶ Βιθυνίας. [56] Γάζα Τίμωνος, Τιανὴ ἀπὸ Πόντου καὶ Βιθυνίας. [57] Χρήστη Ἀντιπάτρου, Τιανή.

Beagon 373) **52–3** Βασκίλ⟨ας⟩ — Φιλίππων: Tataki 164 nr. 10 (sed ad nomen vd. appar.[2])
53 Βόνζης — Μακεδών : Tataki 147 nr. 3 (sed vd. appar.[2]) Παροικόπολις : *BAGRW* 49 F2; 50 D1, *IACP* 857 **54** Φρόντων — Φιλίππων: Tataki 167 nr. 36 **54–5** Σάρκη — Ἀμφιπολῖτις: Tataki 60 nr. 117 **55–6** Αἰδέσιος — Μακεδών: Tataki 147 nr. 1 **56** Βίθυς — Μακεδόνων: Tataki 147 nr. 2 **57** Ζαικεδένθης — Μακεδών: Tataki 147 nr. 6 **58** Μάντις — Ἀμφιπόλεως: Tataki 55–6 nr. 81

vocis Μακεδών de feminis usitatae) : βασκία **P** nec usquam alibi : Βαστία Jacoby (quod recep. *LGPN* IV 67, nullo alio testimonio addito)
53 Βόνζης Τόνου Meursius 117 adn. 1 (cf. Tomaschek 16; 38) : βονζηστόνου **P** : «Bonze di Ione» Blandi 49 in versione : Βόνζης Γόνου Müller[b] : Βόνζης Τό⟨ρ⟩κου Perdrizet[a] 309 adn. 1 : Βόνζης Τοκου (sine acc.) Mihailov 96 adn. 28 : Βούζης Τόνου Tataki 147 (fort. recte: cf. Parissaki 153) Παροικοπολίτης Meursius 117 adn. 1 : παροίκου πόλπης **P** : Παρθικοπολίτης Perdrizet[a] 309 adn. 1 post Muller[b] (uterque Παρθικ- etiam in **55, 56, 57** voluit: sed ad Παροικ- cf. *IACP* 857) : Παροικοπόλεως Jacoby **54–5** Σάρκη Σκίλα Meursius 117 adn. 2 : σαρκησκιλα **P** **56** βίθυς διζάστου **P**, primus agnovit Meursius 117 adn. 3 (cf. *LGPN* IV 69–71; 97) : Βῖθυς Δ. Collart 297 adn. 2 (sed Βί- ubique agnoscit *LGPN* IV 69–71) **57** ζαικεδένθης **P** : Ζιακαδένθης Tomaschek 40 : Ζαικένθης Tataki 147, *LGPN* IV 141 (qui Phlegonte tantum auctore tale nomen perhibent: unde mendo typ. ambo affici puto) **58** μάντις **P** (def. Mihailov 96–7 et adn. 27) : Μάντας Perdrizet[a] 309 (sed -τις postea maluit Perdrizet[b]) καιπρίζου **P**, primus agnovit Hercher 368 : Καιπρ⟨ο⟩ίζου Meursius 117 adn. 4. neutra forma alibi inventa est (cf. *LGPN* IV 181), sed de Thracio plane nominis genere agitur (Mihailov 96)

[58] Χρύσιον Θεοφίλου, Τιανή. [59] Ἱέρων Ἱέρωνος, Τιανός. [60] Μούκαζος Μουκαντίου, Νικομηδεὺς Βιθυνίας. [61] Λούκιος Φιδικλάνιος Νέπως, Σινωπεύς. [62] Ἀλούκιος, Ἀπιλιούτα ⟨υἱό⟩ς, ἀπὸ Λουσιτανίας, πόλεως Ἰντερανιησίας. [63] Ἄμβατος, Δοκουρίου υἱός, τῆς αὐτῆς πόλεως. [64] Κάμαλος, Καντολγουνίου υἱός, τῆς αὐτῆς πόλεως. [65] Κέλτιος, Πελλίου υἱός, πόλε|ως f. 232r
Ἀπειλοκαρίου. [66] Ἀρρούντιος, Ἀππίου υἱός, πόλεως

64 πόλις Ἰντερανιησία = *civitas Interanniensis* (*BAGRW* 24 D4 «*Interannienses?*»; fort. = hodierna Viseu: vd. Osland 101). «In usu videtur fuisse aut *Interamnium* singularis forma aut pluralis, quales his fere regionibus solitae sunt, ut *Interamnienses* vel *Interannienses* dicantur… sive *civitas Interannensium*» (Ae. Hübner, *CIL* II p. 63) **67** Ἀπειλοκάριον/-ος: deest in *BAGRW* et *LGRC*. iuxta Curchin 277 idem fuit atque *Abelterium* (*BAGRW* 26 C2, J. de Alarção, Conimbriga 45, 2006, 227) **67–8** πόλις Κονιμβριγησία = *civitas Conimbrigensis*, h.e. *Conimbriga* (*BAGRW* 24 C4; 26 B1)

61 Χρύσιον scripsi, ut semper *LGPN* : χρυσίον (-ο- in rasura) **P** **62** Μούκαζος Robert[b] 199–200 (cf. *LGPN* Va 324) : μούζακος **P** **63** ἀλούκιος **P** = *Al(l)u(c)q(u)ius*, *Aluc(c)ius* (*AALR* 82, Vallejo Ruiz 125–7). vd. **69** et ad **29** Ἀπιλιούτα ⟨υἱό⟩ς scripsi (hoc modo cett. Lusitani in **64–9** inducuntur; ad Ἀπιλιούτας ~ *Apil(i)us*, *Apilocus* vel sim. cf. *AALR* 94, Vallejo Ruiz 161–5; 593) : ἀπιλιουτας **P** : Ἀπιλιούτας Xylander **64** ἴν-τερανιησίας **P** (def. Klein[b] 136 coll. adiectivo q.e. *Interanniensis*, de hac videl. ipsa Lusitaniae civitate usitato ap. Plin. *nat.* 4, 118, *CIL* II 509, 3; 511, 3–4 = *ILER* 5332, 3–4; 760, 9 = *ILER* 2066, 9; adde *HEp* 1, 210, 3–4 *Ente|ranies-*) : Ἰντεραμνησίας Keller LXXI ἄμβατος **P** = *Ambatus* (*AALR* 83–4, Vallejo Ruiz 134–40) **65** δοκουρίου **P** = genet. nom. q.e. *Do(c)q(u)irus* (*AALR* 161, Vallejo Ruiz 301–3) κάμαλος **P** = *Camalus* (*AALR* 130, Vallejo Ruiz 249–53) καντολγουνίου **P**, quod nusquam alibi invenitur et valde dubium est (vd. Vallejo Ruiz 258–9) **66** κέλτιος **P** = *Celtius* (*AALR* 140, Vallejo Ruiz 274–8) πελλίου **P** = genet. nom. q.e. *Pel(l)ius* vel sim. (*AALR* 259–60, Vallejo Ruiz 368–9) **67** ἀππιου **P**, agnovit Xylander

Κονιμβριγησίας. [67] Τάμφιος, Κελτίου υἱός, πόλεως τῆς αὐτῆς. [68] Δοκκούριος, Ἀλουκκίου υἱός, πόλεως Αἰβουροβισυγγησίας.

[**2**] Οἱ ἀπὸ ἑκατὸν ἑνὸς ἐτῶν μέχρι ἑκατὸν δέκα ἀπογραψάμενοι· [69] Γάϊος Ληλήδιος Πρῖμος, ⟨∗∗∗ υἱός⟩, πόλεως Βονωνίας, ἔτη ἑκατὸν ἕν. [70] Κλωδία Ποτέστα⟨ς⟩, Γαΐου ἀπελευθέρα, πόλεως Βονωνίας, ἔτη ἑκατὸν ἕν. [71] Κουσινία Μοσχίς, Γαΐου ἀπελευθέρα, πόλεως Κορνηλίας, ἔτη ἑκατὸν ἕν. [72] Κερεωνία Οὐερηκοῦνδα, Ποπλίου ἀπελευθέρα, πόλεως Κορνηλίας, ἔτη ἑκατὸν ἕν. [73] Λ⟨ι⟩ουία Ἀττική, Ποπλίου ἀπελευθέρα, πόλεως Πάρμης, ἔτη ἑκατὸν ἕν. [74] Βουρία

69 πόλις Αἰβουροβισυγγησία = *civitas *(A)eburobisyngensis* vel sim., fort. varia vel corrupta forma pro civitate q.e. *Eburobrittium* (*BAGRW* 26 A2; cf. Tovar 263, *LGRC* 339 [ubi falso Αἰβυροβισιγγυσία legitur]) **§ 2, 76–7** Λ⟨ι⟩ουία — Πάρμης: Arrigoni Bertini 111 nr. 108 **77–8** Βουρία — Πάρμης: Arrigoni Bertini 65 nr. 36

68 τάμφιος **P** (def. Vallejo Ruiz 509 coll. nomine q.e. *Tamp(h)ius* [ad **33**] et sim.) : Τάγκινος Ae. Hübner, *CIL* II p. 40 (de hoc nomine cf. *AALR* 313–6) **69** δοκκούριος ἀλουκκίου **P**, vd. ad **29**, **63**, **65** Αἰβουροβισυγγησίας Xylander : αιβ- **P** **§ 2, 70** περὶ τῶν ἀπὸ ἑκατὸν καὶ τεσσάρων ζησάντων ἐτῶν μέχρι ἑκατὸν δέκα **P** marg. ἑκατὸν ἑνὸς Jacoby : ἑκατὸν τεσσάρων **P** (ἑ. καὶ τ. in marg.: vd. supra) : ἑκατὸν {τεσσάρων} Bergk 17 adn. ** **71** ληλήδιος **P** (nomen non aliunde notum damn. Keller, sed post Solin-Salomies 103 prob. Salomies[d]: cf. ad **14**) : Ἀλλήδιος (= *Allidius*/*-edius*) vel potius {ΑΛ}ΛΗΛΙΟΣ = Λαίλιος Klein[b] 136 : Ληναῖος Jacoby : Αἰδίλιος (sc. ΑΙΔΙΛΙΟΣ > ΛΙΛΙΔ-/ληληδ-) Consonni πρίμος **P** (vd. ad **22**) post Πρῖμος lacunam statuit Jacoby, ipse υἱός supplevi **72** ἑκατὸν ἕν **P**, qui usque ad **113** annorum numeros plenis verbis scriptos semper exhibet Ποτέστα⟨ς⟩ Klein[b] 136 (cf. Kajanto 248; 364) : ποτέστα **P** **73** Κουσωνία Bergk 21 adn. *, sed cf. Schulze 158 **74** Μοσχίς Consonni (ut semper *LGPN*) post Μόσχις Jacoby : μοσχος **P** : Μοσχάς Bergk 21 adn. * **75** Κερουωνία Klein[b] 137, sed cf. Schulze 271 Οὐερηκοῦνδα scripsi (cf. **48** Σεκοῦνδα) : οὐερηκούνδα **P** **76** Λ⟨ι⟩ουία Meursius (sic recte in ed. a. 1620; excidit -ο- in nova impr. a. 1746, mendo typ.) : λουΐα **P** : ⟨Σα⟩λουία Consonni **77** βουρία **P** = *Bur(r)ia* (Schulze 110 adn. 1)

Λυχναινίς, ‹∗∗∗ ἀπελευθέρα›, πόλεως Πάρμης, ἔτη ἑκατὸν ἕν. [75] Γάϊος Σάμιος, Γαΐου υἱός, πόλεως Βελείας, ἔτη ἑκατὸν δύο. [76] Κούιντος Κορνήλιος, Κουίντου υἱός, πόλεως Ῥηγίου, ἔτη ἑκατὸν δύο. [77] Τίτος Ἀντώνιος, Τίτου υἱός, πόλεως Πάρμης, ἔτη ἑκατὸν δύο. [78] †κοκνανία† Μοῦσα, ‹∗∗∗ ἀπελευθέρα›, πόλεως Κορνηλίας, ἔτη ἑκατὸν τρία. [79] Δημόκριτος Ἀβδηρίτης ἔτη ἑκατὸν τέσσαρα· ἐτελεύτησεν δὲ τροφῆς ἀποσχόμενος. [80] Κτησίβιος ὁ ἱστοριογράφος ἔτη ἑκατὸν τέσσαρα· ἐν περιπάτῳ δὲ ἐτελεύτα, ὡς Ἀπολλόδωρος ἐν τοῖς Χρονικοῖς

79 Γάϊος Σάμιος — Βελείας: Scopelliti 228 **81** Τίτος Ἀντώνιος — Πάρμης: Arrigoni Bertini 51 nr. 17 **83–4** [Luc.] *long.* 18 Δημόκριτος… Ἀβδηρίτης ἐτῶν γεγονὼς τεσσάρων καὶ ἑκατὸν ἀποσχόμενος τροφῆς ἐτελεύτα. nusquam alibi fertur centum quattuor annos Democritum vixisse: aut plus aut minus hac aetate cett. fontes produnt (vd. M.-C. Hellmann, *DPhA* II 674–6). de necessitudine inter [Luciani] et Phlegontis opuscula de longaevis intercedente vd. praef. XI **85–91** [Luc.] *long.* 22 συγγραφέων δὲ Κτησίβιος μὲν ἐτῶν ἑκατὸν καὶ τεσσάρων ἐν περιπάτῳ ἐτελεύτησεν, ὡς Ἀπολλόδωρος ἐν τοῖς Χρονικοῖς ἱστορεῖ. Ἱερώνυμος δὲ ἐν πολέμοις γενόμενος καὶ πολλοὺς καμάτους ὑπομείνας καὶ τραύματα ἔζησεν ἔτη τέσσαρα καὶ ἑκατόν, ὡς Ἀγαθαρχίδης ἐν τῇ ἐνάτῃ τῶν Περὶ τῆς Ἀσίας ἱστοριῶν λέγει. de Ctesibio vd. R. Goulet, *DPhA* II 531; de Hieronymi senectute et morte vd. J. Hornblower, *Hieronymus of Cardia*, Oxford et al. 1981, 15–6

78 λυχναινίς **P** (nusquam alibi invenitur, sed def. Arrigoni Bertini 65 nr. 36 coll. titulo Parmensi *CIL* XI 1095, 1–2 [*Mu*]*natia* | [*Ly*]*chnis*) post Λυχναινίς lacunam statuit Jacoby, ipse ἀπελευθέρα supplevi Πάρμης Xylander : πάργης **P** (cf. **50**) **79** σάμιος corr. ex σάμφιος **P**, -φ- puncto suprascripto delens; est ergo *Sam(m)ius* (Schulze 424), ut vidit Klein[b] 137 (qui sine causa et Ἄμιος = *Am(m)ius* coni.) **82** κοκνανία **P**, damn. Klein[b] 137, qui Κοκουλνία coni. : ΚΟΚΟΛΝΙΑ (= *Coculnia*) vel ΚΟΚΛΙΝΝΙΑ (= *Ogulnia*) hic delitescere susp. Schulze 150 post Μοῦσα lacunam statuit Jacoby, ipse ἀπελευθέρα supplevi **83–91** Δημόκριτος — ἱστοριῶν del. Keller LXXI–LXXII, e [Luc.] *long.* 18 (~ **83–4**); 22 (~ **85–91**) haec esse interpolata ratus. vd. tamen Kunzmann 8 adn. 1 et praef. XI **83** ση(μείωσαι) **P** marg. (ad Δημ. Ἀβδ.)

(*FGrHist* 244 F 49) δεδήλωκεν. [81] Ἱερώνυμος ὁ συγγραφεὺς (*FGrHist* 154 T 2) πολλοὺς μὲν χρόνους ἐν ταῖ⟨ς⟩ στρατείαις | f. 232v ἀναπλήσας, πλείστοις δὲ τραύμασιν ἐν πολέμοις περιπεσών, ἐτελεύτησεν βιώσας ἔτη ἑκατὸν τέσσαρα, ὥς φησιν Ἀγαθαρχίδης ἐν τῇ ἐννάτῃ τῶν Περὶ τῆς Ἀσίας ἱστοριῶν (*FGrHist* 86 F 4). [82] Γάϊος Λαλλίας Τιωναῖος, Λουκίου υἱός, πόλεως Βονωνίας, ἔτη ἑκατὸν πέντε. [83] Πόπλιος †χουϊσέντιος† Ἐφυρίων, Ποπλίου ἀπελεύθερος, πόλεως Βονωνίας, ἔτη ἑκατὸν πέντε. [84] Τίτος Κοττίνας Χρύσανθος, Τίτου ἀπελεύθερος, πόλεως Φαουεντίας, ἔτη ἑκατὸν πέντε. [85] Μᾶρκος Πομ⟨π⟩ώνιος Σεβῆρος, Μάρκου υἱός, πόλεως Ταννητανῆς, ἔτη ἑκατὸν πέντε. [86] Σέξστος Ναίβιος, Σέξστου υἱός, πόλεως Πάρμης, ἔτη ἑκατὸν πέντε. [87] Λούκιος Αἴλιος Δωρόθεος, Λουκίου ἀπελεύθερος, πόλεως Βονωνίας, ἔτη ἑκατὸν ἕξ. [88] Γάϊος Πομπούσιος Μοντ{ι}ανός, Ποπλίου υἱός, ἔτη ἑκατὸν ἑπτά. [89] Πολλ⟨ί⟩α

97 πόλις Ταννητανή = *civitas Tannetana*, h.e. *Tannetum* (*BAGRW* 39 G4) **98** Σέξστος Ναίβιος — Πάρμης: Arrigoni Bertini 133 nr. 145

88 ταῖ στρατ- **P**, corr. Xylander **89** ἀναπλήσας Nauck ap. Keller 88 : ἀνατλ- **P** **91** ἐνν- **P**, cf. *DGE* 1533 **92** ad Λαλλίας vd. Schulze 358, *OPEL* III 18 *Lallius* τιωναῖος corr. ex τιωναῖνος **P**, -ν- puncto suprascripto delens. cognomen non aliunde notum (deest ap. Solin-Salomies), fort. corruptum **93** Βονωνίας Westermann : βιωνίας **P** χουϊσέντιος **P**, damn. Klein[b] 137 : Κουισέντιος (= **Quisentius*) Meursius (caute prob. Hansen 181 coll. i.a. Schulze 154 *Quisidius*) : Πισέντιος vel Οὐισέλλιος Klein[b] ibid. : Κονσέντιος (= *Consentius*: Schulze 482, Solin-Salomies 60) Consonni : Οὐισέντιος (= *Visentius*: Schulze 256, Solin-Salomies 210) Salomies[d] **94** ἐφυρίων **P** (cf. *Ephyre*: Solin[b] I 594) : Σφυρίων Xylander **95** ad Κοττίνας vd. Schulze 78–9 **96** Πομ⟨π⟩ώνιος Bergk 21 adn. * : πομών- **P** **97** Ταννητανῆς scripsi (vd. ad **50** Οὐαρηνά) : ταννητάνης **P** **98** (bis) et **102** Σέξ{σ}τ- scripsit Xylander, sed vd. ad **51** Ναίβιος Nauck ap. Keller LXXI : νέβιος **P** (vd. ad **26**) Πάρμης Meursius : παρμίας **P** **101** Μοντ{ι}ανός Nauck[a] 705 : μοντια- **P** Πολλ⟨ί⟩α Salomies[d] post Solin[a] : πόλλα **P** (quod nusquam pro gentilicio usurpari videtur)

Δωνᾶτα, Σέξστου θυγάτηρ, πόλεως Βονωνίας, ἔτη ἑκατὸν δέκα. [90] Μουνα{ν}τία Πρόκουλα, Λουκίου θυγάτηρ, πόλεως Ῥηγίου, ἔτη ἑκατὸν δέκα.

[**3**] Οἱ ἀπὸ τῶν ἑκατὸν δέκα ἐτῶν μέχρι ἑκατὸν εἴκοσι ἀπογραψάμενοι· [91] Τίτος Πουρέννιος Τοῦτος, Λουκίου υἱός, πόλεως Κορνηλίας, ἔτη ἑκατὸν ἕνδεκα. [92] Λούκιος Ἀντίστι{χ}ος Σωτήριχος, Λουκίου ἀπελεύθερος, πόλεως Ῥαβέννης, ἔτη ἑκατὸν δεκατρία. | [93] Λούκιος †πέτρου†, πόλεως Κορνηλίας, f. 233r ἔτη ἑκατὸν δεκατέσσαρα. [94] Ἰουλία Μοδεστῖνα, ⟨***⟩, πόλεως Κορσιόλων, ⟨ἔτη ἑκατὸν ***. [95] ***⟩ πριμοπιλαρίου

§ **3, 111** Κορσίολοι non aliud esse potest quam *Carsioli*/*Carseoli* in Italiae regione IV (*BAGRW* 44 D1), ut iam perspexerunt G.J. Pfeiffer – Th. Ashby, SPASCSR 1, 1905, 138: ergo non de censu regionis VIII procedit femina nr. 94. cum Phlegon de sequenti longaeva nr. 95 ipse certior factus sit (ad **111–3**), mox longaevum nr. 97 de suo plane addiderit (ad **116–7**), hanc quoque Carseolanam a Phlegonte cognitam longaevorumque regesto additam putaverim **111–3** si recte interpretor, hanc longaevam (nr. 95), a. 73–4 censam, quodammodo comperit Phlegon adhuc in vivis fuisse cum ipse iam natus esset, et de feminae praeterea patrono certior factus est

102 Δωνᾶτα Solin[a] (de accentu vd. Kramer[a] 132, Kramer[b] 760) : δωνάτα **P** **103** Μουνα{ν}τία Bergk 21 adn. * : μουναν- **P** Πρόκουλα scripsi : προκούλα **P** (quod neque Latinis neque Graecis accentus regulis convenit, et plane 'vitio Byzantino' q.d. ortum videtur) § **3, 105** οἱ ἀπὸ ἑκατὸν δέκα ζήσαντες ἐτῶν μέχρι ἑκατὸν εἴκοσι **P** marg. τῶν del. Westermann (cf. **P** marg.) **106** πουρέννιος **P** (cf. Schulze 217) : ⟨Σ⟩πουρέννιος Klein[b] 137 : Που⟨λ⟩φέννιος Buecheler ap. Klein[b] ibid. : *Perennius* Morel 176 («in der 8. Region recht verbreitet») **107** Ἀντίστι{χ}ος Klein[b] 137 (mendo e seq. v. Σωτήριχος videl. orto) : ἀντίστιχος **P** : Ἀ{ν}τίστι{χ}ος Bergk 21 adn. * **109** πέτρου **P**, damn. Jacoby : Πετρ⟨ώνιος, ***⟩ου ⟨υἱός⟩ susp. Kajava[a] **110** Μοδεστῖνα scripsi : μοδεστίνα **P** post Μοδεστῖνα lacunam indicavi **111** post Κορσιόλων lacunam statuit Bergk 17, qui excidisse docuit annos Modestinae (unde ἔτη ἑκατὸν… in textu reposui), deinde – nisi plura adhuc – nomen alterius saltem feminae eiusque patroni

ἀπελευθέρα, καθʼ ἡμᾶς ἔτι οὖσα, πόλεως Βριξέλλων, ἔτη ἑκατὸν εἴκοσι. ⟨***⟩

[**4**] Οἱ ἀπὸ ρλʹ ἐτῶν μέχρι ρμʹ ἀπογραψάμενοι· 96 Λούκιος Τερέ⟨ν⟩τιος, ⟨Μάρκου υἱός⟩, πόλεως Βονωνίας, ἔτη ρλεʹ. 97 Φαῦστος, Καίσαρος δοῦλος, ἐκ Σαβίνων, ἀπὸ πραιτωρίου Παλλαντιανοῦ, ἔτη ρλϛʹ· ὃν καὶ αὐτὸς ἐθεασάμην Ἀδριανῷ τῷ Καίσαρι ἐπιδειχθέντα.

§ **4, 114–5** Plin. *nat.* 7, 163 *CXXXV* (sc. annos edidit) *Bononiae L. Terentius M. filius*. eadem aetas legitur in titulis sepulchralibus velut *CIL* V 5704 et 8595: cf. M. Šašel Kos in M.G. Angeli Bertinelli – A. Donati (curr.), *Misurare il tempo, misurare lo spazio*, Faenza 2006, 189 **116–8** «diese Notiz ist nicht aus dem Censusregister geschöpft, sondern beruht auf eigner Beobachtung» (Bergk 20 adn. ***) **116–7** *praetorium Pallantianum*, «which previously must have belonged to Pallas, Claudius's freedman, … is probably to be identified in the territory of *Forum Novum* [*BAGRW* 42 D4]» (J.R. Patterson in H. Patterson [cur.], *Bridging the Tiber*, London 2004, 68 coll. *SupplIt* 5, 1989, 232 [nr. 92]). erant *praetoria* «grandi centri residenziali ed amministrativi, posti, a volte in corrispondenza di stazioni viarie, all'interno dei vasti latifondi imperiali» (G. Volpe, *Contadini, pastori e mercanti nell'*Apulia *tardoantica*, Bari 2001[2], 226; vd. S. Panciera, *Epigrafi, Epigrafia, Epigrafisti*, I, Roma 2006, 863–74, S. Alessio, Latomus 65, 2006, 679–89) **117–8** vd. ad *mir.* **414–6**

113 post εἴκοσι lacunam statuit Bergk 17 («die Alterclasse von 120–130 war gewiss wenigstens durch einige Beispiele vertreten»; cf. iam Xylandri versionem, ad **114**) § **4, 114** περὶ τῶν ἀπὸ ἑκατὸν τριάκοντα μέχρι ἑκατὸν τεσσαράκοντα ζησάντων ἐτῶν **P** marg. nota h.l. Xylandrum sic vertisse: «Qui ab CXX annis usque ad CXXX vixisse annotati sunt» (cf. ad **113**) annorum rationes adhibitis numerorum notis abhinc semper indicat **P** in textu **115** Τερέ⟨ν⟩τιος Bast[a] 69 : τερέτιος **P** : Τέρ{ε}τιος Xylander ⟨Μάρκου υἱός⟩ add. Jacoby (coll. Plin. *nat.* 7, 163) Βονωνίας Meursius post Xylandri versionem : μονωνίας **P**, puncto supra μ- apposito (vd. ad **50**)

[**5**] ⟨∗∗∗⟩ [98] Ἀργανθώνιος ὁ τῶν Ταρτησίων βασιλεύς, ὡς ἱστορεῖ Ἡρόδοτος (1, 163, 2) καὶ Ἀνακρέων ὁ ποιητής (fr. 4 Gentili = *PMG* 361), ἔτη ρν′. ⟨∗∗∗⟩

§ **5,** [Luc.] *long.* 10 Ἀργανθώνιος μὲν οὖν Ταρτησσίων βασιλεὺς πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ἔτη βιῶναι λέγεται, ὡς Ἡρόδοτος ὁ λογοποιὸς καὶ ὁ μελοποιὸς Ἀνακρέων· ἀλλὰ τοῦτο μὲν μῦθός τισι δοκεῖ; cf. Censorin. 17, 3 *ut Herodotus, apud quem legimus Arganthonion Tartessiorum regem centum et quinquaginta annorum fuisse*. re vera Anacreon quidem 150, Herodotus autem 120 annos Tartessiorum regem istum vixisse testatur; erravit ergo communis fons Phlegontis, [Luciani] et Censorini, qui soli inter antiquos talem errorem exhibent (vd. fusius M. Manfredini, RFIC 98, 1970, 280–1, necnon praef. XI). et haec et cetera de Arganthonio testimonia digess. Manfredini, ibid., 278–91, P. Araújo Albuquerque, RPA 6.1, 2003, 159–73

§ **5, 119** ante Ἀργανθώνιος lacunam statuit Westermann (vd. etiam ad **121**). desiderantur enim qui a 140 usque ad 150 annos vixisse ferantur praeter Arganthonium (alios huius quoque aetatis praebet e.g. Plin. *nat.* 7, 159) **119–21** Ἀργανθώνιος — ἔτη ρν′ interpunxit Keller (praeeunte Xylandri versione) : «W(estermann) post Ἡρόδοτος comma ponit, non post ποιητής, per quam distinctionem non modo Arganthonius, sed etiam Anacreon poeta CL annos vixisse ineptissime fingitur» (Keller LXXII, qui ceterum **119–21** deleverit utpote e [Luc.] *long.* 10 interpolata; vd. ad **83–91**) **119** Ταρτησ⟨σ⟩ίων Meursius, sed uno sigmate hoc ethnicum perhibent etiam loci velut Diod. 25, fr. 11, 3 Goukowsky, Herodian. *GG* III.1 402, 4, al. **121** lacunam indicavi. periit enim videl. capitulum de iis qui a 150 usque ad 160 annos (vel universe de iis qui plus 150 annis) vixisse tradebantur, et hinc potissimum excidisse censeo (post Bergk 18) quae Diog. L. 1, 111 de Epimenide prodit (= fr. 1, **203ss.**; fragmentum illud ad opusculi partem a **119** incipientem indistinctius referebat Westermann)

[**6**, 1] (**5**, 2) 99 Σίβυλλα ἡ Ἐρυθραία ἐβίωσεν ἔτη ὀλίγον ἀποδέοντα τῶν χιλίων, ὡς αὐτή φησιν ἐν τοῖς χρησμοῖς τόνδε τὸν τρόπον·

§ **6, 122–3** de Sibylla decimo vitae saeculo (cf. ad **147–8**) mortua vd. Heraclit. *VS* 22 B 92, Ov. *met.* 14, 144–6, *IGSK* II 224 = *SGO* I 03/07/06 (in antro Sibyllae apud Erythras; a. 162 p.C.n.), 9 τρὶς δὲ τριηκοσίοισιν ἐγὼ ζώουσ' ἐνιαυτοῖς, Graf 339. de Sibylla Erythraea, nomine Herophila, inde ab Heracl. Pont. fr. 130 Wehrli² nota, vd. A. Rzach, *RE* II.A.2 (1923) 2084–7, Graf 339–45, Parke 25ss., I. Cervelli, StudStor 34, 1993, 895–934, E. Suárez de la Torre in ΕΠΙΕΙΚΕΙΑ. *Studia Graeca in memoriam J. Lens Tuero*, Granada 2000, 439–67, praes. 456–7

ἀλλὰ τί δὴ πανόδυρτος ἐπ' ἀλλοτρίοισι πάθεσσιν
θέσφατα φοιβάζω, λυσσώδεα μοῖραν ἔχουσα,

125–46 Plut. *Pyth. or.* 398c–d (unde Clem. Al. *strom.* 1, 15, 70, 4) ὁ μὲν Σαραπίων ἐμνήσθη τῶν ἐπῶν, ἐν οἷς (sc. Sibylla) ὕμνησεν ἑαυτήν, ὡς οὐδ' ἀποθανοῦσα λήξει μαντικῆς, ἀλλ' αὐτὴ μὲν ἐν τῇ σελήνῃ περίεισι τὸ καλούμενον {φαινόμενον} (del. Kronenberg) γενομένη πρόσωπον, τῷ δ' ἀέρι τὸ πνεῦμα συγκραθὲν ἐν φήμαις ἀεὶ φορήσεται καὶ κληδόσιν (~ **135–7**)· ἐκ δὲ τοῦ σώματος μεταβαλόντος ἐν τῇ γῇ πόας καὶ ὕλης ἀναφυομένης βοσκήσεται ταύτην ἱερὰ θρέμματα χρόας τε παντοδαπὰς ἴσχοντα καὶ μορφὰς καὶ ποιότητας ἐπὶ τῶν σπλάγχνων ἀφ' ὧν αἱ προδηλώσεις ἀνθρώποις τοῦ μέλλοντος (~ **138–44**); cf. *sera num. vind.* 566d Thespesius per exstasin vectus, cum prope fontem lucis e Delphico tripode manantis esset, ἤκουε παριὼν φωνὴν ὀξεῖαν γυναικὸς ἐν μέτρῳ φράζουσαν ἄλλα τέ τινα καὶ χρόνον, ὡς ἔοικε, τῆς ἐκείνου τελευτῆς. ἔλεγε δ' ὁ δαίμων (sc. qui Thespesium comitabatur) τὴν φωνὴν εἶναι Σιβύλλης· ᾄδειν γὰρ αὐτὴν περὶ τῶν μελλόντων ἐν τῷ προσώπῳ τῆς σελήνης περιφερομένην. «Die Abweichungen des Zitates bei Plutarch [*Pyth. or.*] von dem bei Phlegon erhaltenen Orakeltext kann man nur damit erklären, daß unserem Autor [sc. Plutarcho] eine andere Fassung des Sibyllengedichts vorgelegen hat» (Schröder 208). de toto oraculo vd. Mras 37–42 (qui epilogum Hellenistici poematis de Sibylla vitam suam canente hoc vaticinium temere putat), Fontenrose 184, Parke 114–8, Schröder 206–22, Hansen 183–6, Lincoln 214–21, G. Sfameni Gasparro, *Oracoli Profeti Sibille*, Roma 2002, 90–4, M. Monaca in *Valori letterari delle Opere di Plutarco. Studi… I. Gallo*, Málaga-Logan 2005, 309–13, Lightfoot[b] 6 **125** πανόδυρτος Mel. *anth. Pal.* 7, 476, 9 = *HE* 4290, LXX *3Ma.* 4, 2; 6, 32, et saepe in epicediis: *GVI* 1552, 1 et 5* (saec. II–I a.C.n.); 923, 7 (saec. I[ex.] a.C.n.); 1746, 3* (saec. I p.C.n.); 1483, 5* (saec. II–III p.C.n.), al. cf. et Aesch. *suppl.* 69 τὼς καὶ ἐγὼ φιλόδυρτος κτλ. Theoc. 22, 149* ἐπ' ἀλλοτρίοισι λέχεσσι **126** μοῖραν ἔχοντες* *Il.* 16, 68, μ. ἔχουσιν* *Od.* 20, 171, Hes. *th.* 348

§ 6, 125–30 interpunxit Cougny 508 : signum interrog. post **127** ἀλγινόεντος pos. Meineke 27 **126** φοιβάζω corr. ex -άζων **P**, -*ν* puncto suprascripto delens

οἴστρου δὲ σφετέρου καταγεύομαι ἀλγινόεντος
ἐν δεκάτῃ γενεᾷ χαλεπὸν κατὰ γῆρας ἔχουσα,
μαινομένη μὲν ἐνὶ θνητοῖς καὶ ἄπιστα λέγουσα,
πάντα δ' ὕπαρ προϊδοῦσα βροτῶν δυσανάσχετα κήδη;
καὶ πότε μοι φθονέσας Λητοῦς ἐρικυδέος υἱὸς
μαντοσύνης, παθέων δὲ κατοικτίσ<σ>ας ὀλοὸν κῆρ,
ψυχὴν ἐκλύσει δεσμευομένην ἐνὶ λυγρῷ

127 οἴστρου: vd. Lightfoot[b] 10 et adn. 47 σφετέρου = ἐμοῦ, cf. [Theoc.] 25, 163 σφετέρῃσιν (= ἐμῇσιν) ἐνὶ φρεσὶ βάλλομαι ἄρτι, Mras 39–40 Hes. *th.* 214* ἀλγινόεσσαν; 226* ἀλγινόεντα, Nic. *th.* 769*, *alex.* 594*, al. **128** *Od.* 14, 325 = 19, 294 καί νύ κεν ἐς δεκάτην γενεὴν κτλ. *Il.* 23, 623* χαλεπὸν κατὰ γῆρας ἐπείγει, cf. 8, 103*, *Od.* 11, 196; 497 οὕνεκά μιν κατὰ γῆρας ἔχει χεῖράς τε πόδας τε, Strat. *anth. Pal.* 12, 240, 3 = *epigr.* 81, 3 Floridi. nota autem apud Phlegontem non esse senectutem quae aliquem detineat (κατέχειν), sed quae ab aliquo detineatur! **129** ἄπιστα λέγουσα = proferens vaticinia quibus non creditur. cf. *or. Sib.* 3, 814–8; 11, 320–1, Lightfoot[b] 14 **130** cf. Hes. *op.* 49 ἀνθρώποισιν ἐμήσατο κήδεα λυγρά (simillime ibid. 95) δυσανάσχετος *or. Sib.* 3x, al.; δυσάνσχετος Ap. Rh. 2, 272 **131** Λητοῦς ἐρικυδέος υἱός/-όν* *hym. Ap.* 182, *hym. Merc.* 176; 189; 416 **132** ὀλοὸν κῆρ* *Il.* 14, 139. h.l. est accusat. relationis, ni fallor, et κατοικτίσ⟨σ⟩ας cum genet. (παθέων) insolenter construitur, ut fiat elegans oppositio: φθονέσας… μαντοσύνης / παθέων… κατοικτίσ⟨σ⟩ας **133–4** *Il.* 5, 296; 8, 123; 315 λύθη ψυχή τε μένος τε. ad rem Plat. *Phaed.* 67d λύσις… ψυχῆς ἀπὸ σώματος, *Tim.* 81d μεθιᾶσιν τοὺς τῆς ψυχῆς αὖ δεσμούς, ἡ δὲ λυθεῖσα κατὰ φύσιν μεθ' ἡδονῆς ἐξέπτατο, etc.; cf. *app. anth.* 3, 177, 2 Cougny ἤδη λυγρὸν ἔλυσα βίου πολυκηδέα δεσμόν

128 ἐν δεκάτῃ γενεᾷ Salmasius I 54 (cf. **147–8**) : ἐκνεαομεν ἀεὶ **P** : ἐκ νεα⟨ρ⟩ῶ⟨ν⟩ μὲν ἀεὶ Xylander : ἐννέα μὲν γενεαῖς Vossius 255 : ἐννέα δὴ γενεὰς Bergk 18 adn. * : ἐννεάτῃ γενεῇ Alexandre 120 : ἐκνε{α}όμην («für ἐκναιόμην d. i. ἐτρυχόμην…, nach späterer Orthographie») ⟨δ'⟩ α⟨ἰ⟩εὶ vel {ἐ}κναιομέν⟨η δ'⟩ α⟨ἰ⟩εὶ Meineke 27–8 κατὰ **P** : μάλα Meineke 28 **130** ὕπαρ Meineke 28 : ὕπερ **P** : ὑπὲρ Xylander **131** πότε Lumb 143 (vd. ad **134**) : τότε **P** **132** κατοικτίσ⟨σ⟩ας Alexandre 120–1 (κατοικ⟨τ⟩ήσας Salmasius I 54, verbum novum; κατοικτίσας Franz 119 adn. b, invito metro; cf. appar.[1]) : κατοικήσας **P** : καταπλήσας Emperius 235

σώματι, σαρκολιπῆ διοϊστεύσας γεγαυῖαν;
ἔνθ᾽ ἄρα μοι ψυχὴ μὲν ἐς ἠέρα πωτη|θεῖσα, f. 233v
πνεύματι συγκραθεῖσα, βροτῶν εἰς οὔατα πέμψει
κληδόνας ἐν πυκινοῖς αἰνίγμασι συμπλεχθείσας·
σῶμα δ᾽ ἀεικελίως ἄταφον πρὸς μητέρος αἴης
κείσεται· οὐ γάρ τις θνητῶν ἐπὶ γαῖαν ἀμήσει
οὐδὲ τάφῳ κρύψει· κατὰ γὰρ χθονὸς εὐρυοδείης

134 Philipp. *anth. Pal.* 7, 383, 5 = *GPh* 2849 πλευρά τε σαρκολιπῆ **135** [Aristot.] fr. 640, 32, 1–2 Rose = *app. anth.* 2, 90, 1–2 Cougny ψυχὴ δὲ θανόντος / ἀέρ᾽ ἐς ὑγρὸν ἔβη, Q. Sm. 7, 42 ψυχή οἱ πεπότηται ἐς ἠέρα. cf. Anon. *anth. Pal.* 7, 699, 1 = *GPh* 3502* ἐς ἠέρα πωτηθέντος (de Icaro) **137** cf. Lycophr. 9–11 φρενὶ / πυκνῇ διοίχνει δυσφάτους αἰνιγμάτων / οἴμας τυλίσσων κληδών = «a chance utterance that a hearer takes to be significant and prophetic» (Hansen 185) **138–9** *Il.* 22, 386 κεῖται… ἄθαπτος, Alc. Mess. *anth. Pal.* 7, 247, 1–2 = *HE* 28–9 ἄκλαυστοι καὶ ἄθαπτοι… κείμεθα **139** Ap. Rh. 1, 1305–6 καὶ ἀμήσατο γαῖαν / ἀμφ᾽ αὐτοῖς, στήλας τε δύω καθύπερθεν ἔτευξεν, Antip. Sid. *anth. Pal.* 7, 241, 3–4 = *HE* 340–1 χερσὶν ἀμήσας / ἀνδρομάχοις δνοφερὰν κρατὸς ὕπερθε κόνιν, Hegesipp. *anth. Pal.* 7, 446, 2–3 = *HE* 1910–1 γαῖαν ἐφεσσάμενος, / ἃν ἐπί οἱ βαθύκολπος ἀμάσατο δάκρυσι νύμφα **140** τάφῳ κρύπτειν Soph. *Ai.* 1040, *Ant.* 196; 1039, Eur. *Hec.* 726, etc. χθονὸς εὐρυοδείης* *Il.* 16, 635, *Od.* 3x, *hym. Ap.* 133, Hes. 6x, [Hes.] *sc.* 464

134 σαρκολιπῆ (vel σαρκοτακῆ) Alexandre 120; 121 adn., σαρκοτύπη (sic) διοϊστεύσας γεγαυῖαν Salmasius I 54 (unde σαρκοτυπῆ δ. γ. Vossius 255) : σαρκοτύπιδι ὀϊστεύσας γεγαϊον **P** : σαρκοτυπεῖ διοϊστεύσας δέμας ἰῷ Meineke 28 : σαρκοτυπῆ διοϊστεύσας κέρᾳ ἰόν («shooting with his bow an arrow to smite my flesh») Lumb 143, qui et -τυπεῖ coni. («The compounds of -τυπής are active or passive indifferently») ad finem versus signum interrog. pos. Lumb 143 (cf. ad **131**) **135** πωτηθεῖσα Nauck[a] 706 : πιστη|θεῖσα **P** : δισκηθεῖσα Emperius 235 **137** αἰνίγμασιν ἐμπλεχθείσας Meineke 28

δύσεται αἷμα μέλαν τερσαινομένοιο χρό{ν}οιο.
ἔνθεν δὴ πολλῆς ἀναφύσεται ἔρνεα ποίης,
ἣ καταβοσκομένων μήλων εἰς ἤπατα δῦσα
ἀθανάτων δείξει βουλεύματα μαντοσύνῃσι.
σαρκῶν δ᾽ ὄρνιθες πτε{τ}ροείμονες αἴ κε πάσωνται,
μαντοσύνην θνητοῖσιν ἀληθέα ποιπνύ⟨σ⟩ουσι.

[2] (3) Διὰ τούτου τοῦ χρησμοῦ ἀποδείκνυται δέκα γενεὰς αὐτὴν κατ᾽ ἀνθρώπους γεγονέναι, καί, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τὴν ἐκ τοῦ ζῆν, τῆς μὲν ψυχῆς κατὰ τὸν ἀέρα φερομένης καὶ

141 *Il.* 16, 518–9 οὐδέ μοι αἷμα / τερσῆναι δύναται; 529 αἷμα μέλαν τέρσηνε **142** cf. Anon. *SH* 958, 4 ἔρνεα φυταλιῆς **143** *hym. Merc.* 232 μῆλα… βόσκετο ποίην cf. Call. *aet.* fr. 43, 15 Pf. = 50, 15 Mass. νείαιράν τ᾽ εἰς ἀχάριστον ἔδυ **144** *hym. Ap.* 484 βουλάς τ᾽ ἀθανάτων εἰδήσετε **145** [Opp.] *cyn.* 2, 190 πτεροείμοσιν οἰωνοῖσι **146** μαντοσύνην… ἀληθέα: vd. ad *mir.* **356** *Il.* 1, 600* ποιπνύοντα, *Od.* 20, 149* ποιπνύσασαι, al. de verbo ποιπνύειν cum accusativo constructo vd. *LSJ* 1431 (I.2) **147–8** vexata verba δέκα — γεγονέναι (vd. Gallaeum 117–21, Brind'Amour 1340, Breglia[a] 320–2) sic intellego: novem saecula centenorum denorum annorum Sibylla implevit (cf. **122–3**, **157**, **165**), mox decimo nuper incepto – h.e. dum decimum vitae saeculum agit (cf. **128**) – mortem denique obiit. annis ergo paulo minus mille vixit Sibylla (cf. iam Mitscherlich 646: «Phlegon sibi constabit, si Sibyllam initio γενεᾶς X. mortuam dicas») **148–9** cf. Bas. *epist.* 302, 26 Courtonne ἀναχωρῆσαι τοῦ βίου, al. (Lampe 128–9, s.v. ἀναχωρέω [3]; 129, s.v. ἀναχώρησις [1.b])

141 χρό{ν}οιο Morel 176 («eine zwar nicht belegte, aber ihrer Bildung nach voll verständliche Form», coll. ἐν χρῷ; cf. *LSJ* 2012 [I.2]) : χρόνοιο **P** (def. Hansen 185 coll. *mir.* **572–3** μαραινομένου… τοῦ χρόνου) **142** ἀναφύσεται Meineke 28 (coll. **155** et Artemid. *onir.* 3, 46 [vd. p. 223, 17 Pack cum appar.]; adde loc. parall. Plut. *Pyth. or.* 398d πόας καὶ ὕλης ἀναφυομένης) : ἀναδ- **P** ερνεα **P**, agnovit Xylander **144** μαντοσύνησι **P**, corr. Xylander **145** πτε{τ}ροείμονες Bast[a] 69 (corrob. Bast[b] 748) : πτετρο- **P** αἴ κε Mras 41 adn. 1 **146** ποιπνύ⟨σ⟩ουσι Meursius : -νύουσι **P** (una littera post -σι erasa)

προσπιπτούσης τοῖς ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων λαλουμένοις παρασκευάσειν τὰς γινομένας κληδόνας διὰ τῶν λόγων· τοῦ δὲ σώματος ἀτάφου γενομένου, τὰ μὲν ὄρνεα τῶν σαρκῶν φαγόντα τὴν διὰ τῆς ὀρνιθοσκοπίας μαντείαν διασημα{ι}νεῖν, τοῦ δ' ὑπολοίπου μέρους εἰς τὴν γῆν σαπέντος, καὶ τὰ κτήνη φαγόντα τῆς ἐκ τῆς γῆς φυομένης πόας τὴν ἡπατοσκοπικὴν εἰς τὸν βίον εἰσάξειν τέχνην.

[3] (4) Τὴν δὲ γενεὰν Σίβυλλα ἱστορεῖ ἐτῶν ἑκατὸν δέκα ἐν τῷ χρησμῷ τῷ πρὸς Ῥωμαίους περὶ τῶν αἰωνίων | θεῶν, ἃ f. 234r

157–63 introducitur oraculum illud Sibyllinum, cuius instinctu ludi saeculares a. 17 a.C.n. sub Augusto facti sunt (ad **164–201**). quae tamen Phlegon **159–63** nebulose praefatur non cum illa occasione congruunt, sed ad quaedam (valde incerta: ad **200–1**) liberae rei publicae tempora respicere videntur. fortasse oraculum nostrum sub Augusto quidem confectum est, sed illud pro vaticinio antiquioribus Romae temporibus edito venditaverunt princeps suique (cf. ad **164–201**); aut forsan (Basiner 223) e **200–1** praefatiunculam suam autoschediastice refinxerit Phlegon. utut est, eidem oraculo accuratius praefatur Zosim. 2, 4, 2 ταύτης ἐπὶ χρόνον τῆς θυσίας (sc. lud. saecul.) ἀμεληθείσης, αὖθίς τινων συμπεσόντων ἀποθυμίων ἀνενεώσατο τὴν ἑορτὴν Ὀκταβιανὸς ὁ Σεβαστός, ... τὸν θεσμὸν Ἀτηΐου Καπίτωνος ἐξηγησαμένου, τοὺς <δὲ> χρόνους, καθ' οὓς ἔδει τὴν θυσίαν γενέσθαι καὶ τὴν θεωρίαν ἀχθῆναι, τῶν πεντεκαίδεκα ἀνδρῶν, οἳ τὰ Σιβύλλης θέσφατα φυλάττειν ἐτάχθησαν, ἀνερευνησάντων. si Zosimus e Phlegonte pendet, ut vulgo putatur, certe non e libello Περὶ μακροβίων, sed ex eiusdem opere Περὶ τῶν παρὰ Ῥωμαίοις ἑορτῶν hausit, in quo Trallianum nostrum omnia melius enarravisse credendum est (vd. praef. XXVIII–XXIX) **157** γενεὰν... ἐτῶν ἑκατὸν δέκα (cf. **165**): ad rem vd. Brind'Amour 1364–71 et passim, H. Pavis d'Escurac, Ktema 18, 1993, 79–89, Schnegg-Köhler 166–8 **158** περὶ τῶν... θεῶν, ἃ: de relativo a praedicativo (σεκουλάρια) attracto vd. Basile 614–5

150 τοῖς... λαλουμένοις Westermann : τοὺς... λαλουμένους **P** **153** της **P**, agnovit Xylander διασημα{ι}νεῖν Meineke 28 (cf. **156** εἰσάξειν) : διασημαίνειν **P** **157** ἑκατὸν δέκα **P** : ἑκατοντάδα Salmasius I 54 (vd. ad **165**) **158** θεῶν **P** (def. Diels 133 coll. Zosim. 2, 5, 1 ἐπὶ θέαν ἣν οὔτε πρότερον εἶδον οὔτε μετὰ ταῦτα θεάσονται, Basiner XIX coll. etiam *r. gest.*

Ῥωμαῖοι σεκουλάρια καλοῦσι. τῶν γὰρ συμμάχων αὐτῶν καὶ κοινωνῶν μὴ ἐμμενόντων ταῖς συνθήκαις, ἀλλὰ πυκνὰ μεταβαλλομένων καὶ πολεμούντων αὐτοῖς, ἡ Σίβυλλα ἐχρησμῴδησεν ἐπιτελεσθεισῶν τῶν θεωριῶν τούτων ὑποταγήσεσθαι τοὺς ἀφεστῶτας Λατίνους. εἰσὶν δὲ οἱ χρησμοὶ οἵδε·

d. Aug., Graec. 22, 2 θέας… σαικλάρεις; cf. *LSJ* 786 [II.2]) : θε⟨ωρι⟩ῶν Westermann
163 οἶδε **P**, corr. Westermann

ἀλλ' ὁπότ' ἂν μήκιστος ἵκῃ χρόνος ἀνθρώποισιν

164–201 idem oraculum prodit Zosim. 2, 6 (vd. ad **157–63**); illius mentionem facit Hor. *carm. saec.* 4–5 *tempore sacro, / quo Sibyllini monuere versus*; cf. *comm. lud. saec. Sev.* I 8 (p. 140 Pighi) *m*]*onitu vetustissimae v*[*ati*]*s instituta*. praescribit vaticinium caerimonias, quae reapse ludis saecularibus a. 17 a.C.n. tres per noctes totidemque dies, inde a nocte ante kal. Iun., factae sunt Romae ad oras plerumque Tiberis (vd. conspectum rituum ap. Schnegg-Köhler 46–8). omnia paene ad amussim conveniunt (a) cum commentariis lapideis antiquis, qui de lud. saec. cum a. 17 a.C.n. (ed. Schnegg-Köhler 9–155) tum a. 204 p.C.n. (ed. Pighi 137–94) factis edocent, necnon (b) cum nummis aliquot, qui ad celebrandos vel eosdem Augusti ludos (vd. Schnegg-Köhler 216–20) vel Domitiani ludos saeculares anni 88 p.C.n. (vd. Sobocinski) cusi sunt; cf. praeterea Hor. *carm. saec.*, Zosim. 2, 5 et cett. fontes ap. Pighi digestos. «Augustus berief sich bei der Festlegung von Datum und Durchführung [sc. ludorum saecularium a. 17 a.C.n.] auf dieses Orakel, aber es ist sehr zweifelhaft, ob es sich nicht um eine zeitgenössische Fabrikation handelt, in die altes Gut (Verse 25–29 [immo 25–30]) eingegangen ist; dafür spricht, daß nur diese Verse als Akrostichon [ad **188–93**] formuliert sind» (Gauger[c] 388; fusius Schnegg-Köhler 225–6, et cf. ad **157–63**). ad oraculum enarrandum et cum cett. fontibus singillatim comparandum – quod hic denuo facere longum erat – sunt praecipue adeundi Diels 13–5; 133–5, Mommsen[b], Pighi passim, Breglia[a] 310–68 (ubi plura invenies de superioribus commentationibus), Hansen 186–9, Gauger[c] 386–8, Breglia[b] 283–5; 291–2; 298–303, Paschoud XLVI–XLVII; 72–7; 198–203, Schnegg-Köhler 221–8 et passim, Monaca 166–9, Sobocinski. in hoc apparatu ea tantum e ceteris de lud. saec. fontibus adnotare statui, quae ad oraculum intellegendum necessaria viderentur   **164–5** *comm. lud. saec. Sev.* I 20 (p. 142 Pighi) *teneo* [*memoria quod cecinit Sibylla, sanctissima*

164–201 oraculum tradit etiam Zosim. 2, 6. ubi nihil indicavi, horum versuum textus nititur consensu inter Phlegontis codicem **P** et Zosimi codicem Vaticanum (= **Zos**[V]; vd. praef. XXVIII–XXXII). nota priorem Vaticani manum (**Zos**[V1]) spiritus et accentus plerumque non apposuisse, nec semper facile dinosci posse utrum huic manui an posteriori (**Zos**[V2]) debeantur qui spiritus accentusve in codice apparent   **164** ὁπότ' ἂν **P** : ὁπόταν **Zos**[V]   ἵκῃ **P** (ἵ̈-) **Zos**[V] (ϊκη), cf. appar.[1] ad *mir.* **511** de activa verbi forma : ἵ{κ}ῃ Salmasius I 54

ζωῆς, εἰς ἐτέων ἑκατὸν δέκα κύκλον ὁδεύσας,
μεμνῆσθαι, Ῥωμαῖε, καὶ οὐ μάλα λῆσαι ἑαυτόν,
μεμνῆσθαι τάδε πάντα· θεοῖσι μὲν ἀθανάτοισιν

vates: longissimum,] inquit, humanae vi[tae te]mpu[s centensi]mus et d[ec]imus annus e[st]. saecula centenis denis, non centenis annis constare Augustus voluit: vd. quae attuli ad **157**. ad elocutionem cf. Pallad. *anth. Pal.* 5, 72, 2 ζωῆς ἀνθρώποις ὀλίγος χρόνος
165 cf. Nonn. *Dion.* 38, 250 ἀτέρμονα κύκλον ὁδεύω, Anon. *anth. Pal.* 9, 672, 1 εἰ τραφερῆς πάσης ἁλιτέρμονα κύκλον ὁδεύσῃς **166** μεμνῆσθαι, Ῥωμαῖε: cf. Verg. *Aen.* 6, 851 *Romane, memento* *hym. Ap.* 1 μνήσομαι οὐδὲ λάθωμαι Ἀπόλλωνος, *Od.* 1, 308* καὶ οὔ ποτε λήσομαι αὐτῶν **166, 167** μεμνῆσθαι (item **166** λῆσαι, **168** et **170** ῥέζειν, **172** ἀρέσασθαι, **178** ἱρεύειν, **188** δοῦναι, **199** μεμνημένος εἶναι): infinitivi iussivi q.d., cf. ad *mir.* **214** **167** μὲν solitarium (Denniston 380–4)

165 ἑκατὸν δέκα **PZos**[V] (de saeculo 110 annorum vd. appar.[1] ad **147–8, 157, 164–5**) : ἑκατοντάδα Salmasius I 54 : ἑκατοστὸν Taffin 478; 486 ὁδεύσας **P** : ὁδεύων **Zos**[V] **166** μέμνησ᾽ ὦ Mitscherlich 647 οὐ μάλα λῆσαι ἑαυτόν Stephanus (corrob. Brind'Amour 1384–5 coll. *hym. Ap.* 1) post οὐ μάλα λῆσαι ἑαυτούς **Zos**[Σ] : εἰ μάλα λήσει ἑαυτοῦ **P** : ει μαλα λησαι εαυτος **Zos**[V] (-τοῦς **Zos**[V2], ς punctis inde deleto) : εἰ μάλα λήσεαι αὐτοῦ Politianus [412] : οὐ μάλα λήσεαι αὐτῶν Opsopoeus 423 (verbo αὐτῶν ad **167** τάδε πάντα spectante, ut vid.) : οὐ μάλα λήσεαι αὐτὸς Mitscherlich 647 (verbo λήσεαι cum **167** μεμνῆσθαι iuncto) : εἰ μάλα λήσει ἑαυτόν Eberhard (ἑ. «für σεαυτόν») : εἰ μάλα λήσεαι αὐτός Wilamowitz ap. Mommsen[b] 577–8 adn. 4 (hac nimis subtili, ut puto, enarratione: «nullum quidem Romanum eiusmodi ludos alteros visurum esse, sed civitatem Romanam eorum memorem semper futuram») : (μέμνησ᾽, ὦ Ῥωμαῖε,) καὶ εὖ μάλ᾽ ὀνήσεαι αὐτὸς (μεμνῆσθαι τάδε πάντα) Lumb 142 («thou wilt derive great profit thyself in remembering them all») **167** θεοῖσι — ἀθανάτοισιν **P** (θ. — ἀθανάτοισι **Zos**[V]) : θεοῖσι καταχθονίοισι vel potius, ad caesuram post quartum trochaeum vitandam, θεοῖς ἱερὰ χθονίοισι Mendelssohn, qui post hunc versum lacunam susp.; cf. tamen Paschoud 75 adn. b: «le v. 4, introductif, désigne globalement l'ensemble des sacrifices»

ῥέζειν ἐν πεδίῳ παρὰ Θύβριδος ἄπλετον ὕδωρ,
ὅππῃ στεινότατον, νὺξ ἡνίκα γαῖαν ἐπέλθῃ,
ἠελίου κρύψαντος ἑὸν φάος· ἔνθα σὺ ῥέζειν
ἱερὰ παντογόνοις Μοίραις ἄρνας τε καὶ αἶγας
κυανέας, ἐπὶ ταῖς δ' Εἰλειθυίας ἀρέσασθαι

168 Theoc. 1, 118 καλὸν κατὰ Θύβριδος ὕδωρ, Leon. Alex. *anth. Pal.* 9, 352, 1 = *FGE* 1970 παρὰ Θύβριδος ἱερὸν ὕδωρ, orac. ap. Luc. *Alex.* 27 = *app. anth.* 6, 302, 2 Cougny καὶ Θύβριδος ἀγλαὸν ὕδωρ ἄπλετον ὕδωρ* Opp. *hal.* 5, 270. cf. Hdt. 8, 12, 1, Nicarch. *anth. Pal.* 11, 71, 2 **169** ὅππῃ στεινότατον, sc. Θύβριδος ὕδωρ (vd. Mommsen^{b} 598–9). spectat ad eam partem Campi Martii, quae Tarentum vel Terentum nuncupabatur (cf. Val. Max. 2, 4, 5, Zosim. 2, 1, 3, al.): de cuius nomine, situ et natura vd. Coarelli 74–100, Schnegg-Köhler 179; 186–200 νὺξ — ἐπέλθῃ: cf. Ap. Rh. 3, 744 νὺξ μὲν ἔπειτ' ἐπὶ γαῖαν ἄγεν κνέφας **170** ἠελίου — φάος: cf. Archil. fr. 122, 3–4 W.^{2} ἀποκρύψας φάος / ἡλίου, Aesch.(?) *Pr.* 24 ἡ ποικιλείμων νὺξ ἀποκρύψει φάος, necnon Hor. *carm. saec.* 9–10 *alme Sol, curru nitido diem qui / promis et celas* **171** παντογόνος gloss. poet. *SH* 991, 60 **172** Εἰλειθυίας: de insueto plurali numero (quem etiam *comm. lud. saec. Aug.* frr. D–M 115 [p. 38 Schnegg-Köhler], Zosim. 2, 5, 2 exhibent), deque Ilithyiae/Ilithyiarum natura, vd. Schnegg-Köhler 138–9

168 ρεζειν **Zos**^{V} : ῥέξειν (sed infra 170 ῥέζ-) **P** **169** ὅππῃ **P Zos**^{V2} (ο-) : ροππη **Zos**^{V1} : ῥοπῇ **Zos**$^{\Sigma}$ λειότατον Mitscherlich 647 **170** ἔνθα **P Zos**^{V} (εν-) : αὖθι Mendelssohn σὺ **P** : σε **Zos**^{V} **171** ποντογόνοις **Zos**$^{\Sigma}$ (frustra def. Vossius 256 necnon Keller LXXIII, iisdem fere verbis) **172** κυανεας **Zos**^{V} : κυανέας δ' **P** post κυανέας interp. Politianus [412] (corrob. Taffin 519, Mitscherlich 648), ante κ. dist. **PZos**^{V} ἐπὶ ταῖς δ' εἰλειθυίας **P** : ἐπι τασδ' (ταῖς δ' **Zos**^{V2}) ειλειθυειας **Zos**^{V} : ἐπὶ τοῖς δ' εἰλείθυιαν Rappold 34–5 (de «Diana Lucina» cogitans) : ἐπὶ ταῖσι δ' Ἐλειθυίας Wilamowitz^{b} 649 (et iam ap. Mommsen^{b} 578 adn. 4). fatendum autem et in **P** et in **Zos**^{V2} non liquere utrum ταῖς δ' (sic primus legit Xylander: recte, meo iudicio) an ταῖσδ' (sic Zosimi edd. ante Mendelssohn) distingui scriba voluerit

παιδοτόκους θυέεσσιν, ὅπῃ θέμις· αὖθι δὲ Γαίῃ
πληθομένη χοίροις ὗς ἱρεύοιτο μέλαινα.
πάνλευκοι ταῦροι δὲ Διὸς παρὰ βωμὸν ἀγέσθων
ἤματι μηδ᾽ ἔτι νυκτί· θεοῖσι γὰρ οὐρανίδῃσιν
ἡμέριος πέλεται θυέων τρόπος· ὣς δὲ καὶ αὐτὸς
ἱρεύειν. δαμάλης τε βοὸς δέμας ἀγλαὸν Ἥρης

173 θυέεσσιν, ὅπῃ θέμις: cf. *comm. lud. saec. Aug.* frr. D–M 115–6 (p. 38 Schnegg-Köhler) *s*[*a*]*crificium fecit deis* <*I*>*lithyis libeis VIIII, popan*[*i*]*s VIIII, pthoibus VIIII imp*(*erator*) *Caesar* | *Augustus*. ad ὅπῃ θέμις vd. K.J. Rigby, ZPE 133, 2000, 116 **174** πληθομένη — ἱρεύοιτο: cf. *comm. lud. saec. Aug.* frr. D–M 134 et praes. 136–7 (p. 40 Schnegg-Köhler) *Terra Mater, …* | *uti tibi sue plena propri*[*a sacrum fiat*, Fest. p. 274, 6–7 L. *plena sue Tellu*[*ri sacrificabatur* (suppl. Scaliger), et multos alios auctores (ap. Pighi 65–6; 308 adn. 5) nummosque (ap. Sobocinski 582 fig. 1.9; 585 tab. 1.e) **178** δαμάλης — ἀγλαὸν: cf. *comm. lud. saec. Aug.* frr. D–M 121–2 (p. 38 Schnegg-Köhler) *Iuno Regina, …* | *tibi bove femina pulchra s*[*a*]*crum fiat* δέμας ἀγλαόν *GVI* 2026, 6 (saec. II p.C.n.). cf. [Opp.] *cyn.* 2, 589 δέμας (Guyet: δόμον mss.) ἀγλαόμορφον

173 παιδοτόκους **PZos**^{V} : -κον Rappold 35 : παιδοκόμους Nauck^{a} 706 θυέεσσιν **PZos**^{Σ} : θυεσιν **Zos**^{V} Γαίῃ Taffin 486 («Telluri» iam Xylander in versione) : γαίῃ **P** : γαιη **Zos**^{V} **174** πληθομένη χοίροις («porculis iamiam nascituris») ὗς ἱρεύοιτο egregie Mendelssohn (corrob. Mommsen^{b} 609, et vd. appar.[1]) : πληθομένῃ (iota in rasura postmodum adscripto) χώροις ὄϊς ἵρεύοιτο (ex ἵερ-, deleto -ε- puncto suprascripto) **P** : πληθομενη χοιρος ὑστ′ (-ροσ^{σ}ῦστ′ **Zos**^{V2}) ϊερευοιτο («ε+ρ tracciato con esitazione; υ su rasura» Ronconi^{c}) **Zos**^{V} **175** πάνλευκοι **PZos**^{V} (ex παλιλ- **Zos**^{V}) **176** μηδ′ ἔτι scripsi (nam inde a **175** non iam nocturna, ut **167–74,** sed diurna sacrificia enumerantur) : μηδ′ ἐπι **Zos**^{V} : μὴ δέ τε **P** (unde μηδέ τε Bast^{a} 71) : μηδέ τι Lumb 142 γὰρ **Zos**^{V} : γαρ **P** οὐρανίδῃσιν Diels 134 : οὐρανίδαισιν **P** : ουρανιῃσιν **Zos**^{V1} : ουρανιοισιν (-οι- s.l.) **Zos**^{V2} **177** πέλεται **P Zos**^{V2} (πε-; -ε- alterum s.l.) : πελαται **Zos**^{V1} αὐτὸς (-ο- s.l.) **Zos**^{V2} : αὐτοῖς **P** : αυτης **Zos**^{V1} : αὔτως **Zos**^{Σ} : αὔτως Basiner XVII **178** ἱρεύειν **Zos**^{Σ} : ἵερ- **PZos**^{V} δαμάλης Rappold 35 (cf. 35 adn. 9: «δαμάλη βοῦς est bos femina») : δάμαλις **P** : δαμάλεις **Zos**^{Σ} τε **Zos**^{Σ} : δὲ **P** : δε **Zos**^{V}

δεξάσθω νηὸς παρὰ σεῦ. καὶ Φοῖβος Ἀπόλλων,
ὅστε καὶ Ἠέλιος κικλήσκεται, αἴσια δέχθω
θύματα Λητωΐς τε. ἀειδόμενοί τε Λατῖνοι

179–80 Φοῖβος — κικλήσκεται: ad rem vd. J.E. Fontenrose, TAPhA 70, 1939, 443–9, Schnegg-Köhler 241–2 **181–5** ἀειδόμενοί τε — φύτλη: spectat ad carmen saeculare, quod in ludos a. 17 a.C.n. Horatius composuit. cf. *comm. lud. saec. Aug.* frr. D–M 147–9 (p. 42 Schnegg-Köhler) *sacrificioque perfecto pueri [X]XVII… patrimi et matrimi et puellae totidem | carmen cecinerunt. eo[de]mque modo in Capitolio. | carmen composuit Q. Hor[at]ius Flaccus*. vd. etiam Zosim. 2, 5, 5

180 Ἠέλιος Stephanus : ἠέ- **P Zos**[V] (ηε-) αἴσια δέχθω **P** : ϊσα δεδεχθω (= ἶσα δεδέχθω) **Zos**[V]. in lud. saec. non hostiis mactandis, sicut Iovi et Iunoni (**175–9**), sacrificabatur Apollini et Dianae: horum utrique *VIIII popanis et V[IIII] libis et VIIII pthoibus* – sc. comburendis – sacrificium fiebat (*comm. lud. saec. Aug.* frr. D–M 142, cf. 139–46 [p. 42 Schnegg-Köhler]). ergo ἶσα falsum, δεδέχθω lectio facilior pro δέχθω est (cf. δέχθε ap. Ap. Rh. 4, 1554, Luc. *pisc.* 3, Metrodor. *anth. Pal.* 14, 123, 5); et αἴσια δέχθω θύματα = «iusta (sc. sibi convenientia; vd. Kastner 82) sacrificia accipiat», h.e. popana etc. haec fere omnia iam Stengel 446–50 liquide exposuit **181** θύματα Λητωΐς τε Rappold 36 adn. * (nempe Dianae quoque cum Apolline in lud. saec. sacrificabatur – cf. ad **180** –, et deae absentia in oraculo mira foret; e converso, codicum lectio Λητοΐδης «ist als Apposition zu Φοῖβος… κικλήσκεται hinter dem Object und Prädicat des Satzes stilistisch ganz unerträglich»: Wilamowitz[b] 648–9) : θύματα λητοΐδης **P Zos**[V] (hic sine accentibus) : (ἶσα δεδέχθω) θύματ' Ἐλειθύῃσιν(· ἀειδόμενοί τε κτλ.) Wilamowitz ap. Mommsen[b] 609–10 et adn. 6, mox θ. Ἐλειθυίῃσιν Wilamowitz[b] 649 (offerebantur quidem Ilithyiis eadem atque Apollini in lud. saec., sed vd. quae et nuperrime et ad **180** exposui) : (ἶσα δεδέχθω) θύματα Λητῴῃ Basiner XVII (quo Dianam sane haberemus, sed nihil omnino de sacrificiis ipsis et Dianae et Apollini oblatis ex v. ἶσα disceremus) ἀειδόμενοί τε **Zos**[Σ] (quo metrum nihil peccat, si Λητωΐς τε. – vel et Λητῴῃ· καὶ – ante legas; sin vero Λητοΐδης recipias, ᾱειδ- in thesi habeas, quod nusquam inveniri monuit Mendelssohn 63) : αϊδόμενοι τε **Zos**[V] : καὶ ἀειδόμενοί τε **P** (intolerabili coniunctionum pleonasmo: Wilamowitz[b] 648) : καὶ ἀειδόμενοι δὲ vel (abs re) καταειδόμενοί τε Basiner XVII Λατίνοις Politianus [413]

παιᾶνες κούροισι κόρῃσί τε νηὸν ἔχοιεν
f. 234v ἀθανά|των· χωρὶς δὲ κόραι χορὸν αὐταὶ ἄγοιεν
καὶ χωρὶς παίδων ἄρσην στάχυς, ἀλλὰ γονήων
πάντες ζωόντων, οἷς ἀμφιθαλὴς ἔτι φύτλη.
αἱ δὲ γάμου ζεύγλαις δεδμημέναι ἤματι μέσσῳ

182 νηὸν ἔχοιεν: «de cantu per totum templum audito dictum» (Heyne ap. Reitemeier 633). templum est Apollinis in Palatio (Zosim. 2, 5, 5; cf. *comm. lud. saec. Sev.* V^{a} 58 [p. 164 Pighi]) **184** Eur. fr. 360, 22–3 Kannicht στάχυς / ἄρσην. cf. Ap. Rh. 3, 1338 ἀνδρῶν... στάχυς **184–5** γονήων — φύτλη = patrimi et matrimi (cf. ad **181–5**, necnon Pighi 63–4 adn. 11, Schnegg-Köhler 146–7) **185** *Il.* 22, 496 ἀμφιθαλής (sc. παῖς). in sacrificiis vel sim. cf. Call. *aet.* fr. 75, 3 Pf. = 174, 3 Mass. παιδὶ σὺν ἀμφιθαλεῖ, al. **186–8** αἱ δὲ — λισσέσθωσαν: cf. Zosim. 2, 5, 4 τῇ δὲ μετὰ ταύτην ἡμέρᾳ (i.e.: secundo ludorum die) γυναῖκες ἐπίσημοι, κατὰ τὴν ὥραν ἣν ὁ χρησμὸς ὑπηγόρευσεν, εἰς τὸ Καπιτώλιον συνελθοῦσαι λιτανεύουσιν τὸν θεὸν (de Iunone dictum: vd. *comm.* mox laudd.) καὶ ὑμνοῦσιν ὡς θέμις, *comm. lud. saec. Aug.* frr. D–M 123–31 (p. 40 Schnegg-Köhler) **186** Opp. *hal.* 4, 156 ζεύγλῃσιν ὑπ' εὐναίης Ἀφροδίτης

182 παιᾶνας Stephanus («ut ἀειδόμενοι active capiatur, rarissimo mediae vocis usu extra futurum in hoc verbo»: Alexandre 251 adn.) κούροισι κόρῃσί τε Nauck teste Mendelssohn (in editis nusquam inveni) : κούροις κούρῃσί τε **P** : κουροις //οραισι τε **Zos**^{V1} : κουροις κούραισι τε **Zos**^{V2} **183–4** χωρὶς — καὶ om. **Zos**^{V1} (**183–4** totos add. in marg. **Zos**^{V2}) **183** αὐταὶ **Zos**^{V2} in marg. : αὗται **P** ἄγοιεν Heyne ap. Reitemeier 633 : ἔχοιεν **P Zos**^{V2} in marg. (elocutioni multo minus aptum, et e **182** videl. falso repetitum) **184** ἄρσην om. **Zos**^{V1} στίχος Rappold 36 **185** πάντες Nauck^{a} 706 : πάντων **PZos**^{V} ζωοντων οις **Zos**^{V2} (-τω ο- **Zos**^{V1}) : ζωόντων τοῖς **P** : ἀριζήλων οἷς ⟨τ'⟩ vel sim. Mendelssohn αμφιθαλὴς ετι **Zos**^{V} : ἀμφιθαλής ἐστι **P** (lectio plane facilior, ad verbi ellipsin vitandam orta) **186** ζευγλαις **Zos**^{V} : ζευγλαισι (sic) **P** (contra metrum) ηματι **Zos**^{V} (ἤ- **Zos**$^{\Sigma}$) : ἥ- **P** μέσσῳ vel sim. Mendelssohn 61 (coll. Zosim. 2, 5, 4, qui supplicationis horam oraculum edixisse testatur: vd. appar.[1]) : κείνῳ **P Zos**^{V} (κει-). scriptura codicum corrupta: nam matronarum supplicatio non eodem quo carmen saeculare die – h.e. tertio ludorum – peracta est, sed die antecedenti; praeterea, si paradosin serves, supplicationis hora desideretur, contra testimonium Zosimi modo laudatum

γνὺξ Ἥρης παρὰ βωμὸν ἀοίδιμον ἑδριόωσαι
δαίμονα λισσέσθωσαν. ἅπασι δὲ λύματα δοῦναι
ἀνδράσιν ἠδὲ γυναιξί, μάλιστα δὲ θηλυτέρῃσιν.
πάντες δ᾽ ἐξ οἴκοιο φερέσθων ὅσσα κομίζειν
ἐστὶ θέμις θνητοῖσιν ἀπαρχομένοις βιότοιο,

187 γνύξ: *comm. lud. saec. Aug.* 126 et 131 (p. 40 Schnegg-Köhler) *genibus nixae*, item *comm. lud. saec. Sev.* IV 12 (p. 157 Pighi). cf. etiam Domitiani sestertium ap. Sobocinski 582 fig. 1.8; 585 tab. 1.d; 592 fig. 9 Hes. *th.* 388 πὰρ Ζηνὶ... ἑδριόωνται **188–93** per acrostichidem δαπεδο efficiunt, ut vidit Diels 15. δάπεδον ad Tarentum in Campo Martio (cf. ad **169**) spectasse susp. Basiner 231 **188–9** ἅπασι — θηλυτέρῃσιν: respicit ad *suffimenta* (**188** λύματα) – h.e. faces, sulfur, bitumen et sim. – quae quindecemviri sacris faciundis, paucis ante ludos saeculares diebus, universis civibus distribuebant, ut hi se (videl. domi) rite lustrarent *suffitique ad ludos venire*[*nt* (*comm. lud. saec. Aug.* frr. D–M 68 [p. 32 Schnegg-Köhler]). vd. Zosim. 2, 5, 1 et cett. fontes ap. Pighi 233; 237–9; 284–6, Schnegg-Köhler 85–6, Stewart 57–8; 62–4, Sobocinski 582; 590ss. **189** ἀνδράσιν ἠδὲ γυναιξί* *Od.* 19, 408, Mimn. fr. 7, 5 G.-Pr.[2], Theogn. 1067, Emp. *VS* 31 B 112, 8 **190–6** πάντες — μεμνημένος: commemorantur *acceptio* et *distributio frugum* q.d.: paucis ante ludos saeculares diebus primitiae frugum – et inferis et superis sacrae – a civibus conferendae erant, quas quindecemviri accipiebant (*acceptio*) servabantque, deinde sub ludorum finem «thymelicis et adsidentibus» (cf. **194–5**), h.e. ludiis et spectatoribus, dividebant (*distributio*). fontes collectos enarratosque invenies ap. Mommsen[b] 595–6, Pighi 281–3, Breglia[a] 331–5, Schnegg-Köhler 86–8, Stewart 62–4, Sobocinski 582; 591ss. **191** θνητοῖσιν ἀπαρχομένοις βιότοιο = «mortalibus primitias vitae (h.e. frugum etc.) offerentibus»; vd. *LSJ* 181 (II.2) et *DGE* 383 (A.I.3), s.v. ἀπάρχομαι

187 γνυξ **Zos[V]** (-ὺξ **Zos[Σ]**) : γνῦξ **P** **188** post λισσέσθωσαν unum pluresve versus intercidisse susp. Mendelssohn δὲ λύματα **PZos[V]** (vd. appar.[1]) : θελήματα Sylburgius : δὲ θέλγματα Nauck[a] 706 **189** γυναιξὶ **Zos[V]** : -ξὶν **P** (contra metrum) θηλυτερησιν **Zos[V]** (vd. **164**, **167** de -ν paragogico in fine versus ante conson. sequentis versus posito) : -τέραισι **P** : -τέρῃσι **Zos[Σ]** **190** δ᾽ **PZos[V2]** : δε **Zos[V1]** **191** ἀπαρχομένοις **P Zos[V2]** (-μεν-) : ἀπαρχομενους **Zos[V1]** : ἀπερχομένους (mendo typ.?) Taffin 487, quo duce

δαίμοσι μειλιχίοισιν ἱλάσματα καὶ μακάρεσσιν
οὐρανίδαις. τὰ δὲ πάντα τεθησαυρισμένα κείσθω,
ὄφρα τέλη θυμέλῃσι ⟨⏑ – ⏖ – (⏖) – ⏓
– ⏖ θηλυτέρῃσι⟩ καὶ ἀνδράσιν ἑδριόωσιν
ἔνθεν πορσύνῃς μεμνημένος. ἤμασι δ᾽ ἔστω
νυξί τ᾽ ἐπασσυτέρῃσι θεοπρέπτους κατὰ θώκους

192 δαίμοσι μειλιχίοισιν = dis inferis, ut saepe alibi (e.g. *GVI* 1029, 7–8 [saec. II p.C.n.?] θεοῖσιν… μειλιχίοις, Paus. 10, 38, 8 θεῶν μειλιχίων, [Orph.] *hym.* prooem. 30). cf. *comm. lud. saec. Aug.* frr. D–M 11 (p. 28 Schnegg-Köhler) *deisque milicheis frugum* [*primitias conferre* **192–3** Eur. *Herc. fur.* 759 οὐρανίων μακάρων (corruptum? vd. Bond ad loc.), Nonn. *Dion.* 21, 252 **197** *Il.* 8, 439 θεῶν δ᾽ ἐξίκετο θώκους, Anon. *anth. Pal.* 7, 363, 4 ἱερὸν θεοδέγμονα θῶκον θεόπρεπτος novum (nisi ap. Aesch. *Pers.* 904 θεόπρεπτα, non θεότρ-, cum nonnullis e codd. et scholl. legas: sed vd. Belloni ad loc.)

ἀπερχομένοις coni. Rappold 37–8 adn. 17 (ut sit ἀπ. βιότοιο = «qui, postquam e vita excessere…»)
192 μειλιχίοις{ιν} ἱλάσματα Nauck^{a} 706 («ἵλασμα hat die Wurzelsilbe lang»; sed ἵλ- in thesi plus semel exhibet verbum ἱλάσκεσθαι: cf. *Il.* 1, 100; 147, Even. *anth. Pal.* 9, 602, 1 = *GPh* 2310, al.) **193** ουρανίδαις (-αι- s.l.) **Zos**^{V2} : οὐρανίοις **P** : ουρανιδες **Zos**^{V1} τὰ δε **Zos**^{V}, ut vid. (distincta exhib. Politianus [413]) : τάδε **P** κεισθω **Zos**^{V} : κεῖσθαι **P** (def. Mitscherlich 649–50, Keller LXXIII; sed infinitivi iussivi in hoc oraculo semper pro 2^{a} pers. sing. imperativi adhibentur, numquam pro 3^{a}: vd. appar.^{1} ad **166, 167**) **194–5** ὄφρα τέλη θυμέλῃσι ⟨*** / *** θηλυτέρῃσι⟩ Kiessling 282, quo duce suppl. ⟨καταχθονίων ἐπιβάλλῃς / δῶρά τε θηλυτέρῃσι⟩ Diels 135, post eum ⟨θεῶν ἱραῖς ἐ. / δ. τ. θ.⟩ Pighi 57 : ὅφρα (sic) τελῇ (vel τε λῇ: nam τε versum scripturae finit) θυμέλῃσι **P** : οφρα τε δη θυμελησι **Zos**^{V1} : ὄφρά τε θηλυτέρησι **Zos**^{V2} : ὄφρα κε θηλυτέρησι Mendelssohn **195** ἑδριόωσιν **PZos**$^{\Sigma}$: ἴδρυοωσιν **Zos**^{V} : ἑψιόωσιν Buecheler ap. Basiner XVIII («id est παίζουσιν 'ludos' agentibus… dicitur ni fallor de thymelicis et scaenicis»), coll. Paul. Sil. *anth. Pal.* 5, 288, 1 συνεψιάουσα **196** ημασι **Zos**^{V} (ἤ- **Zos**$^{\Sigma}$) : ἥ- **P** **197** νυξί **PZos**^{V2} : νυξα (?) **Zos**^{V1} teste Ronconi^{c} ἐπασσυτερησι **Zos**^{V} (-τέρῃσι **Zos**$^{\Sigma}$) : -ραισι **P** θεοπρεπτους **Zos**^{V} :

παμπληθὴς ἄγυρις· σπουδὴ δὲ γέλωτι μεμίχθω.
ταῦτά τοι ἐν φρεσὶν ᾗσιν ἀεὶ μεμνημένος εἶναι,
καί σοι πᾶσα χθὼν Ἰταλὴ καὶ πᾶσα Λατίνων
αἰὲν ὑπὸ σκήπτροισιν ἐπαυχένιον ζυγὸν ἕξει.

198 cf. eleg. adesp. 12, 4–7 G.-Pr.[2] γελᾶν, παίζειν… / … / καὶ σκώπτειν τοιαῦθ' οἷα γέλωτα φέρειν. / ἡ δὲ σπουδὴ ἑπέσθω, Mel. *anth. Pal.* 7, 421, 9–10 = *HE* 4016–7 ἔς τε γέλωτα / καὶ σπουδάν **199** φρεσὶν ᾗσιν = φρεσὶ σῇσιν (quae quidem varia codd. lectio pro -σὶν ᾗσ- non modo in hoc oraculi versu est [vd. appar.[2]], sed et in omnibus fere exx. seqq.): cf. *Il.* 14, 221; 264; 16, 36*; 19, 174, Hes. *op.* 381 (cum West ad loc.), al. **200–1** in lud. saec. iterata fiebat precatio … *utique semper Latinus obtemperassit* (*comm. lud. saec. Aug.* frr. D–M 94; 127 [pp. 36; 40 Schnegg-Köhler], *comm. lud. saec. Sev.* IV 11; V[a] 51; 56 [pp. 157; 163; 164 Pighi]). sed et talis precatio et verba σοι πᾶσα — ἕξει Augusti tempore iam «non habent quo recte referantur, habent adeo offensam: nam Italiam Latinosque sub iugo Romanorum esse tum neque verum erat neque civile» (Mommsen[b] 578 adn. 1). haec omnia e turbulentis liberae rei publicae temporibus plane manant (cf. **157–63**) – etsi ad quos annos innuatur non liquet –, et sub Augusto velut antiquae nec mutandae traditionis vestigia cum in oraculum tum in ritus resumpta videl. sunt. cf. Breglia[a] 310–8; 337–47; 367–8, Coarelli 108ss. et cett. doctos ab his laudatos **200** πᾶσα χθὼν — Λατίνων: cf. Sall. *Iug.* 40, 2 *homines nominis Latini et socios Italicos* χθὼν Ἰταλή: vd. ad *mir.* **282** **201** Pind. *Pyth.* 2, 93 ἐπαυχένιον… ζυγόν

θεοπροπίους **P** : θεοτρέπτους **Zos**[Σ] : θεοστέπτους Stephanus : θεοσσέπτους Rappold 38 (θεοσέπτους iam Opsopoeus 424, invito metro)
198 παμπληθης **Zos**[V] (-θὴς **Zos**[Σ]) : -πλήθης **P** ἄγυρις **P Zos**[V2] (-ς s.l.) : αγυρι **Zos**[V1] δὲ **P** : τε **Zos**[V] γέλωτι **P Zos**[V] (γε-) : γέλως τε Stephanus **199** φρεσὶν ᾗσιν **Zos**[Σ] (-σιν ἧ- **Zos**[V]), quod utpote lectionem difficiliorem malui (vd. appar.[1]) : φρεσὶ σῇσιν **P** **200** ἵταλὴ καὶ **P Zos**[V2] (ϊταλη κ-) : ϊταλικη **Zos**[V1] λατίνων **P** : λατινη **Zos**[V] **201** σκήπτροισιν **P Zos**[V2] (-η- s.l., sine accentu) : σκεπ- **Zos**[V1] ἐπαυχένιον Politianus [413] (corrob. Buecheler) : ὑπ- **PZos**[V] post oraculum lacunam indicavit Bergk 18, interpretamentum vaticinii (cf. **147–56**) perisse reputans; at nihil eiusmodi in oraculum saeculare excogitatum esse constat post **201** subscr. φλέγοντος

Fr. 1 Diog. L. 1, 111 = Epimen. test. 1, 27–31 Bernabé (*PEG* II.3 109): Καὶ ἐπανελθὼν (sc. Epimenides) ἐπ᾽ οἴκου μετ᾽ οὐ πολὺ μετήλλαξεν, ὥς φησι Φλέγων ἐν τῷ Περὶ μακροβίων, βιοὺς ἔτη ἑπτὰ καὶ πεντήκοντα καὶ ἑκατόν· ὡς δὲ Κρῆτες λέγουσιν (*FGrHist* 115 F 67b; 468 F 13), ἑνὸς δέοντα τριακόσια· ὡς δὲ Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος (*VS* 21 B 20 = fr. 44 G.-Pr.^{2}) ἀκηκοέναι φησί, τέτταρα πρὸς τοῖς πεντήκοντα καὶ ἑκατόν.

Fr. 1, 203–8 de varie amplis vitae spatiis Epimenidi Cretensi (s. VII a.C.n.) adscriptis vd. etiamnunc Roeper 46–8. 157 annos illum vixisse auctor fuit Theopompus: cf. *FGrHist* 115 F 67b = Apollon. *PGR* 9 F 1, 1; *FGrHist* 115 F 68a = *CPG* I 309–10; *FGrHist* 115 F 68b = Val. Max. 8, 13, ext. 5; *FGrHist* 115 F 68c = Plin. *nat.* 7, 154 (vd. etiam 7, 175); praeterea *FGrHist* 115 F 67a = Diog. L. 1, 109

τραλλιανοῦ ἀπελευθέρου καίσαρος περὶ θαυμασίων καὶ μακροβίων **P** (vd. praef. V–VI)
Fr. 1, 203ss. vd. ad **121** **206** τετρακόσια (ut sit 399 = 7x57) Roeper 47–8

INDEX NOMINVM VERBORVMQVE NOTABILIVM

a Iosepho Russo confectus

Eae tantum voces continentur quae vel apud solum Phlegontem occurrunt vel variis de causis mentione dignae videbantur. stellula notantur lectiones dubiae vel ope ingenii restitutae.

NOMINA LOCORVM ET PERSONARVM

VERBA